

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ Η
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ»

«INFRINGEMENT BEHAVIOR OF THE UNDERAGED AND
CONFRONTATION OF THE PHENOMENON»

Σιδηροπούλου Βαρβάρα

Λυμπεροπούλου Παναγιώτα

Πάτρα, Απρίλιος 2010

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ Η
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ»

«INFRINGEMENT BEHAVIOR OF THE UNDERAGED AND
CONFRONTATION OF THE PHENOMENON»

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Σιδηροπούλου Βαρβάρα

Λυμπεροπούλου Παναγιώτα

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Κοντογεώργη Χρυσούλα

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από
το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας
και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Α.Τ.Ε.Ι.) ΠΑΤΡΑΣ.

Πάτρα, Απρίλιος 2010

Η διπλωματική εργασία των Σιδηροπούλου Βαρβάρα και
Λυμπεροπούλου Παναγιώτα εγκρίνεται από:

Υπογραφές

1. Κοντογεώργη Χρυσούλα (επιβλέπων καθηγήτρια)

Μέλη εξεταστικής επιτροπής:

2. Αλαμάνου Αν.

3. Παλαιοθεοδώρου Γ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες	vii
Περίληψη μελέτης.....	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Το πρόβλημα.....	4
Σκοπός της μελέτης.....	6
Ορισμοί εννοιών.....	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

« ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ »

1.1 Ιστορική αναδρομή της παραβατικότητας.....	12
1.2 Το προφίλ του έφηβου παραβάτη.....	14
1.3 Σύγχρονες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων - Έκταση του φαινομένου	17
1.3.1 Παιδική παραβατικότητα.....	20
1.3.2 Το φαινόμενο "bullying".....	23
1.3.3 Παραβατικότητα ανηλίκων μεταναστών στην Ελλάδα.....	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

« ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ »

2.1 Αίτια παραβατικότητας.....	30
2.2 Ατομικοί παράγοντες.....	31
2.3 Βιολογικοί παράγοντες.....	36
2.4 Κοινωνικοί παράγοντες.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

«ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ»

3.1 Κοινωνιολογικές θεωρίες.....	67
3.1.1 Η θεωρία της «οικολογικής σχολής» του Chicago.....	67
3.1.2 Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής.....	69
3.1.3 Η θεωρία της ανομίας.....	71
3.1.4 Η Θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών.....	73
3.1.5 Η θεωρία της ετικετοποίησης.....	75
3.1.6 Η ερμηνεία της λογικής επιλογής.....	77
3.1.7 Η πολυπαραγοντική προσέγγιση του εγκλήματος.....	78
3.2 Ψυχολογικές θεωρίες.....	79
3.2.1 Η Θεωρία της προσωπικότητας του Freud.....	80

3.2.2 Η Θεωρία της προσωπικότητας του Adler.....	82
3.2.3 Η θεωρία γνωρισμάτων του Allport.....	83
3.2.4 Η Θεωρία τύπων του Jung.....	84
3.2.5 Η θεωρία προσωπικών κατασκευών του Kelly.....	85
3.2.6 Η θεωρία προσωπικότητας του Eysenck.....	87
3.3 Βιολογικές θεωρίες.....	94
3.3.1 Ο «εγκληματίας άνθρωπος» του C.Lombroso.....	94
3.3.2 Σωματική τυπολογία και έγκλημα.....	95
3.3.3 Κληρονομικοί παράγοντες και έγκλημα.....	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

« ΝΟΜΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ »

4.1 Δίκαιο ανηλίκων.....	97
4.1.1 Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων.....	99
4.1.2 Ποινική αντιμετώπιση - Αναμορφωτικά, Θεραπευτικά Σωφρονιστικά μέτρα Ποινικός Κώδικας, Ν.1492/1950	100
4.2 Ποινική Αντιμετώπιση (Ο ΝΕΟΣ ΝΟΜΟΣ 3189/2003).....	104
4.2.1 Ορολογία.....	109
4.2.2 Ηλικιακά όρια.....	109
4.2.3 Αναμορφωτικά, Θεραπευτικά μέτρα (σύμφωνα με το Ν. 3189/2003)	112

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

« ΔΟΜΕΣ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ »

5.1 Υπουργείο Δικαιοσύνης/Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής:.....	116
5.1.1 Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ).....	117
5.1.2 Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (ΥΕΑ).....	119
5.1.3 Εισαγγελέας –Δικαστής Ανηλίκων.....	122
5.1.4 Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων.....	123
5.1.5 Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων.....	126
5.2 Υπουργείο Δημόσιας Τάξης/ Αστυνομία.....	128
5.3 ΜΚΟ-προγράμματα.....	129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

« ΝΟΜΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ, ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ »

6.1 Η ισχύουσα κατάσταση και οι νέες τάσεις σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα ανηλίκων παραβατών.....	156
6.2 Διαφορές στον καθορισμό ποινικής ανηλικότητας μεταξύ χωρών της Ε.Ε.....	169
6.3 Εφαρμοσμένα μοντέλα πρόληψης προπαραβατικού ανηλίκου σε χώρες του εξωτερικού.....	173
6.3.1 Η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου.....	174
6.3.2 Το νεανικό πρόγραμμα DALSTON	178

6.3.3 ΤΟ πρόγραμμα BIG BROTHERS/BIG SISTERS (BB/BS).....	179
6.3.4 Αθλητικό πρόγραμμα ένωσης Αστυνομίας.....	181
6.4 Διακρατικό πρόγραμμα «YOUTH AT RISK »	185
6.5 Παραβατικότητα ανηλίκων σε έξι νέα κράτη-μέλη της ΕΕ.....	189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

« ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΗ»

7.1 Ο στιγματισμός του ανήλικου παραβάτη.....	191
7.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά.....	191
7.1.2 Η θεωρία της ετικέτας.....	193
7.1.3 Παράγοντες που διαμορφώνουν το στίγμα.....	194
7.1.4 Συνέπειες του στιγματισμού.....	198
7.2 Επαγγελματική ένταξη.....	203
7.2.1 Η σημασία της εργασίας.....	203
7.2.2 Θεσμοί επαγγελματικής ένταξης στην Ελλάδα.....	207
7.2.3 Προγράμματα επανένταξης.....	208

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ»

8.1 Ο Θεσμός της κοινωνικής εργασίας.....	214
8.2 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.....	215
8.3 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στον τομέα της εκπαίδευσης και η σημασία της πρόληψης.....	218
8.4 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού, όσον αφορά την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	220

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

9.1 Συμπεράσματα.....	222
9.2 Προτάσεις.....	224

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική.....	232
Ξενόγλωσση.....	236
Internet	237

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	238
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	243
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ	245

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Νιώθουμε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε θερμά την υπεύθυνη καθηγήτρια μας, κα Κοντογεώργη Χρυσούλα, για την αμέριστη βοήθεια που μας πρόσφερε για την εκπλήρωση αυτής της πτυχιακής εργασίας.

Επίσης, ευχαριστούμε θερμά τους Επιμελητές Ανηλίκων Πάτρας για τη βοήθειά τους. Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την Επιμελήτρια Ανηλίκων Σερρών κα. Χατζηβασιλείου Ελένη καθώς και την δικηγόρο Σερρών κα. Παναγιωτάκη Δήμητρα για την προθυμία και τη συνεργασία τους, η οποία φάνηκε τόσο πολύτιμη στην εκπόνηση της εργασίας μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα εργασία έχει στόχο να εξετάσει βιβλιογραφικά την παραβατικότητα των ανηλίκων στη χώρα μας και τις διαστάσεις που έχει πάρει το πρόβλημα του φαινομένου. Ακόμη, στοχεύει στην εξέταση της αντιμετώπισης των ανήλικων παραβατών τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες της Ευρώπης, έτσι ώστε να φανούν οι αποτελεσματικότεροι τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στους ορισμούς που χρησιμοποιούνται κατά την εξέταση του φαινομένου. Ακόμη, επιχειρείται η παρουσίαση μιας σύντομης ιστορικής αναδρομής της παραβατικότητας καθώς και η παρουσίαση των κυριότερων χαρακτηριστικών του ανήλικου παραβάτη, όπως και των σύγχρονων μορφών παραβατικότητας στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους παράγοντες της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων. Στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου αναλύονται οι ατομικοί παράγοντες και στη συνέχεια οι κοινωνικοί παράγοντες που επιδρούν στον ανήλικο.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση των θεωρητικών προσεγγίσεων του φαινομένου. Αρχικά, παρουσιάζονται οι κοινωνιολογικές θεωρίες, στη συνέχεια οι ψυχολογικές και τέλος οι βιολογικές θεωρίες της εγκληματικότητας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης του θεωρητικού και θεσμικού πλαισίου της παραβατικότητας των ανηλίκων και συγκεκριμένα αναφερόμαστε στην έννοια και το αντικείμενο της Ποινικής Νομοθεσίας του Δικαίου Ανηλίκων, παρουσιάζοντας και τα μέτρα που επιβάλλει ο νόμος στους ανήλικους παραβάτες.

Συνεχίζοντας στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζουμε τις αρμόδιες υπηρεσίες –φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου καθώς και τις οργανώσεις που στοχεύουν τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση των ανηλίκων

παραβατών.

Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση των θεσμικών πλαισίων από άλλες ευρωπαϊκές χώρες σχετικά με την παραβατικότητα ανηλίκων. Επίσης, παρουσιάζονται εφαρμοσμένα μοντέλα πρόληψης προπαραβατικού ανηλίκου, γίνεται αναφορά στο διακρατικό πρόγραμμα πρωτοβουλίας «YOUTH AT RISK», γίνεται σύντομη παρουσίαση συγκριτικής μελέτης σε 6 χώρες της ΕΕ και των συμπερασμάτων αυτής και τέλος, αναφέρονται τα επίσημα έγγραφα της ΕΕ που σχετίζονται με την παραβατικότητα ανηλίκων.

Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο φαινόμενο του στιγματισμού, τους παράγοντες που το διαμορφώνουν καθώς και τις αρνητικές συνέπειες που έχει για τον ανήλικο. Επίσης, αναφέρεται η σημασία της εργασίας και της επαγγελματικής ένταξης των ανηλίκων παραβατών μετά την αποφυλάκισή τους καθώς και τα προγράμματα επανένταξης που λειτουργούν στη χώρα μας.

Στο όγδοο κεφάλαιο επιχειρείται μία σύνδεση της Κοινωνικής Εργασίας και του υπό εξέταση φαινομένου. Γίνεται αναφορά στο θεσμό της Κ.Ε. καθώς και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού και τέλος εξετάζεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας.

Η μελέτη αυτή ολοκληρώνεται με το ένατο κεφάλαιο. Στο κεφάλαιο, λοιπόν, αυτό παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προέκυψαν μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και μελέτη του φαινομένου.

SUMMARY OF THE STUDY

The present study aims at the bibliographical examination of underaged infringing in our country and the dimensions of this problem. Also, it aims at the examination of how to confront the underaged offenders as much in Greece as in other European countries, in order to appear the most effective ways of dealing with this phenomenon.

In the first chapter of this study, are mentioning the definitions that are being used during the examination of the phenomenon. Also, a presentation is attempted of a short historical retrospection of breaching as well as the presentation of the main characteristics of the underaged offender and also the modern forms of breaching in Greece.

In the second chapter are mentioned the factors of thiw behavior. In the first part of the chapter the individual factors are analyzed and afterwards the social factors that affect the underaged people.

In the third chapter the presentation of the theoretical approaches of the phenomenon is attempted. Firstly, are presented the sociological theories, then the phycological and finally the biological theories of the criminality.

In the fourth chapter an attempt is made to present the institutional and theoretical frame of the underaged breaching and in particular we are referring to the concept and the object of the Penal Legislation of the Law of the minors, presenting the penalties that the Law imposes to the young offenders.

Continuing in the fifth chapter we present the authorized services of the official social control as well as the organizations that aim at the prevention and the confrontation of the young offenders.

In the sixth chapter is attempted the presentation of the institutional frame from other European countries regarding the breaching of minors. Also, applied prevention models pre-infringing minor, there is a reference to the international initiative program "YOUTH AT RISK" there is a short presentation of

comparative study in six countries of the EU and its conclusions and finally are reported the official documents of the EU that are related to the breaching of the minors.

In the seventh chapter the phenomenon of the stigmatization is mentioned, the factors that from this phenomenon and the negative consequences for the underage. Also, they are reported the importance of work and the professional integration of underage offenders after they get out of jail and the programs of rehabilitation that function in our country.

In the eight chapter a connection is attempted between the Social Work and this under examination phenomenon. Is reported the institution of Social Work and the role of the social worker and finally the role of the social worker is examined regarding prevention and confrontation of underage breaching.

This study is completed with the ninth chapter. In this chapter the conclusions and the proposals that resulted through bibliographic review and study, are mentioned.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανήλικη παραβατικότητα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που απασχολούσε και απασχολεί έντονα τις ανθρώπινες κοινωνίες και αφορά όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, οι εκδηλώσεις παραβατικής συμπεριφοράς από τους νέους σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στη χώρα μας, έχουν αυξηθεί κατά κόρον και έχουν πάρει τη μορφή επιδημίας.

Συγκεκριμένα στη χώρα μας το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων άρχισε να ανησυχεί σε μεγάλο βαθμό την κοινωνία μας ύστερα από την εμφάνιση πολλών και διαρκώς αυξανόμενων κρουσμάτων επιθετικότητας, βίας, σχολικής απειθαρχίας καθώς και εξαιτίας της εμφάνισης ομάδων ανηλίκων (συμμορίες ανηλίκων), που δρουν συσπειρωμένα και διαπράττουν αδικήματα και παρανομίες. Τελευταία παρακολουθούμε ολοένα και περισσότερο μέσα από τα Μ.Μ.Ε., τις εφημερίδες και τα περιοδικά, τραγικά περιστατικά παραπτωματικών και εγκληματικών πράξεων που διαπράττονται από νεαρά άτομα και συγκλονίζουν την κοινή γνώμη.

Η νεανική παραπτωματικότητα καλύπτει ευρύτατο φάσμα συμπεριφορών και εκδηλώνεται με ποικίλες μορφές ξεκινώντας από απλές παρανομίες και φτάνοντας μέχρι σοβαρά εγκλήματα, όπως για παράδειγμα καβγάδες μεταξύ συνομηλίκων, κλοπές, χρήση και εμπορία εξαρτησιογόνων ουσιών, ανθρωποκτονίες.

Είναι δύσκολο να προσεγγίσουμε και να μελετήσουμε το σύνθετο φαινόμενο της νεανικής ή ανήλικης παραβατικότητας και τούτο διότι οι ανήλικοι παραβάτες βρίσκονται σε μια πολύ ευαίσθητη αλλά και ιδιόμορφη ηλικία που χρειάζεται ειδική μεταχείριση. Δεν είναι πλέον παιδιά αλλά ούτε και ενήλικες. Έχουν περάσει από την παιδική ηλικία αλλά δεν έχουν μπει ακόμη στην ωριμότητα. Αμφισβητούν τα πάντα γύρω τους, αντιδρούν, συγκρούονται με την έννομη τάξη και την κοινωνία και εκφράζουν την αντίθεσή τους απέναντι στους γονείς τους και γενικά τους μεγαλύτερους γιατί θεωρούν πως τους καταπιέζουν. Θέλουν να είναι ανεξάρτητοι και αυτόνομοι και δεν αντέχουν να τους επιβάλλουν οι «μεγάλοι» πως να φέρονται και τι να κάνουν. Δε θέλουν να υπακούουν σε κανόνες συμπεριφοράς που έχει θεσπίσει η πολιτεία γιατί πιστεύουν ότι στερούν την ελευθερία και τις προσωπικές τους επιλογές. Λόγω

του ορμητικού χαρακτήρα τους εκδηλώνουν αυτή την αντίδρασή τους απέναντι στο κοινωνικό σύνολο επαναστατώντας και συχνά προβαίνουν σε αντικοινωνικές πράξεις που παραβαίνουν τους νόμους και τους κανόνες της κοινωνίας.

Η παραβατική συμπεριφορά και εγκληματικότητα, ωστόσο, των εφήβων είναι ταυτόχρονα ψυχολογικό και κοινωνικό πρόβλημα. Τα περιστατικά είναι περισσότερα σε κοινωνικά ανοργάνωτες και οικονομικά αυτοστερημένες περιοχές, όπως τα γκέτο σε μεγάλες πόλεις. Σε τέτοιο περιβάλλον η εγκληματικότητα είναι συχνά μια καθιερωμένη παράδοση και οι συμμορίες των εφήβων είναι πολύ κοινό φαινόμενο. Πολλοί νέοι, όμως, που προέρχονται από τέτοιο περιβάλλον δεν υιοθετούν τέτοιες συμπεριφορές και αντίστροφα όλο και περισσότεροι έφηβοι από τις πιο εύπορες αστικές περιοχές παίρνουν μέρος σε εγκληματικές πράξεις.

Σήμερα, ο μύθος της εγκληματικής προσωπικότητας του «γεννημένου εγκληματία» με προδιαθέσεις γεννητικά προκαθορισμένες, έχει πια καταρριφθεί και είναι ευρέως πια αποδεκτό πως η παραβατική συμπεριφορά σχετίζεται άμεσα με τους όρους ζωής του ατόμου και είναι προϊόν του περιβάλλοντός του και ατυχών συγκυριών. Σε όλους μας, παραβάτες και μη, αλλά πολύ περισσότερο στους ανηλίκους, τους εκφραστές της δυναμικής μιας κοινωνίας, θα έπρεπε να παρέχεται κάθε δυνατότητα, κάθε ευκαιρία για καλύτερευση αυτών των όρων ζωής, για επιλογή άλλου μέλλοντος απ' αυτό που το περιβάλλον τους προδιαγράφει.

Παρόλα αυτά η πρακτική που το ελληνικό κράτος υιοθέτησε για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, που ολοένα και αυξάνεται, εκπορεύεται και σαφώς εξυπηρετεί την ιδεολογία της περιθωριοποίησης, του στιγματισμού και τελικά του εγκλεισμού των «κακών» προς την προστασία του κοινωνικού συνόλου.

Η κοινωνική ένταξη των ανηλίκων παραβατών, η προετοιμασία τους για τον έξω κόσμο πραγματοποιείται κάτω από συνθήκες στέρησης ελευθερίας, μέσα σε ιδρυματικό περιβάλλον και με χρήση μέτρων περισσότερο κατασταλτικών παρά αναμορφωτικών. Έτσι, μέσα σε ένα καθεστώς εγκλεισμού και κοινωνικής απομόνωσης που χαρακτηρίζεται και από τη σχεδόν παντελή

ανυπαρξία ερεθισμάτων, τα παιδιά αυτά προσπαθούν... Καλούνται, παραμένοντας στο μικρό τους γκέτο, να μάθουν να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις της αληθινής ζωής, να αναπτύσσουν τις καλύτερες πλευρές της προσωπικότητάς τους, να μορφωθούν και να επανενταχθούν εκπλήσσοντας μας.

Η εγκληματικότητα, λοιπόν, των ανηλίκων παρουσιάζεται ως μια μορφή κοινωνικής παρέκκλισης, δηλαδή ως μια συμπεριφορά που απομακρύνεται από αυτό που θεωρούμε κοινωνικά αποδεκτό και παραβιάζει τους κανόνες που ισχύουν σε μια κοινωνία για να προστατεύονται τα συμφέροντα και η ελευθερία του κάθε ατόμου ξεχωριστά αλλά και για να είναι αρμονικές οι σχέσεις μεταξύ των μελών της κοινωνίας. Το κοινωνικό αυτό φαινόμενο συνιστά μια πραγματικότητα στις μέρες μας, που έχει βλαβερές συνέπειες για το ίδιο το άτομο, για τους άλλους και για την κοινωνική τάξη, γι' αυτό και έχει προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον των γονέων, των εκπαιδευτικών αλλά και ολόκληρου του επιστημονικού κόσμου που ασχολείται με την ψυχολογία και το παιδί. Έχουν γίνει αρκετές εργασίες και μελέτες με σκοπό να διερευνηθεί η ανήλικη παραβατικότητα και οι παράγοντες που ωθούν τα παιδιά να εκδηλώσουν από τόσο μικρή ηλικία τέτοιες συμπεριφορές. Οι προσπάθειες αυτές έχουν ξεκινήσει από καιρό στις Η.Π.Α. και σε άλλες αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, όπως Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία. Στις χώρες αυτές αποτελεί σύνηθες φαινόμενο να διαπράττουν όχι μόνο έφηβοι αλλά και παιδιά σοβαρά εγκλήματα μεταξύ των οποίων είναι ανθρωποκτονίες και ομαδικές δολοφονίες ακόμα και σε βάρος των συμμαθητών τους. Αντίθετα, στη χώρα μας το πρόβλημα αυτό είναι σχετικά καινούργιο και οι μορφές νεανικής παραβατικότητας προς το παρόν τουλάχιστον είναι ήπιες με κύρια εγκλήματα τις κλοπές και τη χρήση και διακίνηση εξαρτησιογόνων ουσιών.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Κατά την εικοσαετία 1973-1993, ο αριθμός των ανηλίκων που φέρονταν να εκδηλώνει παραβατική συμπεριφορά, παρουσίασε σταδιακή και σταθερή αύξηση. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής της Δικαιοσύνης, ενώ το 1973, 20.000 άτομα ηλικίας 7 ως 21 ετών φέρονταν ως δράστες παραβατικών πράξεων, το 1984, ο αριθμός αυτός αυξήθηκε στις 38.000, το 1990 στις 40.000 και το 1993 στις 46.000 περίπου. Κατά την ίδια εικοσαετία παρατηρείται μια αύξηση της καταγεγραμμένης παραβατικότητας των ενηλίκων. Εντύπωση επίσης προκαλεί το πολύ υψηλό ποσοστό υποτροπής που παρατηρείται σε δράστες μετεφηβικής ηλικίας και το οποίο φτάνει στο 80% επί του συνόλου. Όσο επιφυλακτικοί κι αν σταθούμε μπροστά στα αποτελέσματα αυτά των ερευνών, τα προαναφερθέντα στατιστικά στοιχεία και ιδιαίτερα το υψηλότερο ποσοστό των υποτροπών μας προβληματίζει για την αποτελεσματικότητα που είχε το σωφρονιστικό σύστημα και την επιτυχία της αναμορφωτικής διαδικασίας που λάμβανε χώρα στα ιδρύματα αγωγής και τα σωφρονιστικά καταστήματα των ανηλίκων.

Σύμφωνα, τώρα, με τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης κατά τη δεκαετία 1990-1999 δεν παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της νεανικής παραβατικότητας. Παρόλα αυτά η συμμετοχή των ανηλίκων στη συνολική εγκληματικότητα εμφανίζει μια σταθερά ανοδική τάση, από το 12.9% (1990) στο 16.7% (1999), χωρίς όμως να φτάνει στα επίπεδα των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Ανάλογα συμπεράσματα βγαίνουν από την επισκόπηση των στοιχείων για την ένδικη παραβατικότητα που δόθηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) για την περίοδο 1992-1996. Τα στοιχεία δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές αυξομειώσεις στην αποτύπωση των αδικημάτων, ούτε απεικονίζουν μια ανησυχητική έξαρση της νεανικής παραβατικότητας.

Ενδιαφέρον, όμως παρουσιάζει και η επισκόπηση των στοιχείων για τους καταδικασθέντες ανήλικους, για την πιο πρόσφατη περίοδο 1998-2007, που δόθηκαν από την Ε.Σ.Υ.Ε. και το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Σχετικά με το σύνολο των καταδικασθέντων ανηλίκων και μέσα από μια πιο προσεκτική επισκόπηση

των στατιστικών στοιχείων, προκύπτει ότι το σύνολο των καταδικασθέντων ανηλίκων το έτος 1998 είναι 63.818, ενώ το έτος 2007 οι ανήλικοι που καταδικάστηκαν συνολικά ήταν 44.931. Πιο συγκεκριμένα: κατά τα έτη 2001-2004 παρατηρείται σταδιακά αύξηση στον συνολικό αριθμό καταδικασθέντων (από 59.262 το έτος 2001 φτάνουν τους 74.188 το έτος 2004) ενώ στη συνέχεια κατά τα έτη 2005-2007 παρατηρείται μείωση στο σύνολο των καταδικασθέντων ανηλίκων (από 56.923 το έτος 2005 σε 44.931 το έτος 2007).

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η προσέγγιση του φαινομένου της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων στη χώρα μας καθώς και η ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου. Θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό το πρόβλημα αυτό, της νεανικής παραβατικότητας και γι' αυτό πιστεύουμε πως είναι άκρως απαραίτητο να ερευνηθεί και να προσεγγιστεί το θέμα πολύ προσεκτικά. Έτσι, ίσως κατορθωθεί μια ήρεμη και λεπτή γραμμή ανάλυσής του, ακριβώς διότι πρόκειται για παιδιά και νέους ηλικίας έως 18 ετών (ή το πολύ έως 21 ετών), ηλικία πολύ ευαίσθητη και επιρρεπής.

Επίσης, στη σχολή και κατά τη διάρκεια της φοίτησής μας σε αυτήν, δεν καλύψαμε πλήρως το θέμα αυτό και θεωρήσαμε πολύ εποικοδομητικό να το πλησιάσουμε μέσα από αυτήν την πτυχιακή εργασία. Μελετώντας, ειδικότερα, τους παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς στους ανηλίκους, τους τρόπους πρόληψης και καταπολέμησης της νεανικής παραβατικότητας, την αποτελεσματικότητα που έχει (ή δεν έχει) η ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων στη χώρας μας, καθώς και την κατάσταση του φαινομένου και της αντιμετώπισής του σε άλλες χώρες του εξωτερικού, πιστεύουμε πως θα πληροφορηθούμε πολύπλευρα για το τόσο σημαντικό αυτό ζήτημα.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

- Ανήλικοι:

Ανήλικοι, αναφέρεται στον ορισμό που δίνει ο Ποινικός Κώδικας, στον οποίο ανήλικος ορίζεται ο νέος που διατρέχει το 8^ο έτος της ηλικίας του μέχρι το 18^ο έτος της συμπληρωμένο (Ποινικός Κώδικας, άρθρο 1221).

- Δίκαιο Ανηλίκων:

Το δίκαιο Ανηλίκων σύμφωνα με τον Γαρδίκι (1951), είναι ένα σύνολο κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την προστασία των ανηλίκων αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, στο μέτρο που η διατήρηση και η εξέλιξη της συναρτάται με την διαφύλαξη των νεότερων μελών της.

Σύμφωνα με τις Σπινέλλη-Τρωϊανού, ο όρος δίκαιο ανηλίκων αναφέρεται, με τη στενή του έννοια και περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων ουσιαστικού και δικονομικού Ποινικού Δικαίου, οι οποίοι αναφέρονται στον ανήλικο ως δράστη. (Σπινέλλη-Τρωϊάννου, «Δίκαιο ανηλίκων-ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις», 1987)

- Αντικοινωνική Συμπεριφορά:

Με τον όρο Αντικοινωνική συμπεριφορά εννοούμε εκείνη την συμπεριφορά των ανηλίκων ατόμων, που οι ενέργειές τους δεν είναι σύμφωνες με τους κανόνες και τους τύπους που έχει θέσει η κοινωνία και οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τα δεδομένα που δέχεται και επιδοκιμάζει το ισχύον κάθε φορά σύστημα αξιών. Έτσι στην αντικοινωνική συμπεριφορά, σύμφωνα με τον Φραντζεσκάκη (1987), συμπεριλαμβάνεται και κάθε οπισθοδρομική συμπεριφορά που αντιτίθενται στην προοδευτική εξέλιξη της κοινωνίας.

- Παραβατική συμπεριφορά:

Ως παραβατική χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τους

κοινωνικούς κανόνες και βλάπτει το κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα με τον Σ.Τ. Αλεμάδη (1986), στην παραβατική συμπεριφορά θα πρέπει να περιλαμβάνονται (μόνο) πράξεις αντικοινωνικές, που δεν χαρακτηρίζονται «εγκλήματα» (άρα ούτε πταίσματα), γιατί τότε εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού κώδικα. Τούτο δίνει το μέτρο της βαρύτητας των αντικοινωνικών πράξεων των νέων που συνιστούν παραβατική συμπεριφορά.

- Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά:

Παρεκκλίνουσα είναι η συμπεριφορά των νεαρών ατόμων η οποία αφενός απομακρύνεται από τους κοινωνικούς, τους νομικούς και τους ηθικούς κανόνες που ισχύουν σε μια κοινωνία και αφετέρου έρχεται σε αντίθεση με αυτούς με συνέπεια η μορφή αυτής της συμπεριφοράς να προκαλεί παραβίαση των κανόνων. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο είναι ενδεχόμενο ο ανήλικος να βρεθεί αντιμέτωπος με τους φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Εισαγγελέα, δικαστή, επιμελητή ανηλίκων καθώς και τις αστυνομικές αρχές) και να πιθανολογείται η λήψη μέτρων σε βάρος του (Πανούσης, Γ. 1987, σελ. 158).

Ο Alex Thio, ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αναφέρει, οποιαδήποτε συμπεριφορά η οποία θεωρείται παρεκκλίνουσα σύμφωνα με δημόσια ομοφωνία, η οποία κυμαίνεται από το μέγιστο βαθμό ως τον ελάχιστο (2003, σελ. 26 - 27).

Ο Merton αναφέρει ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, τη συμπεριφορά η οποία αποκλίνει σημαντικά από τις νόρμες που θεσπίζονται από τους ανθρώπους στο κοινωνικό τους πλαίσιο. Ακόμη, σε αρκετά σημεία της βιβλιογραφίας επισημαίνεται και ο όρος αποκλίνουσα συμπεριφορά, έννοια σχεδόν ταυτόσημη.

- Προπαραβατική συμπεριφορά

Ως προπαραβατική συμπεριφορά θεωρείται η συμπεριφορά που υιοθετούν οι νέοι, οι οποίοι όντας αποκομμένοι από το σπίτι τους, βρίσκονται σε σοβαρό και άμεσο κίνδυνο να περάσουν στην παραβατική συμπεριφορά, είτε λόγω της εγκατάλειψής τους, είτε λόγω κακών συναστροφών ή άλλων δυσμενών εξωτερικών επιδράσεων. (Φραντζεσκάκης Ι., « Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», 1987)

- Παραβατικότητα ανηλίκων

Ορίζονται οι πράξεις, οι συμπεριφορές και οι τρόποι ζωής των ανηλίκων που έρχονται σε αντίθεση με το δίκαιο, τους νόμους και τα βασικά ήθη και έθιμα του κοινωνικού συστήματος που μέσα σε αυτό ζουν κανονικά.

- Βία:

Υπάρχει σε κάθε κοινωνική πράξη ή παράληψη, η οποία βλάπτει τη ζωή, τη φυσική ή ψυχολογική ακεραιότητα ή την ελευθερία ενός προσώπου και η οποία βλάπτει την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. (Αρτινοπούλου Β., 2001)

- Επιθετικότητα:

Ως επιθετικότητα μπορεί να οριστεί η βίαιη συμπεριφορά ενός ατόμου, που προβαίνει σε ενέργειες, οι οποίες βλάπτουν σωματικά ή ψυχολογικά τα άτομα που δέχονται τη συμπεριφορά αυτή.

- Αίτια-παράγοντες:

Όταν γίνεται λόγος για αίτια του εγκλήματος, εννοούνται οι όροι ή συνθήκες που η ύπαρξή τους θεωρείται ότι «παράγει» το έγκλημα. Από την άλλη μεριά, όταν γίνεται λόγος για παράγοντες του εγκλήματος εννοούνται οι όροι εκείνοι οι οποίοι με τη δράση τους «διευκολύνουν» σε μεγάλο βαθμό την γένεση του εγκλήματος. Με άλλα λόγια οι παράγοντες επιδρούν στην προσωπικότητα κατά τέτοιο τρόπο ώστε διευκολύνουν την τροπή της στο έγκλημα. (Τρωϊάννου, 1988)

- Ποινική Δικονομία:

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη Γ., είναι το σύνολο των κανόνων σύμφωνα με τους οποίους διεξάγεται μια δίκη για την απονομή δικαιοσύνης ανάλογα με τα διαπραχθέντα αδικήματα. (Μπαμπινιώτης Γ., 1998)

- Ποινή:

Η τιμωρία που επιβάλλεται σε κάποιον κατόπιν δικαστικής απόφασης και ισοδυναμεί με τη στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας, παρουσίας, ζωής ή

την επιβολή προστίμου (Μπαμπινιώτης Γ., 1998)

- Σωφρονιστικό σύστημα:

Το σύνολο των επιστημονικών τεχνικών και μεθόδων καθώς και των κανόνων και ρυθμίσεων που θεσπίζει η πολιτεία για την ηθική βελτίωση και την κοινωνική αποκατάσταση των φυλακισμένων. (Μπαμπινιώτης Γ., 1998)

- Κοινωνικός έλεγχος:

Με τον όρο αυτό χαρακτηρίζουμε το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί μια κοινωνία για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση προς τους κανόνες και τα κανονιστικά πρότυπα που ισχύουν στους κόλπους της σε μια δεδομένη στιγμή. Κοινό τους γνώρισμα είναι ότι τα μέσα αυτά ασκούν άμεσα ή έμμεσα πίεση προς ορισμένη τάξη, παράληψη ή ανοχή (Τσαούσης, 1998)

- Ειδικά καταστήματα κράτησης:

Ονομάζονται, σύμφωνα με τον Κώδικα Βασικών Κανόνων, οι χώροι οι οποίοι χρησιμοποιούνται για τον υποχρεωτικό εγκλεισμό των κρατούμενων. Αφορούν καταστήματα για νέους.

- Εγκλεισμός:

Όταν μιλάμε για εγκλεισμό, χρησιμοποιώντας έναν ορισμό- εννοούμε κάθε περιορισμό ή στέρηση της ελευθερίας που επιβάλλεται από όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Φαρσεδάκης Ι., 1991)

- Κοινωνικό περιθώριο:

Ένας χώρος που προορίζεται από την τομή δύο ή περισσότερων αντιφατικών, κοινωνικής διάστασης, συνόλων. (Νέστορ Κουράκης, Τρωϊάννου-Λουλά Αγγλαία, 1992)

- Κοινωνικό στίγμα:

Ο όρος αναφέρεται στην επικόλληση της ετικέτας σε κάθε ανήλικο παραβάτη του νόμου και στις συνακόλουθες συνέπειές της στην μετέπειτα

κοινωνική του ζωή.

- Κοινωνική επανένταξη:

Σύμφωνα με την Ελ. Θλιβίτου είναι η εκ νέου ένταξη προσώπου σε ένα σύνολο ώστε να αποτελεί οργανικό μέρος του και αποσκοπεί στην αποφυγή της εγκληματικής υποτροπής και γενικότερα, στη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. (Θλιβίτου, 2001)

Κοινωνική επανένταξη σημαίνει επιστροφή στην κοινωνία και ομαλή συμβίωση του κρατουμένου με το περιβάλλον του.

- Επιπτώσεις:

Είναι συνήθως ένα αρνητικό αποτέλεσμα, δυσμενείς κοινωνικές περιβαλλοντικές συνέπειες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1.1 Ιστορική αναδρομή της παραβατικότητας

Σε καθαρά ιστορική βάση το κοινωνικό φαινόμενο της παραβατικότητας είναι κάτι που δεν έλειψε ποτέ από καμία κοινωνία. Οι εκδηλώσεις παραβατικότητας πάντα συνόδευαν την ανθρώπινη φύση από τα αρχαία χρόνια μέχρι τις μέρες μας. Και τούτο διότι οι άνθρωποι ως πολυποίκιλα όντα εμφανίζουν πληθώρα συναισθημάτων και μια μεγάλη γκάμα συμπεριφορών ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του καθενός αλλά και τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που βιώνουν ή τον τρόπο που ζουν. Είναι λογικό λοιπόν να υπάρχουν σε όλη την ιστορία του ανθρώπινου γένους περιστατικά συγκρούσεων μεταξύ των ανθρώπων, καθώς και περιστατικά γενικευμένης αντικοινωνικής συμπεριφοράς και παράβασης των κοινωνικών κανόνων - γραπτών και άγραφων - . Ιδιαίτερα όσον αφορά τη νεολαία, δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους τα αποτελέσματα της περιθωριοποίησης τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. (Παπαδοπούλου Χρυσούλα, σημειώσεις από Προγράμματα Κοινωνικής Εργασίας, Β' Εξαμήνου Κοινωνικής Εργασίας).

Τα αποτελέσματα της περιθωριοποίησης, ιδιαίτερος της νεολαίας, φάνηκαν άμεσα τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο. Η εμφάνιση της αλλοτρίωσης είναι το στοιχείο που φαίνεται να συμπληρώνει το κενό που δημιούργησε η έλλειψη ενδιαφέροντος για τα κοινά, η συλλογική προσπάθεια, η αγάπη για τη ζωή. Αλλοτρίωση, σύμφωνα με τον Μιχαήλ, περιγράφεται ως η απώλεια κάθε δεσμού και συγγένειας του ανθρώπου με το περιβάλλον του, τη θεώρηση της κοινωνίας σαν εχθρικής ή αδιάφορης για την ύπαρξη και τα προϊόντα της εργασίας του, καθώς και τη βαθμιαία απόκτηση της πεποίθησης πως ότι κι αν πει ή πράξει επηρεάζει τον κοινωνικό του περίγυρο. Αυτόματα ο δρόμος είναι ανοικτός σε ακραίες συναισθηματικές αντιδράσεις ή στην πλήρη αδιαφορία. Στην αναζήτηση δρόμων φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο μέσω των οινόπνευματων, ναρκωτικών ή αυτοκτονίας, στην στροφή προς το

έγκλημα, την αλητεία, την πορνεία και κάποιες φορές στην επαναστατική σύγκρουση.

Ο Ι. Φραντζεσκάκης στο βιβλίο του «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων» περιγράφοντας την «εξέλιξη» της νεανικής παραβατικότητας αναφέρει ότι σαν φαινόμενο εκδηλώνεται στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Η πρώτη μορφή οργανωμένης ομαδικής νεανικής παραβατικότητας εμφανίζεται το 1949 στην Αγγλία (μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο) με το κίνημα των teddy-boys και πολύ γρήγορα σε άλλες χώρες, παίρνοντας διάφορα ονόματα όπως blaisons noirs στην Γαλλία, vitellouι στην Ιταλία, naibstarken στην Γερμανία κλπ. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του teddy-boy υπήρξαν η ηλικία του (14-20 ετών), η εξωτερική εμφάνιση και το φύλο (δεν αναφέρθηκαν ποτέ γυναίκες). Με τις επιδεικτικές και θορυβώδεις εκδηλώσεις προσπάθησαν να δείξουν την αντίθεσή τους σε κάποια κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς, οι οποίες όμως εξελίχθηκαν σε μια ιδιόμορφη εγκληματική συμπεριφορά (όπως κλοπές, σωματικές βλάβες, εξυβρίσεις), που μπορεί να μην κατέχουν πρωτεύουσα θέση από άποψη ποινικής αξιολόγησης, αλλά αποδείχτηκε ιδιαίτερα ενοχλητική για το κοινωνικό σύνολο. Το φαινόμενο του «τεντυποϊσμού» εμφανίστηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του '50 με σχετικά ήπια μορφή. Οι ανησυχίες και η αντίδραση της κοινής γνώμης έκανε την πολιτεία να προβεί το 1959 στην θέσπιση του Ν.Δ. 4000 το οποίο περιείχε πολλές ατέλειες και αποτυχημένες από αντεγκληματικής πολιτικής, λύσεις.

Τελείως διαφορετικό παρουσιάστηκε στη δεκαετία του '60 το κίνημα των hippys. Τα αποκαλούμενα «παιδιά των λουλουδιών» είχαν διαμορφώσει μια πιο ολοκληρωμένη και ώριμη ιδεολογία με έντονα ειρηνιστικά στοιχεία, απορρίπτοντας παράλληλα την πολιτική ως μέσω κοινωνικής παρέμβασης. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν από άποψη εγκληματικότητας, είναι μάλλον ανύπαρκτο αν εξαιρέσει κανείς την κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών, που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον στα πλαίσια της ψυχεδελικής αναζήτησης.

Ιδιαίτερα σοβαρή από εγκληματική άποψη εμφανίζεται η ύπαρξη συμμοριών από νέους σε μεγαλουπόλεις κυρίως της Αμερικής και της Ευρώπης.

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 στην Αγγλία εμφανίστηκε το κίνημα των punk (‘‘αλήτης’’) που συνδέθηκε με ένα ιδιαίτερο είδος μουσικής. Το κίνημα

αυτό δεν παρουσίασε ιδιαίτερη τυπική εγκληματικότητα. Έγινε γρήγορα πασίγνωστο χάρη στον αυτοσαρκασμό του, την άγρια απελπισία του στίχου και της μουσικής και τη διακωμώδηση του αστικού τρόπου εμφάνισης με εκκεντρικά ρούχα και χτενίσματα.

Παραπλήσιο είναι το φαινόμενο των «ροκάδων» όπως έχει διαπλαστεί σήμερα η έννοια. Η μόνη διαφορά είναι ότι κάποια παρεμφερή φαινόμενα υπάρχουν ήδη από τη δεκαετία του '60, ενώ η σχετική εγκληματικότητα παραμένει από τότε αμετάβλητη, περιλαμβάνοντας κατά βάση φθορές ξένης ιδιοκτησίας και σωματικές βλάβες σε βάρος τρίτων ή αστυνομικών οργάνων, τελουμένων κυρίως μετά από μουσικές συναυλίες.

Την ίδια εποχή εμφανίστηκε στην Αγγλία το φαινόμενο του «χουλιγκανισμού», δηλαδή το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα.

Τέλος, καυτό και σχεδόν πάντα επίκαιρο παρουσιάζεται το πρόβλημα της σύγκρουσης αναρχικών νέων με την έννομη τάξη. Έχοντας ένα ιδεολογικό πλαίσιο πιο σαφές από άλλες ομάδες που πιθανόν χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα, οι ομάδες αναρχικών αμφισβητούν σε κάθε ευκαιρία κατεστημένες πολιτικές και κοινωνικές αξίες χρησιμοποιώντας μια μάλλον βίαιη μεθοδολογία διαιρώντας την κοινή γνώμη.

1.2 Το "προφίλ" του έφηβου παραβάτη

Στην ενότητα αυτή του κεφαλαίου παραθέτουμε διαφορετικές απόψεις – που ωστόσο συγκλείουν αρκετά μεταξύ τους – όσον αφορά το "προφίλ" του έφηβου παραβάτη στη χώρα μας. Επιχειρείται με αυτό τον τρόπο, η κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των εφήβων και νεαρών οι οποίοι παρουσιάζουν αντικοινωνική ή/και παραβατική συμπεριφορά και συνθέτουν έτσι, το "προφίλ" του έφηβου παραβάτη.

Τα χαρακτηριστικά που αναφέρονται στις διαφορετικές απόψεις, όπως φαίνεται παρακάτω, είναι σχετικά είτε με ατομικά στοιχεία των ανήλικων παραβατών (ηλικία, φύλο, σχολική επίδοση, κλπ) είτε με στοιχεία του άμεσου περιβάλλοντός τους σε συνδυασμό και με κοινωνικοοικονομικά κριτήρια

(πολυπροβληματική οικογένεια, κοινωνική τάξη, οικονομική κατάσταση, κλπ).

Ανήλικοι παραβάτες είναι αγόρια στο 97% των περιπτώσεων ηλικίας 14 έως 17 ετών, τα οποία προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και από δυσλειτουργικές, πολυπροβληματικές οικογένειες, χρήστες τοξικών ουσιών στην πλειοψηφία τους, έχουν εγκαταλείψει το σχολείο ή έχουν χαμηλή απόδοση στα μαθήματα και αδικαιολόγητες απουσίες. Αυτά τα στοιχεία προκύπτουν από τη Στατιστική της Αστυνομίας και κυρίως από τα δικαστήρια ανηλίκων. Στην πλειοψηφία τους οι ανήλικοι παραβάτες είναι χρήστες τοξικών ουσιών. (Αρτινοπούλου Β., 2001)

Σύμφωνα, τώρα, με την Επιμελητεία Ανηλίκων του Αρείου Πάγου υπάρχουν κάποια στοιχεία που σχηματίζουν το προφίλ των ανηλικών παραβατών. Σύμφωνα με τους επιμελητές τα παιδιά που φτάνουν εκεί:

1. Προέρχονται από τη μικροαστική τάξη και κάτω.

Πολύ λίγα είναι τα περιστατικά που θα μπορούσε κανείς να περιλάβει στην μεσοαστική τάξη. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι οι παραβατικοί νέοι στο σύνολό τους προέρχονται μόνο από μεσαίου ή χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου οικογένειες. Σίγουρα αποτελούν την πλειοψηφία των παραβατικών νέων και επισημαίνονται πιο εύκολα από τις διωκτικές αρχές. Αλλά, ως γνωστόν, η βία και η παραβατικότητα είναι φαινόμενα διαταξικά, τα οποία συναντάμε σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, αυτό που αλλάζει είναι η θεατότητα, η επισήμανση και η αντιμετώπιση.

2. Αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.

Είναι παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με ισχυρά οικονομικά προβλήματα και που σε αρκετές περιπτώσεις εγκαταλείπουν το σχολείο προς ανεύρεση εργασίας.

3. Θέλουν να ακουστούν.

Ένα μεγάλο ποσοστό των νεαρών παραβατών είναι παιδιά που έχουν την ανάγκη να βγουν στη σκηνή, που πρέπει κάπως να ακουστούν. Υπάρχει και άλλη μία κατηγορία ανηλικών παραβατών για τους οποίους η μόνη ταυτότητα

που μπορούν να έχουν είναι μέσω της παραβατικής πράξης, η ταυτότητα που τους δίνει το δικαστήριο και μετά η ποινή. Παρόλο που όλη η διαδικασία είναι επίπονη για αυτά, είναι η μόνη ολότητα που κατακτούν.

4. Έχουν ψυχικά προβλήματα.

Αυτό που μπορεί να παρατηρήσει πλέον κανείς, τονίζουν οι επιμελητές ανηλίκων, είναι ότι δίπλα σε αυτούς τους παράγοντες προστίθενται και τα ανοιχτά ψυχικά προβλήματα τα οποία συχνά διαμορφώνονται μέσα σε όλο αυτό το πλαίσιο της οικονομικοκοινωνικής εξαθλίωσης. (Μαγγανά Κατερίνα, συντάκτρια του περιοδικού Αρμονία).

Σύμφωνα με το Ν. Μάνο (2000), οι ανήλικοι παραβάτες παρουσιάζουν συχνά χαμηλό δείκτη νοημοσύνης, δηλαδή κάτω από 92 κατά μέσο όρο και η παιδική τους ηλικία ήταν προβληματική. Είναι υπερκινητικοί, αρκετά δραστήρια άτομα, δεν έχουν αυτοέλεγχο, είναι εξωστρεφείς, τους αρέσει η περιπέτεια, παρασύρονται εύκολα, έχουν ισχυρό μυϊκό σύστημα, συναισθηματική αστάθεια, αλλαγή διαθέσεων, έντονη τάση ονειροπόλησης, τάση απαισιοδοξίας, ανεπάρκειας, ανοχής, μειονεξίας και ανησυχιών.

Στην καθημερινή εφημερίδα της Αργυρούπολης «Επικοινωνία», σύμφωνα με το άρθρο του Κωνσταντίνου Καποδιστρία, τα άτομα νεαρής ηλικίας που προβαίνουν σε βίαιες πράξεις έχουν συνήθως το ακόλουθο προφίλ:

1. Η συγκρότηση του εαυτού τους είναι ανεπαρκής.
2. Καταφεύγουν σε βίαιη συμπεριφορά λόγω της δυσκολίας τους να αναγνωρίσουν και να επεξεργαστούν συναισθήματα.
3. Συγχέουν σκέψεις και πράξεις.
4. Δεν έχουν τη δυνατότητα αυτοσυγκράτησης.
5. Βιώνουν συνεχώς ένα αίσθημα απειλής.
6. Δεν έχουν εσωτερικές αρχές κοινωνικής συμπεριφοράς.
7. Δεν μπορούν να συμμετάσχουν συναισθηματικά στον πόνο κάποιου.
8. Εμφανίζουν υψηλή παρορμητικότητα.
9. Έχουν αρνητική εικόνα του εαυτού τους και η μόνη ικανοποίηση που παίρνουν είναι από την αναγνώρισή τους μέσα από την ομάδα.

Επίσης, σύμφωνα με την Πούτου (1995, σελ. 118), οι ανήλικοι παραβάτες έχουν τα εξής χαρακτηριστικά: χαμηλή αυτό-εκτίμηση, βιωμένη απόρριψη, ανεπιτυχή διαχείριση και έκφραση αναγκών και συναισθημάτων, καταπιεσμένη επιθυμία αλλαγής των ορίων της ζωής τους.

“Οι παραβάτες έφηβοι είναι στην πλειονότητά τους Ελληνόπουλα αγόρια, προέρχονται από πολυπροβληματικές οικογένειες και είναι χρήστες ουσιών, όπως δείχνουν τα στοιχεία από τις αρμόδιες υπηρεσίες και από τις έρευνες των επιστημόνων, όπως αναφέρθηκε στην ημερίδα «Νομοθεσία και Ψυχική Υγεία» της Παιδοψυχιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (9-4-2005).

1.3 Σύγχρονες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων - Έκταση του φαινομένου

Όπως αντικατοπτρίζεται στις δικαστικές και αστυνομικές εγκληματολογικές στατιστικές δεν είναι ιδιαίτερα ανησυχητική η έκταση της εγκληματικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα. Αναφερόμαστε πάντα στους νέους που διατρέχουν από το 8^ο έως το 18^ο έτος της ηλικίας τους κατά το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα. Η συμμετοχή, λοιπόν, των εφήβων στη δήλη (δηλωμένη) εγκληματικότητα (χωρίς τις παραβάσεις της νομοθεσίας περί αυτοκινήτων, οι οποίες συνιστούν τα 4/5 της παραβατικότητας τους) δεν έχει φθάσει ποτέ το 4%, ενώ ο πληθυσμός τους ανέρχεται στο 8% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στον συγκεκριμένο υπολογισμό μάλιστα δεν έχουν αφαιρεθεί από τους φερόμενους ως δράστες εκείνοι, οι ξένης υπηκοότητας δράστες που διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα.

Η κλοπή καθώς και η ληστεία είναι οι πλέον συχνά τελούμενες παραβάσεις και εν γένει τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, και κατά δεύτερο λόγο, οι παραβάσεις του Νόμου Περί Ναρκωτικών. Από τα υπόλοιπα σοβαρά αδικήματα έπονται οι ανθρωποκτονίες και οι βιασμοί (μόλις 8 και 6 αντίστοιχα για το έτος 1999 και 6 υποθέσεις κατά αδίκημα για το έτος 2000 στην Αθήνα), ενώ ελαφρές παραβάσεις όπως η επαιτεία και οι παραβάσεις του Ν. περί

Αλλοδαπών , αφορούν 500-600 υποθέσεις περίπου το έτος. Παρατηρείται, ακόμη, ότι η μέγιστη πλειοψηφία των ανηλίκων δραστών είναι αγόρια σε ποσοστό 90-94%, ενώ ένα ποσοστό 6-10% περίπου είναι κορίτσια. Όσον αφορά την ποιοτική πλευρά, διαφαίνονται ενδείξεις για μία αλλαγή της δομής της παραβατικότητας προς την κατεύθυνση της αύξησης των εγκλημάτων βίας.

Όσον αφορά τη σοβαρότητα και το είδος της παραβατικότητας των ανηλίκων, από τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, προκύπτουν τα εξής: α) Οι φερόμενοι ως δράστες ανθρωποκτονιών παραμένουν σταθερά ελάχιστοι, ενώ λίγοι είναι και οι φερόμενοι ως δράστες σωματικών βλαβών, κάθε μορφής, β) η συντριπτική πλειονότητα των φερομένων ως δραστών διαπράττει παραβάσεις του ΚΟΚ (περίπου 60% του συνόλου των ανηλικών παραβατών) το δε υπόλοιπο 10% καλύπτεται από παραβάτες για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (περίπου το 4%), παραβάτες του νόμου για τα ναρκωτικά (2%), αλλά και του άρθρου 407 του ΠΚ που αναφέρεται στην επαιτεία (2%), η δε εμπλοκή σε παράνομα παιχνίδια και οι παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών καλύπτουν το υπόλοιπο 2%, με περίπου 1% για την κάθε μία από τις κατηγορίες. Επομένως η παραβατικότητα ανηλίκων είναι σχετικώς ήπια και φαίνεται να βρίσκονται υπό έλεγχο οι σοβαρές παραβάσεις, οι οποίες ωστόσο υπερκαλύπτονται και υπερτονίζονται από τα ΜΜΕ.

(Αναφέρεται ότι στο Παράρτημα Α καταγράφονται οι πίνακες επίσημων στατιστικών στοιχείων).

Είναι σημαντικό, στο σημείο αυτό, να αναφερθούν οι τρόποι με τους οποίους ο έφηβος παραβαίνει το νόμο, δηλαδή ποιες είναι οι ενέργειες των ανηλίκων που κρίνονται ως αξιόποινες.

Η αντικοινωνική/παραβατική συμπεριφορά ταξινομείται σε:

1. παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων
2. εγκλήματα κατά της ξένης περιουσίας (ατομικής ή δημόσιας)
3. σωματικές βλάβες
4. εγκλήματα κατά του κοινού (π.χ. εμπρησμός)

5. εγκλήματα κατά των ηθών (π.χ. βιασμός)

6. αντίσταση στην εξουσία των γονέων και των ενηλίκων (π.χ. φυγή από την οικογενειακή στέγη, αλητεία, άρνηση φοίτησης στο σχολείο)

7. χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών (ναρκωτικά), πορνεία.

Η παραβατικότητα που εμφανίζεται στους εφήβους της χώρας μας έχει ήπιες μορφές, όπως αυτό αποδεικνύεται από τα στατιστικά στοιχεία των αρμόδιων υπηρεσιών και τις έρευνες των επιστημόνων. Οι πιο συχνές παραβάσεις που αφορούν ανηλίκους σημειώνονται στον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ), χρήση ναρκωτικών, κλοπές και επαιτεία. Το πρόβλημα των ναρκωτικών είναι εμφανές, ενώ ο παραβάτης στην πλειονότητα των περιπτώσεων είναι Έλληνας, ηλικίας 17-19 ετών. (Καλλιόπη Σπινέλλη, από την ημερίδα με θέμα «Νομοθεσία και Ψυχική Υγεία»).

Η παραβατική συμπεριφορά του εφήβου προκαλεί ανεπανόρθωτο κακό στην κοινωνία ή σε ορισμένα θύματα. Οι παραβάτες νεανικής ηλικίας δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν τι είναι κακό και τι όχι μέσα στα κοινωνικά πλαίσια, γεγονός που τους κάνει να μη δείχνουν κανένα είδος σεβασμού για τα συναισθήματα ή τα δικαιώματα των άλλων. Συνήθως έχουν την τάση να δικαιολογούν τις πράξεις τους. (Vaggero-Nagera ΑΙ. μτφ. Θεοδωρίδου Λένα, εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα, 2001).

Ιδιαίτερη δε εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι, τα τελευταία χρόνια, παιδιά ηλικίας 7 μέχρι 16 χρονών εμπλέκονται περισσότερο σε σοβαρές υποθέσεις, παρά σε μικροπαραβάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν ίσως να αποδοθούν στο νεανικό αυθορμητισμό.

Η πρόκληση που έχει για αυτούς τη μεγαλύτερη αξία είναι να παρανομήσουν "χωρίς να τους πιάσουν". Μεγαλύτερο κατόρθωμα γίνεται η ατιμωρησία και το να μην τους ανακαλύψουν κατά τη διάρκεια ή μετά την παράνομη πράξη, αυτό είναι πιο επιθυμητό και όχι το ίδιο το αδίκημα. Μερικοί νεαροί παραβάτες δρουν μαζί με άλλους που έχουν την ίδια συμπεριφορά, σχηματίζοντας συμμορίες. Κάποιοι άλλοι νεαροί παραβάτες δρουν μόνοι τους και όταν συνεργάζονται το κάνουν μόνο όταν πιστεύουν ότι θα αποκομίσουν

κάποιο κέρδος. (Vaggero-Nagera ΑΙ. μτφ. Θεοδωρίδου Λένα, εκδόσεις Ενάλιος, Αθήνα, 2001).

Ωστόσο, η ύπαρξη συμμοριών από νεαρά άτομα στην Ελλάδα δεν συμβαίνει τόσο συχνά, όσο σε χώρες του εξωτερικού, στις οποίες το φαινόμενο έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις. Ειδικότερα δε στις ΗΠΑ οι ομάδες-συμμορίες είναι οργανωμένες, με προσδιοριζόμενους ρόλους και αρμοδιότητες για κάθε μέλος. (Ι. Οικονόμου, Αθήνα, 2007). Αντίθετα στην Ελλάδα, οι ομάδες είναι «χαοτικές», δηλαδή χωρίς συγκεκριμένη δομή και ρόλους.

Η αντικοινωνική συμπεριφορά είναι ένα πολύ παλιό κοινωνικό φαινόμενο. Στη σύγχρονη εποχή, η παραβατικότητα έχει αυξηθεί ιδιαίτερα σε βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες. Οι πιο συνηθισμένες εκδηλώσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων σήμερα είναι: α) η βία στα γήπεδα, κάτι που τα τελευταία χρόνια παίρνει διαστάσεις και στη χώρα μας, β) η «φυγή» των νέων από την κοινωνική πραγματικότητα, η οποία επιτυγχάνεται με τα ναρκωτικά, στα οποία οι νέοι καταφεύγουν θέλοντας να δώσουν διέξοδο στα προβλήματά τους, γ) αδικήματα κατά της περιουσίας (κλοπές), αποτελεί πολύ συνηθισμένη μορφή παραβατικότητας των ανηλίκων, δ) αδικήματα βίας κατά πρόσωπου, θρασύτητας κατά της Αρχής, διατάραξη της δημόσιας τάξης, όπου ο αριθμός τέτοιων αδικημάτων έχει αυξηθεί σημαντικά καθώς και ε) η πορνεία, την οποία αντικοινωνική συμπεριφορά εκδηλώνουν τα κορίτσια.

1.3.1 Παιδική παραβατικότητα

Καθοριστικό ρόλο παίζει στο επίπεδο της εγκληματογέννησης και η ηλικία του ατόμου.

Πράγματι η ηλικία αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Με το πέρασμα του χρόνου το σώμα μεταμορφώνεται πράγμα που προσφέρει νέες δυνατότητες αλλά και επιβάλλει νέους περιορισμούς. Οι καθημερινές μας δραστηριότητες επηρεάζονται αντίστοιχα. (Αντώνιος Δ. Μαγγανάς, καθηγητής εγκληματολογίας. «Ηλικία και εγκληματικότητα»)

Κατά τη γέννησή του παιδιού, η ηλικία της μητέρας και ο αριθμός των εβδομάδων κύησης, αποτελούν παράγοντες κινδύνου για το νεογέννητο. Τα παιδιά που γεννιούνται από νεαρές μητέρες και εκείνα που γεννήθηκαν πρόωρα παρουσιάζουν συχνότερα προβλήματα στην ανάπτυξη που συνδέονται με παραβατική συμπεριφορά κατά την εφηβεία.

Οι διάφορες μελέτες καταδεικνύουν μια συνέχεια στη συμπεριφορά. Τα παιδιά που είναι επιθετικά κατά την παιδική ηλικία είναι εκείνα που κατά την εφηβεία θα παρουσιάσουν τις περισσότερες προστριβές με τους άλλους. Από την άλλη μεριά, είναι ευρέως γνωστό ότι η εφηβεία αποτελεί από πολλές πλευρές μία σημαντική αναπτυξιακή φάση του ατόμου. Έχει χαρακτηριστεί ως η δυσκολότερη φάση της ζωής του ανθρώπου. Για αυτούς τους λόγους η παρέμβαση θα πρέπει να είναι έγκαιρη που σημαίνει πρόληψη, έτσι ώστε να μεταστραφεί η πορεία του ανήλικου από την πιθανή (προ)παραβατική συμπεριφορά. Οι νέοι παραβάτες, λοιπόν, παρουσιάζουν ισχυρές πιθανότητες να γίνουν ενήλικοι παραβάτες. Σε έρευνα των Frechette και Leblanc βρέθηκε ότι ένα 73% των νέων που παρουσιάστηκαν στο δικαστήριο ανηλίκων είχαν ήδη ποινικό μητρώο στα 24 χρόνια τους.

Το μέσο περίπου της εφηβείας αποτελεί μια περίοδο έκρηξης για τις εγκληματικές δραστηριότητες (ως προς τη βαρύτητα, το είδος και τη συχνότητα). Για την πλειονότητα των νέων η παραβατικότητα της εφηβείας δεν είναι σοβαρή και παίρνει τέλος από μόνη της πριν την ενηλικίωση του εφήβου.

Η ατομική προσέγγιση μας οδηγεί στη διαπίστωση ότι το έγκλημα παρουσιάζει μεγαλύτερη συχνότητα σε ορισμένες στιγμές της ζωής και ανάλογα με την ηλικία του ατόμου. Τα μικρά παιδιά που είναι τα πλέον βίαια, δεν διαθέτουν τα μέσα για να εκδηλώσουν τη βιαιότητά τους και υφίστανται τον έλεγχο των ενηλίκων. Οι έφηβοι, από την πλευρά τους, έχουν συχνά τη διάθεση και την πρόθεση να παραβούν τους νόμους και διαθέτουν τα μέσα. Η ωριμότητα, η εργασία και η οικογένεια μειώνουν την επιθυμία για το έγκλημα στα ενήλικα άτομα. Μια περίοδος ανόδου της νεανικής παραβατικότητας μπορεί να έχει ως συνέπεια την άνοδο του γενικού δείκτη της εγκληματικότητας για τα επόμενα 10-20 χρόνια. (Αντώνιος Δ. Μαγγανάς, Ηλικία και εγκληματικότητα)

Πάντως η άποψη ότι η νεότητα συνδέεται στενά με την εγκληματικότητα δεν αντιπροσωπεύει, αναγκαστικά, την αλήθεια. Η νεότητα χαρακτηρίζει, κυρίως, τη λιγότερο σοβαρή και βίαιη εγκληματικότητα. Άλλωστε, σύμφωνα με την Οικονόμου (2006) η παραβατικότητα είναι κατά κανόνα παροδική και εφήμερη, συνοδεύει δηλαδή τη διαδικασία ωρίμανσης του ανθρώπου, και δεν συνιστά σύμπτωμα μιας κυοφορούμενης εγκληματικής κατάπτωσης, ενώ εξαφανίζεται αυθόρμητα με την ομαλή μετάβαση στην ενηλικότητα. Όμως η σοβαρή παραβατικότητα, η βίαιη, η οργανωμένη καθώς και εκείνη που προέρχεται από τις πιο περιθωριοποιημένες ομάδες πηγάζει περισσότερο από τους "ώριμους" ενήλικους. Στα 30 χρόνια οι περισσότεροι νέοι έχουν σταματήσει τις εγκληματικές τους δραστηριότητες.

Ένα άλλο επίσης σημαντικό στοιχείο είναι ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει αύξηση στα ζητήματα σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης της τάξης του 200%, παρατηρείται δηλαδή μια αύξηση της κοινωνικής παθολογίας και πιο πολλά προβλήματα στις σχέσεις των ανθρώπων. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να ωθούνται τα παιδιά στην παραβατικότητα.

(Βάσω Αρτινοπούλου, καθηγήτρια εγκληματολογίας. Ανήλικοι-θύματα,

Ανήλικοι-παραβάτες, μια σχέση διαρκούς αλληλεπίδρασης. Ανάκτηση από:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1841&Itemid=400&lang=)

Ακόμη, η παραβατικότητα των παιδιών ηλικίας 7-12 ετών στο σύνολο της παραβατικότητας παραμένει ελάχιστο στη χώρα μας (περίπου 1%) και το γεγονός αυτό αποτελεί αίτημα του συνόλου των ποινικών και δικαστικών λειτουργών της χώρας μας για αύξηση του ορίου αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Ανηλίκων από το 8^ο έτος, που ισχύει με το νόμο 3189/2003, στο 10^ο, όπως συμβαίνει και σε πολλά άλλα ευρωπαϊκά κράτη. (Κουράκης Ν., 2004. Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων. Αθήνα-Κομοτηνή, Α.Ν. Σάκκουλας)

Συνήθως οι γονείς παρατηρούν κάποια συμπτώματα που εκδηλώνονται στα παιδιά και αυτό τους παραπέμπει στο ότι το παιδί τους τείνει προς αντικοινωνική/ παραβατική συμπεριφορά. Τέτοια συμπτώματα είναι τα εξής:

1. Επιθετικότητα.
2. Συστηματική παραβίαση των κανόνων και των ορίων της ομαλής κοινωνικής συμπεριφοράς.
3. Έλλειψη σεβασμού προς τους γονείς και τους δασκάλους του.
4. Ατημέλεια
5. Αδιαφορία για το σχολείο και τη μάθηση.
6. Ανυποληψία στις ηθικές αξίες και τους κανόνες της κοινωνικής ζωής.

1.3.2 Το φαινόμενο "Bullying"

Το φαινόμενο του bullying εμφανίζεται έντονα, ιδιαίτερα στις Ευρωπαϊκές χώρες, από το ξεκίνημα του ανήλικου στο σχολείο δηλαδή από το Δημοτικό και συνεχίζεται σταδιακά στα χρόνια του Γυμνασίου και Λυκείου.

Η λέξη "bully" είναι αγγλική και σαν ουσιαστικό μεταφράζεται ως ο «νταής» ενώ με το ρήμα εννοούμε «απειλώ», «εξαναγκάζω», «εκφοβίζω».

Ο παραπάνω όρος ουσιαστικά αναφέρεται σε παραβατικές πράξεις ανηλίκων εναντίον άλλων ανηλίκων, όπου οι πιο δυνατοί ανήλικοι (δρώντας είτε μεμονωμένα είτε ως ομάδες) επιτίθενται/προσβάλλουν τους λιγότερο δυνατούς ανήλικους, με σκοπό να τους εκφοβίσουν, ταπεινώσουν ή και να τους βλάψουν.

Οι μορφές του "bullying" είναι η σωματική επίθεση (με κλωτσιές, σπρωξίματα, φτυσίματα, κλοπές κ.α.), η λεκτική (απειλές, σαρκασμός, προσβλητικά σχόλια κλπ) και η ψυχολογική- κοινωνική (προσπάθειες για εκβιασμό, κοινωνικό αποκλεισμό, διαδόσεις άσχημων φημών κτλ).

Το bullying είναι ένα φαινόμενο το οποίο εκδηλώνεται σε όλους τους φορείς κοινωνικοποίησης, αφού εντοπίζεται στο σχολικό, φιλικό αλλά και οικογενειακό περιβάλλον των ανηλίκων. Το ανησυχητικό είναι ότι αρκετές φορές, αυτές οι επιθέσεις γίνονται και μπροστά σε ενήλικους, οι οποίοι

ενδεχομένως να αγνοούν την έκταση και τη μεγάλη σημασία του φαινομένου.

Οι bullies συνήθως είναι άτομα με έντονες ανασφάλειες, οι οποίοι έχουν την ανάγκη να αισθανθούν ισχυροί και προσπαθούν να την ικανοποιήσουν, κακομεταχειρίζοντας τους άλλους. Δρουν αδιακρίτως, μη έχοντας σχεδόν καθόλου οίκτο για τα θύματά τους, συχνά δικαιολογώντας τις πράξεις τους συνήθως με ψέματα.

Είναι συνήθως ανυπάκουοι, αντικοινωνικοί, αντιδραστικοί ανήλικοι, τους οποίους χαρακτηρίζει η επιθετικότητα και η βιαιότητα, έχοντας μάθει να επιτίθενται για να διαχειρίζονται τα εκάστοτε προβλήματά τους. Σε αντίθεση με τα θύματά τους, τα οποία σπάνια αντεπιτίθενται και αμύνονται, που είναι κατά το πλείστον παιδιά ήσυχα, ευαίσθητα και αγχώδεις.

Τέλος, οι bullies συνηθίζουν να παραβαίνουν σχολικούς κανόνες και φαίνεται συχνά να είναι άτομα που προέρχονται από «διαλυμένες οικογένειες» όπου κακοποιούνται ή παραμελούνται από τους γονείς τους.

Όλα αυτά σε αντίθεση με τα θύματα τα οποία φαίνεται να προέρχονται από υπερπροστατευτικούς γονείς. Συχνά είναι παιδιά άλλης εθνικότητας ή θρησκείας ή παιδιά τα οποία έχουν κάποια εμφανή αναπηρία. Τέλος, το κυριότερο χαρακτηριστικό τους σημειώνεται στο ότι είναι πιο αδύναμοι σωματικά ή ψυχολογικά συγκριτικά με τους άλλους συνομηλίκους τους.

Σύμφωνα με έκθεση του National Institute of child Health and Human Development και οι δύο κατηγορίες των παιδιών έχουν κοινά προβλήματα όπως μοναξιά, δυσκολία στο να αποκτήσουν φίλους και πολλές φορές υιοθετούν προβληματικές συμπεριφορές.

Ένα άλλο στοιχείο που προβάλλεται από την μελέτη είναι ότι οι bullies συνεχίζουν αυτή τη συμπεριφορά και κατά την ενηλικίωσή τους, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να αναπτύξουν εποικοδομητικές και ουσιαστικές σχέσεις και να αποκτήσουν μια ομαλή κοινωνική ζωή. Η παραπάνω διαπίστωση αποδεικνύεται και με την έρευνα που διεξήχθη από τον καθηγητή Dom Olwens στην Νορβηγία και την Σουηδία όπου τα αποτελέσματά της έδειξαν πως το 60% των παιδιών που κάνανε επιθέσεις στο γυμνάσιο ως ενήλικες καταδικάστηκαν για ένα

έγκλημα τουλάχιστον. Το 35-40% είχαν από τη ηλικία των 24 ετών πάνω από τρεις καταδίκες.

Έρευνες επίσης στις ΗΠΑ έχουν δείξει πως το 19% των μαθητών έχουν γίνει θύτες τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα, το 17% έχουν γίνει θύματα στα ίδια χρονικά πλαίσια καθώς και ένα 6% έχουν καταστεί και θύτες και θύματα.

(Lexcen F. Redding, R.E, Mental Health Needs of Juvenile offenders juvenile Justice Fact Sheet. Charlottesville, VA: Institute of Law, Psychiatry and Public Policy, University of Virginia, 2000)

Το πιο γνωστό πρόγραμμα πρόληψης του bullying είναι το "Olwens Bullying Prevention Program" το οποίο ξεκίνησε και εφαρμόστηκε στα μέσα της δεκαετίας του '80 στο Bergen της Νορβηγίας καθώς και σε άλλα σχολεία στις ΗΠΑ και στη Σουηδία.

Το πρόγραμμα αυτό είχε στόχους την μεσολάβηση για την εξάλειψη του φαινομένου μέσω της ενημέρωσης για αυτό, της θέσπισης σαφών εικόνων ενάντια στο bullying, την προστασία των θυμάτων με την κινητοποίηση μαθητών, γονέων, καθηγητών και του προσωπικού των σχολείων.

Κάποιες από τις κινήσεις του προγράμματος ήταν αρχικά οι διεξαγωγές ερευνών στους μαθητές για να διαπιστώσουν την φύση και την έκταση του προβλήματος, αύξηση της επιτήρησης των μαθητών και μεσολάβηση σε περιπτώσεις bullying (προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι θα σταματήσει), διεξαγωγή σχολικών συνελεύσεων για την συζήτηση του θέματος αλλά και συναντήσεων για συζητήσεις εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης (με ασκήσεις και σχετικές εργασίες) καθώς επίσης και συναντήσεις με γονείς και καθηγητές με σκοπό την ενημέρωση και ενθάρρυνσή τους για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν έχει γίνει καμία αντίστοιχη έρευνα, ούτε κάποια ουσιαστική οργανωμένη κίνηση για την καταπολέμηση αντίστοιχων τέτοιων φαινομένων. Η μηδαμινή βιβλιογραφία για το θέμα και η συνεχής αύξηση κρουσμάτων επιθετικής συμπεριφοράς ανηλίκων είναι στοιχεία που το αποδεικνύουν.

Φυσικά, να αναφέρουμε με επιφύλαξη στο σημείο αυτό ότι δεν

αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα της σχολικής βίας ή αλλιώς “bullying” στον ίδιο βαθμό που παρατηρείται σε άλλες χώρες του εξωτερικού. Και αυτό προκύπτει αν αναλογιστούμε ότι γενικά τα ποσοστά της ανήλικης παραβατικότητας στην Ελλάδα είναι χαμηλότερα σε σχέση με αρκετές χώρες του εξωτερικού (σε Ευρώπη και Β. Αμερική).

Αναφέρουμε ότι η συμμετοχή των εφήβων στη δήλη εγκληματικότητα (χωρίς τις παραβάσεις της νομοθεσίας περί αυτοκινήτων, οι οποίες συνιστούν τα 4/5 της παραβατικότητας τους) δεν έχει φθάσει ποτέ το 4%, ενώ ο πληθυσμός τους ανέρχεται στο 8% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Σαφέστατα το παραπάνω γεγονός δεν δικαιολογεί την απραξία των αρμόδιων φορέων σχετικά με τα μέτρα πρόληψης και τη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής που πρέπει να πραγματοποιθούν στη χώρα μας.

1.3.3 Παραβατικότητα ανήλικων μεταναστών στην Ελλάδα

Στην ενότητα αυτή θα θέλαμε να διερευνήσουμε το θέμα της παραβατικότητας των ανήλικων μεταναστών στην Ελλάδα, πριν προχωρήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο. Και αυτό γιατί τα τελευταία χρόνια, η συμμετοχή των ανήλικων μεταναστών στην γενικότερη παραβατικότητα είναι γεγονός και αποτελεί ένα αρκετά ενδιαφέρον κομμάτι στα πλαίσια της μελέτης της παραβατικότητας των ανηλίκων γενικά.

Εξάλλου, η Ελλάδα (όπως και άλλες χώρες της Ν. Ευρώπης) έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών και το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες να εισέλθουν και να εγκατασταθούν στη χώρα μας, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Το 10% του πληθυσμού της Ελλάδας καλύπτουν οι μετανάστες που ζουν στην χώρα μας, σύμφωνα με έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η οποία δημοσιεύεται στην εφημερίδα Έθνος (Δευτέρα, 18/06/2001). Ο αριθμός των μεταναστών υπολογίζεται στις 800.000 με ένα εκατομμύριο. Έτσι λοιπόν όλο και μεγεθύνεται η έκταση της εγκληματικότητας των μεταναστών και των ανήλικων αλλοδαπών στη χώρα μας, για αυτό αξίζει να δώσουμε ιδιαίτερη σημασία και προσοχή στο φαινόμενο αυτό.

Υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν στην εγκληματική συμπεριφορά των μεταναστών. Οι σημαντικότεροι παράγοντες βρίσκονται μέσα στις συνθήκες ζωής που βιώνουν καθημερινά οι μετανάστες. Αρχικά, παράγοντα αποτελεί από μόνο του το παράνομο καθεστώς των λαθρομεταναστών, η περιθωριοποίησή τους, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, έπειτα η καθημερινή επιβίωση κάτω από το φόβο της κρατικής καταστολής, η εκμετάλλευσή τους όσον αφορά την εργατική τους δύναμη, η απώλεια της «πράσινης κάρτας» με συνέπεια τη δωροδοκία και την πλαστογραφία για την προμήθεια της προξενικής θεώρησης (της λεγόμενης και visa), η αναγκαία συνεργασία και επαφή με οργανωμένα δίκτυα για την εξασφάλιση παράνομης εισόδου (Καρύδης, Β. 1996).

«Από την μελέτη και την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων εγκληματικότητας των ετών 2000 - 2005, διαπιστώνεται ότι: Η συμμετοχή των αλλοδαπών στην εγκληματικότητα είναι ανάλογη με την πληθυσμιακή παρουσία τους στη χώρα μας. Στο οργανωμένο έγκλημα, η απειλή αλλοδαπών εγκληματικών οργανώσεων (αμιγών ή μικτών) αυξάνεται χρόνο με τον χρόνο, ιδιαίτερα των αλβανικών, των βουλγαρικών, των ιρακινών, των πακιστανικών και των τουρκικών» (πηγή: <http://www.xronos.gr/>).

Στη συνέχεια η εφημερίδα "Έθνος" γράφει ότι αδικήματα βίας και ναρκωτικά κατέχουν την πρώτη θέση, ενώ δραματική αύξηση παρουσιάζουν οι ανθρωποκτονίες και οι ληστείες. Οι καταδίκες για υποθέσεις ανθρωποκτονιών ήταν σχεδόν διπλάσιες, ενώ τα στοιχεία αποκαλύπτουν επίσης ότι ένας στους δέκα ανηλίκους κατέληξε στο αρμόδιο δικαστήριο, επειδή είχε διαπράξει ληστεία.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανήλικων αλλοδαπών παραβατών είναι Αλβανικής υπηκοότητας, όπως επισημαίνει και ο Καρύδης Β. Οι δράστες Αλβανικής υπηκοότητας ευθύνονται την τελευταία τριετία σε ποσοστό κατά μέσο όρο 70% για τα εγκλήματα της ανθρωποκτονίας, ληστείας και βιασμού που διαπράττουν μετανάστες, ενώ αποτελούν κατά τους υπολογισμούς το 50% περίπου του συνόλου της μεταναστευτικής κοινότητας.

Επίσης, οι ανήλικοι Αλβανοί σχεδόν μονοπωλούν το πεδίο της εμφανούς παραβατικότητας των αλλοδαπών ανηλίκων στην χώρα. Ακόμη, οι Ρουμάνοι, Γιουγκοσλάβοι και Βούλγαροι έχουν μεγάλη συμμετοχή στη διάπραξη κλοπών

και ληστειών. Αντίθετα, αλλοδαποί Πολωνικής, Αφρικανικής και Αιγυπτιακής καταγωγής κατέχουν πολύ χαμηλά ποσοστά παραβατικής συμπεριφοράς.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με στοιχεία της Υποδιεύθυνσης Ανηλίκων της Δ/νσης Ασφαλείας Αττικής, το έτος 1993 η Υπηρεσία ασχολήθηκε με 877 περιπτώσεις αδικημάτων, τα οποία διαπράχθηκαν από 1002 ανήλικους. Από αυτούς 598 ήταν Αλβανοί υπήκοοι, οι οποίοι απαρτίζουν το σύνολο των αλλοδαπών δραστών. Επομένως, οι αλλοδαποί ανήλικοι (Αλβανοί) αποτελούν το 60% του συνόλου των γνωστών ανηλίκων παραβατών.

Τα αδικήματα που διέπραξαν οι ανήλικοι ήταν: 413 κατά της ιδιοκτησίας ποσοστό 47,1%, επαιτεία, ληστεία 368, ποσοστό 42% και παραβάσεις ποινικών νόμων 82, ποσοστό 9,4%. Οι ανήλικοι Αλβανοί διέπραξαν 225 κλοπές, αξιόποινες πράξεις που παρουσιάζουν εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Συνεπώς η συμμετοχή τους στην εγκληματικότητα των ανηλίκων ανέρχεται σε ποσοστό 25 %, το οποίο είναι πραγματικά σημαντικό αλλά όχι υπερβολικά μεγάλο (Καρύδης, Β. 1996).

Με μια πιο αντικειμενική ματιά στην επικρατούσα κατάσταση συνήθως οι ανήλικοι μετανάστες, ως περισσότερο εκτεθειμένοι στον κοινωνικό έλεγχο, είναι οι πρώτοι οι οποίοι θα οδηγηθούν στην αστυνομία, στον κοινωνικό λειτουργό ή και στο δικαστήριο και θα καταγραφούν για συμπεριφορά αντίθετη με τον νόμο (Καρύδης, Β. 1996).

Παρόλα αυτά, στατιστικά δεν υπάρχει αιτιώδης συσχετισμός μεταξύ της μαζικής εγκατάστασης των αλλοδαπών στην χώρα μας και της ολοένα αυξανόμενης εγκληματικότητας, εφόσον σε πολλές κατηγορίες εγκλημάτων που παρουσιάζουν επίσης σταθερή αυξητική τάση κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, οι λαθρομετανάστες έχουν ασήμαντη έως μικρή συμμετοχή.

Από την αντίθετη πλευρά, όμως, η μαζική είσοδος των μεταναστών στην Ελλάδα έδωσε την αφορμή ώστε να δημιουργηθούν κάποιες στερεότυπες αντιλήψεις σε σχέση με ορισμένες ομάδες λαθρομεταναστών. Για παράδειγμα, η δημιουργία του στερεότυπου «Αλβανός» και «λαθρομετανάστης», αποτελεί πολλές φορές κοινή άποψη για τη συλλογική συνείδηση ότι οι λαθρομετανάστες και κυρίως οι Αλβανοί, διαπράττουν σοβαρά αδικήματα και έχουν στιγματιστεί ως επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια, τη ζωή και την περιουσία των πολιτών.

Η έννοια του στερεότυπου δημιουργείται σταδιακά. Πολύ συχνά αναφέρεται από φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου ή τις διωκτικές αρχές, θέλοντας να χαρακτηρίσουν ένα ειδεχθές έγκλημα (ανθρωποκτονία), Αλβανικό χτύπημα ή Αλβανικός τρόπος δράσης.

Συμπερασματικά, όσον αφορά την εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα καθώς και των ανηλίκων μεταναστών μπορούμε να πούμε ότι: α) η συμμετοχή τους στην εγκληματικότητα είναι ανάλογη με την πληθυσμιακή παρουσία τους στη χώρα μας και β) δεν υπάρχει αιτιώδης συσχετισμός μεταξύ της μαζικής εγκατάστασης των αλλοδαπών στην χώρα μας και της ολοένα αυξανόμενης εγκληματικότητας (όπως αποδεικνύεται από τα επίσημα στατιστικά στοιχεία και τις στατιστικές έρευνες).

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να τονίσουμε ότι έχουν δημιουργηθεί σταδιακά, παγιωμένα στερεότυπα και ρατσιστικές αντιλήψεις κατά των αλλοδαπών που ζουν στην Ελλάδα. Οι διακρίσεις αυτές, που σε μερικές περιπτώσεις φτάνουν μέχρι και σε ακραίες μορφές ρατσιστικής συμπεριφοράς και επιθέσεων κατά των μεταναστών και αλλοδαπών της χώρας μας, οφείλονται πολλές φορές σε λανθασμένες γενικεύσεις και αναληθή συμπεράσματα (όπως αποδείχτηκε) σχετικά με την εγκληματικότητα και την παραβατική συμπεριφορά αυτών.

Κατά την άποψή μας, θα πρέπει να γίνει προσπάθεια καταπολέμησης της εγκληματικότητας των μεταναστών και αλλοδαπών στη χώρα μας, μέσα στα πλαίσια της μείωσης της εγκληματικότητας γενικότερα. Χρειάζεται ιδιαίτερη, όμως, προσοχή και οργάνωση η δημιουργία των βάσεων και εξελικτικά η πραγμάτωση της αντεγκληματικής πολιτικής, με γνώμονα τους μετανάστες. Και αυτό γιατί πρόκειται για ένα πολύπλοκο ζήτημα στο οποίο επαφίονται ποικίλλα και διαφορετικά θέματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Φυσικά δεν παραβλέπουμε το πρόβλημα της συσσώρευσης μεγάλου αριθμού μεταναστών στη χώρα μας, αλλά θεωρούμε ότι ακόμη και αν αποκαλούνται «παράνομοι λαθρομετανάστες», θα πρέπει να τυγχάνουν συμπεριφορές δίκαιης και ίσης μεταχείρισης και σύμφωνα με τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τις Αναγνωρισμένες Αρχές και Αξίες, συμπεριφορές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

2.1 Αίτια παραβατικότητας

Τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων είναι πολυδιάστατα και σύνθετα, συνδέονται δε με βιολογικούς, ατομικούς οικογενειακούς καθώς και άλλους παράγοντες. Για πολλά χρόνια διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι έκαναν προσπάθειες προς αναζήτηση των αιτιών της αντικοινωνικής δραστηριότητας των νεαρών ατόμων.

Επειδή, όμως, κάθε επιστημονικός κλάδος εξέταζε μόνο από τη σκοπιά του το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας έφτασαν σε αφορισμούς της μορφής: « φταίει η οικογένεια», «φταίει το σχολείο», ή «φταίνε τα μέσα μαζικής ενημέρωσης».

Παλιότερα μάλιστα είχαν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο εγκληματίας γεννιέται και με αυτό τον τρόπο απέβαλαν τις ευθύνες τους απέναντι στο φαινόμενο αυτό, διαχωρίζοντας έτσι το ρόλο της κοινωνίας.

Με την πάροδο όμως οι απόψεις αυτές αναθεωρήθηκαν και αναπτύχθηκε όχι μόνο η έρευνα αλλά και η επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων επιστημονικών κλάδων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν ρήγματα σε αυτό τον κλασσικό τρόπο αντιμετώπισης και να προσεγγιστεί το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας περισσότερο σφαιρικά και όχι μονόπλευρα.

Από τις μέχρι σήμερα έρευνες προκύπτει ότι δεν υπάρχει κανένας παράγοντας που να ευθύνεται απόλυτα για την παραβατικότητα των ανηλίκων, αλλά η πιθανότητα να εμπλακεί ένας νέος σε παραπτώματα αυξάνει, όσο οι παράγοντες κινδύνου αυξάνουν. Στο «ιστορικό των ανηλικών παραβατών συνυπάρχουν συνήθως πολλοί προδιαθεσικοί παράγοντες» (περιοδικό ΚΛΙΜΑΚΑ, 2004).

Σύμφωνα με την Α. Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου 1979, στην πραγματικότητα όλοι οι παράγοντες συμπλέκονται και αλληλοεπηρεάζονται και ο όποιος διαχωρισμός τους είναι αδύνατος. Έτσι, η ξεχωριστή εξέτασή τους

γίνεται για συστηματικούς λόγους, αν και γενικά έχει πολλές δυσκολίες αφού τις περισσότερες φορές ένα χαρακτηριστικό ενός παράγοντα επιτρέπει την ένταξή του σε άλλη ομάδα (Φαρσεδάκης, 1986).

Είναι πολύ σημαντικό πριν προχωρήσουμε στην εξέταση των αιτιών, να διευκρινιστεί ότι οι κοινωνικές επιστήμες, δεν έχουν τη δυνατότητα να προβλέψουν ότι όταν συντρέχουν ορισμένοι παράγοντες, θα επακολουθήσουν και συγκεκριμένοι τρόποι συμπεριφοράς.

Μιλάμε, λοιπόν, για την πιθανότητα και όχι τη βεβαιότητα, ότι ένας ανήλικος θα στραφεί προς την αντικοινωνική συμπεριφορά, όταν ένας από αυτούς τους παράγοντες ή σωστότερα ένας συνδυασμός παραγόντων δεν λειτουργεί ευνοϊκά. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι δε μιλάμε για μια βασική αιτία στην οποία οφείλεται η παραβατική συμπεριφορά, αλλά για μια αιτιώδη διαδικασία που οδηγεί στην παρέκκλιση. (Γεωργούλας, 2000)

2.2 Ατομικοί παράγοντες

Ψυχική υγεία Η έννοια της επικινδυνότητας αναπτύχθηκε, κυρίως, μέσα από τις θεωρητικές προσέγγισης της ιταλικής θετικιστικής σχολής (Lobroso, Garofalo, Ferri) και ιδιαίτερα σε συνδυασμό με τις έννοιες της εγκληματικής ικανότητας και της κοινωνικής προσαρμοστικότητας, που πρώτος ο Garofalo στοιχειοθέτησε.

Ο Garofalo, συνεχίζοντας την σκέψη του Lobroso ότι ο εκ γενετής εγκληματίας είναι γεννημένος με σοβαρή εγκληματική ροπή για λόγους εκφυλιστικούς ή λόγω ψυχικής ασθένειας, οριοθέτησε αυτό τον «επικίνδυνο» άνθρωπο ως ένα μη φυσιολογικό άτομο, που στερείται τα αισθήματα του οίκτου και της εντιμότητας, που διαθέτει έντονη ανηθικότητα και, άρα, υπό αυτήν την έννοια, είναι ένα ψυχικά ανώμαλο άτομο με διαρκείς διαστροφικές τάσεις. Η ασθένεια της ψυχής λοιπόν είναι το δεδομένο στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως χιλιάδες χρόνια πιο πριν ο Πλάτωνας, υποστήριξε ότι το έγκλημα μπορεί να ήταν και η έκφρασή της (Γεωργούλας, 2000).

Οι ψυχοπαθητικοί έφηβοι είναι εξ ορισμού αυτοί που επιδεικνύουν ασέβεια στους νόμους και τους κανόνες. Είναι αναμενόμενο ότι πολλοί τέτοιοι

έφηβοι βρίσκονται στα σωφρονιστικά καταστήματα, αφού συχνά προβαίνουν σε εγκληματικές πράξεις και οδηγούνται σε συλλήψεις και φυλάκιση. Οι συχνότερες διαγνώσεις σε ανήλικους παραβάτες είναι η διαταραχή διαγωγής, η εναντιωματική προκλητική διαταραχή, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, εξόριση από το αλκοόλ και ουσίες, μείζονα κατάθλιψη και δυσθυμία, διπολική διαταραχή, γενικευμένη αγχώδης διαταραχή και μετατραυματική διαταραχή στρες (Lexcen F., Redding R.E. 2002).

Η πιο κοινή διάγνωση για τα αγόρια είναι εναντιωματική προκλητική διαταραχή ή διαγωγής, συχνά με την επιπρόσθετη διάγνωση της διαταραχής ελλειμματικής προσοχής ή/και εξάρτηση από αλκοόλ. Η πιο κοινή διάγνωση για τα κορίτσια είναι η κατάθλιψη, συχνά με την επιπρόσθετη διάγνωση εναντιωματική προκλητική διαταραχή ή/και εξάρτηση από αλκοόλ.

Οι συμπεριφορές που συνδέονται με τη διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και τη διαταραχή διαγωγής θεωρούνται συχνά αιτίες παραβατικότητας ανηλίκων. Οι δύο αυτές διαταραχές συμβαίνουν ταυτόχρονα τόσο συχνά που είναι δύσκολο να καθοριστεί πόσο η καθεμιά συνεισφέρει στην παραβατική συμπεριφορά. Τα παιδιά με αυτές τις διαταραχές συμπεριφοράς επιδεικνύουν φτωχές κοινωνικές δεξιότητες όπως η έλλειψη εμπάθειας και μια τάση να είναι παρορμητικά.

Σε έρευνα στη Ρωσία από τους Bary Link και συν. (2002) βρέθηκε υψηλό ποσοστό ψυχικών διαταραχών στους ανήλικους παραβάτες που συνίστανται σε διαταραχές προσωπικότητας, κοινωνική φοβία, αλκοολισμό, οργανικές δυσλειτουργίες του εγκεφάλου, χαμηλό δείκτη νοημοσύνης και διαταραχές συμπεριφοράς. Επίσης, η ίδια έρευνα επιβεβαίωσε το γνωστό από άλλες έρευνες εύρημα ενός ιδιαίτερα διαταραγμένου περιβάλλοντος κατά την παιδική ηλικία των ανηλικών παραβατών. Παρατηρήθηκαν στους γονείς υψηλά ποσοστά κατάχρησης αλκοόλ, εγκληματικότητας, αυτονικότητας, παραμέλησης και σωματικής κακοποίησης των παιδιών.

Η παραβατικότητα των ανηλίκων φαίνεται συνεπώς να είναι και προϊόν ενός αριθμού κληρονομικών παραγόντων (Περιοδικό Κλίμακα, 2004).

Οι θεωρίες που προτάθηκαν για την εξήγηση της παραβατικότητας των

ανηλίκων και που εντάσσονται στο ψυχιατρικό γεύμα προσπαθούν να συνδυάσουν τα δύο αυτά στοιχεία που συνθέτουν το σημείο του ψυχασθενούς και άρα του προπαραβατικού ανηλίκου: δηλαδή την ψυχική ανωμαλία εκ συστάσεως και οι οποίες ψυχικές ανωμαλίες εμφανίζονται αργότερα κατά την διάρκεια της ζωής κάτω από βαρύνουσα σημασία-τυχαίων ή μη- βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων (Γεωργούλας, 2000).

Σύμφωνα με τον Quay: «Η ψυχοπάθεια αποτελεί όχι μόνο κίνητρο παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά όσοι εμφανίζουν αργότερα εμφανή ψυχοπαθητική συμπεριφορά έχουν γεννηθεί με νευρικό σύστημα που είναι υποαντιδραστικό στα ερεθίσματα. Αυτό σημαίνει μεταξύ άλλων, πως το παιδί αναπτύσσει φυσιολογικές και ανάλογες απαντήσεις στον πόνο (φυσικό και κοινωνικό). Έτσι, είναι δύσκολο στη μεταχείριση (Φαρσεδάκης, 1991). Μπαίνουμε όμως με αυτόν τον τρόπο σε ένα φαύλο κύκλο όπου οι γονείς αντιδρούν με επιθετική και τιμωρητική συμπεριφορά και το παιδί ανταπαντά με ολοένα αυξητική τάση για παρέκκλιση.

Κατά τον Eysenk, η αντικοινωνική παραβατική και ψυχοπαθητική συμπεριφορά συνδέεται με στοιχεία της προσωπικότητας που καθορίζονται γενετικά.

Τέλος, ο Robins διακρίνει σε μια κοινωνικοπαθητική προσωπικότητα ανηλίκου τα ίδια συμπτώματα που εμφανίζουν οι γονείς και οι συγγενείς εξ' αίματος και ορίζει αυτή την προσωπικότητα ως μια κατάσταση ψυχικής ασθένειας, ως ένα σύνδρομο που δημιουργείται από μια μεγάλη ποικιλία αντικοινωνικών συμπεριφορών, οι οποίες εμφανίζονται κατά την παιδική ηλικία.

Άλλες έρευνες προσεγγίζουν πιο εξειδικευμένα καθένα από τα πολλά είδη ψυχασθενειών, σημειώνοντας σε κάθε μια περίπτωση το αντίστοιχο εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Με βάση αυτές τις θεωρίες, διακρίνουμε α) τις ψυχώσεις (ενδογενείς και εξωγενείς), β) τις ψυχοπάθειες, γ) τις κυρώσεις και δ) τις ολογοφρένειες (Γεωργούλας, 2000).

Οι παθολογικοί βιολογικοί και ψυχικοί παράγοντες, όπως λ.χ. οι ανωμαλίες των αδένων, οι διάφορες ψυχικές ασθένειες και ανωμαλίες, επιδρούν δυσμενώς στο χαρακτήρα και στη συμπεριφορά των ατόμων και κυρίως εκείνων που διανύουν το στάδιο της νεαρής ηλικίας που δεν έχουν την πνευματική ωριμότητα των ενηλίκων. Οι παράγοντες αυτοί σε συνδυασμό με άλλες δυσμενείς για το άτομο συνθήκες ζωής γίνονται έμμεσα γενεσιουργοί λόγοι αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η άποψη αυτή υποστηρίζεται από τους Γάλλους εγκληματολόγους Voin και Leaute στο βιβλίο τους Dtot Peval (I. Φραντζεσκάκης, 1987).

Επίκτητοι συναισθηματικοί τραυματισμοί

Οι τραυματισμοί αυτοί όταν συμβούν κατά το στάδιο της νηπιακής και παιδικής ηλικίας, αφήνουν βαθιά τα ίχνη τους στην ψυχή των ατόμων και εκδηλώνονται με δυστροπία και με τάσεις επιθετικότητας και απόδρασης. Τα άτομα αυτά διαφεύγουν συνήθως από την επίβλεψη των γονέων και κηδεμόνων τους ακόμα και όταν αυτοί επιδεικνύουν υπομονή, προσοχή και διορατικότητα κατά την επίβλεψη των νεαρών αυτών ατόμων που τελούν υπό την προστασία τους (I. Φραντζεσκάκης, 1987).

2.3 Βιολογικοί παράγοντες

Συνεχίζοντας την παράδοση του λομπροξιανού μύθου του "εκ γενετής" εγκληματία, νεότερες εγκληματολογικές έρευνες έστρεψαν το ενδιαφέρον τους πέρα από τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά και στη μελέτη ορισμένων οργανικών δυσλειτουργιών (Αλεξιάδης, 1996).

Όσον αφορά τις ανωμαλίες στο γενετικό υλικό, η εγκληματολογική έρευνα έστρεψε το ενδιαφέρον της στο λεγόμενο φυλετικό ζεύγος χρωμοσωμάτων του άνδρα, και συγκεκριμένα στις ανωμαλίες ύπαρξης ενός επιπλέον χρωμοσώματος. Το σύνδρομο Klein fester ή σύνδρομο XXY, ερευνήθηκε αρχικά για να αποδειχθεί ότι παρουσιάζεται σε μεγάλο αριθμό εγκλείστων σε ιδρύματα σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό. Όμως, οι άνδρες με αυτό το

σύνδρομο είναι επιρρεπείς στον αλκοολισμό και την ομοφυλοφιλία και όχι σε αύξηση της επιθετικότητας και έτσι η έρευνα σταμάτησε. Το αντίθετο με τους υπεραρρένες που έχουν το σύνδρομο XYY. Τα άτομα με σύνδρομο XYY είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν μια παραβατική συμπεριφορά, όπως δείχνουν οι έρευνες της Jacobs, της Moor και του Ματσανιώτη στο νοσοκομείο "Αγία Σοφία".

Ερευνητές όπως οι Sardin και Miller, ο Hunter, ο Rosental, ο Fox, ο Davison και Neale και ο Witkin στη Δανία υπογράμμισαν τη σημασία παραγόντων, όπως η μεγάλη σωματική διάπλαση και ο μικρός δείκτης ευφυΐας που συνδέονται με το σύνδρομο XYY και κάνουν τα άτομα αυτά περισσότερο ευάλωτα στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο.

Η σημειολογική λειτουργία του στερεότυπου του γενετικά ανώμαλου ή διαφορετικού ατόμου και η άμεση σύνδεσή του με την έννοια της παραβατικότητας παραμένει ισχυρή (Γεωργούλας, 2000).

Τελευταία αναπτύσσονται ιδιαίτερα οι έρευνες σχετικά με την κληρονομικότητα και κατά πόσο αυτή επηρεάζει ώστε να διαπράξει ο ανήλικος αξιόποινή πράξη στο μέλλον. Απάντηση σε αυτό το ερώτημα δίνουν πολλές θεωρίες οι οποίες λειτουργούν μεθοδολογικά με βάση τους νόμους της κληρονομικότητας του αυστριακού μοναχού Mendel. Μέσω αυτών των εγκληματολογικών συνθηκών θα δειχθεί πως λειτουργεί το σημείο «κληρονομικότητα» στη δόμηση της αναπαράστασης του «προπαραβατικού» ανήλικου.

Οι έρευνες, όμως, σε γενεαλογικά δέντρα οικογενειών όπως του Dugdale (Δ. Καλογερόπουλος, 1989), ενέχουν τον κίνδυνο της άμεσης επίδρασης της μεταβλητής του οικογενειακού περιβάλλοντος. Για αυτό το λόγο οι έρευνες που επιχειρούν να αποδείξουν την επίδραση του παράγοντα της κληρονομικότητας ως προς την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς, μεταφέρονται στον τομέα των υιοθετημένων παιδιών που οι φυσικοί τους γονείς έχουν να επιδείξουν εγκληματικό παρελθόν. Τα παιδιά αυτά υιοθετήθηκαν σε πολύ μικρή ηλικία από τρίτους, μη συγγενείς. Τέτοιες έρευνες ήταν του Kuttner στην Γερμανία, του Schulsinger με μεταβλητή την ψυχοπάθεια, του Crowe στην Αϊόβα, καθώς και του Cadoret (Γεωργούλας, 2000).

Με αυτές τις έρευνες δεν εξαλείφεται η επίδραση των κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων, αλλά εντέλει αποδεικνύεται ότι ο ρόλος της κληρονομικότητας στην υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς δεν είναι ασήμαντος (Γεωργούλας, 2000).

Πολλές έρευνες ασχολήθηκαν με άλλες οργανικές δυσλειτουργίες που έχουν σχέση με την παραβατικότητα του ανηλίκου, όπως αυτές των Loeb και Mednick (1977) ή των Siddle, Nicol και Foggitt (1973) στην Αγγλία. Αυτές έδειξαν ότι ανήλικοι, που στη συνέχεια έγιναν παραβατικοί, εμφανίζουν χαμηλότερο επίπεδο αγωγιμότητας ή εμφανίζουν σημαντικά ποσοστά καθυστερημένης ανάπτυξης δερμικής αγωγιμότητας (Γεωργούλας, 2000).

Διάφορες εγκληματολογικές έρευνες σημειώνουν και προσπαθούν να προσδιορίσουν ενδεχόμενη σχέση μεταξύ εμφανιζόμενης ανωμαλίας στη φυσιολογική λειτουργία του εγκεφάλου και παραβατικότητας.

Αυτές σχετίστηκαν στη θεωρία του Ιταλού N. Bende, που δέχεται ως βάση της εγκληματικής συμπεριφοράς τις εγκεφαλικές αλλοιώσεις που οφείλονται σε ενδοκρινολογικές διαταραχές, αλλά και στα πρώτα ευρήματα του Lavvergne από το 1840 που αφορούσαν τις σχέσεις αιτιότητας μεταξύ ροπής στην εγκληματικότητα και ανώμαλης ανάπτυξης (έως παραγκεφαλίτιδας) και που ασχολήθηκαν με την καταγραφή και μέτρηση της εγκεφαλικής δραστηριότητας μέσω του εγκεφαλογραφήματος και του ηλεκτροεγκεφαλογράφου, συνδέοντας αυτή τη δραστηριότητα με πιθανή εγκληματική δράση (Γεωργούλας, 2000).

Τα πορίσματα τείνουν να δείξουν πως οι παραβάτες ανήλικοι- όχι όλοι- σε μεγαλύτερη συχνότητα, εμφανίζουν διαφόρου είδους τέτοιες ανωμαλίες σε σύγκριση με μη παραβάτες ανήλικους, όπως δείχνουν οι έρευνες των Gibbs, Bagchm, Bloumberg, Hill, Poud και ειδικά για τους ανήλικους των Ellenberger, Mednick και Volanka. Οι έρευνες αυτές έδειξαν ότι τα ανώμαλα εγκεφαλογραφήματα ήταν σημαντικά περισσότερα στο δείγμα των παραβατικών από ότι στο δείγμα των μη παραβατικών ανηλίκων (Φαρσεδάκης, 1986).

Με λίγα λόγια, δομείται η μη φυσιολογική εγκεφαλική λειτουργία ως ένα σημείο σύστασης ενός σημειωτικού κώδικα του «προπαραβατικού» ανηλίκου στις επιστημονικές εγκληματολογικές έρευνες (Γεωργούλας, 2000).

Τέλος, έχουν γίνει έρευνες που αναφέρονται στο συσχετισμό μεταξύ χαμηλού δείκτη νοημοσύνης και αυξημένου κινδύνου παραβατικότητας. Και αυτό προκύπτει από όλες τις έρευνες που βασίζονται στις εκτιμήσεις των δασκάλων για διαταραγμένη συμπεριφορά των μαθητών, τις αποφάσεις των δικαστηρίων ανηλίκων που επιβάλλουν τη λήψη ορισμένων μέτρων, αλλά και τις κλινικές εκτιμήσεις των διαταραγμένων συμπεριφορών των ανηλίκων. Έτσι, στην έρευνα των Wost και Farrington (1973) το 20% των αγοριών του Λονδίνου που εξετάστηκαν και είχαν δείκτη νοημοσύνης κάτω από 90 της γνωστής κλίμακας υποτροπίασαν, έναντι 9% αυτών που είχαν δείκτη νοημοσύνης μεταξύ 91-98, 5% μεταξύ 98-100 και 2% άνω του 110.

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και η έρευνα του May (1975) στο Άμπερτην (Φαρσεδάκης, 1986).

Φύλο

Όταν αναφερόμαστε στην παραβατικότητα ανηλίκων, αναφερόμαστε συνήθως στον προπαραβατικό ανήλικο, στον αντικοινωνικό ανήλικο ή στον ιδιότροπο ανήλικο, λίγοι όμως θα χρησιμοποιήσουν διαζευκτικό και θηλυκό άρθρο ή θα μιλήσουν για την ανήλικη παραβάτη αποκλειστικά. Γι' αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί αν ένας τέτοιος γλωσσικός κώδικας επηρεάζει ή/και επηρεάζεται από ανάλογες κοινωνικές αναπαραστάσεις στο πεδίο της οριοθέτησης μιας «προπαραβατικής» και αντικοινωνικής κατάστασης ενός ανήλικου, με ανάλογη βέβαια σημασιολόγησή της (Γεωργούλας, 2000).

Το κορίτσι υποδύεται ένα ρόλο που συγκεκριμένοι θεσμοί επιτάσσουν. Και σε αυτό το ρόλο η βία δεν έχει λόγο. Τα παιχνίδια της δεν είναι στρατιωτάκια, αλλά κούκλες, δεν βγαίνει στο δρόμο να παίξει "σαν αλητάκι" κλέφτες και αστυνόμους, ούτε θα ασκήσει βία σε συνομήλικό της. Η αντικοινωνικότητα στις ανήλικες εντοπίζεται κυρίως στο χώρο της ηθικής. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, τα προπαραβατικά κορίτσια δεν έχουν βίαιο χαρακτήρα, αλλά είναι ανήθικα, δηλαδή, έχουν προκλητική εμφάνιση, άστατη σεξουαλική δραστηριότητα από μικρή ηλικία, μέχρι και επιδίδονται στην πορνεία και να καταγραφούν ως παραβάτες ενός εγκλήματος χωρίς θύμα (Γεωργούλας, 2000).

Ως προς το σημείο «φύλο», διακρίνουμε δύο ειδών κώδικες, που βέβαια επιδρούν ανάλογα στη δόμηση της κοινωνικής αναπαράστασης του «προπαραβατικού» ανήλικου. Ο πρώτος κώδικας αντιπροσωπεύει μια συντηρητική οπτική, η οποία απεικονίζει το αγόρι να είναι κάτοχος ενός εν δυνάμει βίαιου χαρακτήρα, ενώ το αντίστοιχο κορίτσι χαρακτηρίζεται ανήθικο, αφού έχει υποδεέστερη σωματική κατασκευή, μειωμένη σωματική δύναμη και πολιτισμικές διαφορές στην υιοθέτηση ρόλων κάτω από τις επιταγές μιας συγκεκριμένης κοινωνικοποίησης και γ' αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί βίαιο αντικοινωνικό άτομο. Το συγκεκριμένο σύστημα το είχαν ερευνήσει ακόμα και Έλληνες φιλόσοφοι στην αρχαιότητα (Φαρσεδάκης, 1990), όπως και σύγχρονοι εγκληματολόγοι του 20^{ου} αιώνα.

Ο δεύτερος κώδικας δίνει στο κορίτσι το δικαίωμα να διεκδικήσει το βίαιο ρόλο μιας οποιασδήποτε αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Έτσι, αναπτύχθηκαν θεωρίες πάνω σε αυτό το πεδίο αναφοράς, που στοχεύουν σε ένα τριπλό πλαίσιο δράσης. Πρώτον, ανατρέπουν το μύθο της θηλυκής κατωτερότητας, αφού μελέτες έδειξαν πως η γυναικεία αντοχή σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να ξεπερνάει την αντρική (Χαΐδου, 1988). Δεύτερον, δίνει εξηγήσεις είτε σε ένα αιτιολογικό πλαίσιο εγκληματογένεσης είτε ενσωματωμένες σε ένα πλάνο προεγκληματικών καταστάσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως ορμονικές διαταραχές ή βιολογικές ιδιαιτερότητες, όπως η εγκυμοσύνη. Τρίτον, επιχειρείται να εξηγηθεί η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα στις στατιστικές από την ύπαρξη ενός μεγάλου σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας, ο οποίος οφείλεται στο είδος των αντικοινωνικών συμπεριφορών που υιοθετούν τα κορίτσια και ο οποίος δεν είναι ευάλωτος στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο (Γεωργούλας, 2000).

Η προσπάθεια για εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων θα έχει ως συνέπεια την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας και τη μείωση της ανδρικής, χωρίς να φτάσουν, όμως, στα ίδια ποσοστά. Αυτή η διαφοροποίηση είναι όμως δικαιολογημένη, γιατί μια μικρή αύξηση στον αριθμό των εγκλημάτων που διαπράττονται από γυναίκες, ακόμα κι αν αυτή περιλαμβάνει σοβαρά εγκλήματα, θα είναι μικρότερο κακό από την συνεχιζόμενη καταπίεση του φύλου.

Φυσιογνωμία

Ο «προπαραβατικός» ανήλικος είναι άραγε ένα φυσιογνωμικό τέρας (deviant as a freak); Η σοβαρή μειονεξία του Κουασιμόδου στην "Παναγία των Παρισίων" του V. Hugo σηματοδοτούσε μια έκδηλη αντικοινωνική νοοτροπία και συνακόλουθα το φόβο εκδήλωσης μιας ανάλογης συμπεριφοράς (Γεωργούλας, 2000).

Το ζόμπι ή ο βρικόλακας, ο Γκόργκο ή ο Γκοντζίλας, τα τέρατα γενικά εκπροσωπούν την παραβίαση των φυσικών νόμων, τον κίνδυνο που ελλοχεύει, το μη εύλογο που δεν μπορούμε πια να το ελέγξουμε (U. Eco, 1987).

Ήδη από την αρχαία Ελλάδα ο Αλκμαίων Κροτωνιάτης μελέτησε την ανατομία του εγκεφάλου, το ίδιο έκανε και ο Della Porta τον 17^ο αιώνα, ο οποίος προσπάθησε να αποδείξει την ύπαρξη σχέσης μεταξύ της φυσιογνωμίας ορισμένων εγκληματιών και της κεφαλής άγριων θηρίων.

Το φυσιογνωμικό ρεύμα δημιουργήθηκε επίσημα ως ιδιαίτερος κλάδος με τον J.G Lavoter και κυρίως με το έργο του «φυσιογνωμικά αποσπάσματα». Οι Gall και Spurzheim κατέγραψαν τις περιοχές στο κρανίο στις οποίες παρατηρούνται εξογκώματα σε περιοχές της μεμβράνης του μυελού, όπου αντανακλώνται ιδιότητες όπως ζήλια, εριστικότητα, καταστροφική διάθεση, ερωτισμός, απληστία (Γεωργούλας, 2000).

Όπως περιγράφει ο Ernst Kretschmer υπάρχουν τέσσερις τύποι σωματικής δομής, ανάλογα με τις ψυχικές διαθέσεις των ανήλικων παραβατών.

Συγκεκριμένα:

- τύπος αθλητικής δομής στον οποίο αντιστοιχούν εγκλήματα που εμπεριέχουν βία.
- Ο τύπος ασθενικής δομής στον οποίο αντιστοιχούν μικρές κλοπές και λαθρεμπόριο.
- Ο τύπος στρογγυλόσχημης δομής όπου αντιστοιχούν οι απάτες.
- Ο τύπος διαπλαστικής δομής όπου αντιστοιχούν εγκλήματα σεξουαλικής φύσης. (Δ. Καλογερόπουλος, 1988-89, σελ. 39)

Επηρεασμένος από τον Kretschmer, ο Sheldon δημιούργησε μια

αντίστοιχη τυπολογία που περιλάμβανε τρεις βασικούς μορφολογικούς τύπους, τον ενδομορφικό, τον εξωμορφικό και τον μεσομορφικό. (Γεωργούλας, 2000)

Επίσης, άλλες έρευνες απέδειξαν ότι υφίσταται μια πιθανή επίδραση φυσικών ασθενειών και μειονεξιών στην εμφάνιση αντικοινωνικής συμπεριφοράς εκ μέρους των ανηλίκων. Αναφέρθηκαν θετικοί με την παραβατικότητα συσχετισμοί όσον αφορά τη συχνή εισαγωγή ενός ατόμου σε νοσοκομείου κατά τα πρώτα παιδικά του χρόνια. Ακόμα σχετίστηκαν με την παραβατική συμπεριφορά επιπλοκές στην κύηση ή τον τοκετό που επέφεραν δυσμορφίες στο παιδί, κακώσεις στο κεφάλι και το πρόσωπο, παραμορφώσεις. (Γεωργούλας, 2000)

Ανακεφαλαιώνοντας, σχετικά με τη φυσιογνωμία του ανήλικου διακρίνουμε δύο θεωρητικές σκέψεις που προέρχονται από εγκληματολογικές θεωρίες ειδικευμένες στο χώρο της μετάβασης των ανηλίκων στην παραβατική πράξη.

Όπως υποστηρίζει η πρώτη θεώρηση τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του παραβάτη αφορούν μια φυσιογνωμική διαφορετικότητα που αγγίζει το τερατόμορφο. Ένας εν δυνάμει εγκληματίας διακατέχεται από εμφανή σημάδια ανώμαλης σωματικής διάπλασης, σημάδια βιολογικής κατωτερότητας που εγείρουν το φόβο στους άλλους ανθρώπους και τον καθιστούν εύκολα αναγνωρίσιμο: είναι ένα τέρας ανάμεσά μας. (Γεωργούλας, 2000).

Η δεύτερη οπτική τονίζει μια άλλη φυσιογνωμική διαφορετικότητα και συνδέει την επικινδυνότητα ενός ανήλικου με το σωματότυπό του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο μεσόμορφος τύπος ανήλικου θεωρείται προπαραβατικός γιατί η σωματική του διάπλαση φανερώνει σωματική ρώμη και έντονη διάθεση εξωστρέφειας και, έτσι, σχετίζεται πιο άμεσα με μια ενδεχόμενη χρήση βίας. Πιο εύκολα φοβόμαστε ένα ρωμαλέο σωματώδες παιδί να ασκήσει ή να ανταποδώσει βία σε συνομηλίκους του, γονείς ή ξένους παρά ένα εσωστρεφές, ήρεμο και αδύναμο παιδί. (Γεωργούλας, 2000).

Προσωπικότητα

Προσωπικότητα είναι η οργάνωση στάσεων που αναπτύσσονται και

χρησιμοποιούνται από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο στη συναλλαγή με το περιβάλλον του και ιδιαίτερα σε σχέση με διαπροσωπικές σχέσεις και με το «χειρισμό των δικών του εσωτερικών εντάσεων ή πιέσεων». (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Από πολύ παλιά η νεότητα ως κοινωνική κατηγορία θεωρείται επικίνδυνη για τη διάπραξη παραβατικών πράξεων. Έξι χιλιάδες χρόνια πριν, ένας απογοητευμένος ιερέας στην αρχαία Αίγυπτο είχε σχολιάσει σε μια πέτρινη πλάκα τις ανησυχίες του για την ολοένα αυξανόμενη επικινδυνότητα των νέων της εποχής: « Ο κόσμος χάνεται, τα παιδιά δεν υπακούουν πλέον τους γονείς τους» (B. F. Steele, 1982).

Στην αρχαία Ελλάδα, ο Αριστοτέλης έγραφε για τους νέους: « Ως προς τα ήθη είναι επιθυμητικοί και ικανοί να πραγματοποιήσουν αυτό που επιθυμούν... Οργίζονται εύκολα και παραφέρονται γιατί δεν μπορούν να συγκρατήσουν το θυμό τους. Κι αυτό από εγωισμό γιατί δεν αντέχουν την περιφρόνηση... Δεν έχουν κακοήθεια, αλλά είναι μικρόμυαλοι σχετικά με την επινόηση πολλών πονηριών... Είναι θερμοί από τη φύση τους, σαν μεθυσμένοι από οινόπνευμα... Σε όλα είναι υπερβολικοί, γιατί αγαπούν πολύ και μισούν πολύ και όλα νομίζουν και επιμένουν ότι τα γνωρίζουν» (Ε. Ανδριανάκης, 1979).

Η αντικοινωνική συμπεριφορά εκδηλώνεται γιατί έχει αναπτυχθεί «λανθασμένη» η προσωπικότητα του ανηλίκου. Η εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς έρχεται ως αποτέλεσμα μιας ασυνείδητης ψυχικής λειτουργίας, που έχει συνήθως ως βάση το συμβολισμό.

Πιο συγκεκριμένα, διάφορες ορμές (συνήθως ηθικά αποδοκιμαζόμενες επιθυμίες) απωθούνται στο ασυνείδητο, στο Αυτό. Το Αυτό είναι όλες οι κληρονομικές καταβολές οι οποίες παίρνουν τη μορφή του «ενστίκτου». Ανάμεσα σε Αυτό και στο περιβάλλον υπάρχει το Εγώ, που σκοπό έχει την αυτοκυριαρχία, τη γνώση της πορείας του ερεθισμού, την εναποθήκευση των εμπειριών με σκοπό τη δραστηριότητα. Παράλληλα, μια ιδιαίτερη βαθμίδα του Εγώ είναι το Υπερεγώ, η γονεϊκή επιρροή που είναι έντονη τα πρώτα χρόνια της ζωής του ανθρώπου.

Όταν ο ανήλικος δεν μπορέσει να κρατήσει ισορροπία ανάμεσα στο Εγώ

και το Αυτό και όταν το Υπερεγώ δεν είναι αρκετά ανεπτυγμένο, τότε αρχίζουν οι εσωτερικές συγκρούσεις του ατόμου με μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Ο ανήλικος δηλαδή, δεν μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του και άρα εξελίσσεται σε κοινωνικά απροσάρμοστο άτομο, ακριβώς επειδή κυριαρχούν στην προσωπικότητα του ασυνείδητες διεργασίες (Γεωργούλας, 2000).

Πολλές φορές το πέρασμα στην αντικοινωνική πράξη αποτελεί ένα ηθικό «επιδειξισμό» που στοχεύει στην αντικοινωνική αναγνώριση- από τρίτους- της ύπαρξής του. Ο παραβάτης (παιδί) μη έχοντας ακόμη πλήρη συνείδηση του «καλού» και του «κακού» υιοθετεί μια προσωπική «κοινωνική συμπεριφορά» χωρίς να μπορεί να ελέγξει την ηθική της βάση. Ο εγωκεντρισμός και ο ναρκισσισμός της ηλικίας αποτρέπουν κάθε προσφυγή σε ηθικές αναστολές. Η επιθυμία αποκτά απόλυτη κυριαρχία και η αυτοκριτική είναι αδύνατη. Το έγκλημα αποτελεί για τον ίδιο τον ανήλικο μια αποκάλυψη. Είναι ταυτόχρονα και η αντικειμενική πραγματικότητα αλλά και το ζωντανό σύμβολο της προσωπικότητάς του (Ι. Φραντζεσκάκης, 1987).

Στοιχεία αντικοινωνικής προσωπικότητας

Η αντικοινωνική συμπεριφορά ανήκει στην κατηγορία των Διαταραχών της Προσωπικότητας. Η συγκεκριμένη διαταραχή γίνεται συνήθως πιο εμφανής στην εφηβεία, κυρίως στα αγόρια από ότι στα κορίτσια ή νωρίς στην ενήλικη ζωή και διαρκεί τις περισσότερες φορές για όλη τη ζωή του ατόμου, εκτός αν υπάρχει βελτίωση. Αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας είναι η βίαιη αντικοινωνική συμπεριφορά του ατόμου χωρίς ενοχή και τύψεις. Χαρακτηρίζεται από ανικανότητα συμμόρφωσης σε νόμους και κανόνες.

Το βασικό χαρακτηριστικό της αντικοινωνικής διαταραχής της προσωπικότητας είναι η περιφρόνηση και παραβίαση των δικαιωμάτων των άλλων, που εκδηλώνεται με ανεύθυνη και χωρίς ενοχές συμπεριφορά, αδιαφορία για τον νόμο και παράνομη συμπεριφορά, αδυναμία για σταθερή εργασία, εκμετάλλευση και χειραγώγηση των άλλων για προσωπικό όφελος, εξαπάτηση των άλλων και αδυναμία για σταθερές σχέσεις. (Μάνος, 1997)

Σύμφωνα με ομιλία του ψυχιάτρου κ. Κατσαδόρου, τα διαγνωστικά κριτήρια αντικοινωνικής συμπεριφοράς είναι τα ακόλουθα:

1. Ο ανήλικος λέει ψέματα.
2. Είναι παρορμητικός.
3. Είναι ευερέθιστος και επιθετικός.
4. Αδιαφορεί για τη δική του ασφάλεια ή των άλλων.
5. Δεν έχει τύψεις για τις πράξεις του.

Άτομα με αυτή τη διαταραχή αρχίζουν την αντικοινωνική τους συμπεριφορά πριν τα 15 τους έτη, οπότε παρουσιάζουν κάποια συμπτώματα της Διαταραχής της Διαγωγής, δηλαδή επιθετικότητα προς τους ανθρώπους και τα ζώα, καταστροφή ιδιοκτησίας, εξαπάτηση ή κλοπές σοβαρή παραβίαση κανόνων. Στην εφηβεία, η σεξουαλική δραστηριότητα των ατόμων αυτών αρχίζει από νωρίς και μπορεί να είναι ασυνήθιστα επιθετική ή βίαιη. Συνήθως αυτό συνοδεύεται και με κατάχρηση αλκοόλ και άλλων ουσιών από τους ανήλικους, δημιουργώντας τους έτσι προβλήματα με τον νόμο. (Μάνος, 1997)

Τα περισσότερα άτομα που παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά διακρίνονται από ευερεθιστότητα, ανυπομονησία, εκρήξεις οργής και απρόσεκτη συμπεριφορά (που συχνά οδηγεί σε ατυχήματα). Συχνά αρχίζουν νωρίς να πίνουν, να καπνίζουν, να κάνουν χρήση ουσιών, να διώχνονται από το σχολείο ή τη δουλειά τους, να έχουν απρογραμμάτιστες εγκυμοσύνες, να τραυματίζονται ή να τραυματίζουν σε καυγάδες. (Μάνος, 1997)

Η διαταραχή της διαγωγής στα άτομα κάτω των 18 ετών είναι συνήθως, σύμφωνα με διάφορες μελέτες, 6-16% για τα αγόρια και 2-9% για τα κορίτσια. Η έναρξη των συμπτωμάτων αυτής της διαταραχής συνήθως είναι στην όψιμη παιδική ή πρώιμη εφηβική ηλικία, αν και μερικές φορές μπορεί να είναι στην ηλικία των 5-6 ετών. Σε κάποια νεαρά άτομα η διαταραχή υποχωρεί στην ενήλικη ζωή και σε άλλα άτομα συνεχίζει ως Αντικοινωνική Διαταραχή της Προσωπικότητας. (Μάνος, 1997)

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η παραβατική συμπεριφορά σχετίζεται κυρίως με την αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι όποιος έχει αυτή τη διαταραχή θα εμφανίσει οπωσδήποτε

παραπτωματική συμπεριφορά.

2.3 Κοινωνικοί παράγοντες

Οικογένεια

Η οικογένεια είναι ένας πανάρχαιος κοινωνικός θεσμός που προετοιμάζει τον άνθρωπο να ενταχθεί και να ενσωματωθεί στο κοινωνικό σύνολο διαμορφώνοντας την προσωπικότητά του. Αποτελεί το βασικότερο φορέα κοινωνικοποίησης των παιδιών. Ο καθένας μπορεί να καταλάβει πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η οικογένεια στην κοινωνική προσαρμογή του παιδιού.

Η οικογένεια πρέπει να δείξει στα νεαρά μέλη της την απαραίτητη θαλπωρή και ζεστασιά, ώστε να νιώσουν ασφάλεια και εμπιστοσύνη, αποκτώντας έτσι την ψυχική δύναμη να προχωρήσουν σταθερά στον καινούριο δρόμο που ανοίγεται μπροστά τους. Πολλές φορές, όμως, παρουσιάζονται διάφορες άσχημες καταστάσεις στη ζωή, με αποτέλεσμα να ταραάζεται το οικογενειακό περιβάλλον και να μην μπορεί να προσφέρει τίποτα στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Η οικογένεια πρέπει να είναι κοντά στο παιδί, να παρακολουθεί τακτικά τη συμπεριφορά του και να σημειώνει τυχόν συμπτώματα τα οποία μπορεί μελλοντικά να αποδειχθούν κρίσιμα, μιας και οι επιρροές που δέχεται από αυτό το στενό κοινωνικό περιβάλλον του, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την περεταίρω πορεία και εξέλιξή του. Δυστυχώς όμως, στη σημερινή μας εποχή οι οικογενειακοί δεσμοί διασπώνται και ιδιαίτερα στις μεγάλες αστικές πόλεις, όπου οι γονείς αναγκασμένοι να εργάζονται και οι δύο, τις περισσότερες φορές χάνουν την επαφή που θα έπρεπε να έχουν με τα παιδιά τους, αφού βρίσκουν άλλες μεθόδους για τη φύλαξη και ανατροφή τους, όπως γιαγιά, παππούς, νταντάδες.

Η οικογένεια αποτελεί, ίσως, τον σημαντικότερο παράγοντα που ευθύνεται για την αύξηση της παραβατικότητας των νέων. Η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης και προσωπικότητας του ανηλίκου. Σύμφωνα με πολλούς κλινικούς και εξελικτικούς ψυχολόγους, η

σχέση γονέα- παιδιού επιδρά ουσιαστικά στην οικοδόμηση των μετέπειτα στενών προσωπικών σχέσεων που θα αναπτύξει το παιδί.

Ακόμη, αποτελεί την πρώτη κοινωνική ομάδα στην οποία εντάσσεται το παιδί και μέσα από αυτή βιώνει αλληπάλληλες εμπειρίες, ώστε να ωριμάσει βιολογικά, κοινωνικά και ψυχολογικά. Τα πρώτα βιώματα του παιδιού, οι πρώτες επιδράσεις που δέχεται από το οικογενειακό του περιβάλλον και ιδιαίτερα από τους γονείς του, επηρεάζουν σημαντικά τον ψυχισμό του και τέλος τη ζωή του ως ενήλικας. Μέσα από την οικογένεια καλύπτονται οι βασικές ανάγκες του παιδιού.

Αυτές οι ανάγκες σύμφωνα με τον Maslow ιεραρχούνται ως εξής: α) βιολογικές (τροφή, στέγη, ένδυση) β) ανάγκη για ασφάλεια και προστασία, γ) ανάγκη για αγάπη και αίσθηση του ανήκειν, δ) ανάγκη για εκτίμηση και αυτοεκτίμηση και ε) ανάγκη για αυτοπραγμάτωση. (Σταθόπουλος Π., 1985, σελ. 40).

Σύμφωνα με την άποψη του Parsons & Bales (1995) μπορούμε να πούμε ότι η οικογένεια αποτελεί το εργαστήριο κοινωνικοποίησης και σταθεροποίησης της προσωπικότητας του ατόμου, όπως σε αντίθεση μια «προβληματικού τύπου οικογένεια» αδυνατεί να διαμορφώσει την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά των νεαρών μελών της σύμφωνα με τα κοινωνικώς αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς. (Κατσιγαράκη Ευτ., 2004, σελ. 160)

Το προφίλ των γονέων των ανηλικών παραβατών διαμορφώνεται ως εξής:

1. γονείς όπου κάνουν συχνή χρήση εφαρμογής της τιμωρίας
2. δίνουν περισσότερες εντολές από όσες πρέπει
3. δίνουν μεγαλύτερη σημασία σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς αλλά συγχρόνως δεν αντιλαμβάνονται έγκαιρα ενδεχόμενη παραβατική συμπεριφορά
4. εμπλέκονται σε διαρκέστερες φάσεις καταναγκαστικών αρνητικών ανταλλαγών με τα παιδιά τους
5. δίνουν πιο ασαφείς και αόριστες εντολές

6. είναι λιγότερο αποτελεσματικοί στο σταμάτημα της παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών τους. (Γεωργούλας, 2000, σελ. 89)

Ποια αίτια συντελούν ώστε τα παιδιά να προβούν σε αντικοινωνική συμπεριφορά;

1. η μίμηση προτύπων
2. η έλλειψη γονικής επίβλεψής τους (παραμέληση, αδιαφορία)
3. η σκληρή ή παθητική ή αδιάφορη αντιμετώπιση της παραβατικότητας από τους γονείς
4. η υπερπροστασία των γονέων προς τα παιδιά τους
5. το ασταθές οικογενειακό περιβάλλον, όπως παιδιά με χωρισμένους γονείς
6. γονείς με ασταθή ηθικά ή αντικοινωνική προσωπικότητα
7. η ενδοοικογενειακή βία και κακοποίηση των παιδιών
8. το μέγεθος της οικογένειας
9. η θέση του παιδιού μέσα στην οικογένεια
10. το παιδί που έχει υποστεί κακοποίηση από το οικογενειακό-συγγενικό, κοινωνικό του περιβάλλον (σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική)
11. η μειωμένη/ προβληματική/ ανύπαρκτη επικοινωνία με τους γονείς
12. οι διαταραγμένες σχέσεις των μελών της οικογένειας
13. η ύπαρξη αυταρχικού κλίματος στην οικογένεια.

Σχολείο

Δεύτερος σπουδαιότερος περιβαλλοντικός παράγοντας που συμβάλλει ενεργά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανηλίκου, είναι το σχολείο. Το σχολείο δεν είναι μόνο ένας χώρος μάθησης αλλά και ο δεύτερος φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού, μετά την οικογένεια. Αποτελεί μια μικρογραφία μιας ευρύτερης κοινωνίας όπου το παιδί έρχεται αντιμέτωπο με ένα άγνωστο, μη ασφαλές περιβάλλον από αυτό που έχει συνηθίσει να βρίσκεται, δηλαδή τον προστατευμένο χώρο του σπιτιού του.

Το παιδί γίνεται πια μέλος μιας ομάδας παιδιών και ενηλίκων όπου μαθαίνει να συνυπάρχει, να συνεργάζεται και να προσαρμόζεται στους κανόνες της. Το σχολείο φέρνει αντιμέτωπο το παιδί με νόμους, με αρχές εξουσίας. Συναναστρέφεται με άτομα που δεν περιλαμβάνονται στο στενό οικογενειακό του περιβάλλον, (φίλοι, δάσκαλοι), οι οποίοι έχουν διαφορετικές αξίες, διαφορετική αγωγή, διαφορετικό τρόπο ζωής, προσαρμόζεται σε ένα ευρύτερο πια περιβάλλον. Μαθαίνει να δέχεται την άποψη του άλλου χωρίς να φέρνει αντιρρήσεις, κάτι που στη συγκεκριμένη ηλικία είναι πολύ δύσκολο να συμβεί, τις περισσότερες φορές τουλάχιστον. Έτσι, δημιουργούνται αντιπαραθέσεις μεταξύ του παιδιού και των άλλων συνομηλίκων του ή του παιδιού με τους γονείς του. Επίσης, το παιδί εκτός από τις προαναφερθέντες αντιπαραθέσεις έχει να αντιμετωπίσει και την διαπροσωπική σύγκριση και κριτική του κοινωνικού του περιβάλλοντος (γονείς, φίλοι, δάσκαλοι).

Τόσο οι γονείς όσο και οι δάσκαλοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Οι γονείς και στη συνέχεια ο δάσκαλος είναι τα πρώτα άτομα που το παιδί έρχεται σε επαφή μαζί τους και καλείται να τους εμπιστευτεί, για να μπορέσει να στηριχτεί επάνω τους σε δυσκολίες που τυχόν θα του παρουσιαστούν στο ξεκίνημα της ζωής του.

Όταν υπάρχουν προβλήματα σε μια οικογένεια που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ των δύο γονέων ή τη σχέση μεταξύ γονέων-παιδιών, αυτό έχει αντίκτυπο τις περισσότερες φορές, αν όχι όλες, στη σχολική ζωή του παιδιού. Εάν ο γονιός δείξει αδιαφορία για τους προβληματισμούς του παιδιού του, για την πορεία του στο σχολείο και την πρόοδο του, τότε το παιδί θα επηρεαστεί αρνητικά από ένα τέτοιο μη υγιές κλίμα.

Διότι όταν το παιδί αδυνατεί να ζήσει ως μέλος ενός οικογενειακού αλλά

και κοινωνικού περιβάλλοντος, όταν αδυνατεί να συνυπάρξει αρμονικά σε μία ομάδα, συγκεκριμένα σε μία σχολική ομάδα, τότε συνήθως προβαίνει σε αντικοινωνικές ή ακόμα και παραβατικές πράξεις. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα, όπως για παράδειγμα στη μάθηση, να έχει δηλαδή το παιδί χαμηλή σχολική επίδοση, μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία, δυσγραφία, δυσανάγνωση). Πιθανά προβλήματα μπορεί να εξελιχθούν στη συμπεριφορά του, προκλητική, χωρίς όρια συμπεριφορά, στις κοινωνικές του σχέσεις, έλλειψη κοινωνικότητας, αντικοινωνική συμπεριφορά, απόσυρση, αποξένωση του παιδιού από την υπόλοιπη σχολική ομάδα, αδυναμία δημιουργίας υγιών σχέσεων, κλπ.

Υποστηρίζεται ότι ο ανήλικος όταν δεν έχει μια στοιχειώδη εκπαίδευση είναι πιο εύκολο να προβεί σε αντικοινωνική/ παραβατική συμπεριφορά από ένα συνομήλικό του ο οποίος έχει τη βασική εκπαίδευση. Έτσι μπορεί κανείς να αναλογιστεί τη στενή σχέση και αλληλεπίδραση που έχουν οι σχέσεις του παιδιού με την οικογένεια του αφ' ενός, και τις σχέσεις που έχει δημιουργήσει στο σχολείο αφ' ετέρου (με δασκάλους, συμμαθητές και συνομήλικους, αίσθημα εαυτού για τη σχολική επίδοση, κλπ) καθώς και την αιτιακή σχέση των παραπάνω με τον κίνδυνο εμφάνισης αντικοινωνικής συμπεριφοράς. (Φαρσεδάκης, 1996)

Σύμφωνα με τον Γεωργούλα το σχολείο, η εκπαίδευση και γενικά η παιδεία, μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της εγκληματικότητας, αφού η απουσία παιδείας «εμποδίζει την άσκηση σωστής αγωγής και την κοινωνική προπαρασκευή του παιδιού». (Γεωργούλας, 2000, σελ. 98).

Η βία στο σχολικό περιβάλλον είναι ένα φαινόμενο που σημειώνει ανησυχητική αύξηση και γνωρίζει μεγάλη προβολή από τα Μ.Μ.Ε. Μπορούμε να πούμε ότι υπήρχε από πάντα, τα τελευταία, όμως, χρόνια έχει οξυνθεί σημαντικά. Είναι γεγονός ότι το σχολείο ως κοινωνικοποιητικός θεσμός δεν μπορεί πλέον να ανταποκριθεί επάξια στο ρόλο του, όπως γινόταν πριν από αρκετά χρόνια.

Η σχολική βία διακρίνεται σε λεκτική (βρισιές, εξευτελισμός, ταπεινωτικά σχόλια), ψυχολογική (εκβιασμός, καταπίεση ή και εκμετάλλευση των αδύνατων μαθητών από κάποιους ισχυρούς συμμαθητές τους για διάφορους λόγους), σωματική (καβγάδες και βιαιοπραγίες μεταξύ παιδιών και ομάδων παιδιών),

σεξουαλική (παρενοχλήσεις, βιασμοί), βανδαλισμοί (καταστροφή κτιρίου, εξοπλισμού). (Αρτινοπούλου Β., 2001)

Επίσης κάποιοι μαθητές εκδηλώνουν επιθετικότητα εναντίον των καθηγητών τους βρίζοντάς τους, χτυπώντας τους ή καταστρέφοντας το αυτοκίνητό τους ή κάποια άλλα προσωπικά τους αντικείμενα.

Η βία στα σχολεία οφείλεται κατά κύριο λόγο στα παρακάτω:

- Μαθητές που πνίγονται και ασφυκτιούν μέσα στο σχολικό περιβάλλον και τις απαιτήσεις του, θέλουν να ξεφύγουν.
- Ατίθασοι νεαροί από φυσικού τους που οι καθηγητές αδυνατούν να τους επιβληθούν.
- Η σχολική αποτυχία και οι μαθησιακές δυσκολίες που πολλοί μαθητές αντιμετωπίζουν προκαλούν μεγάλα προβλήματα στους έφηβους και είναι ένας από τους λόγους που εγκαταλείπουν το σχολείο πριν τελειώσουν το λύκειο. Έτσι, όντας εξωσχολικοί πλέον, ψάχνουν να βρουν το δρόμο τους. Υπάρχει κίνδυνος να μπλέξουν με «κακές» παρέες γιατί θέλουν να βρουν ταυτότητα, να νιώσουν ότι ανήκουν κάπου. Είναι πολύ πιθανό να προβούν σε ομαδικές αντικοινωνικές πράξεις ή να μπουν στον κόσμο των ναρκωτικών, σαν διέξοδο στα προβλήματά τους ή επειδή το απαιτούν οι νέες παρέες τους.
- Η άσχημη οικογενειακή κατάσταση που πολλοί μαθητές βιώνουν τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό- όπως για παράδειγμα χωρισμένοι γονείς, έλλειψη επικοινωνίας και ποιοτικού χρόνου μεταξύ των μελών της οικογένειας, οικονομικά προβλήματα και άλλα-. Συνήθως παιδιά που προέρχονται από οικογένειες που η βία είναι μέρος της ζωής τους, μεταφέρουν αυτά τα βιώματα στο σχολείο και παρουσιάζουν βίαιη συμπεριφορά στη συναναστροφή με τους συνομηλίκους και τους καθηγητές τους.
- Το μέγεθος των σχολικών συγκροτημάτων λειτουργεί καταπιεστικά στην ψυχοσύνθεση των νέων και για αυτό εκτονώνονται επιθετικά.
- Η δομή και η λειτουργία του σχολείου και το ανταγωνιστικό κλίμα μεταξύ των μαθητών στις εξετάσεις δημιουργούν φοβερό άγχος και πίεση στα παιδιά

για να πάνε καλά και να μπουν σε κάποια Ανώτατη σχολή. Όμως το ίδιο το σχολείο απογοητεύει τα παιδιά και δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες τους γιατί δεν καλύπτει τις μαθησιακές τους ανάγκες και δεν τα βοηθά επαρκώς για την είσοδό τους στο Πανεπιστήμιο ή για να ανακαλύψουν με τι θέλουν να ασχοληθούν στο μέλλον τους και ποιο επάγγελμα τους ταιριάζει.

- Στα σχολεία δεν υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό, όπως ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί για να εντοπίζονται και να αντιμετωπίζονται κατάλληλα δυσπροσαρμοστικά και συναισθηματικά διαταραγμένα παιδιά. Έτσι, θα αποφεύγονται εντάσεις και τα παιδιά αυτά θα αναπτύσσουν αρμονικές σχέσεις με τους συμμαθητές τους.

- Δεν καλλιεργούνται σταθερές και ουσιαστικές σχέσεις ενδιαφέροντος και αγάπης ανάμεσα στους μαθητές και τους καθηγητές και τα πράγματα μεταξύ τους είναι τώρα πιο απρόσωπα.

- Τέλος, στα σχολεία δεν γίνεται σωστή ενημέρωση πάνω σε πολύ σοβαρά θέματα που απασχολούν την κοινωνία μας και μαστίζουν τη νεολαία όπως είναι η βία, τα ναρκωτικά, το οργανωμένο έγκλημα κλπ. αλλά και για θέματα που είναι μέσα στα άμεσα ενδιαφέροντα των νέων όπως το επαγγελματικό τους μέλλον, η αβεβαιότητα του αύριο, οι σχέσεις με το άλλο φύλο και πολλές ακόμη ποικίλες ανησυχίες που τους απασχολούν.

- Η σχολική βία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της βίας και της παραβατικότητας που εμφανίζεται στην κοινωνία. Δεν μπορεί να περιοριστεί χωρίς να ληφθεί υπόψη το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον που την τρέφει. Το θύμα και ο θύτης είναι άνθρωποι από την κοινωνία στην οποία βρίσκεται το σχολείο. Η στάση τους και η συμπεριφορά τους αντανακλά και αναπαράγει ό,τι το οικογενειακό, σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον καλλιεργεί. Συνεπώς, θα λέγαμε, ότι η καλύτερη αντιμετώπιση της σχολικής βίας θα πραγματοποιηθεί αφού πρώτα εξαλειφθεί η βία που υπάρχει διάχυτη σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής μας ζωής. (Πέτρος Σπανός, σχολικός σύμβουλος Π.Ε., 2005. Σχολική βία)

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να σημειώσουμε πως δεν παραβλέπουμε το γεγονός ότι γενικότερα υπάρχει αλλαγή στους τρόπους σκέψης και τις

συμπεριφορές, απομάκρυνση από τους παραδοσιακούς θεσμούς και τα πρότυπα συμπεριφοράς, πτώση των ηθικών κανόνων και αξιών, έλλειψη αυστηρών ορίων και μία τάση "εκσυγχρονισμού". Όλα αυτά συμβαίνουν γενικότερα στην κοινωνία και στον καθημερινό τρόπο ζωής των ατόμων και επηρεάζουν όλες τις πτυχές της ζωής τους. Δημιουργείται, λοιπόν, το ερώτημα πως όλα αυτά αλληλεπιδρούν με το θεσμό της οικογένειας και του σχολείου και κατά πόσο συμβάλλουν στην αύξηση της σχολικής βίας.

Ο περιβάλλον χώρος

Ο χώρος μέσα στον οποίο ζει και δρα κάποιος είναι καθοριστικός για την προσωπικότητα που αναπτύσσει. Η επίδραση του περιβάλλοντος στη συγκρότηση της προσωπικότητας και των αντιδράσεων των ανηλίκων είναι ιδιαίτερα σημαντική, και μάλιστα ανεξάρτητα από το αν το περιβάλλον αυτό είναι της επιλογής τους ή αν είναι αναγκασμένοι να ζουν σε αυτό.

Γι' αυτό το λόγο έχουν διενεργηθεί αρκετές ερευνητικές προσπάθειες από διάφορους επιστήμονες που θέλησαν να αποδείξουν τη συσχέτιση του εγκληματογενούς περιβάλλοντος με την παραβατικότητα των ανηλίκων, από τα αρχαία χρόνια μέχρι τις μέρες μας. Μάλιστα, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι σχετικές έρευνες τόνιζαν την επικινδυνότητα που εμπεριέχει η διαμονή σε αποδιοργανωμένες φτωχογειτονιές όπου έλειπε η αλληλεγγύη ανάμεσα στους κατοίκους, λόγω της μεγάλης ετερογένειάς τους. (Γεωργούλας, 2000)

Από όλους τους ερευνητές που θέλησαν να τεκμηριώσουν επιστημονικά τη σύνδεση του περιβάλλοντος χώρου με την παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων, οι σημαντικότερες και εκτενέστερες μελέτες πραγματοποιήθηκαν από τους Shaw και Mc Kay. (Γεωργούλας, 2000)

Τα πορίσματα των ερευνών τους σε υποανάπτυκτες περιοχές πόλεων με έντονη εμπορική δραστηριότητα και πολλές βιομηχανίες έδειξαν ότι όσο απομακρυνόμαστε από το κέντρο και φτάνουμε στα προάστια όπου δεν υπάρχει τόσο μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού, οι περιπτώσεις παραβατικότητας μειώνονται, μέχρι να φτάσουμε στην περιφέρεια της πόλης όπου γενικά είναι

ελάχιστες.

Από τα πορίσματα των ερευνών που έκαναν οι Shaw και Mc Kay προκύπτουν συνοπτικά τα εξής: (Γεωργούλας, 2000)

1. Οι τοπικές παραλλαγές στη συμπεριφορά των παιδιών σε σχέση πάντα με την παραβατικότητα αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές κοινωνικές αξίες και κανόνες με τους οποίους έχουν μεγαλώσει τα παιδιά.
2. Στην πόλη οι ανθρώπινες σχέσεις είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους απρόσωπες, λόγω της ανωνυμίας που επικρατεί. Έτσι, το νεαρό παιδί που μεγαλώνει μέσα σε μια μεγαλούπολη είναι πιο απελευθερωμένο από τον έλεγχο και την κοινωνική πίεση, και ενδεχόμενα την κατακραυγή, που υφίσταται το παιδί που ζει σε μικρότερες πόλεις και αγροτικές κοινότητες.

Εκτός από τους Shaw και Mc Kay, μεταγενέστεροι μελετητές και εγκληματολόγοι έκαναν και άλλες μελέτες πάνω στο θέμα της επίδρασης του περιβάλλοντος χώρου στην μελλοντική συμπεριφορά των ανήλικων ατόμων και στην εκδήλωση από πλευράς τους παραπτωματικών και αντικοινωνικών πράξεων. Επισημάνθηκαν, λοιπόν, ως αίτια της εγκληματικότητας οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο αλλά και η ύπαρξη ζωνών υψηλής εγκληματικότητας σε κάποιες περιοχές μέσα στην ίδια πόλη, περιοχές που είναι στιγματισμένες και θεωρούνται προπαραβατικές. (Γεωργούλας, 2000)

Κατ' αρχήν, όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ πόλης και υπαίθρου έχει υποστηριχθεί ότι στην πόλη υπάρχει μικρότερη ομοιογένεια μεταξύ των κατοίκων, πιο πολύπλοκες επαφές και δυσκολότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που κάνουν τις σχέσεις ανταγωνιστικές και αλλοτριωμένες και οδηγούν τελικά σε συγκρούσεις. Ταυτόχρονα, ο κοινωνικός έλεγχος είναι πιο χαλαρός και γενικά στη μεγάλη πόλη οι θεσμοί είναι απρόσωποι, τα έθιμα δεν τηρούνται με την ίδια ευλάβεια όπως στα χωριά και δεν υπάρχουν οι ίδιοι βιορυθμοί με τη ζωή της επαρχίας. Αυτό είναι ένα γεγονός που ενθαρρύνει πολλά άτομα από την επαρχία να συρρέουν στην πόλη, ως διέξοδο στα διάφορα προβλήματά τους.

Επιπλέον, στις πόλεις υπάρχει μεγαλύτερη ανεκτικότητα και είναι πιο

εύκολο να δράσει και να «κρυφτεί» κανείς. Επίσης, η αύξηση της εγκληματικότητας στις πόλεις είναι συνέπεια της σημαντικής αύξησης του πληθυσμού των πόλεων καθώς παρατηρείται μετακίνηση από την ύπαιθρο στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ακόμη, τα άτομα που ζουν σε πόλεις παρουσιάζουν διάφορα κοινωνικά προβλήματα που σπάνια συναντά κανείς σε κατοίκους της υπαίθρου, όπως διαταραχές συμπεριφοράς, αλκοολισμός, αυτοκτονίες. Όλα αυτά τα προβλήματα δημιουργούν μια έκρυθμη κατάσταση που μπορεί να οδηγήσει τα άτομα σε επικίνδυνες και παραπτωματικές ενέργειες.

Έπειτα, όπως προαναφέρθηκε, μέσα στις ίδιες πόλεις διαπιστώνεται η ύπαρξη ζωνών μέγιστης εγκληματικότητας. Οι ζώνες αυτές βρίσκονται σε περιοχές-συνοικίες- γειτονιές εντός της πόλεως που θεωρούνται μειονεκτικές κοινωνικά και έχουν στιγματιστεί ως προπαραβατικές, διότι εκεί υπάρχει έξαρση της εγκληματικότητας. Υπάρχουν ποικίλες εξηγήσεις για την αυξημένη εγκληματικότητα στις ζώνες αυτές. (Γεωργούλας, 2000)

Πιο συγκεκριμένα, στις περιοχές αυτές συρρέουν μειονεκτούντες ομάδες πληθυσμού γιατί οικονομικά είναι προσιτές σε αυτούς, αφού πρόκειται για υποβαθμισμένες περιοχές με μικρά ενοίκια. Αυτές οι ομάδες υπάρχουν πιθανότητες να συσπειρωθούν και να προβούν στην τέλεση παραβατικών πράξεων λόγω της ανέχειάς τους αλλά και ως αντίδραση απέναντι σε αυτούς που ζουν σε αναβαθμισμένες περιοχές, με πολύ περισσότερα οφέλη και ανέσεις. Σίγουρα, το γεγονός αυτό δεν σημαίνει απόλυτα, ότι άτομα που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα θα προβούν σε παραβατικές ή και εγκληματικές πράξεις. Σε συνδυασμό, όμως, και με άλλους παράγοντες -αίτια- είναι πιθανό να εμφανίσουν τέτοιου είδους συμπεριφορές αφού ανήκουν στις λεγόμενες "ομάδες υψηλού κινδύνου" (εμφάνισης παραβατικότητας).

Παράλληλα οι περιοχές αυτές πάσχουν και από χωροταξική υποβάθμιση, δηλαδή δεν υπάρχουν πάρκα, χώροι πρασίνου, κέντρα ψυχαγωγίας και άθλησης και γενικά ζωτικοί χώροι που να διατίθενται για να περνούν δημιουργικά τον ελεύθερο τους χρόνο τα παιδιά και οι νέοι, κάτι που τους προκαλεί αδιέξοδα και μετατρέπει ευκολότερα τη συσσωρευμένη ενέργειά τους σε επιθετικότητα.

Τέλος, ο κόσμος έχει στερεότυπα για τους κατοίκους των περιοχών αυτών

λόγω του οικιστικού τους περιβάλλοντος και τους αντιμετωπίζει αρνητικά. Θεωρεί τα παιδιά που ζουν και μεγαλώνουν σε τέτοιες περιοχές ως μελλοντικούς εγκληματίες και αυτή η εικόνα που έχουν δύσκολα αλλάζει. Αλλιώς βλέπουν ένα παιδί από καλή περιοχή και αλλιώς ένα παιδί υποβαθμισμένης γειτονιάς. Ο κοινωνικός στιγματισμός που βιώνουν, έχει αποτέλεσμα οι κάτοικοι να μαστίζονται από προβλήματα στις ανθρώπινες σχέσεις τους όπως και στην εργασία τους. Αυτό δεν τους βοηθά να καλυτερεύσουν τη ζωή τους και να προσπαθήσουν να ανεβάσουν το βιοτικό τους επίπεδο γιατί τους εγκλωβίζει και τους κάνει να έχουν αρνητική εικόνα και οι ίδιοι για τον εαυτό τους.

Παρόλες αυτές τις διαπιστώσεις από έρευνες, έχουμε και πολλά παραδείγματα παιδιών τα οποία μεγάλωσαν σε ένα εγκληματογόνο περιβάλλον που δεν είχε τις καλύτερες προϋποθέσεις για την εξέλιξή τους και εντούτοις δεν παρουσίασαν παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά αλλά κατάφεραν να δημιουργήσουν καλύτερους όρους ζωής γι' αυτούς. Αυτό βέβαια δεν αναιρεί το στερεότυπο που συνοδεύει τις υποβαθμισμένες και υψηλής επικινδυνότητας περιοχές.

Σύγχρονα μέσα επικοινωνίας (M.M.E.)

Τα M.M.E. επιδρούν καταλυτικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του νέου, αφού μέσα από αυτά προβάλλονται συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς. Στις περισσότερες περιπτώσεις η επίδραση των M.M.E. στους νέους είναι αρνητική.

Κυρίαρχο ρόλο παίζει η τηλεόραση, όπου μεταδίδει σκηνές βίας και εγκληματικότητας μέσω των πολυάριθμων ταινιών, καθημερινών σειρών, εκπομπών και των δελτίων ειδήσεων. Η τηλεόραση κυρίως, επιδρά στην πρόκληση βίαιης συμπεριφοράς και επιθετικότητας στα παιδιά. Το πρόβλημα όμως είναι η ανάγκη της διαπίστωσης, αν αυτή είναι η υπεύθυνη ή κατά πόσο συνυπεύθυνη για την αντικοινωνική και επιθετική συμπεριφορά που βρίσκεται σε μεγάλο ποσοστό στην ελληνική κοινωνία και όχι μόνο.

Τα M.M.E. συμβάλλουν στην υιοθέτηση αντικοινωνικών στερεοτύπων και προτύπων μέσα από μία συμβολική λειτουργία αντικειμένων, εμπορευμάτων ή και μηνυμάτων για τους κοινωνικούς ρόλους (όπως για παράδειγμα κάνει η

διαφήμιση), ταυτόχρονα όμως συμβάλλουν και στη δημιουργία τεχνητών αναγκών για καταναλωτικά αγαθά. Αρκετές από τις διαφημίσεις στοχεύουν στο ευάλωτο καταναλωτικό κοινό των ανηλίκων. Οι ανάγκες όμως που δημιουργούνται δεν αντιστοιχούν σε πραγματικές ανάγκες, αλλά σε πλασματικές και έτσι οι γονείς αντιδρούν. Τότε τα παιδιά πλήρως εξαρτημένα από αυτές τις μη πραγματικές ανάγκες τους, επιχειρούν να αποκτήσουν ότι επιθυμούν με το χαρτζιλίκι τους. Όταν αυτό όμως δεν επαρκεί για να καλύψουν τα έξοδα της ανάγκης τους, οι νέοι και κυρίως οι ανήλικοι, βρισκόμενοι σε μεγαλύτερο κίνδυνο, είναι πιθανό να προβούν σε αντικοινωνική-παραβατική συμπεριφορά, όπως για παράδειγμα σε μικροκλοπές.

Η θεωρία της Ανομίας του Merton βρίσκει απήχηση σε αυτήν την υπόθεση εργασίας: πρόκειται για νέους που στερούνται τη δυνατότητα νόμιμης απόκτησης των διαφημιζόμενων προϊόντων και χρησιμοποιούν παράνομα μέσα για την απόκτησή τους. (Γεωργούλας, 2000, σελ.114)

Οι τηλεοπτικές σκηνές βίας και επιθετικότητας επηρεάζουν άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο τα παιδιά και τους νέους. Με την τηλεόραση υπάρχουν και άλλοι συνυπεύθυνοι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στην εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς των νέων και ειδικότερα των ανηλίκων. Η ίδια μορφή της βίας και ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται και παρουσιάζεται, η προσωπικότητα του παιδιού και προπάντων ποικίλοι κοινωνικο-πολιτισμικοί παράγοντες επιδρούν μαζί συνολικά και συμβάλλουν στο τελικό αποτέλεσμα. Η τηλεόραση είναι δυνατόν να υποκινήσει, να επηρεάσει και να αποτελέσει τον κεντρικό μηχανισμό, ο οποίος με τη συνεχόμενη προβολή βίαιων και αποκρουστικών σκηνών, θα ενισχύσει μια προϋπάρχουσα τάση και προδιάθεση για την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς.

Σε αρκετές έρευνες φαίνεται σημαντικά η επίδραση των ηρώων – προτύπων της τηλεόρασης στην υιοθέτηση παραβατικών συμπεριφορών από τους ανηλίκους. Τις περισσότερες φορές οι ανήλικοι ταυτίζονται με τους ήρωες-πρότυπα ίσως γιατί θέλουν να μοιάσουν πολύ σε αυτούς.

Δύο είναι συνήθως τα πρότυπα τα οποία το παιδί προσπαθεί να μιμηθεί. Το πρώτο είναι του κακού-δυναμικού, που είναι βίαιος αλλά επιτυχημένος και το

δεύτερο είναι του καλού αλλά παθητικού. Τα τελευταία χρόνια όμως έχει προστεθεί και ένα τρίτο πρότυπο ήρωα, του καλού-δυναμικού, που λειτουργεί εκτός νόμου με σκοπό την εκδίκηση και τη χρησιμοποίηση της βίας για τη βία. (Γεωργούλας, 2000, σελ.115)

Όταν όμως οι ανήλικοι επηρεάζονται από τα M.M.E. συνήθως ταυτίζονται με το πρώτο ήρωα-πρότυπο του κακού-δυναμικού, το οποίο έχει αρνητική επίδραση στην προσωπικότητα του ανήλικου. Είναι ένα πρότυπο το οποίο έχει τις περισσότερες σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην προσωπικότητα του ανήλικου. Χάρη στο συγκεκριμένο πρότυπο ο νέος μπορεί να παρασυρθεί πολύ εύκολα και να οδηγήσει σε αντικοινωνικές- παραβατικές πράξεις.

Σύμφωνα με έρευνες των D. P. Philips και Cartensen (1986) στις Η.Π.Α. και στη Γερμανία η παρουσίαση αυτοκτονιών στην τηλεόραση οδηγεί σε μεγάλη αύξηση των αυτοκτονιών σε παιδιά νεαρής ηλικίας.

Άλλες έρευνες αποδεικνύουν ότι η συνεχής παρακολούθηση βίας από την τηλεόραση ασκεί στα παιδιά μια διαρκή αρνητική επίδραση σε όλη την πορεία της ζωής τους. Μάλιστα μπορεί να οδηγήσει σε βίαιη και εγκληματική συμπεριφορά και για την υπόλοιπη ζωή του.

Ο Schneider αναφέρει επίσης: «Η τηλεόραση διδάσκει στο κοινό της, επιθετικά είδη συμπεριφοράς. Μέσω της αδιάκοπης επανάληψης της βίας, οι τηλεθεατές όχι μόνο εθίζονται σε επιθετικές αντιδράσεις όταν οι περιστάσεις το απαιτούν, αλλά προκαλείται παράλληλα μια μείωση της συγκινησιακής αντίδρασης προς τη βία και μια αυξανόμενη υιοθέτηση επιθετικών στάσεων και αξιών. Η βία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης καταλήγει σε κορεσμό, εθισμό και προσαρμογή της επιθετικότητας, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μια διαρκεί εξασθένηση και τελικά σε εξαφάνιση των συναισθημάτων. Η συνεχής παρουσίαση της βίας στην τηλεόραση δημιουργεί ένα κλίμα επιθετικότητας στην κοινωνία».

Έρευνα του Εθνικού Ινστιτούτο ψυχικής Υγείας των ΗΠΑ επισημαίνει ότι όσο πιο συστηματικά και συχνά παρακολουθούν τα παιδιά σκηνές βίας, τόσο πιο πολύ επηρεάζονται. Στη Γαλλία στα μέσα της δεκαετίας του '70, μια συμμορία παιδιών ηλικίας 12 έως 16 ετών έσπρωχναν ανύποπτους διαβάτες στις ράγες του

μετρό του Παρισιού λίγο πριν περάσει το τρένο. Όταν συνελήφθησαν τα συγκεκριμένα παιδιά, είπαν ότι έκαναν όπως ακριβώς το είχαν δει σε μια ταινία.

Όπως συμπεραίνουμε από όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, τα Μ.Μ.Ε. έχουν πραγματικά μεγάλη δύναμη και μπορούν να επηρεάσουν το ευάλωτο κοινό των ανηλίκων, επιδρώντας καθοριστικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους και στον τρόπο ζωής που επιλέγουν.

Τα Μ.Μ.Ε. προβάλλουν πρότυπα συμπεριφοράς, σύγχρονα μοντέλα επικοινωνίας, διασκέδασης, ψυχαγωγίας και τρόπου ζωής γενικότερα. Η ατομική συμπεριφορά των παιδιών σήμερα σε μεγάλο βαθμό διαμορφώνεται με βάση τα προβαλλόμενα και επιβαλλόμενα πρότυπα από τα οποία βομβαρδίζονται καθημερινά. Πιστεύουν ενδόμυχα ότι υιοθετώντας τις «νέες τάσεις της εποχής» θα γίνουν επιτυχημένοι άνθρωποι, αποδεκτοί από τους συνομιλήκους τους - και όχι μόνο-, συγχρονισμένοι με το πνεύμα της εποχής, σε όλα τα επίπεδα της ζωής, από το ντύσιμο και το είδος διασκέδασης μέχρι τον τρόπο ομιλίας και την επιλογή επαγγέλματος. Ειδικά στις μέρες μας, όπου κυριαρχεί η εικόνα και η τεχνολογία στις ζωές μας, η δράση των Μ.Μ.Ε. είναι πιο καταλυτική.

Πολλοί κατακρίνουν τα σύγχρονα Μ.Μ.Ε. και ισχυρίζονται ότι αποτελούν βασικό παράγοντα κοινωνικής παθογένειας και αντικοινωνικών εκδηλώσεων από ανήλικα άτομα. Κατά την άποψή μας όμως, αυτό που πρέπει να προσέξουμε είναι οι τρόποι με τους οποίους μπορούμε να προστατέψουμε τα παιδιά και τους νέους από τους κινδύνους των σύγχρονων Μ.Μ.Ε. και πιο συγκεκριμένα τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν (τόσο από το κράτος και τους ιθύνοντες φορείς όσο και από την οικογένεια) ώστε οι αρνητικές επιπτώσεις να μειώνονται κατά το δυνατόν.

Εργασία-Ανεργία

Η παιδική εργασία, η ανεργία, η υποαπασχόληση ή η ευκαιριακή απασχόληση, αλλά και οι δυσμενείς όροι και συνθήκες παροχής της νεανικής εργασίας ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την εμφάνιση αντικοινωνικής συμπεριφοράς στους ανήλικους. Έχει παρατηρηθεί ότι οι νέοι που δεν μπορούν να βρουν εργασία ή εκείνοι που δεν έχουν μάθει να προσφέρουν σωματικό ή πνευματικό κάματο για να ζήσουν πολύ πιο εύκολα θα παραβατήσουν.

Ο Ληξουριώτης εύστοχα αναφέρει ότι οι νέοι που βρίσκονται στο περιθώριο της απασχόλησης τοποθετούνται συνήθως στο κέντρο της δικαστικής προσοχής. (Ληξουριώτης Γ. σελ. 369-371)

Συνδέεται λοιπόν η ύπαρξη ή μη και οι συνθήκες εργασιακής απασχόλησης με τη μελλοντική εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς από τον ανήλικο;

Πολλά ανήλικοι, παρά το γεγονός ότι δεν έχουν ολοκληρώσει ούτε τη στοιχειώδη εκπαίδευση, είναι αναγκασμένοι να εργαστούν ακόμα και σε αντίξοες συνθήκες, εξαιτίας της άσχημης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της οικογένειάς τους. Οι εργασιακοί όροι και οι συνθήκες απασχόλησης που βιώνουν δεν είναι οι επιτρεπόμενες, ούτε και οι αμοιβές τους είναι αντάξιες του κόπου τους. Τα παιδιά αυτά βιώνουν μια σκληρή πραγματικότητα που δεν συμβαδίζει με την τρυφερή ηλικία στην οποία βρίσκονται. Είναι, λοιπόν, λογικό να βιώνουν αισθήματα αδικίας προς την κοινωνία και μειονεξίας σε σχέση με τους υπόλοιπους συνομηλίκους τους.

Αυτό έχει τεράστιες επιπτώσεις στον ψυχισμό των παιδιών και μπορεί να συμβάλλει στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς στο μέλλον. Τα παιδιά αυτά, όπως και η περίπτωση των ανηλίκων που επαιτούν, (γνωστά και ως "παιδιά των φαναριών"), είναι αποτελέσματα και όχι υπαίτια για την κατάστασή τους, είναι θύματα. (Γεωργούλας, 2000)

Άλλες έρευνες που έγιναν στον ελλαδικό χώρο έδειξαν ότι ένας μεγάλος αριθμός αντικοινωνικών παιδιών έχουν ήδη εισέλθει στην αγορά εργασίας καθώς η οικογένειά τους φροντίζει να βρουν δουλειά αμέσως μόλις διαγνωστούν τα πρώτα σημάδια μαθησιακών δυσκολιών ή δείξουν αδιαφορία προς τα σχολικά καθήκοντα. Οι νέοι αυτοί παρέχουν ανειδίκευτη, χαμηλά αμειβόμενη εργασία, αφού δεν έχουν ολοκληρώσει τη σχολική τους φοίτηση, και απασχολούνται περιστασιακά, όταν υπάρχει αυτή η δυνατότητα.

Η ανεργία έχει αρνητικές συνέπειες για τα άτομα και ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Οι άνεργοι νέοι νιώθουν μειονεκτικά και καλλιεργούν είτε μια παθητική στάση απέναντι στην κοινωνία και τα κοινωνικά δρώμενα είτε μια επιθετική, βίαιη στάση, εκδηλώνοντας την απογοήτευση και οργή τους απέναντι

στην κοινωνία. Πιθανόν, βιώνουν αισθήματα ματαιοδοξίας, ματαιώσης, αδικίας, ψυχικής κούρασης και απόσυρσης και δεν έχουν τη θέληση να προσπαθήσουν και να επιτύχουν στόχους για τη ζωή τους. Σαφέστατα ο βαθμός που θα επηρεάσει η ανεργία την ψυχολογία αλλά και τη στάση του νέου εξαρτάται από πολλούς ακόμη παράγοντες.

Πολιτισμική διαφορετικότητα

Η χώρα μας όπως και άλλες χώρες της Ευρώπης τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Το γεγονός αυτό που ξαφνικά πήρε τόσο μεγάλες διαστάσεις στην Ελλάδα, είχε ως συνεπεία να εισέλθουν στη χώρα μας εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες για να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας.

Λέγοντας μετανάστες εννοούμε τους αλλοδαπούς οι οποίοι φεύγουν από τη χώρα τους και έρχονται σε μια άλλη χώρα προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερους όρους διαβίωσης. Τα άτομα αυτά ονομάζονται και οικονομικοί μετανάστες. Διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες:

1. Νομοταγείς μετανάστες, όπου πρόκειται για αλλοδαπούς οι οποίοι ήρθαν νόμιμα στη χώρα μας έχοντας και άδεια διαμονής (παραμονή και εργασία)
2. "Παράνομοι" μετανάστες, όπου πρόκειται για αλλοδαπούς οι οποίοι ήρθαν στη χώρα μας λαθραία χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα. (Μελέτη της Καφασάρη Α., Επιμελήτρια Ανηλίκων Πρωτοδικείου Κω)

Ο μετανάστης ερχόμενος σε μια ξένη χώρα έχει την προσδοκία να εγκλιματιστεί γρήγορα και ομαλά στους κοινωνικούς θεσμούς της. Έχει να αντιμετωπίσει μια καινούρια κατάσταση, στην οποία έρχεται αντιμέτωπος με δύο πολιτισμούς και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται συγκρούσεις μεταξύ αυτού και των υπολοίπων κατοίκων της πόλης που διαμένει. Οι μετανάστες και κυρίως οι ανήλικοι, έχουν μεγαλώσει σε μία χώρα με ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία τα οποία έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους (τρόπος ζωής, συνήθειες, ήθη και έθιμα). Λόγω της

πολιτισμικής διαφορετικότητάς τους, έρχονται σε ρήξη με τους συμπολίτες τους και τότε η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη.

Τι γίνεται όμως όταν ο νεαρός μετανάστης προσπαθεί να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο; Αρχικά οι ανήλικοι απομονώνουν το νεαρό μετανάστη, δείχνοντας του ότι δεν ανήκει στην ομάδα τους. Στην πορεία αυτός αντιλαμβάνεται τη ρατσιστική συμπεριφορά των συνομιλήκων του, νιώθοντας απομονωμένος. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να αντιδρά επιθετικά εμφανίζοντας αντικοινωνική συμπεριφορά απέναντί τους. Αυτός είναι ένας από τους σοβαρότερους παράγοντες που οι αλλοδαποί ανήλικοι προβαίνουν σε αντικοινωνική/ παραβατική συμπεριφορά. (Φυσικά υπάρχει το ενδεχόμενο αντί για εμφάνιση επιθετικής/αντικοινωνικής συμπεριφοράς, ο νεαρός μετανάστης να απομονωθεί από το υπόλοιπο σύνολο και να εμφανίσει στοιχεία απόσυρσης, υπερβολικής εσωστρέφειας, αδιαφορίας κλπ.).

Άλλοι παράγοντες αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων μεταναστών είναι η οικονομική δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν με την είσοδό τους στην ξένη χώρα, αφού ψάχνουν απεγνωσμένα για χρήματα. Όμως, αντιμετωπίζουν εμπόδιο στο να βρουν κάποια εργασία που να τους προσφέρει έναν ικανοποιητικό μισθό, οπότε βρίσκουν άλλες διεξόδους, τις περισσότερες φορές παράνομους (λαθρεμπορία, κλοπές, χρήση και εμπορία ναρκωτικών και άλλα). Πολλές φορές, όμως, αντιδρούν με αυτόν τον τρόπο επειδή οι εργοδότες τους εκμεταλλεύονται την ανάγκη τους για εργασία, πληρώνοντας τους με πολύ λιγότερα χρήματα από όσο κατά το νόμο δικαιούνται και μην παρέχοντας την προβλεπόμενη κοινωνική ασφάλιση.

Μεγάλο πρόβλημα αντιμετωπίζει η Γερμανία όπου η νεανική παραβατικότητα συνδέεται έντονα με το ρατσιστικό και το θρησκευτικό φαινόμενο, αφού υποβόσκειται σε νέους ξένης καταγωγής που χρησιμοποιούν ρατσιστικές εκφράσεις για να φανούν ισχυρότεροι από τους νέους γερμανικής καταγωγής. Το αποτέλεσμα είναι μερικές γειτονιές του Βερολίνου να έχουν γίνει ζώνες, στις οποίες δεν υπάρχει κανένας έλεγχος, σύμφωνα πάντα με τις τοπικές κυβερνήσεις. Και αυτό έχει ρίξει τη Γερμανία σε μια βαθιά μελαγχολία για τον τρόπο με τον οποίο έχει αφομοιώσει τους ξένους της και την παιδεία που έχει καταφέρει να δώσει.

Στη γειτονική Αυστρία, υπάρχει παρόμοιος προβληματισμός. Σύμφωνα με τις τελευταίες στατιστικές, η νεανική παραβατικότητα είναι και εκεί αυξημένη, με αποτέλεσμα η αυστριακή Κοινή Γνώμη να ακολουθεί την γερμανική στην ανάλυση των αιτιών και τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος. Υπάρχει πρόβλημα στον τρόπο που εφαρμόζεται το γράμμα του νόμου, με μια επιφανειακή κάλυψη φαινομένων όπως κλοπή και κινητών τηλεφώνων ή κατοχή μαχαιριών. Αντιθέτως, δεν δίνεται καμιά χάρη σε παιδιά τα οποία προέρχονται από το εξωτερικό, με αποτέλεσμα με το παραμικρό παράπτωμα να γίνεται αμέσως συζήτηση στο δικαστήριο για απέλαση από την χώρα, προτού φυσικά εξαντληθούν όλες οι άλλες νομικές δίοδοι.

Κοινωνική τάξη

Η βία είναι αταξική, παρουσιάζεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Τις περισσότερες φορές, όμως, οι ανήλικοι που εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα.

Οι ανήλικοι που ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις συνήθως αντιμετωπίζουν προβλήματα με το νόμο για τους ακόλουθους λόγους: Αρχικά επειδή νιώθουν ότι δεν έχουν ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στη ζωή σε σχέση με τους άλλους συνομηλικούς τους όπως για παράδειγμα όσον αφορά τη μόρφωση, τους οικονομικούς πόρους, τους υγιείς τρόπους διαβίωσης, την εύρεση σταθερής εργασίας. Ακόμη, υπάρχει διαφορά στον τρόπο ζωής των ανήλικων της κατώτερης τάξης και των ανήλικων της μεσαίας και ανώτερης τάξης καθώς και στις αρχές και τις αξίες με τις οποίες ανατρέφονται. Οι ανήλικοι της κατώτερης τάξης απορρίπτουν τις αρχές και αξίες των άλλων δύο τάξεων, έχοντας ως επακόλουθο τη σύγκρουση μεταξύ τους. Προσπαθούν να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση, όμως στην πορεία καταλαβαίνουν ότι δεν μπορούν να επιτύχουν το σκοπό τους με νόμιμα μέσα. Για το λόγο αυτό υπάρχουν πιθανότητες να προβούν στην τέλεση αντικοινωνικών πράξεων.

Οι ανήλικοι παραβάτες χρησιμοποιούν λοιπόν παράνομα μέσα για να επιτύχουν το σκοπό τους που εκφράζονται είτε με τη μορφή τυπικού εγκλήματος (καινοτομία-προσφυγή σε παράνομα μέσα), είτε με τη μορφή εγκλήματος χωρίς θύμα (χρήση ναρκωτικών, αυτοκτονία), είτε με επανάσταση. (Γεωργούλας, 2000)

Σύμφωνα με τη θεωρία Cohen περί της αποστέρησης κοινωνικής θέσης, οι ανήλικοι της κατώτερης κοινωνικής τάξης δημιουργούν την εγκληματική υποκουλτούρα. Με αυτό το είδος της υποκουλτούρας ανταγωνίζονται ο ένας τον άλλον για την επίτευξη υψηλής κοινωνικής θέσης, σύμφωνα με τα δικά τους κριτήρια επίτευξης. Τα δικά τους όμως κριτήρια έρχονται σε αντίθεση με τα αντίστοιχα κριτήρια των άλλων δύο τάξεων, εφόσον οι μεν έχουν παράνομα κριτήρια και οι δε νόμιμα. (Alex Thio, 2003)

Γίνεται λοιπόν, φανερό σε όλους ότι η προσπάθειά τους για κοινωνική καταξίωση καταλήγει να είναι εγκληματική, αφού εμπλέκονται σε εγκληματικές πράξεις όπως η κλοπή, οι καβγάδες, η καταστροφή ξένης ιδιοκτησίας και άλλα.

Καταλήγοντας, θα λέγαμε ότι είναι περισσότερο πιθανόν να εμπλακούν σε παρεκκλίνουσες ενέργειες τα παιδιά κατώτερης τάξης από ότι τα παιδιά της μεσαίας και ανώτερης τάξης. Δεν αποκλείεται όμως το ενδεχόμενο παιδιά μεσαίας και ανώτερης τάξης να εμφανίζουν συμπτώματα παραβατικής συμπεριφοράς. Αυτός βέβαια που έχει την κύρια ευθύνη για αυτή την κατάσταση, είναι η αποτυχία της κοινωνίας να βοηθήσει τους ανήλικους της κατώτερης τάξης να ικανοποιήσουν τις φιλοδοξίες και τα όνειρά τους.

Φίλοι-Συμμορίες

Κατά τη σχολική ηλικία, το παιδί παρουσιάζει ένα πολύ βασικό στοιχείο στη ψυχοδυναμική του, την τάση για συμμετοχή στις ομάδες των συνομηλίκων. Το παιδί απελευθερώνεται από το εγωκεντρικό πλαίσιο της προσχολικής περιόδου, παύει να έχει ως επίκεντρο του ενδιαφέροντος του τον εαυτό του και τους γονείς του και επιζητεί τη συντροφιά και την επικοινωνία με εξωοικογενειακά πρόσωπα. Η επιθυμία του μάλιστα να βρίσκεται μαζί και να αλληλεπιδρά με συνομηλίκους κορυφώνεται κατά τη σχολική ηλικία. Η ομαλή ένταξη του παιδιού στις ομάδες των συνομηλίκων και η κοινωνική του αποδοχή αποτελεί έναν από τους βασικότερους αναπτυξιακούς στόχους της περιόδου αυτής. (Παρασκευόπουλος Ν. Ι., 1995, Τόμος 3^{ος})

Οι Coleman και Hendry (1990) υποστηρίζουν ότι η ομάδα συνομηλίκων «ενισχύει την ανεξαρτησία, εκπληρώνει την ανάγκη της ταυτότητας και αναγνώρισης, προσφέρει ευκαιρίες για επιτυχίες και παρέχει την ευκαιρία στον

έφηβο να παίζει μια ποικιλία ρόλων που προσδιορίζουν το ρόλο του ενηλίκου».

Σύμφωνα με τον Parker και τον Asher έχει υποστηριχθεί ότι οι σχέσεις μεταξύ των συνομιλήκων είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ανάπτυξη της αντίληψης του εαυτού καθώς και ότι οι προβληματικές σχέσεις με τους συνομιλήκους σχετίζονται με την παρούσα δυσπροσαρμοστικότητα του παιδιού αλλά και με αυτήν της μετέπειτα ζωής του. (Judy Dynn, μφ. Παπαηλιού Χριστίνα, εκδ. Τυπωθήτω, Μάιος 1999 σελ. 79-80)

Η αποδοχή του παιδιού από την ομάδα των συνομιλήκων του μπορεί να το βοηθήσει σημαντικά να διαμορφώσει τις δικές του απόψεις και να αναπτύξει την αυτοπεποίθησή του. Πρέπει όμως οι γονείς να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις παρέες των παιδιών τους, παρόλο που αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό, διότι η παρέα ασκεί μεγάλη επιρροή σε αυτά, είτε πρόκειται για θετική είτε για αρνητική. (Παρασκευόπουλος Ν.Ι., 1995, Τόμος 4^{ος})

Στις περισσότερες όμως έρευνες παρουσιάζονται οι αρνητικές επιδράσεις στο παιδί που συμμετέχει στην ομάδα των συνομιλήκων. Οι φίλοι είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες όπου οι ανήλικοι προβαίνουν σε αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι παρέες των ανηλίκων παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς τους.

Υπάρχουν λοιπόν και κάποιες ομάδες φίλων, γνωστές ως συμμορίες, οι οποίες ενθαρρύνουν την αντικοινωνική συμπεριφορά, όπως για παράδειγμα η κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών, την τέλεση διαφόρων ειδών βανδαλισμών και άλλα.

Οι παραβατικές παρέες των νέων, σχολικής κυρίως ηλικίας, αποτελούνται συνήθως από πολλά μέλη του ίδιου φύλου. Τα μέλη της παρέας προέρχονται από το σχολείο, από τη γειτονιά, το χώρο εργασίας τους καθώς και από τους τόπους διασκέδασης. Τα παιδιά στην παρέα συμμετέχουν συνήθως για να βρουν φίλους, χωρίς να έχουν κάποιο αρχηγό, κάτι που συμβαίνει στις «συμμορίες ανηλίκων».

Το παιδί που παρουσιάζει κάποια προβλήματα (μαθησιακά προβλήματα, προβλήματα ψυχικής υγείας, επιθυμία για χρήση ουσιών, κατάθλιψη κ.α.) αν δεν βρει στηρίγματα από την οικογένειά του, θα ζητήσει στήριξη και υποστήριγματα

έξω απ' αυτήν, όπως σε αυτές τις συγκεκριμένες ομάδες, οι οποίες ανήκουν σε υποκοιουλτούρες (υποομάδες που κάνουν χρήση ουσιών, που σχηματίζουν μικρές συμμορίες), άτομα που θα τον ψευδοϋποστηρίξουν αρχικά αλλά στη συνέχεια θα τον χρησιμοποιήσουν οργανώνοντας τον στην συμμορία.

Το κοινό χαρακτηριστικό των μελών της συμμορίας είναι κυρίως η έλλειψη κατανόησης από τους γονείς τους ή η απόρριψη τους από αυτούς όπως επίσης και η απόρριψή τους από το υπόλοιπο κοινωνικό τους περιβάλλον (συνομιλήκοι, σχολείο). Οι ανήλικοι δεν είναι καθόλου ευχαριστημένοι από τη ζωή τους ούτε από την κοινωνία όπου ζουν. Έτσι αυτό έχει ως αποτέλεσμα να βρίσκουν διέξοδο με το να συμμετέχουν σε συμμορίες, όπου αφιερώνουν όλο τον ελεύθερο χρόνο τους.

Αλλά κοινά χαρακτηριστικά τα οποία παρουσιάζουν οι συμμορίες είναι τα εξής:

1. Πρόκειται κυρίως για νεαρά αγόρια ηλικίας 10 έως 20 ετών που ανήκουν συνήθως σε μειονεκτικές ή μεταναστευτικές ομάδες.
2. Είναι ανήλικοι που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.
3. Δρουν συνήθως σε μεγαλουπόλεις.
4. Συμμετέχουν σε ένα πλήθος αδικημάτων, κυρίως σε εγκλήματα βίας.

Ανάμεσα στα μέλη της συμμορίας επικρατεί ένα πολύ ισχυρό δέσιμο μεταξύ τους. Η συμμορία συνήθως επιτίθεται στα πιο αδύναμα άτομα, εκτός της συμμορίας τους, προκαλώντας τους τρόμο. Όσο πιο πολλά άτομα μαζεύονται σε μια συμμορία, ενθουσιάζονται μαζί τους, τους ενθαρρύνουν και στη πορεία προσπαθούν να τους μιμηθούν. Οι συμμορίες αποτελούν πόλο έλξης για αυτές τις ομάδες των νέων λόγω της δύναμης, του κύρους και της ισχύς που αποπνέουν. Έτσι τα νέα μελλοντικά μέλη θα έχουν την ευκαιρία για αναγνώριση, για επιβράβευση και για αύξηση της αυτοπεποίθησής τους.

Σύμφωνα με την Alejandra Vallejo-Nagera (2001) όλες οι συμμορίες έχουν ένα κοινό σύστημα αξιών: κλοπές, καταστροφή ξένης περιουσίας, βιαιοπραγίες, σε ό,τι επικροτεί ή αποδέχεται η κοινωνία, επιθέσεις κατά της σωματικής ακεραιότητας ανθρώπων και οπωσδήποτε, μίσος εναντίον οποιουδήποτε κοινωνικού ή ηθικού κανόνα. Επίσης, καθορίζουν έναν κώδικα ή κάποιους

ακλόνητους κανόνες: την αυθεντικότητα, τη συντροφικότητα, την ψυχρότητα και την αδιαφορία στον πόνο κ.τ.λ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Καθώς η εγκληματικότητα συνιστά ανέκαθεν πρόβλημα τόσο για όσους την εκδηλώνουν όσο και για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, έχουν καταβληθεί προσπάθειες από διαφορετικά επιστημονικά πεδία να αποδοθούν τα αίτια της σε ποικίλους παράγοντες.

Οι κοινωνιολόγοι αποδίδουν τα αίτια του εγκλήματος σε κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες. Παράγοντες, όπως η ανεργία και η φτώχεια, ασκούν ισχυρή πίεση στα άτομα. Το πρόβλημα με τις κοινωνικές ερμηνείες είναι ότι αδυνατούν να εξηγήσουν πώς, κάτω από τις ίδιες συνθήκες, διαφορετικά άτομα συμπεριφέρονται με διαφορετικούς τρόπους.

Αυτό το γεγονός επιτρέπει να υποθέτουμε ότι υπάρχουν εσωτερικοί παράγοντες που εν τέλει καθορίζουν την επίδραση την οποία ασκούν οι κοινωνικοί παράγοντες επάνω σε κάθε άτομο.

Από την πλευρά τους, οι ψυχολόγοι θεωρούν τις διαφορές στην προσωπικότητα και την ευφυΐα ως τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες της συμπεριφοράς. Ο όρος "προσωπικότητα" θεωρείται μάλλον ασαφής, επειδή έχει διαφορετική σημασία για διαφορετικούς ψυχολόγους της προσωπικότητας. Εκεί όπου οι περισσότεροι θα αποδέχονταν ότι το πεδίο της προσωπικότητας είναι η μελέτη του τρόπου κατά τον οποίο τα άτομα διαφέρουν μεταξύ τους, θα διαφωνούσαν ωστόσο ως προς τον καλύτερο τρόπο θεωρητικοποίησης αυτών των ατομικών διαφορών. Έτσι, οι ψυχολογικές θεωρίες επικεντρώνονται σε εσωτερικούς παράγοντες που διαμεσολαβούν στην αποκλίνουσα εξέλιξη, όπως είναι οι αποτυχίες κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης καθώς και οι ατομικές διαφορές σε στάσεις, αξίες και πεποιθήσεις μεταξύ παραπρωματιών και μη παραπρωματιών.

Σύμφωνα με τις βιολογικές θεωρίες της παραπρωματικότητας, η συμπεριφορά θεωρείται ως μία λειτουργία παράγωγη των φυσιολογικών συστημάτων, για την οποία η εγκεφαλική λειτουργία παρέχει τους γενεσιουργούς μηχανισμούς και τη διαμορφώνει. Τα άτομα κληρονομούν από

τους προγόνους τους χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που τα καθιστούν επιρρεπή στη διάπραξη εγκλημάτων υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Ωστόσο, υπάρχουν και άλλες, διαφορετικές προσεγγίσεις που έχουν διατυπωθεί και ερμηνευτεί, κατά καιρούς, όπως οι περιβαλλοντικές θεωρίες, οι πολιτισμικές ή υποπολιτισμικές θεωρίες, η φεμινιστική προσέγγιση του φαινομένου, κ.α.

Κάθε μία από τις ποικίλες θεωρίες και προσεγγίσεις παρουσιάζουν ερμηνευτικά κενά και ανακρίβειες και έχουν δεχτεί επικρίσεις από θεωρητικούς άλλων επιστημονικών πεδίων.

Παρόλα αυτά, η *θεωρία των τριών μοντέλων* (ή πολυπαραγοντική προσέγγιση) προσφέρει μία ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς βασισμένη σε τρία διαφορετικά επίπεδα: το βιολογικό, το ψυχολογικό και αυτό της αντανακλαστικής αυτεπίγνωσης, δηλαδή της συνειδητής επιλογής του ατόμου να υιοθετεί συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς. Υποστηρίζεται η πολυπαραγοντική φύση της αιτιολογίας του εγκλήματος που βρίσκεται σε συμφωνία με τις σύγχρονες γενετικές θεωρίες.

Οι σύγχρονοι εγκληματολόγοι έχουν εγκαταλείψει την αναζήτηση αιτιών του εγκλήματος χαρακτηρίζοντας την ως «μάταιη». Γενικά έχει αποδειχτεί ότι η εγκληματικότητα δεν οφείλεται σε μια μόνο αιτία η οποία δημιουργεί σε κάθε περίπτωση αυτό το αποτέλεσμα. (Σπινέλη, 1997, σελ. 2-3).

3.1 Κοινωνιολογικές θεωρίες

3.1.1 Η θεωρία της «οικολογικής σχολής» του Chicago

Οι πρώτες ρίζες της σχολής του Chicago, η οποία ονομάστηκε οικολογική σχολή, ανάγονται στην 25χρονη δημοσιογραφική εκστρατεία, που άρχισε από το τέλος του περασμένου αιώνα ο τότε δημοσιογράφος Robert Ezra Park, ο οποίος με την ευκαιρία αυτή, συγκέντρωσε άφθονο υλικό σχετικά με τις κοινωνικές συνθήκες της πόλης του Chicago. Στη συνέχεια, όταν το 1914 ανατέθηκε στον Park να διδάξει στο τμήμα Κοινωνιολογίας του εκεί

Πανεπιστημίου, ο ίδιος, οι συνεργάτες του και φοιτητές, χρησιμοποίησαν το υλικό αυτό σε μια σειρά μελετών με κεντρικό θέμα την «κοινωνική οικολογία» της πόλης, όπως αυτή είχε τότε διαμορφωθεί με τη συρροή μεταναστών». (Αλεξιάδης, 1989», σελ. 115). Οι πιο δυναμικοί εκπρόσωποι της εν λόγω σχολής είναι οι Clifford Shaw και Henry Mackay.

Από τις έρευνές τους σε συνοικίες της πόλης του Chicago, οι εκπρόσωποι της οικολογικής σχολής διαπίστωσαν ότι η εγκληματικότητα «εμφάνιζε μια κανονικότητα και σταθερότητα μέσα σε ορισμένα «φυσικά» όρια. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 116). Οι συνοικίες αυτές βρίσκονταν κοντά σε βιομηχανικές περιοχές, φιλοξενούσαν ετερογενείς πολιτιστικές και φυλετικές ομάδες και χαρακτηριστικά τους ήταν η φτώχεια των κατοίκων, η απουσία κοινωνικού ελέγχου και η κυριαρχία αντικοινωνικών αντιλήψεων. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 116).

Οι Shaw και Mackay το 1925 έκαναν λόγο για «εγκληματική παράδοση» ή αλλιώς «πολιτισμική μεταβίβαση» των εγκληματικών αξιών (Πανούσης, 1987, σελ. 199) σε «περιοχές υψηλής εγκληματικότητας», (high delinquency areas).

Το συμπέρασμα τους ήταν ότι η επιρροή των ενήλικων εγκληματιών και του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο μεγάλωναν οι νέοι, είχε ως αποτέλεσμα την εμπλοκή τους στο έγκλημα, το οποίο η κοινότητα όχι μόνο ανεχόταν, αλλά και υπέθαλπε. Η θεωρία αυτή μετονομάστηκε σε «οικολογική» γιατί παραλλήλισε την διαδικασία εμπλοκής των νέων στο έγκλημα με την παραγωγή καχεκτικών φυτών που είχαν λίγη περιποίηση ή αναπτύχθηκαν σε κακής ποιότητας χώμα (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 116).

Οι βασικές επικρίσεις κατά της οικολογικής σχολής είναι οι εξής:

I. Η θεωρία δεν ερμηνεύει το πώς και το γιατί δημιουργούνται οι «περιοχές υψηλής εγκληματικότητας» και οι εγκληματικές αντιλήψεις σταματά στην διαπίστωσή τους.

II. Η θεωρία υποπίπτει σε μια ταυτολογία, διότι ενώ χαρακτηρίζεται μια περιοχή ως «εγκληματική» λόγω της συχνότητας των εγκλημάτων που διαπράττονται

μέσα σε αυτήν, στη συνέχεια τα εγκλήματα αποδίδονται στο χαρακτήρα της περιοχής ως «εγκληματικής».

III. Παραβλέπεται το γεγονός ότι το έγκλημα και ορισμένες κοινωνικές συνθήκες (π.χ. φτώχεια), μπορεί να συνυπάρχουν, χωρίς ωστόσο το ένα να αποτελεί αιτία του άλλου.

IV. Δεν εξηγείται πως δρουν οι παράγοντες που προκαλούν το έγκλημα, ώστε να οδηγήσουν ένα άτομο στο έγκλημα. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 116-117).

Παρά τις επικρίσεις και τα μειονεκτήματά της, η συμβολή της οικολογικής θεωρίας είναι σημαντική:

I. Έδωσε σημαντική ώθηση στην καλλιέργεια των εγκληματολογικών θεωριών στις Η.Π.Α.

II. Προκάλεσε την εφαρμογή προγραμμάτων εξυγίανσης των εγκληματικών περιοχών (area projects)

III. Ενέπνευσε την διαμόρφωση μιας άλλης θεωρίας (του Sutherland) σχετικά με την αιτιολογία του εγκλήματος.

3.1.2 Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής (Differential association model)

Η θεωρία αυτή διατυπώθηκε από τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Edwin H. Sutherland το 1937, και επικεντρώνεται στην κοινωνική φύση του εγκλήματος.

Ο Sutherland διατύπωσε την διάκριση ανάμεσα στις δομές μάθησης και τις δομές ευκαιρίας. Σύμφωνα με τον Sutherland, η εγκληματική συμπεριφορά ακολουθεί τους ίδιους κανόνες μάθησης με την ομαλή συμπεριφορά. Το έγκλημα «διδάσκεται» μέσω της αλληλεπίδρασης με άτομα τα οποία είναι φορείς εγκληματικών κανόνων. (Giddens, 1989, σελ. 127).

Η διάπραξη μιάς εγκληματικής πράξης όμως εξαρτάται και από τις συνθήκες - ευκαιρίες που ενθαρρύνουν την συμμετοχή σε μια τέτοιου είδους πράξη, (Πανούσης, 1987, σελ. 195, Δασκαλάκης, 1985, σελ. 61-63).

Στηριζόμενος στο γεγονός ότι κάθε κοινωνία εμπεριέχει πολλές υποπολιτιστικές ομάδες, ο Sutherland υποστήριξε ότι μερικά κοινωνικά περιβάλλοντα τείνουν να ενθαρρύνουν παράνομες δραστηριότητες, ενώ άλλα όχι. Οι διαφοροποιημένες ενώσεις» (συμμορίες) «αντικαθιστούν τις συναισθηματικές ελλείψεις του οικογενειακού κύκλου και την σκληρότητα της κοινωνικοοικονομικής αθλιότητας, ενώ συγχρόνως παρέχουν αίσθημα ασφάλειας και αυτοεπιβεβαίωσης». (Πανούσης, 1987, σελ. 195).

Αν και η έκθεση των νέων σε «διαφοροποιημένες ενώσεις» προωθεί την απόκτηση εγκληματικής συμπεριφοράς, δεν είναι σίγουρο ότι το άτομο θα προβεί στην διάπραξη μιας εγκληματικής πράξης διότι όπως αναφέρει ο Sutherland «τα άτομα που ανήκουν σε «διαφοροποιημένες συναναστροφές» (differential associations) ωθούνται στο έγκλημα όταν οι επαφές που έχουν με εγκληματικά πρότυπα είναι σε συχνότητα, διάρκεια, χρονική προτεραιότητα και ένταση πιο ισχυρές από αυτές που έχουν με «μη εγκληματικά πρότυπα». (Πανούσης, 1987, σελ. 201). Ο Sutherland παραδέχεται ότι η «ευκαιρία» είναι μια αναγκαία αλλά όχι επαρκής εξήγηση για την διάπραξη εγκληματικών πράξεων και ότι η θεωρία του δεν συνιστά μια πλήρη εξήγηση της εγκληματικής δραστηριότητας. (Πανούσης, 1985, σελ. 160-161).

Οι επικρίσεις αυτής της θεωρίας συνοψίζονται ως εξής:
I. Ο Sutherland προσπαθεί να εξηγήσει όχι την οποιαδήποτε εγκληματική συμπεριφορά, αλλά την «συστηματική εγκληματική

συμπεριφορά», η οποία εμπεριέχει μια επιλογή για συγκεκριμένο τρόπο ζωής. Δεν εξηγεί όμως τα περιστασιακά εγκλήματα.
II. Αποκλείει οποιαδήποτε επιρροή της ελεύθερης βούλησης του ατόμου (αιτιοκρατικό και κλειστό σύστημα σκέψης).
III. Υπεραπλοποιεί το πρόβλημα του εγκλήματος καθώς δια-χωρίζει την ανθρώπινη συμπεριφορά σε συστηματική εγκληματική συμπεριφορά και σε μη συστηματική εγκληματική συμπεριφορά.
IV. Απλουστεύει τη διαδικασία της μάθησης η οποία είναι πολύπλοκη διαδικασία.

V. Δεν εξηγεί πως δημιουργούνται οι «διαφοροποιημένες ενώσεις», ούτε γιατί ένα άτομο επιλέγει να συναναστραφεί με αυτές.
VI. Παραβλέπει τους βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες που αποτελούν κι αυτοί την προσωπικότητα του ατόμου. Δεν ερμηνεύει τις περιπτώσεις ατόμων που ενώ είχαν συναναστροφές με διαφοροποιημένες ενώσεις, δεν έγιναν εγκληματίες, (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 123-124).

Παρά τις αδυναμίες της, η θεωρία του Sutherland συνέβαλε θετικά στην εξέλιξη των θεωριών σχετικά με τις αιτίες του εγκλήματος γιατί:
I. Επεσήμανε την σημασία των κοινωνικών παραγόντων για την ερμηνεία του εγκλήματος και
II. έδωσε έμφαση στην ομοιότητα της διαδικασίας εκμάθησης της «εγκληματικής» συμπεριφοράς με την εκμάθηση της «νομοταγούς» συμπεριφοράς.

3.1.3 Η θεωρία της ανομίας (Anomie theory)

Η θεωρία της ανομίας (anomie theory) διατυπώθηκε από τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Robert K. Merton το 1938 και υποστηρίζει ότι όταν οι κοινώς αποδεκτοί κανόνες συγκρούονται με την κοινωνική πραγματικότητα, γεννιέται η ανομία ως μέσο επίτευξης της υλικής ευημερίας.

Η θεωρία της ανομίας έχει παρουσιάσει δύο φάσεις εξέλιξης. Ο E. Durkeim ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε την έννοια «ανομία» για να εξηγήσει την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Κάνοντας μια βασική διάκριση ανάμεσα στις «σωματικές» και «ηθικές ανάγκες», ο Durkeim επικεντρώνεται στο γεγονός ότι ενώ οι σωματικές ανάγκες ρυθμίζονται από τα χαρακτηριστικά της οργανικής δομής του ανθρώπου, δεν συμβαίνει το ίδιο και για τις ηθικές - κοινωνικές ανάγκες. Επομένως οι κοινωνικές επιθυμίες ρυθμίζονται από κάποια εξωτερική δύναμη - την συλλογική τάξη - η οποία ορίζει τους σκοπούς προς τους οποίους οι άνθρωποι οφείλουν να προσαρμόσουν την συμπεριφορά τους. Όταν η συλλογική τάξη διασπάται, οδηγούμαστε σε «επηρμένες φιλοδοξίες» οι οποίες προκειμένου να εκπληρωθούν καταλύουν τους παραδοσιακούς ρυθμιστικούς κανόνες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες

γεννιέται η ανομία (Πανούσης, 1987, σελ. 180-183).

Ο R. Merton συστηματοποίησε και επέκτεινε αυτή τη θεωρία επικεντρώνοντας την προσοχή του στον διαχωρισμό ανάμεσα στους πολιτισμικά προδιαγραμμένους στόχους και τους παραδεδεγμένους (νόμιμους) τρόπους προσέγγισης αυτών. Έτσι, αναγνώρισε πέντε πιθανές αντιδράσεις του ατόμου προς τις κοινωνικά αποδεκτές αξίες και τα μέσα επίτευξή τους:

α) Κομφορμισμός - Συμμόρφωση (conformity). «Το άτομο αρκείται στην πιστή τήρηση τόσο των προτεινόμενων αξιών, όσο και των επιβαλλόμενων μέσων». (Πανούσης, 1987, σελ. 129). Δεν αμφισβητεί τον τρόπο άσκησης της εξουσίας και επιθυμεί την διαίωσιση της κρατούσας κοινωνικής τάξης.

β) Ανανέωση (innovation). Το άτομο δέχεται τους στόχους που καθορίζει η κοινωνία αλλά αντιπροτείνει άλλα μέσα (παράνομα) για την επίτευξή τους. Η αντίδραση αυτού του τύπου αφορά τα λεγόμενα «εγκλήματα του λευκού κολλάρου» (white collar crime). (Πανούσης, 1987, σελ. 129).

γ) Τυπικότητα - τυπολατρία (ritualism). Το άτομο συμμορφώνεται σε κοινωνικά αποδεκτά μέτρα μολονότι δεν βλέπει τις αξίες που αρχικά παρακινούσαν τις δραστηριότητές τους. «Το γεγονός ότι η κοινωνία στην οποία ζει ταυτίζει την κοινωνική θέση με την επαγγελματική (οικονομική) επιτυχία, του δημιουργεί άγχος, φοβία αλλαγής και τον καθιστά έναν γραφειοκράτη μέσου επιπέδου». (Πανούσης, 1987, σελ. 129).

δ) Υποχωρητικότητα (retreatism). Το άτομο έχει εγκαταλείψει εντελώς την συναγωνιστική νοοτροπία και κατά αυτόν τον τρόπο απορρίπτει τις κυρίαρχες αξίες και τα αποδεκτά μέσα επίτευξής τους. Κινείται μέσα στο δοσμένο κοινωνικό χώρο αλλά δεν ανήκει σε αυτόν είναι κοινωνιολογικά ξένος προς το σύνολο. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν όσοι κινούνται στο περιθώριο της κοινωνίας και συγκροτούν ιδιαίτερες υποπολιτιστικές ομάδες. (Πανούσης, 1987, σελ. 129).

ε) Επαναστατικότητα - Εξέγερση (rebellion). Το άτομο απορρίπτει τις υπάρχουσες αξίες και τα αποδεκτά μέσα επίτευξής τους αλλά επιδιώκει να ανασυγκροτήσει το κοινωνικό σύστημα, ώστε να υιοθετηθούν - από την νέα κοινωνία - οι δικοί του στόχοι και τα δικά του μέσα. Τα μέλη ριζοσπαστικών πολιτικών ομάδων ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. (Πανούσης, 1987, σελ. 129).

«Η σύγχρονη κουλτούρα συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από μεγάλη έμφαση στον πλούτο σαν ένα βασικό σύμβολο επιτυχίας, χωρίς μια αντίστοιχη έμφαση στους νόμιμους δρόμους τους οποίους πρέπει να ακολουθεί κανείς προς αυτό τον σκοπό. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά στις περιπτώσεις αυτές στοχεύει στο να διασπάσει τους περιορισμούς που θέτει η κοινωνία». (Πανούσης, 1987, σελ. 180).

Η θεωρία του Merton επικρίνεται κυρίως επειδή:

- I. δεν μπορεί να ελεγχθεί εμπειρικά
- II. δεν εξηγεί όλες τις μορφές εγκληματικότητας, παρά μόνο κάποια είδη κλοπής
- III. δεν εξηγεί τη μη ωφελιμιστική μορφή εγκληματικότητας
- IV. δεν εξηγεί γιατί τα περισσότερα άτομα που ανήκουν σε χαμηλή κοινωνικοοικονομική τάξη προσπαθούν να ανελιχθούν με τους καθιερωμένους τρόπους εργασίας και όχι μέσω της παρανομίας. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 137).

Παρά τις επικρίσεις που δέχθηκε η θεωρία της ανομίας, αποτέλεσε έμπνευση για μεταγενέστερες θεωρίες που αναφέρθηκαν στην εγκληματικότητα των νέων σε συμμορίες. Πρόκειται για την θεωρία των A. Cloward και E. Ohlin καθώς και τη θεωρία του A. Cohen που θα αναλύσουμε παρακάτω.

3.1.4 Θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών (Theory of differential opportunity system)

Οι Richard A. Cloward και Lloyd E. Ohlin το 1960 προσπάθησαν να ολοκληρώσουν σε μια ενιαία θεωρία τις απόψεις της «θεωρίας της ανομίας» του Merton καθώς και της «θεωρίας της διαφορικής συναναστροφής» του Sutherland.

«Οι μελέτες τους σε συμμορίες παραβατικών αγοριών τους οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι τέτοιου είδους συμμορίες εμφανίζονται συνήθως σε κοινότητες αποστερημένων εθνικών μειονοτήτων όπου οι ευκαιρίες για υλική ευημερία με νόμιμα μέσα, είναι μικρές», (Giddens, 1989, σελ. 128).

Σύμφωνα με την «θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών» η απόσταση που υπάρχει ανάμεσα στις επιθυμίες των νεαρών ατόμων που ανήκουν στην εργατική τάξη και τις προσφορές της κοινωνίας, εμποδίζει την

προσαρμογή τους. Καθώς τα νόμιμα μέσα πραγματοποίησης των στόχων τους περιορίζονται και οι ίδιοι αδυνατούν να αναθεωρήσουν ή να περιορίσουν τις προσδοκίες τους, τα άτομα δέχονται έντονες απογοητεύσεις. Πιθανό αποτέλεσμα αυτής της απογοήτευσης είναι η ένταξή τους στον «εγκληματικό υπόκοσμο» (delinquent subculture) και την αντικοινωνικότητα. Πρόκειται λοιπόν για μια διαδικασία η οποία οφείλεται στο αίσθημα αποτυχίας και ήττας, απέναντι στον κοινωνικό ανταγωνισμό. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 139, Δασκαλάκης, 1985, σελ. 41).

Οι επικρίσεις της θεωρίας των Cloward και Ohlin ταυτίζονται με ορισμένες επικρίσεις που αναφέρονται και στην θεωρία του Merton. Συγκεκριμένα η θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών:

- I. δεν μπορεί να ελέγχει εμπειρικά
- II. δεν εξηγεί όλες τις μορφές εγκληματικότητας
- III. δεν εξηγεί τη μη ωφελμιστική μορφή εγκληματικότητας.

Επιπλέον, πολλοί θεωρούν αβάσιμη την υπόθεση ότι η αποτυχία στην επίδιωξη κοινωνικών στόχων οδηγεί στην ένταξη των νέων σε «εγκληματικό υπόκοσμο».

Η αβασιμότητα της υπόθεσης αυτής έγκειται στο ότι «η ανηλικότητα είναι πολύ πρόωρο στάδιο για να γίνει λόγος για παρόμοια αποτυχία ή επιτυχία, ή έστω και μόνο για επίδιωξη επιτυχίας», (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 139).

Τα συμπεράσματα των μελετών των Cloward και Ohlin συγκλίνουν με τα συμπεράσματα του Albert Cohen το 1955 ο οποίος είχε υποστηρίξει - βάσει των μελετών του - ότι το έγκλημα είναι μια επίθεση - απάντηση κατά της κρατούσας ηθικής τάξης (κυρίως των μικρομεσαίων στρωμάτων) και ο εγκληματικός υπόκοσμος (delinquent subculture) είναι προϊόν των κοινωνικοπολιτιστικών διαφορών ανάμεσα στα μέλη της εργατικής και της μεσαίας τάξης (Πανούσης, 1987, σελ. 206).

«Τα νεαρά άτομα της εργατικής τάξης δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που έχουν από αυτά η οικογένεια, η γειτονιά, το σχολείο, επειδή οι απαιτήσεις αυτές ανταποκρίνονται σε πολιτιστικά στοιχεία και πρότυπα της

μεσαίας (αστικής) τάξης. Από αυτή τους την αδυναμία, γεννιέται ένα σοβαρό πρόβλημα προσαρμογής τους.» (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 137). Η πιο πιθανή λύση για αυτά τα προβλήματα προσαρμογής των νέων είναι η ενσωμάτωσή τους στον «εγκληματικό υπόκοσμο» (delinquent subculture).

Η αντικοινωνική ή εγκληματική δραστηριότητα αυτών των ομάδων αποτελεί ένα είδος διαμαρτυρίας κατά των αξιών, αρχών και προτύπων της μεσαίας τάξης. Γι' αυτό το λόγο η συμπεριφορά τους δεν στηρίζεται στον ωφελιμισμό, αλλά στον αρνητισμό ή στη διάθεση σύντομης διασκέδασης (π.χ. βανδαλισμός, καυγάδες). (Giddens, 1989, σελ. 129, Αλεξιάδης, 1989, σελ. 138)

Η θεωρία του Cohen επικρίθηκε για τους εξής λόγους:

- I. δεν έχει αποδεχτεί ότι ο «εγκληματικός υπόκοσμος» αποτελεί επακόλουθο της ταξικής σύγκρουσης
- II. δεν υπάρχει ερμηνεία για την εμφάνιση «εγκληματικού υπόκοσμου» σε κοινωνίες όπου οι ταξικές συγκρούσεις δεν είναι έντονες.

Τέλος, έχει υποστηριχτεί ότι η ενσωμάτωση των νέων σε «εγκληματικούς υποκόσμους» οφείλεται μάλλον στην αναζήτηση φυλετικής εθνικής ή θρησκευτικής ταυτότητας, παρά αποτελεί «διαμαρτυρία» προς την κοινωνία. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 138).

Οι μελέτες των Cloward και Ohlin, καθώς και του Cohen δίνουν έμφαση στην σχέση που υπάρχει μεταξύ της συμμόρφωσης και της απόκλισης. (Giddens, 1989, σελ. 129). Όσον αφορά το «κενό» της θεωρίας του Merton, επιχειρούν να το καλύψουν αποφαινόμενοι ότι «ο διαφοροποιητικός παράγοντας μεταξύ εκείνων που δεν εμπλέκονται, είναι η έλλειψη ευκαιριών για υλική επιτυχία, μέσα στα πλαίσια μιας επικρατούσας κοινωνίας». (Giddens, 1989, σελ. 129).

3.1.5 Η θεωρία της ετικετοποίησης (labeling theory)

Η εν λόγω θεωρία διατυπώθηκε για την εξήγηση όχι ειδικά του εγκλήματος, αλλά των κοινωνικών παρεκτροπών οποιασδήποτε μορφής. Η κεντρική της ιδέα είναι ότι «οι κοινωνικές παρεκτροπές δεν οφείλονται σε μια σειρά χαρακτηριστικών των ατόμων ή των ομάδων, αλλά αποτελούν μια

διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ αποκλινόντων και μη αποκλινόντων». (Giddens, 1989, σελ. 129).

Έτσι, το αν μια πράξη χαρακτηρίζεται ως παρεκτροπή, εξαρτάται από τον τρόπο που θα την δεχτούν οι τρίτοι. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι ο στιγματισμός - ετικετοποίηση (labelling) του ατόμου που έκανε αυτήν την πράξη, και η ενίσχυση της παρεκτρεπόμενης συμπεριφοράς του (Giddens, 1989, σελ. 129-130, Αλεξιάδης, 1989, σελ. 145-146).

Ο Edwin Lemert το 1972 έκανε ένα διαχωρισμό μεταξύ «αρχικής απόκλισης» (primary deviation) εννοώντας την αρχική πράξη της υπέρβασης, και «δευτερεύουσας απόκλισης» (secondary deviation) κατά την οποία το άτομο έχει αποδεχτεί την «ετικέτα» που του έχει δοθεί και θεωρεί τον εαυτό του ως απόκλιση. Πρόκειται λοιπόν για μια διαδικασία κατά την οποία το άτομο «μαθαίνει να είναι απόκλιση» (learning to be deviant) (Giddens, 1989, σελ. 130, Δασκαλάκης, 1985, σελ. 154).

Σύμφωνα με την θεωρία της ετικετοποίησης, η αναζήτηση των αιτιών της παρεκτρεπόμενης συμπεριφοράς, δεν έχει νόημα. Το κέντρο ενδιαφέροντος είναι η διαδικασία της αλληλεπίδρασης και του στιγματισμού (δηλαδή η συμπεριφορά των τρίτων που προκαλεί την εγκληματική συμπεριφορά). Ο στιγματισμός του «εγκληματία» έχει ως συνέπεια την διαιώνιση της εγκληματικής του δραστηριότητας, που οφείλεται στην δυσκολία της κοινωνικής αναπροσαρμογής του στην κοινωνία, εξαιτίας της εικόνας που έχει σχηματίσει για τον εαυτό του (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 146, Δασκαλάκης, 1985, σελ. 154).

Οι επικρίσεις της θεωρίας αυτής συνοψίζονται ως εξής:
Ι. αμφισβητείται κατά πόσο η ετικετοποίηση του ατόμου επιδρά στην αύξηση της παραβατικής διαγωγής. Η παραβατική διαγωγή πράγματι τείνει να αυξάνει όταν έπεται της καταδίκης. Είναι δύσκολο όμως να κρίνουμε αν πράγματι αυτό είναι αποτέλεσμα της ίδιας της διαδικασίας της ετικετοποίησης και όχι άλλων παραγόντων όπως η αυξημένη αλληλεπίδραση με άλλους παραβάτες που συνήθως συνίσταται και στην μάθηση νέων εγκληματικών ευκαιριών.
ΙΙ. προκειμένου να κατανοήσουμε πως και γιατί διαφορετικοί τύποι «ετικετών» εφαρμόζονται, θα πρέπει να υπάρξει μια ιστορική διάσταση για την κατανόηση

της απόκλισης που συνίσταται σε μια έρευνα της ανάπτυξης των σύγχρονων συστημάτων του νόμου, της δικαιοσύνης και της αστυνομίας. III. αν και η θεωρία της ετικετοποίησης επικεντρώνεται εύστοχα στην επίδραση που έχουν εξωτερικοί παράγοντες στην κατηγοριοποίηση της διαγωγής, δε θέτει το ερώτημα «τι προκάλεσε την διαγωγή αυτού του είδους». Δίνοντας έμφαση στην διαδικασία της ετικετοποίησης, αδυνατεί να προσφέρει απαντήσεις σχετικά με τις αιτίες που οδηγούν σε μια αποκλίνουσα συμπεριφορά πως καταλήγει το άτομο σε εγκληματική συμπεριφορά για «πρώτη φορά». (Giddens,1989,σελ.130-131).

3.1.6 Η ερμηνεία της λογικής επιλογής (Rational choice and situational interpretations of crime)

Οι περισσότερες θεωρίες του εγκλήματος αντιμετωπίζουν την εγκληματικότητα ως «αντίδραση» παρά ως «ενέργεια» και μάλιστα εσκεμμένη.

Οι Cornish & Clark το 1986 επιχείρησαν να αναλύσουν τις εγκληματικές ενέργειες ως αποτελέσματα μιας λογικής επιλογής. Εξέτασαν την εγκληματική συμπεριφορά ως εσκεμμένη ενέργεια και όχι ως το αποτέλεσμα εξωτερικών επιρροών. Υποστήριξαν ότι τα άτομα που εμπλέκονται σε εγκληματικές ενέργειες, επιλέγουν αυτού του είδους την διαγωγή, όχι επειδή πιέζονται, αλλά επειδή βρίσκονται μπροστά σε μια κατάσταση την οποία μπορούν να εκμεταλλευτούν προς όφελός τους. Άλλωστε, τις περισσότερες φορές είναι γνώστες των κινδύνων και των επιπτώσεων των πράξεών τους. (Giddens, 1989, σελ. 131).

Ο Floyd Feeney το 1986 μέσα από μελέτες του, κατέληξε στα ίδια περίπου συμπεράσματα. Υποστήριξε ότι οι περισσότεροι ληστές λαμβάνουν μέρος σε πράξεις κλοπής ή ληστείας όταν παρουσιάζονται ευκαιρίες, με σκοπό την συμπλήρωση του εισοδήματός τους. (Giddens, 1989, σελ. 132).

Η ερμηνεία της «λογικής επιλογής» (rational choice) μπορεί να συμπληρώσει την προσέγγιση της «θεωρίας της ετικετοποίησης» (labelling theory) διότι επιχειρεί να διευκρινίσει ένα χαρακτηριστικό της

εγκληματικότητας σχετικά με το οποίο η θεωρία της ετικετοποίησης σιωπά: τις αιτίες που οδηγούν το άτομο σε μια εγκληματική πράξη, η οποία γνωρίζει ότι συνιστά νομικές κυρώσεις.(Giddens,1989,σελ.133).

Επικρίσεις προς την συγκεκριμένη θεωρία δεν βρήκαμε στην βιβλιογραφία.

3.1.7 Η πολυπαραγοντική προσέγγιση του εγκλήματος.

Τα τελευταία χρόνια κυριαρχεί στην «κοινωνιολογική εγκληματολογία» η συνθετική άποψη. Πρόκειται για μια άποψη, η οποία εγκαταλείποντας την μονομέρεια, δέχεται την ερμηνεία της πολλαπλότητας των αιτιών του εγκλήματος.

Η συνθετική άποψη αποδέχεται την συμμετοχή στοιχείων από τον ανθρώπινο σωματικό - ψυχολογικό οργανισμό και από το κοινωνικό περιβάλλον. Δεν πρόκειται για θεωρία, καθώς δεν διαθέτει θεωρητική επιστημονική θεμελίωση, αλλά για «πολυπαραγοντική προσέγγιση», (multiple - factor approach) του εγκλήματος. (Αλεξιάδης, 1989, σελ. 95).

Οι σύγχρονοι εγκληματολόγοι έχουν εγκαταλείψει την αναζήτηση αιτιών του εγκλήματος χαρακτηρίζοντας την ως «μάταιη». Γενικά έχει αποδειχτεί ότι η εγκληματικότητα δεν οφείλεται σε μια μόνο αιτία η οποία δημιουργεί σε κάθε περίπτωση αυτό το αποτέλεσμα. (Σπινέλλη, 1997, σελ. 2-3).

«Θεωρείται αναμφισβήτητο πως οι κοινωνικοί συσχετισμοί είναι πιο περίπλοκοι από τα φυσικά φαινόμενα, γιατί κάθε κοινωνία έχει ένα «μοναδικό» χαρακτήρα και υπόκειται σε βαθύτερες και ταχύτερες μεταβολές. Επίσης, στα κοινωνικά φαινόμενα, η αιτιώδης συνάφεια παρουσιάζεται όχι ως αντίθεση φαινομένων, αλλά ως συσχετισμός περισσότερων φαινομένων. Έτσι, αφενός η απουσία ενός κοινωνικού φαινομένου γίνεται συχνά αιτία παραγωγής ενός άλλου κοινωνικού φαινομένου, αφετέρου ένα φαινόμενο δεν συνδέεται πάντα με το φαινόμενο που αμέσως ακολουθεί, αλλά (και) με άλλο πολύ μεταγενέστερο». (Πανούσης, 1987, σ.21).

3.2. Ψυχολογικές θεωρίες

Στις ψυχολογικές θεωρίες ανήκουν ποικίλες προσεγγίσεις, κάθε μία από τις οποίες δίνει έμφαση σε διαφορετικά στοιχεία και εισάγει νέες έννοιες με σκοπό να επεξηγήσει τη συμπεριφορά του ανθρώπου και τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του και ειδικότερα την εγκληματική συμπεριφορά του. Η προσέγγιση των γνωρισμάτων, οι θεωρίες των ψυχολογικών τύπων - που ανήκουν σε αυτή την προσέγγιση των γνωρισμάτων - , οι ψυχοδυναμικές θεωρίες που κατάγονται κυρίως από τις ιδέες του Freud, η φαινομενολογική προσέγγιση, τα συμπεριφορικά μοντέλα, η γνωστική προσέγγιση και άλλες θεωρίες ανήκουν όλες στην ευρύτερη οικογένεια των ψυχολογικών θεωριών.

Στην παρούσα μελέτη γίνεται μία σύντομη επισκόπηση των θεωριών για την προσωπικότητα και στη συνέχεια παρουσιάζονται γνωστικές όψεις της προσωπικότητας, όπως το σημείο ελέγχου, η ηθικότητα και η αυτοαντίληψη. Αυτές οι γνωστικές όψεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά των ατόμων, αφού αυτή καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον κόσμο και τον εαυτό τους. Μία πιο εκτεταμένη αναφορά επιχειρείται στη θεωρία προσωπικότητας του Eysenck. Η θεωρία αυτή έχει προσελκύσει ιδιαίτερη προσοχή, καθώς θεωρείται καλά επεξεργασμένη, και ιδίως, σε ότι αφορά την ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Θεωρίες της Προσωπικότητας

Μερικές μορφολογικές θεωρίες επιχειρούν να ανακαλύψουν τους βασικούς αιτιακούς παράγοντες της προσωπικότητας, δηλαδή το τι προδιαθέτει τα άτομα να ενεργούν κατά συγκεκριμένους και συνεπείς τρόπους. Είναι οι αιτίες βιολογικές και καθορισμένες από τη γενετική μας κατασκευή ή πρόκειται για κάτι μαθητό από το κοινωνικό μας περιβάλλον, αυτό που μας κάνει να βλέπουμε τον κόσμο με ένα συγκεκριμένο τρόπο;

3.2.1 Η Θεωρία της προσωπικότητας του Freud

Μία μεγάλη προσφορά της ψυχαναλυτικής θεωρίας του Freud στην κατανόηση της ανθρώπινης προσωπικότητας και συμπεριφοράς είναι ότι παρουσίασε και όρισε καταρχήν τρία επίπεδα συνείδησης στον άνθρωπο: το ασυνείδητο, το προσυνειδητό και το συνειδητό.

Το ασυνείδητο είναι ένα μεγάλο μέρος του ψυχισμού, του οποίου ο άνθρωπος δεν έχει επίγνωση. Περιλαμβάνει τις βασικές ορμές ψυχικής ενέργειας καθώς και τα γεγονότα, επιθυμίες και παρορμήσεις που έχουν απωθηθεί από τη συνείδηση και τις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας που ο άνθρωπος έχει λησμονήσει. Το ασυνείδητο είναι παρόν κατά τη γέννηση και υπάρχει σε όλη τη ζωή του ανθρώπου λειτουργώντας πάντα ως μια μεγάλη κινητήρια δύναμη στη ζωή του.

Το προσυνειδητό είναι η "λογοκρισία", από την οποία περνούν όλες οι αναμνήσεις του ασυνείδητου για να αποφασισθεί αν θα τους επιτραπεί η είσοδος στη συνείδηση ή αν, αντίθετα, απωθηθούν στο ασυνείδητο.

Το συνειδητό επίπεδο περιλαμβάνει όλα αυτά των οποίων ο άνθρωπος έχει επίγνωση σε σχέση με τον εαυτό του και το περιβάλλον του.

Αργότερα, ο Freud άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούσε τη διάσπαση της ψυχικής ζωής σε ασυνείδητες και συνειδητές αντιδράσεις.

Στο βιβλίο του το Εγώ και το Εκείνο ο Freud εγκατέλειψε αυτή την ταξινόμηση, όταν μίλησε για τη δομή της προσωπικότητας και την χώρισε σε τρία μέρη: το Εκείνο, το Εγώ, και το Υπερεγώ και προσπάθησε να δει τη δομική σχέση μεταξύ τους.

Τα τρία αυτά επίπεδα της προσωπικότητας είναι αλληλένδετα και αλληλοεξαρτώμενα. Η ψυχική ενέργεια που ενεργοποιεί και παρακινεί τον άνθρωπο και η οποία ονομάζεται libido, επενεργεί και στα τρία αυτά επίπεδα.

Το Εκείνο περιλαμβάνει ό,τι έχει κληρονομήσει ο άνθρωπος που το αποκτά κατά τη σύλληψή του. Επομένως, υπάρχει κατά τη γέννηση. Αποτελεί το ασυνείδητο μέρος της προσωπικότητας. Είναι το ακαλλιέργητο, το πρωτόγονο,

το "ζώο μέσα στον άνθρωπο", με το οποίο ο άνθρωπος γεννιέται, και δρα με βάση το ένστικτο. Η λειτουργία του έγκειται στο να παρέχει την ψυχική ενέργεια που κάνει τον άνθρωπο να θέλει να ζήσει. Αυτή μπορεί να ωθήσει τον άνθρωπο προς δύο κατευθύνσεις: είτε προς μία εποικοδομητική, ερωτική και συναισθηματική συμπεριφορά, είτε προς μία επιθετική, εχθρική και καταστρεπτική.

Το Εγώ αρχίζει να αναπτύσσεται από τη γέννηση του ανθρώπου και μετά. Βρίσκεται ανάμεσα στις απαιτήσεις του Εκείνου και τους περιορισμούς που επιβάλλει η πραγματικότητα και προσπαθεί να συμμορφώσει τις ορμές του Εκείνου στις απαιτήσεις της πραγματικότητας. Περιλαμβάνει λειτουργίες όπως τη λογική σκέψη, την επίλυση προβλημάτων και την εποικοδομητική και δημιουργική σκέψη. Το Υπερεγώ είναι η "συνείδηση" του ανθρώπου που περιλαμβάνει όλες τις κοινωνικές και ηθικές του αξίες. Δεν υπάρχει κατά τη γέννηση, αλλά αρχίζει να αναπτύσσεται γύρω στα τέσσερα χρόνια της ζωής του παιδιού, αφού επιλύσει το οιδιπόδειο σύμπλεγμα του, στην ηλικία, δηλαδή, που θα πρωτοαισθανθεί ενοχές. Το παιδί τότε θα αντλήσει δύναμη από τους γονείς του ταυτιζόμενο μαζί τους και έτσι θα αρχίσει να αναπτύσσεται το Υπερεγώ. Οι γονείς θα του επιβάλουν αξίες και ιδανικά μέσα από την αμοιβή και την τιμωρία. Το Υπερεγώ εγκρίνει ή απορρίπτει επιθυμίες ή συμπεριφορές, αυτό-τιμωρεί αλλά και αυτό-αμείβει τον άνθρωπο. Βασικά λειτουργεί ασυνείδητα αλλά είναι και η "ασυνείδητη" και η "συνειδητή" συνείδηση του ανθρώπου. Η αποδοτικότητα του Υπερεγώ μετριέται με το βαθμό συμμόρφωσης του ανθρώπου στους κοινωνικούς νόμους και αξίες.

Όταν το Εκείνο, το Εγώ και το Υπερεγώ ισορροπούν, τότε υπάρχει προσαρμογή. Αν η ισορροπία αυτή διαταραχθεί, έχουμε συμπτώματα δυσπροσαρμοστικότητας. Ο Freud θεωρεί ότι η εσωτερική οργάνωση του ατομικού Εκείνου, Εγώ και Υπερεγώ διαμεσολαβεί τη σύγκρουση μεταξύ βιολογίας (των κληρονομημένων δομών των ενστίκτων) και κοινωνίας (του κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού). Για το Freud, το γεγονός αυτό καταλήγει στην ανάπτυξη αδρών κατηγοριών τύπων προσωπικότητας, όπως του στοματικού, του πρωκτικού κ.λπ., καθένας από τους οποίους εκδηλώνεται με συνεπείς μορφές συμπεριφοράς.

Κουτουβίδης Ν. Ψυχιατρικό Τμήμα, Νοσοκομείο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Αθήνα. Η συμβολή της Θεωρίας της Προσωπικότητας στην κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ανάκτηση από: www.encephalos.gr/full/41-2-04g.htm

3.2.2 Η Θεωρία της προσωπικότητας του Adler

Ο Adler τονίζει στη θεωρία του την ολότητα και το αδιάσπαστο της ανθρώπινης προσωπικότητας. Πιστεύει πως κάθε άνθρωπος διαμορφώνει κατά τρόπο μοναδικό τα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα και τις αξίες του, σύμφωνα με τη γνώμη που έχει για τον εαυτό του, έτσι ώστε κάθε τι που κάνει να φέρει τη σφραγίδα του δικού του τρόπου ζωής.

Η έννοια του τρόπου ζωής αποτελεί το σύνθημα της αντλεριανής θεωρίας της προσωπικότητας. Είναι η αρχή που ερμηνεύει τη μοναδικότητα της προσωπικότητας. Ο τρόπος ζωής ενός ανθρώπου είναι όλα όσα κάνει στη ζωή του για να φθάσει στον τελικό του στόχο: είναι ο αγώνας για ανωτερότητα. Κάθε άνθρωπος καταστρώνει το δικό του σχέδιο με το οποίο θα προσπαθήσει να φτάσει στην ανωτερότητα. Το σχέδιο αυτό διαμορφώνει το χαρακτήρα του.

Ένας άλλος όρος που επινόησε ο Adler και που συνδέεται άμεσα με το χαρακτήρα και τον τρόπο ζωής του ανθρώπου, είναι ο "δημιουργικός εαυτός" που τον έβλεπε ως την "αρχική αιτία" όλης της συμπεριφοράς. Κατά τη δική του περιγραφή, ο δημιουργικός εαυτός μπορεί να παρομοιαστεί με την έννοια της ψυχής. Η λειτουργία του έγκειται στο να βοηθήσει κάθε άνθρωπο στην αναζήτηση των εμπειριών που θα του επιτρέψουν να αναπτυχθεί και να εξελιχθεί στο έπακρο και, με αυτό τον τρόπο, να αναγνωρίσει το μοναδικό τρόπο ζωής του. Ο τρόπος ζωής ενός ανθρώπου καθορίζεται από αισθήματα κατωτερότητας, και ο στόχος της ανωτερότητας προς τον οποίο αγωνίζεται είναι απλώς μία αναπλήρωση για το αίσθημα κατωτερότητας που έχει. Ως κοινωνικό ον, που είναι ο υγιής άνθρωπος, πρέπει να εκπληρώσει τρία βασικά καθήκοντα στη ζωή του τα οποία ο Adler επιγραμματικά ονομάζει: εργασία, αγάπη, φιλία. Η αδυναμία να προσαρμοστεί ή η άρνηση να αποδεχθεί τα τρία αυτά καθήκοντα της ζωής αποτελούν για τον Adler σημάδια νευρωτικού ή δυσπροσάρμοστου γενικά ανθρώπου.

Άλλοι μελετητές χρησιμοποιούν την έννοια των γνωρισμάτων της προσωπικότητας, που προαναφέρθηκε, ως ερμηνευτικό εργαλείο για τη συνέπεια της προσωπικότητας. Καλό παράδειγμα θεωριών των γνωρισμάτων αποτελούν αυτές του Allport και του Jung.

Βάρσου Σμ., Ψυχιατρικό Τμήμα, Νοσοκομείο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Αθήνα. Η συμβολή της Θεωρία της Προσωπικότητας στην κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ανάκτηση από: : www.encephalos.gr/full/41-2-04g.htm

3.2.3 Η θεωρία γνωρισμάτων του Allport

Η θεωρία γνωρισμάτων του Allport εστιάζει στο σύνολο της προσωπικότητας των υγιών ατόμων. Τα γνωρίσματα της προσωπικότητας αποτελούν τους δομικούς λίθους της θεωρίας. Κατά τον Allport τα γνωρίσματα είναι η πηγή της συνέπειας στην ανθρώπινη συμπεριφορά και ευθύνονται για τις διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιδρούν στις ίδιες καταστάσεις.

Ο Allport πίστευε ότι τα γνωρίσματα μπορούν να εντοπιστούν έμμεσα μέσω της συχνότητας με την οποία ένα πρόσωπο εκδηλώνει μία συγκεκριμένη μορφή συμπεριφοράς, καθώς και μέσω της έντασης της εκάστοτε προτιμώμενης αντίδρασης. Εισηγάγε επίσης τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης, δηλαδή της απευθείας θέσης ερωτημάτων στους ανθρώπους σχετικά με τους ίδιους, τα σχέδια και τις προθέσεις τους, καθώς και αυτή της χρήσης εγγράφων, επιστολών και ημερολογίων, που αποτελούν μία καλή πηγή στοιχείων για τα γνωρίσματα ενός προσώπου.

Σύμφωνα με τον Allport, τα γνωρίσματα δεν είναι πλήρως παρόντα κατά τη γέννηση, αλλά αναπτύσσονται ως αποτέλεσμα μάθησης μέσα σε ένα περίπλοκο περιβάλλον. Ο σωματότυπος, η ιδιοσυγκρασία και η ευφυΐα συνιστούν την κληρονομική πρώτη ύλη από την οποία αναπτύσσονται τα ατομικά γνωρίσματα ως αποτέλεσμα της διαντίδρασής της με το περιβάλλον.

Επιπρόσθετα, μολονότι η προσωπικότητα μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα διαντίδρασης μεταξύ γενετικών προδιαθέσεων και κοινωνικής μάθησης, η συμπεριφορά πρέπει να ερμηνεύεται με όρους τωρινών κινήτρων και προθέσεων του ατόμου.

3.2.4 Η Θεωρία τύπων του Jung

Η θεωρία τύπων του Jung έχει τρεις άξονες και αντιπροσωπεύει τους κύριους τρόπους προσαρμογής και κατανόησης των συμπεριφερσιολογικών, συναισθηματικών, γνωσιακών και εικονοπλαστικών προϊόντων της ψυχής. Η πολικότητα εξωστρέφεια-εσωστρέφεια υποδεικνύει ένα σχήμα σχέσης αντικειμένου. Οι εξωστρεφείς προσανατολίζονται προς το εξωτερικό αντικείμενο κατ' αρχάς και έπειτα επιστρέφουν, για να συμπεριλάβουν και να προσαρμόσουν τον εαυτό τους στην κατανόηση της διαντίδρασης. Οι εξωστρεφείς προσανατολίζονται προς ανθρώπους, αντικείμενα και εξωτερικές καταστάσεις. Είναι πιθανό να διακρίνουν υποκειμενική δραστηριότητα μόνο υπό το φως της εξωτερικής πραγματικότητας και των σχέσεων αντικειμένου. Οι εσωστρεφείς, ωστόσο, προσανατολίζονται προς τον εσωτερικό κόσμο, ιδίως στον εσωτερικό κόσμο αντικειμένων ή συμπλεγμάτων και εικόνων. Η ενέργειά τους ρέει πρώτα ένδον και έπειτα στην εξωτερική πραγματικότητα. Για το λόγο αυτό οι εσωστρεφείς θεωρούνται συχνά απροσάρμοστοι και εγωιστές. Παρατηρούν πρώτα τον εσωτερικό τους κόσμο και έπειτα εξετάζουν πώς τα εξωτερικά αντικείμενα μπορούν να ταιριάζουν με αυτόν και να προσαρμοστούν σε αυτόν.

Ο αντιληπτικός άξονας αίσθηση-διαίσθηση αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή και εσωτερικεύεται η ψυχική πραγματικότητα. Ο Jung υποδείκνυε τον αντιληπτικό άξονα της αίσθησης ως την ψυχική λειτουργία που εσωτερικεύει το συγκεκριμένο στο εδώ και τώρα. Η διαίσθηση, ωστόσο, υποδεικνύει έναν τρόπο σύλληψης της ψυχικής πραγματικότητας κατά τον οποίο εσωτερικεύονται σύνολα μάλλον παρά μέρη. Το διαισθητικό άτομο τείνει να θαμπώνει τη λεπτομέρεια, αλλά να συλλαμβάνει τη συνολική εικόνα.

Ο Jung χρησιμοποίησε την πολικότητα σκέψη-συναίσθημα, για να ασχοληθεί με την επεξεργασία της πληροφορίας και την κρίση. Όταν χρησιμοποιείται η σκέψη, τα δεδομένα κρίνονται σύμφωνα με αρχές και με τη

λογική. Το συναίσθημα αναφέρεται στη διαμόρφωση κρίσεων μέσω μη λογικών διεργασιών, προσανατολισμένων στην αξία και στην εκτίμηση, ιδιαίτερα εφόσον αναφέρονται στις διαπροσωπικές σχέσεις. Αυτοί οι τρεις άξονες συνδυάζονται, ώστε να τυποποιήσουν κάθε άτομο χωριστά. Όλοι έχουν όλους τους δυνατούς συνδυασμούς στην ψυχή τους.

Κάθε άτομο έχει, ωστόσο, ένα σύνολο λειτουργιών που είναι καλύτερα αναπτυγμένο απ' ότι άλλα. Η υπερέχουσα λειτουργία είναι ο ισχυρά αναπτυγμένος τύπος που εξελίσσει κανείς προς τα έξω κατά την ωρίμανση μέχρι την ενηλικίωση και αναπτύσσει από την πρώιμη ηλικία του, με τους ιδιοσυγκρασιακούς παράγοντες να παίζουν ρόλο συμβαλλόντων.

Κατώτερες ή λιγότερο αναπτυγμένες λειτουργίες είναι επίσης παρούσες και φωνάζουν επιζητώντας προσοχή κατά τα χρόνια της ανάπτυξης. Στο δεύτερο μισό της ζωής οι ενήλικες επιχειρούν να ενσωματώσουν τις κατώτερες λειτουργίες τους ή να πλατύνουν και να βαθύνουν την κατανόησή τους γι' αυτές. Αυτές οι λιγότερο αναπτυγμένες λειτουργίες παρουσιάζονται ως συμπλέγματα ξένα προς το Εγώ και συχνά προβάλλονται πάνω σε άλλα πρόσωπα ή καταστάσεις. Επιχειρώντας να ανακτήσουν αυτές τις προβολές και να κατανοήσουν τις κατώτερες λειτουργίες τους, οι ώριμοι ενήλικες κερδίζουν ένα μεγαλύτερο βαθμό πληρότητας ή ολοκλήρωσης της προσωπικότητας. Έτσι, η θεωρία ψυχολογικών τύπων του Jung προτείνει ένα συγκεκριμένο εργαλείο, σχετικό με τις λειτουργίες του Εγώ, που αποτελεί οδηγό για τη διαδικασία ατομικής ανάπτυξης και για τη συναίσθηση των δυνατοτήτων κάθε ατόμου.

3.2.5 Η θεωρία προσωπικών κατασκευών του Kelly

Η προσέγγιση του Kelly στην κατανόηση της προσωπικότητας είναι διαφορετική. Η ουσία έγκειται στην κατανόηση κάθε ατόμου με τους δικούς του όρους. Για τον Kelly, η προσωπικότητα δεν είναι δυνατό ούτε να ποσοτικοποιηθεί αλλά ούτε και να γενικευτεί ως υπερκατηγορία διαφόρων ατόμων. Η συμπεριφορά και η προσωπικότητα κάθε ατόμου συνιστούν άμεσα αποτελέσματα του τρόπου με τον οποίο αυτό το άτομο προσλαμβάνει και κατανοεί τον κόσμο, ιδίως τους άλλους ανθρώπους.

Κατά τον Kelly, οι άνθρωποι λειτουργούν σαν επιστήμονες: προσπαθούν να κατανοούν τον κόσμο, ώστε να είναι σε θέση να προβλέπουν τα γεγονότα και να ελέγχουν το περιβάλλον.

Οι δομικοί λίθοι της θεωρίας του Kelly ονομάζονται "προσωπικές κατασκευές" και διαμορφώνουν τις επιμέρους υποθέσεις εργασίας που οι άνθρωποι κάνουν για τον κόσμο. Πρόκειται για ζεύγη αντίθετων εννοιών που αποδίδουμε στον κόσμο των αντικειμένων και των ανθρώπων που μας περιβάλλουν. Προκύπτουν από την πείρα και, από τη στιγμή που θα διαμορφωθούν, καθοδηγούν τη συμπεριφορά μας.

Έτσι, κατά τον Kelly, η θεμελιώδης συνέπεια στη συμπεριφορά ενός ατόμου είναι το άμεσο αποτέλεσμα του συστήματος προσωπικών κατασκευών που χρησιμοποιεί, προκειμένου να διερμηνεύσει τον κόσμο, και που αποτελεί κατ' ουσίαν την ίδια την προσωπικότητά του.

Η θεωρία του Kelly βρίσκεται σε συμφωνία με αυτή του Carson, που υποστηρίζει ότι υπάρχει ένας αιτιακός δεσμός μεταξύ (α) των πίστεων σχετικά με τον πιθανό τρόπο αντίδρασης των άλλων, (β) την εκδήλωση μορφών συμπεριφοράς συνεπών προς αυτές τις προσδοκίες και (γ) αντιδράσεων επιβεβαίωσης εκ μέρους των άλλων.

Ένα εχθρικό άτομο, για παράδειγμα, προσδοκά εχθρότητα εκ μέρους των άλλων ανθρώπων σε ποικίλες περιστάσεις και συμπεριφέρεται απέναντι τους με τρόπο τέτοιο, ώστε να προκύπτει εχθρότητα ως αντίδραση. Έτσι, λαμβάνει επιβεβαίωση για τις προσδοκίες του από τις αντιδράσεις των άλλων. Με τον τρόπο αυτό, οι συγκεκριμένες προσδοκίες καθίστανται αυτοεκπληρούμενες προφητείες και το αποτέλεσμά τους είναι η διαμόρφωση και διατήρηση άκαμπτων τρόπων διαπροσωπικής συμπεριφοράς.

(Μηνογιάννη Α., Συμβουλευτικός Σταθμός Απεξάρτησης Ψ.Ν.Α. Η συμβολή της Θεωρίας της Προσωπικότητας στην κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ανάκτηση από: www.encephalos.gr/full/41-2-04g.htm)

3.2.6 Η θεωρία προσωπικότητας του Eysenck

Μία λεπτομερώς επεξεργασμένη θεωρία της προσωπικότητας είναι αυτή του Eysenck. Πρόκειται για μία θεωρία τύπων. Σύμφωνα με αυτήν, οι τύποι της προσωπικότητας διακρίνονται από θεμελιώδεις διαφορές στο νευρικό σύστημα, οι οποίες κληρονομούνται. Ο τύπος του προσώπου είναι αυτός που επιφέρει συνέπεια/συνοχή στη συμπεριφορά του και, επομένως, γεννά την προσωπικότητα του.

Η αρχική θεωρία έγινε αργότερα αντικείμενο περαιτέρω επεξεργασίας από τους Eysenck και Eysenck and Gudjonsson, προκειμένου να ερμηνεύσει την προδιάθεση ορισμένων ατόμων για διάπραξη εγκλημάτων. Κατ' ουσίαν, η θεωρία επιχειρεί να εξηγήσει γιατί μερικοί άνθρωποι αποτυγχάνουν να συμμορφωθούν με τους κοινωνικούς κανόνες.

Στο περιγραφικό της μέρος η θεωρία υπογραμμίζει την ιεραρχική δομή της προσωπικότητας. Οι ποικιλομορφίες στην ανθρώπινη ιδιοσυγκρασία συνδέονται με τρεις ανεξάρτητες διαστάσεις, αυτές της Νευρωτικότητας-Σταθερότητας (N), της Ψυχωτικότητας-Υπερεγώ (P) και της Εξωστρέφειας-Εσωστρέφειας (E). Η θέση ενός προσώπου σε καθεμιά διάσταση καθορίζει τον τύπο στον οποίο αυτό το πρόσωπο ανήκει, και ο οποίος, με τη σειρά του, καθορίζει τα γνωρίσματα της προσωπικότητας αυτού του προσώπου. Αυτά τα γνωρίσματα καθορίζουν τις συνήθειες αντιδράσεις του και αυτές οι συνήθειες καθορίζουν τις εξειδικευμένες επιμέρους αντιδράσεις του.

Ένα πρώτο κομβικό σημείο τη θεωρίας είναι η βιολογική βάση της προσωπικότητας. Οι διαφορές στη γενετική δομή μεταξύ των ατόμων επηρεάζουν τη νευροφυσιολογική κατασκευή τους, η οποία καθορίζει τη θέση τους στις τρεις διαστάσεις της προσωπικότητας. Η θέση ενός προσώπου στη διάσταση προσωπικότητας E (Εξωστρέφεια - Εσωστρέφεια) αιτιολογείται από το επίπεδο της εγκεφαλικής διέγερσης.

Οι εξωστρεφείς διακρίνονται από χαμηλή διέγερση και τείνουν να συμπεριφέροντε με τρόπο που αυξάνει το επίπεδο διέγερσης τους. Με την καθημερινή συμπεριφορά τους αναζητούν ερεθίσματα και νέες εμπειρίες. Επίσης, διαμορφώνουν εξαρτημένες αντιδράσεις με μικρότερη ετοιμότητα.

Απεναντίας, οι εσωστρεφείς είναι χρονίως υπερδιεγερμένοι εκ γενετής. Συμπεριφέρονται με τρόπο που επιχειρεί να χαμηλώσει το επίπεδο διέγερσης τους και, κατά συνέπεια, αποφεύγουν τα επιπλέον ερεθίσματα που προέρχονται από τον έξω κόσμο. Ο Thomas παρατηρεί σχετικά ότι είναι σαν να υπάρχει ένα εσωτερικό "κουμπί έντασης της φωνής" που, ενώ για τους εσωστρεφείς είναι μονίμως γυρισμένο πολύ ψηλά, για τους εξωστρεφείς είναι γυρισμένο πολύ χαμηλά, και η καθημερινή συμπεριφορά τους να πρέπει να παρέχει αντίστοιχα αντισταθμίσιμα.

Ένα παράδειγμα: το γνώρισμα προσωπικότητας της αναζήτησης αισθησιασμού έχει θεωρηθεί υπεύθυνο για συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αναστολών, αντισυμβατικότητα και παρορμητικότητα. Οι Farley and Sewell θεωρούν ότι τα παραπτωματικά άτομα έχουν υπερβάλλουσα ανάγκη για ερεθίσματα. Η ανάγκη αυτή οφείλεται σε ελαττωματική διέγερση εδρασμένη στη φυσιολογία και κληρονομική, που διαντιδρά με τις ευκαιρίες για ερεθίσματα που παρέχονται από το περιβάλλον. Σε ένα περιβάλλον που αδυνατεί να παράσχει εμπειρίες πλούσιες σε ερεθίσματα και κοινωνικά αποδεκτές, τα άτομα που αναζητούν ερεθίσματα είναι πιθανό να στραφούν σε αντικοινωνική συμπεριφορά, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Ωστόσο, οι μελέτες σχετικά με τις διαφορές στη διάσταση της αναζήτησης αισθησιασμού μεταξύ παραπτωματιών και μη παραπτωματιών δε συμφωνούν απόλυτα μεταξύ τους και, όποτε παρατηρούνται διαφορές τέτοιου είδους, δεν είναι σημαντικές.

Η θέση ενός ατόμου στη διάσταση N (Νευρωτικότητας-Σταθερότητας) αιτιολογείται από την ύπαρξη ή την έλλειψη σταθερότητας στο αυτόνομο νευρικό σύστημα, που αποτελεί το μέρος του νευρικού συστήματος το οποίο ελέγχει τις ακούσιες λειτουργίες, όπως την αναπνοή, την πέψη και τον καρδιακό σφυγμό. Οι άνθρωποι που τοποθετούνται ψηλά στη διάσταση αυτή εμφανίζουν ισχυρές συναισθηματικές αντιδράσεις στο στρες και υψηλά επίπεδα "ορμής".

Τέλος, η διάσταση P (Ψυχωτικότητας-Υπεργώ) συσχετίζεται με τα κυκλοφορούντα ανδρογόνα. Τα γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν όσους παρουσιάζουν υψηλά σκορ στη διάσταση P είναι τα ίδια που χαρακτηρίζουν και τις αντικοινωνικές προσωπικότητες: εχθρότητα, σκληρότητα, παρορμητικότητα, έλλειψη κοινωνικής ευαισθησίας και ενσυναίσθησης, εγωκεντρισμός.

Ο Eysenck είναι στην πραγματικότητα υποστηρικτής της σημασίας που έχουν οι γενετικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς. Το DNA, μέσω της γενετικής κληροδότησης, επηρεάζει και καθορίζει το επίπεδο της θέσης που καταλαμβάνουν τα άτομα στις διαστάσεις E, N και P. Αυτό, γιατί οι διαφορές στη δομή και λειτουργία του νευρικού συστήματος μεταξύ των ατόμων (οι οποίες οφείλονται στη γενετική τους κληρονομιά, κυρίως) καθορίζουν και τις μεταξύ τους διαφορές σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, όπως είναι η κατευθυνόμενη συμπεριφορά ή η εναισθησία, καθώς και γνωστικές λειτουργίες, όπως είναι η μνήμη και η αντίληψη. Οι τελευταίες καθορίζουν, με τη σειρά τους, το δρόμο που θα ακολουθήσει ένα άτομο κατά τη διαδικασία της ψυχολογικής ανάπτυξης, καθώς και την προσωπικότητα που θα διαθέτει κατά την ενηλικίωση. Έτσι, η θέση την οποία καταλαμβάνει ένα άτομο σε καθεμιά από τις τρεις διαστάσεις της προσωπικότητας καθορίζει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που θα διαθέτει, τα οποία, με τη σειρά τους, θα καθορίζουν τις συνήθειες αντιδράσεις του.

Παρά ταύτα, η θεωρία του Eysenck δεν υπαινίσσεται ότι η εγκληματικότητα είναι βιολογικά καθορισμένη. Πέρα από την προσωπική βιολογική δομή, ο Eysenck θεωρεί αιτία συμπεριφοράς την προσωπική συνείδηση, τη διαμόρφωση της οποίας ερμηνεύει με όρους κατευθυνόμενης συμπεριφοράς. Η κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά αντιμετωπίζεται θετικά και επιβραβεύεται, ενώ η κοινωνικά απαράδεκτη συμπεριφορά αντιμετωπίζεται αρνητικά και τιμωρείται κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Έτσι, το δεύτερο ουσιαστικό σημείο στη θεωρία του Eysenck είναι η θεωρία του ελέγχου της κοινωνικοποίησης. Οι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ως εκ φύσεως ηδονιστικά όντα, που προσπαθούν να ικανοποιούν τις δικές τους αποκλειστικά ανάγκες. Αυτό που τους αποτρέπει από το να συμπεριφέροντε με τρόπους κοινωνικά απαράδεκτους είναι η "συνείδηση" τους ή, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική προσέγγιση, το "Υπερεγώ" τους, δηλαδή η απόκτηση αναστολών κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης.

Ο Eysenck εκθέτει και ερμηνεύει την απόκτηση των αναστολών αυτών με όρους κλασικής κατευθυνόμενης συμπεριφοράς: κατά την κοινωνικοποίηση μας, η κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά επιβραβεύεται από τους γονείς, τους δασκάλους και τους ομηλικούς, ενώ η κοινωνικά απαράδεκτη συμπεριφορά

τιμωρείται. Κατά συνέπεια, η συνείδηση θεωρείται ως ένα είδος "εξαρτημένου ανακλαστικού".

Οι διαφορές μεταξύ ατόμων στο βαθμό της συμμόρφωσης με τους κοινωνικούς κανόνες ή της ηθικότητας αποδίδονται στις ακόλουθες πιθανότητες: α) η ύπαρξη ενός υπερανεκτικού κοινωνικού περιβάλλοντος οδηγεί σε ακατάλληλες εμπειρίες κατευθυνόμενης συμπεριφοράς, β) θετική ενίσχυση της κοινωνικά απαράδεκτης συμπεριφοράς από γονείς και ομηλικούς, και γ) διαφορές στο επίπεδο εγκεφαλικής διέγερσης καθιστούν την κατευθυνόμενη συμπεριφορά λιγότερο εφικτή για άτομα με υψηλά σκορ στις διαστάσεις E και P, σε αντίθεση με άτομα που διαθέτουν χαμηλό σκορ στις ίδιες διαστάσεις.

Κατ' ουσίαν, η θεωρία προσωπικότητας του Eysenck επιχειρεί να ανακαλύψει τις αιτιακές διόδους που συνδέουν την προσωπικότητα με το έγκλημα. Το DNA καθορίζει τις διαφορές στη νευροφυσιολογική κατασκευή, που επιδρά στη διαμόρφωση του τύπου της προσωπικότητας ενός ατόμου, ο οποίος, με τη σειρά του, καθορίζει τα γνωρίσματα της προσωπικότητας του. Τα γνωρίσματα αυτά οδηγούν σε συγκεκριμένες συνήθειες και αντιδράσεις και θεωρούνται διαρκείς ποιότητες που διαθέτει το άτομο. Ωστόσο, πρέπει να αντανακλούν σε κάποιο βαθμό την ερμηνεία των καταστάσεων στην οποία προβαίνει το άτομο.

(Eysenck H., (1977), "Crime and Personality", Routledge & Kegan Paul, London)

Άλλες θεωρίες της προσωπικότητας επιχειρούν να ερμηνεύσουν τις διαφορές στη συμπεριφορά προσφεύγοντας σε μεταβλητές περισσότερο γνωστικής φύσης, όπως είναι η ηθική συλλογιστική, η επίλυση διαπροσωπικών προβλημάτων, η ανάληψη ρόλων, το σημείο ελέγχου και η ενσυναίσθηση.

Γνωστικές πλευρές της προσωπικότητας

Οι διαφορές στην ηθικότητα μεταξύ παραβατών και μη παραβατών έχουν καταστεί συχνά κέντρο της προσοχής των μελετητών. Η ηθικότητα ορίζεται ως απόκτηση κοινωνικά συμβατών τρόπων συμπεριφοράς και πίστεων μέσω κατευθυνόμενης συμπεριφοράς, προτυποποίησης ή ταύτισης. Η κοινή γνώση υποδεικνύει μια απλή σχέση μεταξύ του τι είναι "σωστό" και τι "λάθος" ως

καθοριστική των διαφορών μεταξύ παραβατών και μη παραβατών. Το τι είναι "σωστό" και τι "λάθος" είναι μαθητό διαμέσου όρων της κλασικής κατευθυνόμενης συμπεριφοράς, σύμφωνα με τη θεωρία του Eysenck.

Το πρόβλημα, ωστόσο, δεν είναι τόσο απλό. Η συμπεριφορά δεν καθορίζεται τόσο από την ηθική γνώση, αλλά μάλλον από τις αντιδράσεις του ατόμου απέναντι στους ηθικούς κανόνες των οποίων τη γνώση διαθέτει. Σύμφωνα με τη θεωρία της ηθικής ανάπτυξης, καθώς οι άνθρωποι μεγαλώνουν ηλικιακά, ο τρόπος με τον οποίο σκέφτονται σχετικά με ηθικά θέματα υφίσταται μία σειρά ποιοτικών αλλαγών χαρακτηριζόμενη ως μία αλληλουχία σταδίων. Κάθε στάδιο ορίζεται με όρους μίας υποκείμενης κοινωνικής ηθικής οπτικής και ενός αντίστοιχου υπονοούμενου ορισμού της ορθής πράξης. Μόνο κατά τα πρώτα δύο στάδια η πιθανότητα της τιμωρίας αποτελεί την κύρια βάση για την αναγνώριση πράξεων ως εσφαλμένων. Οι κύριες ηθικές ιδέες των ύστερων σταδίων κατανοούνται δυσχερέστερα από αυτές των πρώιμων σταδίων. Έτσι, το ηθικό στάδιο στο οποίο μπορεί κανείς να φτάσει τελεί υπό τους περιορισμούς των διανοητικών του ικανοτήτων και της ικανότητάς του ως προς την ανάληψη προοπτικής. Μελέτες που έχουν εξετάσει τη συσχέτιση μεταξύ σταδίου ηθικής ανάπτυξης και παραπτωματοκτότητας έχουν δείξει ότι οι περισσότεροι παραπτωματικοί πληθυσμοί τείνουν να μη φτάνουν σε περισσότερα από τα δύο πρώτα στάδια, ενώ αυτοί που έχουν αναπτύξει ηθική συλλογιστική ανώτερων επιπέδων τείνουν να εκδηλώνουν νομοταγή συμπεριφορά.

Ο Rotter υποστηρίζει ότι τα άτομα διαφέρουν με όρους προσδιορισμού της αιτιότητας ή του σημείου ελέγχου. Οι άνθρωποι που διαθέτουν εσωτερικό σημείο ελέγχου τείνουν να θεωρούν τον εαυτό τους ως παράγοντα διαμόρφωσης των αποτελεσμάτων που έχουν τα γεγονότα, ενώ όσοι διαθέτουν εξωτερικό σημείο ελέγχου αποδίδουν τα γεγονότα στις πράξεις άλλων ανθρώπων, στην τύχη ή στη μοίρα. Σε μία πρώιμη έρευνα σχετικά με το σημείο ελέγχου βρέθηκε ότι η ύπαρξη εσωτερικού σημείου ελέγχου προοιωνιζόταν αντίσταση στην επίδραση των άλλων.

Εκεί υποστηριζόταν ότι οι παραπτωματίες θα εκδήλωναν περισσότερο εξωτερικό σημείο ελέγχου αντανακλώντας την αντίληψη ότι οι δυνάμεις που επηρεάζουν τη ζωή τους και θέτουν προσκόμματα στα νόμιμα επιτεύγματά τους

βρίσκονται πέρα από τον προσωπικό τους έλεγχο. Τα στοιχεία, ωστόσο, δεν υποστηρίζουν με συνέπεια αυτή την υπόθεση εργασίας.

Μια σχετική μεταβλητή που συντελεί στην αποτυχία αναστολής της αποκλίνουσας διαγωγής είναι αυτή της εκλογίκευσης ή της ουδετεροποίησης των συμβατικών αξιών.

Οι Sykes and Matza υποστηρίζουν ότι οι παραβάτες τείνουν να ουδετεροποιούν τις συμβατικές αξίες εφαρμόζοντας πέντε τεχνικές: α) αρνούμενοι την ευθύνη των πράξεων τους και αποδίδοντας την σε εξωτερικούς παράγοντες, β) αρνούμενοι ότι έχουν προξενήσει τραύματα στα θύματά τους, γ) θεωρώντας ότι το θύμα άξιζε τη βλάβη που υπέστη, δ) επικρίνοντας τους επικριτές, όπως τους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης, και ε) κάνοντας έκκληση σε μορφές υπέρτατης νομιμοφροσύνης, λ.χ. στις ανάγκες σημαντικών άλλων. Η έννοια του "εαυτού" ή του "εγώ" χρησιμοποιείται για να συμπεριλάβει "το σύνολο της προσωπικότητας". Η αυτοαντίληψη αναφέρεται στη γνώση και στις πίστεις ενός προσώπου για τον εαυτό του, συμπεριλαμβανομένων των στάσεων σχετικά με τη συναισθηματική θεώρηση ή την αυτοεκτίμηση. Οι στάσεις εαυτού παρέχουν οργάνωση και κατεύθυνση στη συμπεριφορά. Είναι δυνατόν οι άνθρωποι να αναζητούν συνέπεια μεταξύ των δικών τους πίστσεων και των πληροφοριών που δέχονται από τις συναλλαγές τους με το κοινωνικό περιβάλλον. Έτσι, άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση μπορεί να υιοθετούν ανέντιμη συμπεριφορά, καθώς αυτή δεν παραβιάζει την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους. Εναλλακτικά, ορισμένοι άνθρωποι είναι πιθανό να αποκτήσουν κίνητρα για τη διατήρηση ή τη βελτίωση της αυτοεκτίμησής τους μέσω αποκλίνουσας συμπεριφοράς, όταν αυτή έχει την έγκριση μίας αποκλίνουσας ομάδας αναφοράς.

Μελέτες σύγκρισης παραπτωματιών και μη παραπτωματιών δείχνουν με συνέπεια την ύπαρξη αρνητικής αυτοαντίληψης, με χαμηλή αρέσκεια, αξιολόγηση και σεβασμό μεταξύ των παραπτωματιών.

Η ανάληψη ρόλων αναφέρεται στην ικανότητα κατανόησης των συναισθημάτων των άλλων, των λόγων δράσης τους και των προθέσεών τους.

Ο Chandler υποστηρίζει ότι η ανικανότητα απόκτησης δεξιοτήτων σχετικών με την ανάληψη ρόλων συνδέεται με την αποτυχία σεβασμού των δικαιωμάτων των άλλων. Μία σχετική έννοια είναι αυτή της ενσυναίσθησης, η οποία, πέρα από την κατανόηση της οπτικής των άλλων, περιλαμβάνει επίσης την ικανότητα ανταπόκρισης στα συναισθήματά τους.

Πρόκειται για μία μεταβλητή καθοριστικής σημασίας, αφού η ικανότητα να φανταστεί κανείς την ένταση/οξύτητα ενός συναισθήματος έχει τη δύναμη να αναστείλει την επιβλαβή συμπεριφορά.

Οι γνωστικές πλευρές της προσωπικότητας που εξετάστηκαν στα προηγούμενα εγείρουν το ζήτημα της αλληλοσυσχέτισης μεταξύ στάσεων και κοινωνικής συμπεριφοράς.

Οι Yochelson and Samenow υπογραμμίζουν το ρόλο των γνωσιών στη δική τους ανάλυση της εγκληματικής προσωπικότητας. Εστιάζοντας στη σκέψη των εγκληματιών, ισχυρίζονται ότι τα άτομα γίνονται εγκληματίες, αφότου έχουν προβεί σε μία σειρά επιλογών ήδη από νεαρή ηλικία. Οι εγκληματικές πράξεις συνιστούν το άμεσο αποτέλεσμα μίας σειράς συλλογιστικών διαδικασιών που αλληλοεπικαλύπτονται με γνωρίσματα του χαρακτήρα. Θεωρούν ότι οι συλλογιστικές διαδικασίες καθορίζουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά και δίνουν αυξημένη προσοχή στο ρόλο που διαδραματίζουν οι γνωστικές δυσλειτουργίες ως προς την εκδήλωση αποκλίνουσας συμπεριφοράς.

(Κουτουβίδης Ν., Μηνογιάννη Α., Βάρσου Σμ. Η συμβολή της Θεωρίας της Προσωπικότητας στην κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ανάκτηση από: www.encephalos.gr/full/41-2-04g.htm)

3.3 Βιολογικές θεωρίες

3.3.1 Ο «εγκληματίας άνθρωπος» του C.Lombroso.

Καθ' όλη την ανθρώπινη ιστορία, μια από τις υποθέσεις που έκαναν οι άνθρωποι σχετικά με το έγκλημα είναι ότι διαπράττεται από κάποιους

γεννημένους εγκληματίες. Σαν να πρόκειται για κατάρα, που την φέρουν μαζί τους από την αρχή της ζωής τους.

Δεν τίθεται θέμα περιβαλλοντικών επιρροών για τον καθορισμό της συμπεριφοράς και των πράξεών τους. Γεννήθηκαν «κακοί». Κατά συνέπεια, οτιδήποτε και να κάνει η κοινωνία, αυτοί οι άνθρωποι κάποια στιγμή θα οδηγηθούν σε εγκληματικές πράξεις. Το σημάδι του Κάιν τους στιγματίζει.

Ο κυριότερος υποστηρικτής της παραπάνω θέσης υπήρξε ο C. Lombroso, ο οποίος μαζί με τους E. Ferrì και R. Garofalo αποτελούν τους εκπροσώπους της ιταλικής θετικιστικής σχολής, της οποίας η εμφάνιση σηματοδοτεί τη γέννηση της επιστήμης της Εγκληματολογίας.

(Κουτουβίδης Ν., Μηνογιάννη Α. Αιτιοπαθογενετικές θεωρίες της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ανάκτηση από: www.iatrotek.org/ioArt.asp?id=16998)

Ο C. Lombroso στο έργο του «Ο εγκληματίας άνθρωπος» (1876) αναπτύσσει τη θεωρία του «εκ γενετής εγκληματία», ο οποίος φέρει «τα σπέρματα του εγκλήματος», που του μεταβιβάστηκαν κατά τους νόμους της κληρονομικότητας. Ο γεννημένος εγκληματίας διακρίνεται από τους «φυσιολογικούς» ανθρώπους από κάποια «στίγματα», τα οποία είναι βιολογικά (ιδιαίτερο σχήμα κρανίου, ασυμμετρία προσώπου, σκελετικές ανωμαλίες κ.τ.λ.) ή κοινωνιολογικά (συνθηματική γλώσσα, ιδιαίτερη φιλολογία των εγκληματιών).

Σύμφωνα με την θεωρία του Lombroso, ο εκ γενετής εγκληματίας αδυνατεί να συμμορφωθεί με τους νόμους, καθώς ουσιαστικά πρόκειται για ένα πρωτόγονο άνθρωπο, του οποίου η εξέλιξη έμεινε ανολοκλήρωτη για αταβιστικούς λόγους. (Φαρσεδάκης Ι., (1996). Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα)

3.3.2 Σωματική τυπολογία και έγκλημα.

Ο Γερμανός ψυχίατρος E. Kretschmer (1921), ύστερα από μελέτες κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ σωματικής κατασκευής και συμπεριφοράς.

Επηρεασμένος από την θεωρία του Lombroso, ο Kretschmer υποστήριξε ότι οι άνθρωποι, ανάλογα με το σωματότυπο τους, κατατάσσονται σε δυο τύπους, τους κυκλοειδείς και τους σχιζοειδείς. Οι πρώτοι έχουν πληθωρική σωματική διάπλαση, είναι εύθυμοι και αισιόδοξοι. Στην περίπτωση που νοσήσουν ψυχικά, εκδηλώνουν μανιοκαταθλιπτική ψύχωση. Οι σχιζοειδείς τύποι είναι αδύνατοι, αθλητικοί και διακρίνονται από υπερευαισθησία ή ηθική αναισθησία. Προσβάλλονται κυρίως από σχιζοφρένεια.

Ο Αμερικανός ανθρωπολόγος W. Sheldon (1949) στηρίχθηκε στην θεωρία του Kretschmer και διέκρινε τρεις τύπους ανθρώπων ανάλογα με τη διάπλαση τους : τον ενδόμορφο, τον μεσόμορφο και τον εξώμορφο. Ο ενδόμορφος είναι εξωστρεφής, ειρηνικός και επιεικής. Ο μεσόμορφος είναι επιθετικός και δυναμικός, ενώ ο εξώμορφος είναι εσωστρεφής και ευαίσθητος. Σε μελέτη που έκανε σε 200 περιπτώσεις νεαρών εγκληματιών εντόπισε σημαντικό αριθμό μεσόμορφων ανηλίκων.

3.3.3 Κληρονομικοί παράγοντες και έγκλημα.

Για την επαλήθευση του ρόλου της κληρονομικότητας στην διάπραξη του εγκλήματος, πραγματοποιήθηκαν πολλές μελέτες σε διδύμους. Μια σημαντική τέτοια έρευνα ήταν αυτή του Βαυαρού ψυχιάτρου J. Lange, ο οποίος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα πηγάζει από την ιδιοσυγκρασία του ατόμου, όπως αυτή διαμορφώνεται κληρονομικά.

Προκειμένου, επιπλέον, να καταστεί δυνατή η αιτιολόγηση του εγκλήματος, έγιναν και άλλες μελέτες, οι οποίες εστιάστηκαν στην διερεύνηση πιθανής σχέσης μεταξύ χρωμοσωμικών ανωμαλιών, σωματικής διάπλασης και

επιθετικότητας. Παρότι κάποιοι ερευνητές υποστήριξαν την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στην εγκληματική δράση και σε ανωμαλία σε χρωμοσώματα, μεταγενέστερες μελέτες έρχονται να αντικρούσουν τα εν λόγω πορίσματα.

Οφείλουμε πάντως να σημειώσουμε ότι οι παραπάνω βιολογικής προέλευσης θέσεις προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις και σήμερα θεωρούνται πλέον ξεπερασμένες. Η εγκληματικότητα, εξάλλου, είναι μια κοινωνική σύλληψη, όχι βιολογική. Κάποιος που θεωρείται εγκληματίας σε μια χώρα, σε κάποια άλλη μπορεί να μην είναι. Ομοίως, ό,τι θεωρείται έγκλημα σε μια εποχή, σε μιαν άλλη δεν είναι.

Για παράδειγμα, θεωρείται έγκλημα η ανθρωποκτονία σε περίοδο ειρήνης, κατά τη διάρκεια του πολέμου, όμως, είναι καθήκον του πολίτη να σκοτώνει τους αντιπάλους. Συνεπώς, η έννοια της εγκληματικότητας ή του εγκλήματος θα ήταν άνευ νοήματος αν την τοποθετούσαμε εκτός των ορίων της κοινωνικής εμπειρίας ή της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης.

Τα συμπεράσματα των παραπάνω ερευνών δείχνουν ότι η κληρονομικότητα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για το πέρασμα στην εγκληματική πράξη, είναι όμως προφανές ότι και οι κοινωνικοί παράγοντες είναι ουδόλως αμελητέοι.

(Αλεξιάδης Σ., (1996). Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, εκδ Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΝΟΜΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Δίκαιο Ανηλίκων – Ιστορικά

Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα ο οποίος ονομάστηκε και «αιώνας του παιδιού», δημιουργείται ένα πνεύμα προστατευτικότητάς του, με άμεση εκδήλωση στα νομοθετικά μέτρα όλων των κλάδων του δικαίου. Το νεαρό άτομο γίνεται αντικείμενο επιστημονικής μελέτης και έρευνας σαν ιδιαίτερο πρόβλημα και οι ερευνητές αντιλαμβάνονται το ιδιόμορφο της ψυχοσύνθεσής του. Δηλαδή το ότι βρίσκεται σε μια διαρκή εξέλιξη και μεταλλαγή μέχρι και την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του, που είναι ρευστή και διαπλάσσεται εύκολα και είναι επομένως δεκτική βελτιώσεως. Αυτό προκάλεσε την ανάγκη της αλλαγής της μεταχείρισης των παραβατών. (Τρωϊάννου- Λουλά, 1982).

Η κίνηση αυτή επισπεύδει την ίδρυση των δικαστηρίων ανηλίκων που βασίζονται σ' ένα ειδικό καθεστώς και συμβάλλουν στην δημιουργία του «δικαίου ανηλίκων». Η πρώτη εμφάνιση και λειτουργία αυτών των ειδικών δικαστηρίων τοποθετείται στον αγγλοσαξονικό χώρο (Σικάγο, 1899), ενώ η Ευρώπη είχε προηγηθεί μόνο θεωρητικά. Ακολουθούν την νομοθετική σύσταση τέτοιας μορφής δικαστηρίων αρκετές χώρες, αλλά η ουσιαστική διαφοροποίηση από τα κοινά ποινικά δικαστήρια αργεί πολύ ακόμη να καθιερωθεί (Μανωλεδάκης, 1984).

Στην Ελλάδα η κίνηση άρχισε μετά το 1922 κάτω από την πίεση των συνεπειών του πολέμου. Με την ιδιωτική πρωτοβουλία αρχικά, που προκάλεσε το κρατικό ενδιαφέρον, εκδόθηκαν ειδικοί νόμοι, μεταξύ των οποίων ήταν και ο πρώτος για τα δικαστήρια ανηλίκων. Ήδη από το 1933, υπάρχει δημοσίευμα σχετικά με το «ποινικό δίκαιο ανηλίκων». Η πρώτη συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στις 14-3-1940 στην Αθήνα, αλλά τότε τα δικαστήρια τυπικά μόνο ανταποκρίνονταν στην ονομασία τους χωρίς τις αναγκαίες εσωτερικές αλλαγές, που άργησαν να συντελεστούν λόγω του Β' παγκοσμίου πολέμου και της κατοχής. Η μεγάλη τομή έγινε τελικά με την σύνταξη και δημοσίευση των δύο κώδικων, του Ποινικού Κώδικα και της Ποινικής Δικονομίας. Οι οικείες τους διατάξεις συμπληρώθηκαν και τροποποιήθηκαν από ειδικούς νόμους περί

των ανήλικων που αντιμετωπίζουν επιμέρους θέματα και αποτελούν το ισχύον «δίκαιο ανηλικών στην Ελλάδα» (Τρωϊάνου- Λουλά, 1982, Σπινέλλη, Τρωϊάννου 1987).

Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα, ο οποίος κυρώθηκε με το άρθρο του Ν. 1492/1950, η ποινική μεταχείριση των ανηλικών ρυθμίζεται για πρώτη φορά στο 8^ο κεφάλαιο του γενικού μέρους που φέρει τον τίτλο «ανήλικοι εγκληματίες», στα άρθρα 121-132. Σύμφωνα με το νομικό ορισμό ως ανήλικοι νοούνται τα άτομα που διένυσαν το 7^ο έτος της ηλικίας τους έως τη συμπλήρωση του 17^{ου} έτους. Οι ανήλικοι από το 7^ο έως το 12^ο έτος συμπληρωμένο θεωρούνταν «παιδιά» και από το 12^ο έως το 17^ο έτος συμπληρωμένο «έφηβοι». Τα άτομα που είχαν συμπληρώσει το 17^ο όχι όμως και το 21^ο θεωρούνταν ποινικά ενήλικοι, αλλά η μεταχείρισή τους ρυθμιζόταν από το 8^ο κεφάλαιο επίσης, και συγκεκριμένα στο άρθρο 133 που έφερε τον τίτλο «εγκληματίες μετεφηβικής ηλικίας». (Κ. Δ. Σπινέλλη, 2007. Το πρόβλημα της παραβατικότητας στην Ελλάδα σήμερα και εφικτοί τρόποι αντιμετώπισής του: Η αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλικών από τα ελληνικά δικαστήρια και τη νομοθεσία, Τόμος, Ημερίδα, Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών. Αθήνα)

Έτσι από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στις ευρωπαϊκές χώρες συγκροτείται σταδιακά ένα σύνολο ειδικών νομικών ρυθμίσεων που καλείται Δίκαιο Ανηλικών και ρυθμίζει «τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την προστασία των ανηλικών», αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, στο μέτρο που η διατήρηση και η εξέλιξή της συνιστάται με την διαφύλαξη των νεότερων μελών της.

Το περιεχόμενο επομένως του Δικαίου των Ανηλικών, με την γενική του έννοια, είναι ποικίλο και ευρύ. Σ' αυτό περιέχονται και αναλύονται διάφοροι θεσμοί και διατάξεις που αφορούν τα παιδιά, τους εφήβους και τους νέους, στην εφαρμογή μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, και γενικά, στην προστασία και μέριμνα των ανηλικών σε όλες τις καταστάσεις και τις σχέσεις τους. Με άλλα λόγια το δίκαιο ανηλικών περιλαμβάνει το αστικό δίκαιο ανηλικών, το εργατικό δίκαιο ανηλικών, το ποινικό δίκαιο ανηλικών κτλ. (Σπινέλλη- Τρωϊάννου, 1987 και Σπινέλλη 1992).

4.1.1 Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων

Το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο Ανηλίκων, που αναφέρεται σε δράστες παιδιά, εφήβους και- ενδεχομένως- μετέφηβους, καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα του δικαίου ανηλίκων.

Τα σχετικά συγγράμματα αναφέρονται κυρίως στον ανήλικο παραβάτη των νόμων και σ' αυτόν που βρίσκεται σε κίνδυνο ή έχει ανάγκη από μέριμνα και προστασία. Ο όρος, πλέον, «δίκαιο ανηλίκων» χρησιμοποιείται με την στενή του έννοια και περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου οι οποίοι αναφέρονται στον ανήλικο ως δράστη (Σπινέλλη –Τρωϊάννου, 1987).

Σε γενικές γραμμές το ευρωπαϊκό δίκαιο θεωρεί τον ανήλικο παραβάτη ταυτοχρόνως θύτη αλλά και θύμα παραβατικότητας είναι «ανωμαλία» που απηχεί ευθέως κάποιου είδους «δυσλειτουργική κατάσταση» στην οποία βρίσκεται ο ανήλικος κατά την οποία το δικαστήριο ανηλίκων οφείλει να εξετάσει με ειδική κοινωνική έρευνα. Καθώς ο ανήλικος θεωρείται προσωπικότητα υπό διαμόρφωση, μη δυνάμενος να αιτιολογήσει πλήρως τις επιλογές του, να αξιολογήσει επαρκώς το συμφέρον του και τέλος να φέρει στο ακέραιο την ευθύνη των πράξεων του, ο νομικός πολιτισμός και η επιστημονική πρακτική, προσανατολίζονται στην αναζήτηση των πιθανών κοινωνικών και οικονομικών αιτιών που πιθανόν ευθύνονται για την παραβατική συμπεριφορά. Κάθε ανήλικος παραβάτης είναι εν δυνάμει το αποτέλεσμα μιας αποτυχίας: αποτυχίας πρωτίστως της οικογένειας αλλά και κάθε πολιτειακού ή άλλου σχετικού θεσμού να προστατέψει τον ανήλικο και να τον βοηθήσει να αναπτυχθεί κατά τρόπο «φυσιολογικό». Επιπλέον κάθε περίπτωση ανηλίκου παραβάτη προοιωνίζει μια μόνιμη αποτυχία της κοινωνίας: την μελλοντική και εσαεί διαμόρφωση μιας παραβατικής προσωπικότητας. Κατά συνεπεία η διακηρυγμένη μέριμνα του δικαιοακού συστήματος είναι η αναμόρφωση του ανηλίκου παραβάτη, η αποκατάσταση των συνθηκών που θα του επιτρέψουν να επανέλθει στην κοινωνικότητα.

Για το δίκαιο ανηλίκων, η αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς δεν έχει τόσο τιμωρητικό χαρακτήρα, όσο εκπαιδευτικό- αναμορφωτικό. Δευτερεύουσα σημασία έχει η πράξη αυτή καθαυτή. Αυτό που προέχει είναι η

αποκατάσταση των συνθηκών εκείνων που οδήγησαν τον ανήλικο στην διάπραξη.

Σ' αυτήν την κατεύθυνση εδώ και αρκετά χρόνια, το δίκαιο ανηλίκων προσανατολίζεται προς μια λιγότερο τυπική και δικαστική λογική και πρακτική. Η εμπλοκή των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κοινωνικής επανένταξης στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθίσταται βαθμιαία ως εντονότερη. Έννοιες όπως «ψυχοκοινωνική υποστήριξη», «κοινωνική επανένταξη», βρίσκονται πλέον στην ημερήσια διάταξη.

Το Δίκαιο Ανηλίκων σήμερα τείνει να καταστεί αυτοτελής δικαστικός και επιστημονικός κλάδος. Έχει διαμορφώσει δικούς του θεσμούς και αναφέρεται σε ειδικούς νόμους και διατάγματα. Έχει δικές του αυτόνομες πηγές δικαίου εκτός από τις κοινές. Παρόλα αυτά δεν υπάρχει ακόμα ένας Κώδικας Ανηλίκων αλλά «Συλλογές Νομοθεσίας Ανηλίκων». Οι ειδικοί νόμοι που ρυθμίζουν την μεταχείριση διαφόρων κατηγοριών ανηλίκων καθώς και οι πολυάριθμες διατάξεις δεν έχουν επίσημα κωδικοποιηθεί (Σπινέλλη, 1992, Σπινέλλη-Τρωϊάννου 1984, Κλίμακα, Τεύχος 6, 2004).

4.1.2 Ποινική αντιμετώπιση - Αναμορφωτικά, Θεραπευτικά, Σωφρονιστικά μέτρα (ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ, Ν. 1492/1950)

Αναμορφωτικά μέτρα

Τα αναμορφωτικά μέτρα επιβάλλονται σε παιδιά και έφηβους που έχουν διαπράξει εγκλήματα. Τα αναμορφωτικά μέτρα σύμφωνα με το ν. 1492/1950 είναι:

- Η επίπληξη:

Είναι το πιο ήπιο από τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στον ποινικό κώδικα. Απαγγέλλεται από το Δικαστήριο σε περιπτώσεις κυρίως ελαφρών παραπτωμάτων (Κ. Σπινέλλη- Τρωϊάννου Δίκαιο Ανηλίκων, 1987).

Σκοπός του μέτρου της επίπληξης είναι να κατανοήσει ο ανήλικος το

άδικο της πράξης του και να αποτραπεί από το να τελέσει κάτι ανάλογο στο μέλλον. Το μέτρο αυτό αφορά κυρίως τροχαίες παραβάσεις.

- Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς, τους επίτροπους ή τους κηδεμόνες του:

Προϋποθέτει ένα κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, πρόσωπα δηλαδή, που από τον νόμο είναι αστικά και ποινικά υπεύθυνα για τους ανήλικους. Με την επίταση της υπευθυνότητας τους αυτής από το δικαστήριο ανηλίκων, αποσκοπείται τελικά η κοινωνική προσαρμογή του ανήλικου δράστη (Σπινέλλη-Τρωϊάννου).

Σύμφωνα με το άρθρο 360 ΠΚ υπάρχουν κυρώσεις σε περίπτωση παραμέλησης της εποπτείας του ανήλικου, οι οποίες επιτείνονται αν οι υπαίτιοι της παραμέλησης ήταν τα πρόσωπα αυτά που τους είχε ανατεθεί η επιμέλεια από τον δικαστή ανηλίκων. Το Δικαστήριο σε αυτές τις περιπτώσεις έχει σκοπό να επαυξήσει την προσοχή και την ευθύνη των γονέων.

- Η ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων.

Αποτελεί ένα από τα πιο συνηθισμένα αναμορφωτικά μέτρα και επιβάλλεται συχνά όπως και η επίπληξη από το δικαστήριο (Τρωϊάννου- Λουλά 1977, σελ. 64). Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται σε νέους που αντιμετωπίζουν οικογενειακά προβλήματα ή παρουσιάζουν στοιχεία αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Ο επιμελητής Ανηλίκων αναλαμβάνει την ευθύνη να καθοδηγήσει, να βοηθήσει τον ανήλικο σε κάθε του πρόβλημα. Βρίσκεται σε συνεχή επαφή μαζί του και με τους οικείους του. Συνήθως ανατίθεται η επιμέλεια στον ίδιο επιμελητή που είχε ερευνήσει τα σχετικά με την ζωή του ανήλικου και είχε συντάξει την έκθεση πριν από την δικάσιμη που τον ορίζει ως υπεύθυνο. Μάλιστα κατά κάποιο τρόπο, προτείνει ο ίδιος την επιβολή αυτού του μέτρου, ώστε να εξακολουθεί να είναι σε θέση να παρακολουθεί τον ανήλικο (Α. Τρωϊάννου-Λουλά 1987, σελ. 180).

Κάθε 6 μήνες ο επιμελητής συντάσσει έκθεση σχετικά με την πρόοδο που

σημειώνει ο ανήλικος. Συγχρόνως κάνει πρόταση για παράταση, άρση ή μεταβολή του μέτρου που έχει επιβληθεί. Την έκθεση την υποβάλλει στον προϊστάμενο της υπηρεσίας του και αυτός στον δικαστή ανηλίκων (άρθρο 9 παρ. 3 του Π.Δ. 49/1979).

- Η τοποθέτηση του ανήλικου σε κατάλληλο Ίδρυμα Αγωγής.

Αυτό το αναμορφωτικό μέτρο επιβάλλεται σε ανήλικους που οι ίδιοι οι γονείς τους δηλώνουν αδυναμία στο να διαπαιδαγωγήσουν, σε ανήλικους που δεν φοιτούν στο σχολείο, που κάνουν φυγές από το σπίτι τους, υπότροπους με αντικοινωνική συμπεριφορά.

Ο Διευθυντής του Ιδρύματος Αγωγής είναι αυτός που θα αποφασίσει την άρση ή την μετατροπή της εισαγωγής στο Ίδρυμα σε επεικέστερο αναμορφωτικό μέτρο, αφού πρώτα όμως δοθεί δοκιμαστική άδεια στον ανήλικο.

Η προσφυγή στην λήψη του αναμορφωτικού μέτρου της εισαγωγής σε Ίδρυμα Αγωγής προϋποθέτει κατά κανόνα να έχει προηγουμένως δοκιμασθεί η αποδοτικότητα των άλλων αναμορφωτικών μέτρων ώστε να αποτελεί την τελευταία βαθμίδα κλιμακώσεως τους. Συνήθως είναι η κατάληξη των νέων με σοβαρά προβλήματα που είναι φανερό ότι χρειάζονται την ιδρυματική μεταχείριση (Τρωϊάννου-Λουλά 1987, σελ. 215).

Θεραπευτικά μέτρα

Τα θεραπευτικά μέτρα, που απαριθμούνται ενδεικτικά στον Ποινικό Κώδικα (άρθρο 123) επιβάλλονται σε παιδιά και έφηβους δράστες εγκληματικών πράξεων. Προορίζονται για περιπτώσεις ανηλίκων ιδιαίτερα σοβαρές και αποδεδειγμένα πάσχουν από την ψυχική νόσο ή εμφανίζουν νοητική υστέρηση ή είναι επιληπτικοί, αλκοολικοί, τυφλοί ή κωφάλαλοι.

Τα μέτρα αυτά που σπάνια διατάσσει το δικαστήριο ανηλίκων, συνίσταται στην παραπομπή του ανήλικου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα ύστερα από γνωμοδότηση ειδικού γιατρού (άρθρο 123 Π.Κ.).

Εκτέλεση δικαστικής απόφασης που επιβάλλει θεραπευτικά μέτρα σημαίνει στην πράξη εισαγωγή στο Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων (Δημόσιο Ψυχιατρείο) όπου τα παιδιά εισάγονται σε ιδιαίτερο τμήμα, ενώ οι έφηβοι σε τμήματα ενηλίκων. Τρωϊάννου- Λουλά Α. (1987), σελ. 36

Μετά την ψήφιση του Ν. 1729/1987 περιλαμβάνονται στις περιπτώσεις της διάταξης του άρθρου 123 ΠΚ και οι ανήλικοι δράστες εξαρτημένοι από ναρκωτικές ουσίες.

Η σποραδική χρησιμοποίηση του μέτρου ερμηνεύεται από τις Σπινέλλη- Α. Τρωϊάννου (1992) από: α) την έλλειψη ειδικών ιδρυμάτων και β) την άρνηση των διευθυντών των ειδικών σχολείων να φιλοξενήσουν τους ανήλικους παραβάτες.

Το δικαστήριο ανηλίκων με απόφασή του μπορεί να εισηγηθεί επίσης κατόπιν αίτησης την φιλοξενία των ανηλίκων σε παιδουπόλεις, σε μονάδες του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας ή σε Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα (Ιατρικό μοντέλο αντιμετώπισης) αντί για τον εγκλεισμό τους σε ιδρύματα Αγωγής, αντιμετωπίζοντας τους ανήλικους δράστες ως θύματα (κακοποίησης, παραμέληση και ασθενείς).

Το προσωπικό των ιδρυμάτων Πρόνοιας, φροντίζει τις περιπτώσεις εκείνες όπου είναι απαραίτητη η αποκοπή του ανήλικου από το οικογενειακό περιβάλλον.

Σκοπός τους είναι η οικοδόμηση μιας σωστής συναισθηματικής σχέσης με τα μέλη της οικογένειας, η βελτίωση της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης των εφήβων, η καλλιέργεια εμπιστοσύνης, ειλικρίνειας και δίκαιης αλληλεπίδρασης με άλλες ανθρώπινες υπάρξεις (Ζούκα και Παπαντωνίου). Παρέχεται, ακόμη, ειδική εκπαιδευτική βοήθεια μέσα από τμήματα μάθησης με ειδικούς παιδαγωγούς.

Σωφρονιστικά μέτρα

Ο ποινικός Σωφρονισμός του άρθρου 127 του Ποινικού Κώδικα συνίσταται σε εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα επιβάλλεται αν κριθεί από το δικαστήριο ότι είναι αναγκαίος για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (άρθρο 127 παρ. 1 ΠΚ) και πρόκειται για το σκληρότερο μέτρο αντίδρασης της πολιτείας για τους ανήλικους που διατρέχουν από το 13^ο έτος της ηλικίας τους ως το 17^ο συμπληρωμένο (άρθρο 121, παρ. 1 ΠΚ).

Το ελάχιστο όριο δεν μπορεί να είναι μικρότερο από 6 μήνες και το μέγιστο μεγαλύτερο από 20 χρόνια.

Από την συμπεριφορά του ανηλίκου εξαρτάται αν θα απολυθεί με το ελάχιστο όριο ποινής ή θα εξαντλήσει το μέγιστο ή αν θα απολυθεί με όρους πριν εξαντλήσει το ελάχιστο αν είναι μεγαλύτερο από 6 μήνες (οι όροι είναι 3-5 χρόνια δοκιμασίας. Αν στο διάστημα αυτό δεν κάνει άλλο αδίκημα του χαρίζεται το υπόλοιπο της ποινής).

Η επιβολή σωφρονιστικού περιορισμού σε πρωτοεμφανιζόμενο στο δικαστήριο έφηβο και για σοβαρή ακόμη πράξη που από την κοινωνική έρευνα χαρακτηρίζεται ως περιστασιακή έκδηλη και όχι ως έκφραση επικίνδυνης προσωπικότητας, δεν είναι σκόπιμη και εποικοδομητική.

4.2 Ο Νόμος 3189/2003

Η ελληνική ποινική νομοθεσία για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων ρυθμίζεται, από τις διατάξεις των άρθρων κυρίως του όγδοου κεφαλαίου του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα και από πλευράς δικονομικού δικαίου, από τις διατάξεις των άρθρων που βρίσκονται στα σχετικά με την δικονομική ρύθμιση βιβλία και κεφάλαια του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Στις διατάξεις αυτές παρενέβη ο νομοθέτης με το νόμο 3189/2003 με τίτλο «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων» και τροποποίησε και βελτίωσε την ισχύουσα από το έτος 1951 ποινική νομοθεσία των ανηλίκων.

Έτσι, με το Ν. 3189/2003 επήλθαν σημαντικές καινοτομίες στο Δίκαιο Ανηλίκων. Υπό την προεδρία του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Ευάγγελου Κρουσταλλάκη και τη συμμετοχή διακεκριμένων δικαστικών λειτουργών, καθηγητών πανεπιστημίων και δικηγόρων, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια που είχε ξεκινήσει προ πολλών ετών στην επιστήμη, πραγματοποιήθηκε με το Ν. 3189/2003.

Η φιλοσοφία των νέων ρυθμίσεων είναι η αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων κυρίως με μέτρα που στοχεύουν στην πρόληψη και στην φροντίδα για κοινωνική επανένταξη των ανηλίκων. Παράλληλα, επιδιώκεται ο κατά το δυνατόν περιορισμός του εγκλεισμού στα καταστήματα κράτησης ως κυρωτικό μέτρο.

Με δεδομένη την αναγκαιότητα της επανεξέτασης του θεσμικού πλαισίου του Δικαίου των Ανηλίκων, προτείνονται σημαντικές τροποποιήσεις στο ουσιαστικό του μέρους οι οποίες σέβονται τη δομή και την εσωτερική συνέπεια του Κ.Π.Δ. και του Π.Κ. και είναι οι ακόλουθες:

- η κατάργηση της διάκρισης σε «παιδιά» και «εφήβους» (αντ' αυτής καθορίζονται μόνο ηλικιακά όρια για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων),
- ο εμπλουτισμός των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων για την καλύτερη αντιμετώπιση το ανήλικου παραβάτη,
- η κατάργηση της αοριστίας της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση νέων,
- η θεσμοθέτηση των μέτρων της προσφοράς κοινωφελούς υπηρεσίας, της αποζημίωσης του θύματος, της φοίτησης σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης κλπ,
- η δυνατότητα συνδυασμού περισσότερων μέτρων μη στερητικών της ελευθερίας για την επίτευξη του καλύτερου αποτελέσματος και
- ο περιορισμός των περιπτώσεων κατά τις οποίες είναι δυνατή η στέρηση της ελευθερίας του ανήλικου.

Όσον αφορά το πεδίο των δικονομικών διατάξεων που σχετίζονται με την παραβατικότητα των ανηλίκων, επήλθαν οι εξής καινοτόμες ρυθμίσεις:

1. η δυνατότητα του εισαγγελέα να αναστέλλει την ποινική δίωξη για περιστασιακούς ανήλικους δράστες και για ορισμένες μικρής

σημασίας αξιόποινες πράξεις και μάλιστα παρέχεται η δυνατότητα ο ίδιος να διατάσσει αναμορφωτικά μέτρα (όχι όμως μέτρα κατά της ελευθερίας ή περιορισμού σε ειδικό κατάστημα),

2. ο επαναπροσδιορισμός της καθ' ύλην αρμοδιότητας του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων,

3. η διερεύνηση της δυνατότητας άσκησης έφεσης (άρθρο 489 Π.Κ.), η ανάθεση στον Εισαγγελέα Ανηλίκων της εφαρμογής των αποφάσεων του Δικαστηρίου Ανηλίκων.

Ακόμη, σημαντική καινοτομία αποτελεί και η μεταρρύθμιση η οποία καθορίζει τα όρια της Ποινικής ανηλικότητας. Σύμφωνα λοιπόν με το νέο σχέδιο νόμου ως ανήλικοι εννοούνται πλέον όσοι κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν ηλικία μεταξύ 8ου και 18ου έτους συμπληρωμένων, χωρίς διάκριση μεταξύ παιδιών και εφήβων . Με τον τρόπο αυτό γίνεται εναρμόνιση με την ισχύουσα στο Αστικό μας Δίκαιο ανηλικότητα και με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν.2101/1992), που θεωρεί ως παιδί «κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών». (Πιτσελά , (2004). Η κοινωνική αρωγή στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης. Αθήνα: Σάκκουλας)

Επιπρόσθετα, έγινε διεύρυνση των λόγων άσκησης έφεσης και εμπλουτισμός των περιοριστικών όρων. Πιο συγκεκριμένα :

- εμπλουτίζονται τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που τίθενται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου για την καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων ενός ανήλικου παραβάτη, έτσι ώστε να επιλέγεται κάθε φορά το ηπιότερο μέτρο που θεωρείται αναγκαίο, δίκαιο και αποτελεσματικό για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Προστίθενται έτσι εναλλακτικές δυνατότητες, που κατ' εξαίρεση μπορούν να χρησιμοποιηθούν σωρευτικά.
- Εισάγονται νέες ρυθμίσεις όπως η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου σε ανάδοχη οικογένεια, η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος μέσω της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων για έκφραση συγγνώμης του ανήλικου προς το θύμα και για την εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, η αποζημίωση του θύματος και η κατ' άλλο τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, η παροχή κοινωφελούς υπηρεσίας, η παρακολούθηση κοινωνικο-ψυχολογικών προγραμμάτων ή

ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, η φοίτηση σε σχολές επαγγελματικές ή άλλης εκπαίδευσης και κατάρτισης (νέο ά. 122 ΠΚ)

- Εισάγεται η αυτοδίκαιη παύση των αναμορφωτικών μέτρων μόλις ο ανήλικος συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του (του 21^{ου} που ίσχυε παλιότερα, νέο ά. 125 ΠΚ)

Επίσης, αυξάνεται από το 12ο στο 13ο έτος συμπληρωμένο το ηλικιακό όριο έως το οποίο υπάρχει δυνατότητα επιβολής μόνο αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων. Μετά το 13ο έτος μπορεί να επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός (νέο ά. 126 ΠΚ).

- Θεσπίζεται ο τακτικός δικαστηριακός έλεγχος ως προς την ύπαρξη ή μη των προϋποθέσεων για αντικατάσταση ή άρση των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων (νέο ά. 124 ΠΚ).

- καθορίζονται με πληρέστερο τρόπο οι περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ανήλικος παραβάτης εμφανίζει σοβαρά ψυχικά ή σωματικά προβλήματα, διευρύνονται οι εναλλακτικές δυνατότητες για θεραπευτικά μέτρα (π.χ. παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος) και εισάγεται ο θεσμός της «ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης» (νέο ά. 123ΠΚ).

- Αναφορικά με το θέμα της ιδιαίτερα επαχθούς ποινής του ποινικού σωφρονισμού, προσαρμόζεται η ορολογία του Ποινικού Κώδικα προς εκείνη του Σωφρονιστικού Κώδικα κι έτσι ο χώρος όπου οι ανήλικοι εκτίουν αυτή την ποινή ονομάζεται εφεξής «ειδικό κατάστημα κράτησης νέων», αντί «σωφρονιστικό κατάστημα». Εξάλλου, η ποινή αυτή μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί πλέον να επιβάλλεται και, ιδίως, για αξιόποινες πράξεις βίας ή τελούμενες κατ' επάγγελμα, κατ' εξακολούθηση ή καθ' υποτροπή, ενώ και η διάρκειά της θα πρέπει εφεξής να ορίζεται επακριβώς στην απόφαση του δικαστηρίου. Τέλος, καθιερώνεται η δυνατότητα μετατροπής και αναστολής του ποινικού σωφρονισμού με τους όρους που ισχύουν για τους ενήλικες (νέο ά. 127 ΠΚ).

- Για τα πταίσματα η μεταχείριση των ανηλίκων καθίσταται ηπιότερη (νέο ά. 128 ΠΚ), δηλαδή επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά μέτρα όπως επίπληξη, ανάθεση υπεύθυνης επιμέλειας.

- καθίστανται ευνοϊκότερες οι ρυθμίσεις για την υπό όρο απόλυση των ανηλίκων, έτσι ώστε ο χρόνος δοκιμασίας να μην υπερβαίνει το ύψος του υπόλοιπου της ποινής που πρέπει να εκτιθεί. Η υπό όρο απόλυση προβλέπεται να χορηγηθεί αμέσως μόλις συμπληρωθεί η έκτιση του μισού της επιβληθείσας ποινής.
- εξειδικεύονται ακόμη περισσότερο οι υποχρεώσεις που μπορούν να επιβληθούν στον ανήλικο κατά τον χρόνο της δοκιμασίας του, (δηλ. κατά τον χρόνο που έχει αφεθεί προσωρινά ελεύθερος) και θεσπίζονται ειδικές ευνοϊκές διατάξεις για ανηλίκους που η παραβατικότητά τους έχει σχέση με τα ναρκωτικά (νέο ά. 129 ΠΚ).

Δηλαδή στην τελευταία αυτή περίπτωση υπάρχει δυνατότητα απόλυσης και πριν από την έκτιση του μισού της ποινής, εφόσον ο ανήλικος παρακολούθησε επιτυχώς εγκεκριμένο συμβουλευτικό πρόγραμμα στο κατάστημα κράτησης και προσκομίζεται βεβαίωση από αναγνωρισμένο πρόγραμμα απεξάρτησης ότι αυτός γίνεται στη συνέχεια αποδεκτός στο πρόγραμμα. (Ιωαννίδη-Ψυχογιού Β., (2001). Ο θεσμός των αναμορφωτικών Καταστημάτων/ Ιδρυμάτων Αγωγής. Αθήνα: Σάκουλας.)

- Ο περιορισμός κράτησης νέων, δηλ. ο εγκλεισμός τους σε ειδικό κατάστημα κράτησης είναι πλέον η έσχατη λύση (νέο ά. 54 ΠΚ).
- παρέχεται εφεξής στον εισαγγελέα η δυνατότητα να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος ανηλίκου και ταυτόχρονα του δίνεται η δυνατότητα να επιβάλλει ένα από τα προβλεπόμενα εναλλακτικά μέτρα για ανηλίκους, (όχι περιοριστικά της ελευθερίας), όπως η προσφορά κοινωφελούς εργασίας, μόνο όμως για μικρής σημασίας αδικήματα (όχι βέβαια για κακουργήματα) (νέο ά. 45Α ΚΠΔ).
- σε κάθε περίπτωση προτείνεται ο υποχρεωτικός χωρισμός της δίκης ανηλίκων από αυτή των ενηλίκων, που φέρονται να έχουν διαπράξει από κοινού αδικήματα ή που έχουν τελέσει συναφείς αξιόποινες πράξεις (νέο ά. 130 ΚΠΔ). Η προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί στον ανήλικο κρατούμενο, εφόσον έχει συμπληρώσει το 13ο έτος της ηλικίας του, ενώ όταν αδυνατεί να πληρώσει την εγγύηση που του έχει επιβληθεί δεν μπορεί για μόνο το λόγο

αυτό να αντικατασταθεί ο περιοριστικός αυτός όρος με προσωρινή κράτηση και να εγκλειστεί στις φυλακές (νέο ά. 282 ΚΠΔ).

4.2.1 Ορολογία

Ο ν. 3189/2003 τροποποίησε και διατύπωσε, εκ νέου τους τίτλους και όρους που υπήρχαν στον Π.Κ. όσο και στο Κ.Π.Δ. αντικατέστησε τον τίτλο του όγδοου κεφαλαίου του Π.Κ. «Ανήλικοι Εγκληματίες», με τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις για Ανηλίκους» καθώς επίσης τους τίτλους των άρθρων από «Ανήλικοι που δικάζονται μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους» στο νέο τίτλο «Εκδίκηση μετά την συμπλήρωση του 18^{ου} έτους» (άρθρο 130 Π.Κ.), τον τίτλο «Εγκληματίες μετεφηβικής ηλικίας» στον τίτλο «Νεαροί ενήλικες» (άρθρο 133 Π.Κ.) και τον τίτλο «Περιορισμός σε Σωφρονιστικό Κατάστημα» στον τίτλο «Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων» (άρθρο 54 Π.Κ.).

4.2.2 Ηλικιακά όρια

Νήπια

Με το Ν. 3189/2003 καθορίζεται ότι νήπια είναι τα άτομα που βρίσκονται σε ηλικία κάτω των 8 ετών και πολύ ορθά προβλέπεται ότι δεν υποβάλλονται σε ποινική μεταχείριση, ούτε και σε μεταχείριση πρόνοιας. Για τη μεταχείριση των νηπίων υπεύθυνοι είναι οι γονείς τους.

Ποινικά ανεύθυνοι ανήλικοι – Παιδιά ηλικίας 8 έως 13 ετών

Με το Ν. 3189/2003, σε σχέση με τη μεταχείριση των ανηλίκων, ηλικίας 8 έως 13 ετών, επήλθαν οι ακόλουθες μεταβολές: Σχεδιάστηκαν κάποια αναμορφωτικά μέτρα, καταργήθηκε ο όρος «παιδιά» και άλλαξαν τα ηλικιακά όρια από (7 έως 12) σε (8 έως 13 ετών).

Ανήλικοι – Έφηβοι 13 έως 18 ετών

Μεταξύ των ποινικά ανεύθυνων ανηλίκων και των πλήρως ποινικά υπεύθυνων ατόμων της μετεφηβικής ηλικίας, παρεμβάλλονται τα άτομα εφηβικής ηλικίας, τα οποία άλλοτε είναι ποινικώς ανεύθυνα (αρ. 126 § 3 Π.Κ.) και άλλοτε είναι ποινικώς υπεύθυνα (αρ. 127 § 1 Π.Κ.).

Ο ανήλικος παραβάτης της εφηβικής ηλικίας εξετάζεται ειδικά κάθε φορά για την ποινική ευθύνη που φέρει όσον αφορά την παραβατική πράξη που έχει

τελέσει. Εξετάζεται και κρίνεται κάθε φορά για τη συγκεκριμένη πράξη και ανάλογα το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού.

Για την επιβολή της αρμόζουσας ποινής σε βάρος ενός έφηβου ανήλικου εξετάζεται η προσωπικότητα του ανήλικου παραβάτη σε συνδυασμό με τις περιστάσεις της τέλεσης της πράξης (αρ. 79 Π.Κ.) και επιβάλλεται ποινή σε περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαίο για την αποτροπή του ανηλίκου από την τέλεση νέων παραβατικών πράξεων (άρθρο 127 § 1 Π.Κ.). Κριτήριο επιβολής της ποινής σε ανήλικο εφηβικής ηλικίας είναι η αρνητική πρόγνωση, η οποία ανταποκρίνεται στην πιθανολογούμενη από μέρους του ανηλίκου εμφάνιση υποτροπής.

Με την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3189/2003 η μεταχείριση του έφηβου παραβάτη ασκείται με αναμορφωτικά μέτρα (αρ. 122 Π.Κ.) και θεραπευτικά μέτρα (αρ. 123 Π.Κ.), εφόσον η κατάσταση του απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση ενώ πραγματοποιήθηκαν σημαντικές μεταβολές όσον αφορά την ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων εφηβικής ηλικίας 13 έως 18 ετών:

- διευρυνθήκαν τα αναμορφωτικά μέτρα,
- δεν γίνεται χρήση του όρου «έφηβοι»,
- διευρυνθήκαν τα ηλικιακά όρια και επεκτείνονται πλέον από το 13ο έτος έως το 18ο έτος συμπληρωμένο.
- καθιερώνεται η υποχρέωση στην απόφαση του Δικαστηρίου να ορίζονται με ακρίβεια η διάρκεια της ποινής του Σωφρονισμού (αρ. 127 Π.Κ.).

Ποινικά υπεύθυνοι ανήλικοι

Άρθρο 127 - Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι

1. Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του, κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

2. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 54.

Ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται εφόσον ο ανήλικος είναι ποινικά υπεύθυνος. Κατά το άρθρο 133 του Π.Κ. το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει

ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83) σε όποιον, κατά το χρόνο που τέλεσε αξιόποινη πράξη, είχε συμπληρώσει το δέκατο όγδοο, όχι όμως και το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 130.

Σε περίπτωση αμφιβολίας για την ύπαρξη ποινικής ευθύνης πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή «in dubio pro reo» (σε περίπτωση αμφιβολίας υπέρ του κατηγορουμένου) και κατ' ακολουθία ο ανήλικος υποβάλλεται σε αναμορφωτικά μέτρα και σε θεραπευτικά μέτρα, εφόσον η κατάσταση του απαιτεί ειδική μεταχείριση.

Ακόμη, εφόσον έχουν διαπράξει αξιόποινη πράξη η δίκη τους μπορεί να πραγματοποιηθεί μετά την συμπλήρωση του 18ου έτους ενώ το Δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει αντί για περιορισμό σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης νέων, την ποινή που προβλέπεται για την πράξη, ελαττωμένη σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 83 του Π.Κ. Τούτο γίνεται εφόσον το δικαστήριο κρίνει ότι εάν και ο Ποινικός Σωφρονισμός του ανηλίκου είναι αναγκαίος, δεν είναι όμως σκόπιμος ο περιορισμός του σε ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (αρ. 130 § 1 του Π.Κ.).

Οι στερητικές της ελευθερίας ποινές που επιβλήθηκαν σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο δεν συνεπάγονται σε καμία περίπτωση τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας.

Κατά γενικό κανόνα οι κατάδικοι αυτοί κρατούνται χωριστά από άλλους ενήλικους κατάδικους.

Ενώ σύμφωνα με το άρθρο 131 του Π.Κ. για την έναρξη εκτέλεσης της απόφασης μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους, ισχύουν τα εξής:

1. Αν ο καταδικασμένος σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων συμπλήρωσε το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του, πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε, αν κρίνει ότι ο περιορισμός αυτός δεν είναι σκόπιμος, μπορεί να τον αντικαταστήσει με την ποινή που προβλέπεται στο προηγούμενο άρθρο.

2. Αν ο καταδικασμένος συμπλήρωσε το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του, η αντικατάσταση του περιορισμού κατά την παράγραφο 1 είναι υποχρεωτική.

Νεαροί ενήλικες

Ως νεαροί ενήλικες εννοούνται τα άτομα που έχουν συμπληρώσει το 18^ο

έτος της ηλικίας τους, όχι όμως το 21^ο. Τα άτομα αυτά ονομάζονται μετέφηβοι αφού βρίσκονται στην μετεφηβική ηλικία. Έτσι λοιπόν, στις αξιόποινες πράξεις των μετεφήβων εφαρμόζονται οι κανόνες του Γενικού Ποινικού Δικαίου και υποβάλλονται στις κύριες ποινές του.

Όπως προαναφέρθηκε, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ποινή ελαττωμένη όπως προβλέπετε από το άρθρο 133 σε όποιον κατά το χρόνο που τέλεσε αξιόποινη πράξη, είχε συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος, όχι όμως το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του. Ακόμα, η επιβολή μειωμένης ποινής βρίσκεται στην κρίση του δικαστηρίου όπως προβλέπουν τα άρθρα 832 και 843 του Π.Κ. (Γεωργούλας Σ, (2000). *Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα)

4.2.3. Αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα (σύμφωνα με το ν. 3189/2003)

«Τα αναμορφωτικά και τα θεραπευτικά μέτρα είναι σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη στη θεωρία και την πάγια νομολογία μέτρα ασφαλείας αναπληρωματικά της ποινής». (Α. Πιτσελά, 2004)

Τα αναμορφωτικά αλλά κυρίως τα θεραπευτικά μέτρα έχουν περισσότερο ιατρικό χαρακτήρα και δεν περιέχουν μομφή για το πρόσωπο εκείνου στο οποίο επιβάλλονται και έχουν ενσωματωθεί στα μέτρα ασφαλείας του Γενικού Ποινικού Δικαίου. Συνιστούν αυτοτελείς κατηγορίες των εννόμων συνεπειών του ποινικού δικαίου ανηλίκων.

Σκοπός τους είναι να αντιμετωπίσουν την επικινδυνότητα του δράστη ενώ η επιβολή κυρίως των αναμορφωτικών μέτρων στηρίζεται στη δυνατότητα βελτίωσης του χαρακτήρα του ανήλικου παραβάτη. Η επιβολή αναμορφωτικών μέτρων προϋποθέτει την τέλεση μιας άδικης πράξης που τιμωρείται από τον νόμο και καταλογίζεται στον δράστη.

4.2.3.α Αναμορφωτικά μέτρα

Όπως προβλέπει το άρθρο 122 του Π.Κ. τα αναμορφωτικά μέτρα τα οποία επιβάλλονται στους ανήλικους είναι τα εξής:

- i. η επίπληξη του ανηλίκου,
- ii. η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του,

- iii. η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια,
- iv. η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων,
- v. η συνδιαλλαγή μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης,
- vi. η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο,
- vii. η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο,
- viii. η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς,
- ix. η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης,
- x. η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής,
- xi. η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων και
- xii. η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

Σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορεί να επιβληθούν επιπλέον υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή τη διαπαιδαγώγησή του. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν δύο ή περισσότερα από τα μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις i έως και ix της προηγούμενης παραγράφου.

Θεραπευτικά μέτρα

Σύμφωνα με το άρθρο 123 του Π.Κ. αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινόπνευματων ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην

πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει:

- i. την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια,
- ii. την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων,
- iii. την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο και
- iv. την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν τα μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις i ή ii σε συνδυασμό με το μέτρο που προβλέπεται στην περίπτωση iii.

Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι κατά περίπτωση υπάγονται σε Μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή σε ιατρικά κέντρα υγείας ή κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα.

Αν ο ανήλικος είναι χρήστης ναρκωτικών και αν η χρήση του έχει γίνει έξη και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις, το δικαστήριο πριν επιβάλει θεραπευτικά μέτρα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, διατάσσει ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 13 παράγραφος 2 του Ν. 1729/1987.

Είναι γεγονός ότι με τον νέο νόμο έγινε σημαντική προσπάθεια να εναρμονιστεί η ελληνική ποινική νομοθεσία για την μεταχείριση των ανηλικών παραβατών με την γενικότερη διεθνή τάση της ποινικής αντιμετώπισής τους.

Παρόλα αυτά, όμως, από τις τροποποιήσεις του νόμου, αν εξαιρέσουμε κάποιες συγκεκριμένες, όπως αυτή της αύξησης των ηλικιακών της ποινικής ανηλικότητας και την εξίσωσή της με την αστική ανηλικότητα (στην οποία, η χώρα μας έπρεπε να είχε προβεί από την επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (με το νόμο 2101/1992) ένα μεγάλο μέρος των υπόλοιπων τροποποιήσεων αφορούν αλλαγές στην ορολογία», οι οποίες δεν είναι καθόλου καθησυχαστικές, ούτε είναι βέβαιο ότι σηματοδοτούν ριζικές αλλαγές όπως λ.χ. συμπεριφοράς των φορέων εξουσίας απέναντι στους ανήλικους παραβάτες ή της οργάνωσης και λειτουργίας των ειδικών

καταστημάτων κράτησης νέων. Κι αυτό διότι δεν αρκεί να αλλάζουν μόνο οι ορολογίες, για να αλλάξουν και οι συμπεριφορές, ούτε η μετονομασία των Ιδρυμάτων για να αλλάξει το έργο που επιτελούν.

Αυτά μπορούν να επιτευχθούν με την κατάλληλη επιμόρφωση, δημιουργία νέων σύγχρονων κτιρίων, τα οποία θα έχουν τις απαιτούμενες εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό (όπως λ.χ. κέντρα εκπαίδευσης και επαγγελματικού προσανατολισμού, επανδρωμένα με κατάλληλα καταρτισμένο προσωπικό, εφοδιασμένο με τα κατάλληλα προγράμματα, ψυχοσωματικής υποστήριξης των ανηλίκων και ομαλής κοινωνικής επανένταξης τους, δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων κ.α.) (Μ. Τερζοπούλου, ο Ν. 3189/2003, Π.Δ. 2003,1181).

Επίσης στην προσπάθεια του νομοθέτη για την εναρμόνιση της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων με τα διεθνώς κρατούντα, δεν λήφθηκαν υπόψη οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας και αυτό έχει ως αποτέλεσμα κι αυτές οι καινοτόμες διατάξεις (λ.χ. των νέων προβλεπόμενων αναμορφωτικών μέτρων και της δυνατότητας αποχής του εισαγγελέα από την άσκηση ποινικής δίωξης) να κινδυνεύουν να μείνουν ανενεργές. Και αυτό, διότι σύμφωνα με τον Αλεξάκη «ενώ εισήγαγε από το εξωτερικό αξιόλογα μέτρα, τα οποία εκεί εφαρμόζονται με θετικά αποτελέσματα, δεν εισήγαγε παράλληλα ούτε και προέβλεπε την δημιουργία, αντίστοιχων του εξωτερικού, θεσμών στήριξης, όπως λ.χ. μιας κεντρικής αρχής που θα οργανώνει και θα επιβλέπει το έργο των προγραμμάτων, ούτε τις προϋποθέσεις δημιουργίας υλικοτεχνικής υποδομής στελεχωμένης με τα καταλληλότερα πρόσωπα (και από την άποψη θεωρητικής κατάρτισης αλλά και από άποψη ευαισθησίας)».

Συνεχίζοντας ο Αλεξάκης αναφέρει ότι δεν δημιουργήθηκε ένα αυτοτελές νομοθέτημα, ο Κώδικας Δικαίου Ανηλίκων, όπως (είχε προβλέψει ο ν. 2145/1993, και που κατ' επανάληψη έχει προταθεί από θεωρητικούς) ώστε να αποδεσμευτούν οι ανήλικοι από τους κανόνες του Ποινικού Δικαίου των Ενηλίκων, καθώς δεν πήρε και μέτρα «για την αντιμετώπιση της δυσκινησίας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, κι ούτε τόλμησε να προβεί στην απεγκληματοποίηση των αδικημάτων εκείνων (λ.χ. επαιτεία) όπου πραγματικό θύμα είναι ο ίδιος ο ανήλικος- δράστης» (Αλεξάκης Γ. Νομικός, Περιοδικό «Κλίμακα» Τεύχος 6, 1994).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

ΔΟΜΕΣ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Υπουργείο Δικαιοσύνης/ Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής:

Το 1988 με το ΠΔ 278/1988, με βάση το άρθρο 7, ιδρύεται η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Έτσι, ο αρμόδιος φορέας της πολιτείας για την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων είναι το Υπουργείο Δικαιοσύνης, το οποίο διαθέτει δύο τμήματα που ασχολούνται με την πρόληψη, τη σωφρονιστική αγωγή και τη μετασωφρονιστική μέριμνα των ανηλίκων, το τμήμα της Πρόληψης Εγκληματικότητας και Αγωγής Ανηλίκων και το Τμήμα Συνθηκών Λειτουργίας Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων και Σωφρονιστικών Καταστημάτων.

- Η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής, ασχολείται:

α) με την πρόληψη της εγκληματικότητας ανηλίκων

β) με την μέριμνα της εγκληματικότητας ανηλίκων

γ) με την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας ανηλίκων

δ) με την θέσπιση και την υλοποίηση μέτρων κατάλληλης αρωγής

ε) με την παρακολούθηση και άρση της διοικητικής επιμέλειας ανηλίκων

στ) με την οργάνωση των υπηρεσιών επιμελητών ανηλίκων

με την μέριμνα για την οργάνωση των ΕΠΑ και των Ιδρυμάτων Αγωγής.

Το τμήμα Συνθηκών Λειτουργίας Ιδρυμάτων Αγωγής και Σωφρονιστικών καταστημάτων μεριμνά για την ίδρυση, κατάργηση, οργάνωση και λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων.

Στην αρμοδιότητα του τμήματος αυτού έχει υπαχθεί από τις 20 Σεπτεμβρίου 1988 και κάθε αναγόμενο θέμα στην οργάνωση και λειτουργία των Σωφρονιστικών καταστημάτων, στη μέριμνα για την ορθή εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων με τις οποίες επιβάλλονται σωφρονιστικά μέτρα σε ανηλίκους και στην μέριμνα για τη λήψη κάθε μέτρου γενικά για την κοινωνική τους επανένταξη (Φ. Τζέρμπη, 1990, σελ. 249-257).

Ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων σύμφωνα με το νόμο έπρεπε να έχει ειδικά προσόντα (υπάλληλος Π.Ε. κλάδου με πτυχίο Παντείου ή Νομικής). Όμως αυτό δεν υφίσταται και ο προϊστάμενος της διεύθυνσης, καθώς αλλάζει βάσει της επετηρίδας, δεν έχει κάποια επιστημονική ειδίκευση σε θέματα ανηλίκων, καθώς δεν έχουν ούτε οι υπόλοιποι υπάλληλοι, ο αριθμός των οποίων είναι μικρός σύμφωνα με τα καθήκοντά τους (Γεωργούλας, 2000, σελ. 176).

Παρά την γενικότερη μέριμνα όμως, δεν υπάρχει ένας οργανωμένος κεντρικός φορέας ο οποίος να χαράσσει μακροπρόθεσμα την αντεγκληματική πολιτική, να συνεργάζεται με ομόλογους φορείς του εξωτερικού και να προωθεί μέτρα ή θεσμούς προληπτικού χαρακτήρα, συντονίζοντας μάλιστα τις αντίστοιχες πρωτοβουλίες φορέων οι οποίοι θα μπορούσαν να βοηθήσουν προς την κατεύθυνση αυτή όπως η Τοπική Αυτοδιοίκηση, η Εκκλησία, οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι εθελοντικές ομάδες ευαισθητοποιημένων πολιτών. (Γεωργούλας, 2000).

5.1.1 Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ)

Ιδρύθηκαν το 1943 και λειτουργούν σε όλα τα Πρωτοδικεία της χώρας υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Στεγάζονται συνήθως στα κτίρια των κατά τόπους Πρωτοδικείων ή Εφετείων. Σύμφωνα με το νόμο 2298/93 άρθρο 18, στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου λειτουργεί και εταιρεία προστασίας ανηλίκων. Είναι Νομικά πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), όπου οργανωτικά ανήκουν στη Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, το οποίο έχει και την εποπτεία τους. (Σταθόπουλος Π., Κοινωνική Πρόνοια, σελ. 371).

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 7 έως 17 ετών που κινδυνεύουν να παραβατήσουν για διάφορους λόγους. Όταν διαπιστωθεί από τους γονείς ή ακόμη και από τον υπόλοιπο κοινωνικό περίγυρο του παιδιού (συγγενείς, δάσκαλοι), ότι ο συγκεκριμένος ανήλικος βρίσκεται σε ακατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον ή παρουσιάζει αντικοινωνική συμπεριφορά, έχουν τη δυνατότητα αλλά και την υποχρέωση να απευθυνθούν στις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων που βρίσκεται στην περιοχή τους.

Διοικούνται από επταμελή συμβούλια, αποτελούμενα από εισαγγελέα, διευθυντή φυλακών, κοινωνική λειτουργό, επιμελητή ανηλίκων, γιατρό, δικηγόρο και τραπεζοϋπάλληλο, οι οποίοι ορίζονται από τον υπουργό Δικαιοσύνης με τριετή θητεία. (Χαΐδου Αν. Η ιδρυματική και Εξωϊδρυματική μεταχείριση στην Ελλάδα, σελ. 77).

Οι πόροι της ΕΠΑ προέρχονται από επιχορηγήσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, από εισφορές μελών και κληροδοτήματα.

Διπλός είναι ο στόχος των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων. Δρουν τόσο σε προληπτικό όσο και σε κατασταλτικό επίπεδο. Οι αρμοδιότητές τους είναι πολλές, όπως η παροχή υλικής και κοινωνικής στήριξης, η επαγγελματική κατάρτιση, η εκπαίδευση, η ψυχαγωγία, η πολιτιστική καλλιέργεια, η παροχή στέγης σε ανήλικους οι οποίοι έχουν απολυθεί από ιδρύματα αγωγής ή από σωφρονιστικά καταστήματα. Βοηθούν τους ανήλικους στην κοινωνική προσαρμογή καθώς επίσης τους παρέχουν και δικαστική ασφάλεια από εθελοντές δικηγόρους, όταν την έχουν ανάγκη.

Ορισμένες ΕΠΑ διαθέτουν και Στέγες Φιλοξενίας όπου μπορούν να φιλοξενηθούν ανήλικοι των οποίων οι γονείς δεν είναι κατάλληλοι για την διαπαιδαγώγησή τους ή ακόμα δεν μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά τους όσα χρειάζονται. Οι Στέγες Φιλοξενίας είναι ιδιοκτησία των ΕΠΑ. Σκοπός τους εκτός από τη δωρεάν διαμονή και διατροφή των παιδιών, είναι ότι παρέχει και τη δυνατότητα της ψυχοκοινωνικής τους στήριξης και της αντιμετώπισης των προβλημάτων τους. Η δυνατότητα φιλοξενίας τους μέχρι 11 παιδιά, κορίτσια ηλικίας 6 έως 15 ετών. Στέγες Φιλοξενίας Ανηλίκων λειτουργούν σε αρκετές πόλεις της Ελλάδας και φυσικά στην Αθήνα.

Στις μέρες μας, σημαντικό ρόλο όμως παίζει και κατά πόσο υπάρχει ή όχι προσφορά εθελοντικής εργασίας στο χώρο των ΕΠΑ. Δεν αρκεί μόνο το μόνιμο προσωπικό των ΕΠΑ, καθώς οι ανάγκες- ηθικές και υλικές- των παιδιών όπου χρειάζονται αυτή τη στήριξη είναι πολλές και σημαντικές. (Σπινέλλη Κ. Δ., (2006). Το πρόβλημα της παραβατικότητας στην Ελλάδα. Αθήνα:2006)

5.1.2 Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Το 1944 με το νόμο του 1930 αναγνωρίζεται η χρησιμότητα του θεσμού των επιμελητών ανηλίκων. Η υπηρεσία αυτή είναι μια υπηρεσία από ικανά άτομα όπου προστατεύουν τους ανήλικους, έχοντας οι ίδιοι την επιμέλειά τους. Είναι υπεύθυνη για την άσκηση του μέτρου της "επιμέλειας".

Αρχικά επιμελητής ανηλίκων ήταν εθελοντές κοινωνικοί λειτουργοί. Σήμερα πια οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν διορίζονται επιμελητές ανηλίκων. Οι έμμισθοι πια Επιμελητές Ανηλίκων προσλαμβάνεται έπειτα από το σχετικό διαγωνισμό και πρέπει να είναι από 25 έως 35 ετών και να έχουν τελειώσει Νομική ή Φιλοσοφική ή Παιδαγωγικά ή Θεολογία.

Ο βασικός ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων είναι κυρίως η πρόληψη και η καταστολή της παραβατικότητας. Οι Επιμελητές Ανηλίκων διεξάγουν κοινωνική έρευνα για να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα στοιχεία για τη προσωπικότητα καθώς και για το κοινωνικό περιβάλλον του ανήλικου με παραβατική συμπεριφορά και έπειτα συντάσσουν την έκθεση του ανήλικου. Με την έκθεσή του ο επιμελητής ανηλίκων βοηθάει τον εισαγγελέα να πάρει την σωστότερη απόφαση για τον ανήλικο παραβάτη.

Συνεργάζονται κυρίως με την οικογένεια του ανήλικου καθώς και με το υπόλοιπο κοινωνικό του περιβάλλον, όπως το σχολείο, οι παρέες για να βρουν την αιτία της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του ανήλικου.

Επίσης, ο επιμελητής ανηλίκων διοργανώνει διαφόρων ειδών σεμινάρια για όλους τους πολίτες που ενδιαφέρονται να μάθουν για να προσφέρουν και αυτοί με τη σειρά τους στην πρόληψη αλλά και γιατί όχι και στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων. Οι πολίτες εποπτεύονται από τους

επιμελητές ανηλίκων, οι οποίοι παρακολουθούν την εξέλιξη τους, στο πώς να χειρίζονται δηλαδή περιπτώσεις ανηλίκων όπου βρίσκονται από αυτούς υπό στενή παρακολούθηση.

Οι βασικές αρχές που διέπουν τη σχέση του επιμελητή με τον ανήλικο και το περιβάλλον του είναι: ο σεβασμός του ατόμου και της προσωπικότητάς του, η αναγνώριση των δικαιωμάτων του, η τήρηση εχεμύθειας και η παροχή βοήθειας.

Συμπερασματικά ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκου είναι κυρίως η πρόληψη αλλά και η αποκατάσταση της παραβατικότητας. Ασκούν μέτρα που έχει επιβάλλει το δικαστήριο και που στοχεύουν στην ανατροπή της υποτροπής και στην κοινωνική επανένταξη του ανηλίκου. Τα μέτρα αυτά είναι αναμορφωτικά (επίπληξη) και θεραπευτικά (ύστερα από γνωμάτευση γιατρού).

Αν και βαρυσήμαντος ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκων, συναντά μεγάλες δυσκολίες λόγω έλλειψης δυναμικού. Στην Αθήνα η έλλειψη επιμελητών ανηλίκων είναι τρομακτική, αν αναλογιστεί κανείς ότι είναι μόνο 17 (παρόλο που οι οργανικές θέσεις φτάνουν τις 34). Αντίστοιχη είναι η κατάσταση στην περιφέρεια, όπου υπάρχουν συνολικά 85 επιμελητές ανηλίκων, αριθμός πολύ μικρός, με αποτέλεσμα σε πολλές περιοχές –ακόμη και σε πρωτεύουσες νομών– να μην υπάρχει επιμελητής.

Η έλλειψη δυναμικού είναι μόνο ένα από τα προβλήματα. Το παζλ της δυσλειτουργίας του κομβικού για την περαιτέρω πορεία και εξέλιξη της κοινωνίας κλάδου συμπληρώνεται από την έλλειψη εκπαίδευσης, την έλλειψη πλαισίου πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων, από το εύρος των αρμοδιοτήτων των επιμελητών ανηλίκων, το οποίο δεν έχει οριοθετηθεί νομοθετικά, την έλλειψη κώδικα δεοντολογίας, την ανυπαρξία μηχανοργάνωσης. Από τους ελάχιστους συμμάχους των επιμελητών ανηλίκων, ο νέος νόμος που ψηφίστηκε για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας. Ωστόσο, υπάρχουν σοβαρές δυσχέρειες στην εκμετάλλευση του πλουραλισμού των αναμορφωτικών μέτρων, καθώς δεν υπάρχουν οι κατάλληλες κρατικές υποδομές.

Για παράδειγμα, οι Δήμοι δεν είναι έτοιμοι να υποδεχθούν τους ανήλικους παραβάτες στους οποίους έχει επιβληθεί το μέτρο της κοινωνικής εργασίας, με

αποτέλεσμα οι επιμελητές ανηλίκων να απευθύνονται σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες θα επιτελέσουν το συμβουλευτικό, θεραπευτικό ή αναμορφωτικό έργο. Σημειωτέον ότι δεν υπάρχουν πρωτόκολλα συνεργασίας μεταξύ της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων και των ΜΚΟ (σ.σ. με εξαίρεση τη θεραπευτική κοινότητα «Στροφή»), με αποτέλεσμα να εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια των ΜΚΟ να αναλάβουν τα παιδιά. Και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που αρνούνται, καθώς υπάρχει η άποψη ότι η «φιλοξενία» ανήλικων παραβατών δίνει «το κακό παράδειγμα» στους υπόλοιπους...

Οι παραπάνω συνισταμένες έχουν ως αποτέλεσμα την συνεχή υποβάθμιση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και τη μετάλλαξη του περιεχόμενου της εργασίας των επιμελητών, καθώς από έναν εν δυνάμει εξελισσόμενο κλάδο, καταλήγει σε απλό προθάλαμο του δικαστηρίου ανηλίκων και σε «διεκπεραιωτικό» γραφείο εμπειρικά συντασσόμενων εκθέσεων κοινωνικών ερευνών ή ατομικών δελτίων.

Αναλυτικά τα προβλήματα που δυσχεραίνουν το έργο της υπηρεσίας είναι:

1. Έλλειψη προσωπικού. Πλην της επιμέλειας, στα καθήκοντα των επιμελητών είναι και η κατάρτιση κοινωνικής έρευνας στο στάδιο της προδικασίας για ανηλίκους που είναι υπόδικοι. Η κοινωνική αυτή έρευνα συνοδεύει τον ανήλικο στο δικαστήριο και λαμβάνεται –προαιρετικά– υπόψη από τον δικαστή ανηλίκων στην επιβολή του είδους της ποινής. Ακόμη, στα καθήκοντά τους περιλαμβάνεται η εποπτεία της ζωής των παραβατών με επισκέψεις στο σπίτι, στην εργασία, το σχολείο κ.ο.κ. αλλά λόγω του αυξημένου φόρτου εργασίας και της έλλειψης προσωπικού, δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν.

2. Έλλιπής εκπαίδευση. Οι επιμελητές ανηλίκων υπάγονται διοικητικά στο υπουργείο Δικαιοσύνης και διορίζονται μέσω ΑΣΕΠ. Διαθέτουν είτε πανεπιστημιακή είτε τεχνική εκπαίδευση. Όμως, στην πράξη οι επιμελητές με πανεπιστημιακή εκπαίδευση (πτυχιούχοι νομικής, κοινωνιολογίας, ψυχολογίας) επιτελούν το ίδιο έργο με τους έχοντες τεχνική εκπαίδευση, γεγονός που οδηγεί σε αντιθέσεις, αφού κατά γενική ομολογία τα «προαπαιτούμενα εφόδια» του επιμελητή ανηλίκων είναι αντιστρόφως ανάλογα του έργου που καλείται να επιτελέσει. Επιπλέον, δεν υπάρχει εξειδίκευση για θέματα που σχετίζονται με

ναρκωτικά και αλκοολισμό. Απουσιάζει, επίσης, ένας Κώδικας Δεοντολογίας, ο οποίος ενδεχομένως να διαφοροποιούσε τις αρμοδιότητες των επιμελητών ανάλογα με το είδος της εκπαίδευσης που έχουν λάβει.

3. Μηχανοργάνωση. Μόλις τον τελευταίο χρόνο εγκρίθηκε υποδομή για τη μηχανοργάνωση της υπηρεσίας.

4. Απουσία μηχανισμού πρόληψης. Λίγα έχουν γίνει σχετικά με την πρόληψη της ανήλικης παραβατικότητας. Οι περιπτώσεις ανηλίκων που εμφανίζουν ενδείξεις μελλοντικής παραβατικής συμπεριφοράς φτάνουν στο δικαστήριο συνήθως μέσω καταγγελίας. Ειδικό τμήμα πρόληψης δεν υπάρχει (αποτελεί αίτημα δικαστών και επιμελητών). Με το νέο νόμο, ο εισαγγελέας μπορεί υπό προϋποθέσεις να επιβάλει προληπτικά μέτρα. Σε αυτό το στάδιο ενδέχεται να ζητηθεί και η συνδρομή επιμελητή ανηλίκων, ο οποίος θα κληθεί να σκιαγραφήσει το προφίλ του «υποψήφιου παραβάτη» και να γνωμοδοτήσει στην εφαρμογή του προληπτικού μέτρου.

5. Έλλειψη υποδομών. Με τον νέο νόμο εμπλουτίστηκαν τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα, για παράδειγμα αναφέρουμε την προσφορά κοινωφελούς εργασίας. Όμως, για όλα αυτά τα μέτρα δεν υπάρχουν κρατικές υποδομές και το κενό αναπληρώνεται από μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες έρχονται σε συνεννόηση –χωρίς να υπάρχει πρωτόκολλο συνεργασίας– με τους επιμελητές ανηλίκων. Κενό υπάρχει στις περιπτώσεις που οι ανήλικοι αντιμετωπίζουν πρόβλημα στέγασης, καθώς οι ξενώνες είναι ελάχιστοι και το νομοσχέδιο για τις Μονάδες Μέριμνας που επιχειρήθηκε να καταρτιστεί το 2003, έμεινε στα χαρτιά.

(Εύα Καραμανώλη, Επιμελήτρια Ανηλίκων, «Χωρίς επιμέλεια οι ανήλικοι παραβάτες», <http://www.kathimerini.gr>)

5.1.3 Εισαγγελέας –Δικαστής Ανηλίκων

Σύμφωνα με τον Ν. 2298/1995, ο δικαστής ανηλίκων είναι αυτός που θα αποφασίσει αν ένας ανήλικος σε κίνδυνος θα υποβληθεί στο μέτρο του εγκλεισμού σε ίδρυμα ή στο μέτρο της επιμέλειας από επιμελητή ανηλίκων,

κατόπιν αίτησης που θα του έχει υποβληθεί από τις αστυνομικές ή τις εισαγγελικές αρχές. (Γεωργούλας, 2000, σελ.179).

Ο ρόλος του δικαστή είναι ένας πολύ σημαντικός ρόλος για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας ανηλίκων. Το έργο του είναι κυρίως κοινωνικό. Ο δικαστής επικοινωνεί με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του ανήλικου που έχει παραβατήσει για να μάθει περισσότερες πληροφορίες για την προσωπικότητα του ανήλικου.

Σύμφωνα με το νόμο 1828/1869 ο Δικαστής θα πρέπει να έχει κάποια ειδικά προσόντα όπως νομική κατάσταση η οποία είναι αναγκαία, γνώσεις πάνω στην ειδική νομοθεσία των ανηλίκων καθώς και άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως ψυχολογίας, βιολογίας, παιδαγωγικής, ψυχιατρικής κλπ. (Γεωργούλας, 2000, σελ. 179).

Σημαντική επίδραση στην αντικοινωνική συμπεριφορά των ανηλίκων έχει επίσης και ο εισαγγελέας. Ο εισαγγελέας είναι το πρώτο άτομο στο οποίο μπορεί να απευθυνθεί κάποιος όταν υπάρχει περίοδος κρίσης, όπου αυτός με τη σειρά του ασκεί ποινικές διώξεις όπου χρειάζεται.

Βέβαια, μπορεί να ασκήσει και προληπτική πολιτική ο εισαγγελέας μέσα από τις νέες αρμοδιότητές του σύμφωνα με το Ν. 1329/1983, που αναμόρφωσε το οικογενειακό δίκαιο. Σύμφωνα με αυτές τις αρμοδιότητες, ο εισαγγελέας, ως «φύλακας και προστάτης» της παιδικής ηλικίας μπορεί να παρίσταται στα αστικά δικαστήρια και να ζητά την αφαίρεση της γονικής μέριμνας και επιμέλειας από ακατάλληλους γονείς, αποκαλύπτοντας και επεμβαίνοντας προληπτικά σε περισσότερες περιπτώσεις ανηλίκων σε κίνδυνο από όσες του δίνει δυνατότητα ο Ν. 2298/1995. (Γεωργούλας, 2000, σελ. 179).

5.1.4 Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων

Τα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων δημιουργήθηκαν το 1940 και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Τρία είναι τα ιδρύματα αγωγής

ανηλίκων που λειτουργούν σήμερα, το Ίδρυμα Αγωγής Αρρένων Κορυδαλλού, το Ίδρυμα Αγωγής Αρρένων στην Ν. Ιωνία Βόλου καθώς και το Ίδρυμα Αγωγής Θηλέων στην περιοχή του Παπάγου Αττικής. Σε αυτά τα ιδρύματα εισάγονται ανήλικοι, αγόρια ή κορίτσια αντίστοιχα, ηλικίας 7 έως 17 ετών, με απόφαση του δικαστή ανηλίκων, εφόσον όμως έχουν εξαντληθεί όλες οι δυνατές λύσεις. Πρόκειται για αναμορφωτικό μέτρο.

Στόχος των Ιδρυμάτων Αγωγής είναι η αναμόρφωση του παιδιού/εφήβου. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της υποχρεωτικής διδασκαλίας της βασικής εκπαίδευσης καθώς και της προσπάθειας της επαγγελματικής κατάρτισης. Ακόμη, τα ιδρύματα αγωγής έχουν ως στόχο την αγωγή των ανηλικών κρατουμένων, την κοινωνική τους στήριξη καθώς και την πολιτιστική τους καλλιέργεια. Τέλος, στόχος των ιδρυμάτων αγωγής είναι και η κοινωνική επανένταξη των ανηλίκων.

Σε κάθε Ίδρυμα Αγωγής υπάρχει και ένας κοινωνικός λειτουργός, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την αντιμετώπιση των συναισθηματικών, κοινωνικών, οικονομικών και άλλων προβλημάτων των ανηλίκων του ιδρύματος. Εκτός από τους κοινωνικούς λειτουργούς, τα ιδρύματα πλαισιώνονται και με άλλους επαγγελματίες, όπως ψυχολόγους, παιδονόμους και εκπαιδευτικούς, οι οποίοι συνεχίζουν να παρακολουθούν την κατάσταση και πορεία των παιδιών και μετά την έξοδό τους από το ίδρυμα.

Η παραμονή στο ίδρυμα εξαρτάται από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ανήλικος. Αφού ο έφηβος συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας του, υπάρχει η δυνατότητα, μετά από αίτηση του ιδρύματος, να παραμείνει ο ανήλικος για ένα ακόμη έτος, ως φιλοξενούμενος. (Σταθόπουλος Π. 1996, σελ. 373-374).

Αντιμετώπιση ανηλίκων κατά την εισαγωγή τους

Οι ανήλικοι αμέσως μόλις εισαχθούν έρχονται σε επαφή με τον ψυχολόγο και τον Κοινωνικό Λειτουργό του Ιδρύματος, εξηγείται ο τρόπος λειτουργίας του Ιδρύματος και γίνεται προσπάθεια μέσα στις δύο πρώτες μέρες να ενταχθούν στο πρόγραμμα. Γίνεται λεπτομερής έλεγχος της υγείας τους. Σε χρονικό διάστημα 1-2 μηνών θα γίνει η μελέτη της προσωπικότητάς του ανηλίκου και θα

αρχίσει η εφαρμογή όσων έχουν προγραμματιστεί για την συγκεκριμένη περίπτωση.

Για κάθε ανήλικο καταρτίζεται Ψυχοβιολογικό Δελτίο στο οποίο συγκεντρώνονται πληροφορίες που συνάγονται από την ζωή του ανήλικου πριν την εισαγωγή του και από τις πράξεις και την ζωή του στο Ίδρυμα.

Όταν κρίνεται ότι οι λόγοι που οδήγησαν τον ανήλικο στο Ίδρυμα έχουν αμβλυνθεί κάπως, η υπηρεσία του χορηγεί άδειες εξόδου σε μια προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων του με τους οικείους του και κοινωνικής του επανένταξης. Όποιος ανήλικος δηλώνει ότι επιθυμεί να εργασθεί ή να φοιτήσει σε κάποια σχολή έξω από το Ίδρυμα, αποκτά το δικαίωμα της ημιελεύθερης διαβίωσης.

Ο χρόνος παραμονής του στο Ίδρυμα, σύμφωνα με εγκύκλιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 8 μήνες. Μετά από αυτό το χρονικό διάστημα μπορεί να του χορηγηθεί άδεια δοκιμαστική από 3-6 μήνες, αν έχει κατάλληλους κηδεμόνες ώστε να συνεχίσουν και οι ίδιοι την προσπάθεια αναμόρφωσης του. Η δοκιμαστική άδεια μπορεί να παραταθεί για 1 χρόνο και αν κρίνεται πως η εξέλιξη του ανήλικου είναι ικανοποιητική προτείνεται η οριστική του απόλυση. Σε αντίθετη περίπτωση, προτείνεται η επάνοδος του στο Ίδρυμα. Κατά την διάρκεια της δοκιμαστικής άδειας ο ανήλικος έχει την συμπαράσταση και είναι υπό την επίβλεψη των κοινωνικών λειτουργών του Ιδρύματος ή των Επιμελητών του αρμόδιου Δικαστηρίου Ανηλίκων. Αναλόγως με την περίπτωση δίδονται άδειες αναρρωτικές, θερινές, εορτών κτλ (Φ. Τζέρμπη 1990, σελ. 251-252).

Όσον αφορά την ψυχαγωγία των ανηλίκων μέσα στο Ίδρυμα έχουν καθημερινά την δυνατότητα να ακούσουν μουσική ή να παρακολουθήσουν τηλεόραση-video. Συχνά διοργανώνονται εορταστικές εκδηλώσεις και εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές εκδρομές.

Το προσωπικό του Ιδρύματος σε συνεργασία με επισκέπτες εθελοντές οργανώνουν επίσης ψυχαγωγικές εκδηλώσεις με μουσική ή θεατρικές παραστάσεις ή και μορφωτικές ομιλίες διαφόρων θεμάτων.

Κατά την διάρκεια του καλοκαιριού λειτουργεί κατασκήνωση για τους ανηλικούς στις εγκαταστάσεις των Ιδρυμάτων Αγωγής στον Άγιο Ανδρέα Αττικής (Φ. Τζέρμπε, 1990, σελ. 256).

5.1.5 Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων

Στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων εισάγονται ανήλικοι από όλη την Ελλάδα αλλά και αλλοδαποί οι οποίοι βρίσκονται στη χώρα μας, ηλικίας 14-21 ετών και κατ' εξαίρεση 25 ετών περίπου, οι οποίοι έχουν διαπράξει κάποιο σοβαρό αδίκημα και "χρειάζονται" ποινικό σωφρονισμό. Την τελευταία δεκαετία δέχεται παράλληλα και ενήλικους κρατούμενους.

Ο ποινικός σωφρονισμός είναι η αυστηρότερη μορφή μεταχείρισης ανηλίκων δραστών ηλικίας άνω των 13 ετών. Για να επιβληθεί, πρέπει να αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι όροι του αξιόποινου, το καταλογιστό του εφήβου, η υπαιτιότητά του. Επιβάλλεται μόνο στους υπότροπους και στους αποδεδειγμένα δυσανάγνωστους έφηβους με "διαμορφωμένη επικίνδυνη συμπεριφορά."

Η διάρκεια του περιορισμού κυμαίνεται από 5 χρόνια μέχρι 20 (αν η πράξη στην περίπτωση που την διέπραττε ενήλικος θα επέφερε ποινή στερητικής ελευθερίας πάνω από δέκα χρόνια ή ισόβιας κάθειρξης) ή από 6 μήνες μέχρι 10 χρόνια (για κάθε άλλη περίπτωση, άρθρο 127 παρ. 2 και 54 ΠΚ).

Αν ο κρατούμενος διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο επαυξάνει το ελάχιστο και το μέγιστο όριο παραμονής του στο κατάστημα, που τα είχε καθορίσει στην προηγούμενη απόφασή του.

Ειδικά ρυθμίζεται η περίπτωση της απόλυσης υπό όρου (μετά το εξάμηνο ή το έτος ανάλογα) του ανηλίκου και τη θέση του υπό δοκιμασία (για διάστημα 2-5 ετών, άρθρο 129 Π.Κ.). Αυτό γίνεται με απόφαση του δικαστηρίου κατόπιν πρότασης της διεύθυνσης του Σωφρονιστικού καταστήματος ή του εισαγγελέα, λόγω της καλής του διαγωγής (χωρίς να εξαλείφεται το υπόλοιπο) μέχρι της πλήρους συμπληρώσεως του χρόνου της ποινής που επιβλήθηκε (Φαρσεδάκης Ι.,

1986, σελ. 162-164).

Η επικοινωνία του κρατούμενου με το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον πραγματοποιείται μέσω των επισκέψεων στον κρατούμενο, της τηλεφωνικής επικοινωνίας, της αλληλογραφίας και των αδειών (Άρθρο 49 Ν.Κ.).

Δικαιούνται επισκέψεις στον χώρο του Ιδρύματος τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα μόνο με συγγενείς μέχρι τέταρτου βαθμού. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις επιτρέπεται κατόπιν χορήγησης άδειας του διευθυντή του Καταστήματος και η επίσκεψη ατόμων που κρίνεται πως μπορούν να ασκήσουν ευεργετική δράση στον ανήλικο (άρθρο 50 παρ. 1 Ν.Κ.).

Στο θέμα της αλληλογραφίας δεν υπάρχει περιορισμός ως προς τα άτομα που έχει την δυνατότητα να αλληλογραφεί ο ανήλικος αλλά ελέγχεται το περιεχόμενό τους για λόγους ασφαλείας (άρθρο 51 παρ.2 Ν.Κ.).

Για την χορήγηση αδειάς στον κρατούμενο θα πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτερου ορίου (άρθρου 53 παρ. 1 Ν.Κ) και να έχει κάποιο πρόσωπο που ασκεί την επιμέλειά του που θα τον συνοδεύσει κατά την έξοδό του από το κατάστημα και κατά την επιστροφή του (άρθρο 54 παρ. 6 Ν.Κ.).

Λειτουργούν τρία στη χώρα μας, Το Σωφρονιστικό Κατάστημα Κασσαβέτειας στο Βόλο, στον Κορυδαλλό και στον Αυλώνα. Τα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων θεωρούνται μεταβατικό στάδιο μεταξύ των Ιδρυμάτων Αγωγής και των Καταστημάτων Κράτησης (φυλακών) για ενήλικες.

Βασικός τους στόχος είναι ο σωφρονισμός, η αποσυλοποίηση και η κοινωνική ένταξη των ανήλικων κρατουμένων. Παράλληλος στόχος, όμως, είναι και η προστασία της κοινωνίας από τέτοιου είδους άτομα, τα οποία θεωρούνται επικίνδυνα για τη δημόσια τάξη. Η επίτευξη αυτών των στόχων είναι πολύ δύσκολη, αφού οι ειδικοί επιστήμονες δεν είναι ποτέ δυνατό να καταλάβουν ποτέ κάποιος κρατούμενος που βαρύνεται με σοβαρά εγκλήματα, έχει μετανιώσει και είναι έτοιμος να αποφυλακισθεί, έστω και με περιοριστικούς όρους.

Σε κάθε Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων το προσωπικό του διακρίνεται στο μόνιμο, όπως είναι παθολόγοι, οδοντίατροι κτλ. Και στο προσωπικό φρουράς, όπως αστυνομικοί, φύλακες.

Οι ανήλικοι κρατούμενοι εκτός από την εργασία τους, (κατά χρονικά διαστήματα και όταν υπάρχει δυνατότητα υλοποίησης) παρακολουθούν και διάφορα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία πραγματοποιούν φορείς του δημοσίου και κυρίως ιδιωτικού τομέα. Για παράδειγμα διδάσκονται μαθήματα Δημοτικού σχολείου, το οποίο λειτουργεί στους χώρους των Σωφρονιστικών Καταστημάτων, λειτουργούν τμήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, τμήματα γραμματισμού (για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας). Ακόμη, λειτουργούν προγράμματα απεξάρτησης του ΚΕΘΕΑ, ομάδες αυτοβοήθειας, δημιουργικά εργαστήρια και διάφορα προγράμματα ψυχολογικής στήριξης.

Δυστυχώς, τα προγράμματα που αναφέρθηκαν δεν πραγματοποιούνται σε όλα τα καταστήματα κράτησης για διάφορους λόγους. Ωστόσο τις περισσότερες φορές πραγματοποιούνται από ΜΚΟ, οι οποίες τα τελευταία χρόνια επιτελούν σημαντικό έργο στον τομέα της επανένταξης και ψυχολογικής υποστήριξης των ανηλίκων κρατουμένων.

Το προσωπικό δίνει μεγάλη έμφαση στον τομέα της μάθησης, της κατάρτισης και της ενδυνάμωσης του χαρακτήρα του ανήλικου κρατούμενου, έτσι ώστε αυτό να έχει ως αποτέλεσμα την ομαλή ένταξή του στην κοινωνία, χωρίς να υφίσταται τον κοινωνικό στιγματισμό- τουλάχιστον όχι σε μεγάλο βαθμό.

5.2 Υπουργείο Δημόσιας Τάξης - Αστυνομία

Τα αστυνομικά όργανα και ο εισαγγελέας είναι τα πρώτα άτομα που έρχονται σε επαφή με τον ανήλικο παραβάτη ο οποίος εκδηλώνει αντικοινωνική/παραβατική συμπεριφορά.

Η αστυνομία ασκεί και προληπτικό έργο σε συνεργασία με την κοινότητα, εφαρμόζοντας ανάλογα προγράμματα. Στη χώρα μας το έργο της πρόληψης της

παραβατικότητας έχει αναλάβει το Τμήμα Ανηλίκων στη Διεύθυνση Ασφάλειας της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής. Τα πρωτεύοντα καθήκοντά της είναι η επέμβασή της (με την άμεση ενέργειά τους) σε περιπτώσεις όπως καταγγελιών κακοποίησης ή απειλών κατά ανηλίκων, οι μεταφορές ανηλίκων από τις αστυνομικές αρχές προς τις εισαγγελικές ή δικαστικές αρχές και τα ιδρύματα ή και το αντίστροφο, οι αναζητήσεις εξαφανισθέντων ή διωκόμενων ανηλίκων καθώς και η σύλληψη ανηλίκων παραβατών. (Γεωργούλας, 2000, σελ. 181-182).

5.3 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Στον ελλαδικό χώρο εκτός από τη πολιτεία, στα πλαίσια της πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων δραστηριοποιούνται ορισμένοι εθελοντικοί φορείς προνοιακού τύπου (μη κυβερνητικές οργανώσεις, ΝΠΔΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, σωματεία κ.α.) άλλοι μικρότερης και άλλοι μεγαλύτερης εμβέλειας, εφαρμόζοντας διάφορα πιλοτικά προγράμματα.

Στην ενότητα αυτή θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια εικόνα των Μ.Κ.Ο. που υπάρχουν στην Ελλάδα οι οποίοι σχετίζονται με τους ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειές τους.

«ΚΛΙΜΑΚΑ»

Στον τομέα της ανήλικης παραβατικότητας, η «ΚΛΙΜΑΚΑ» αναπτύσσει δραστηριότητες από το 2002. Οι σχετικές παρεμβάσεις αν και πιλοτικές αναπτύσσονται σε όλο το φάσμα της πρόληψης από το πρωτογενές επίπεδο μέχρι την στήριξη και επανένταξη ανηλίκων που βρίσκονται στα Σωφρονιστικά Καταστήματα (τριτογενές επίπεδο).

Η δράση που έχει αναπτύξει μέχρι σήμερα η κλίμακα αναλύεται σε δύο κατηγορίες παρεμβάσεων: α) την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων μέσω των παρεμβάσεων στην οικογένεια και στην κοινότητα και β) το πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής στήριξης ανήλικων παραβατών.

α) Παρεμβάσεις πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων

Στόχος αυτών των παρεμβάσεων της Κλίμακας είναι οι ανήλικοι που μεγαλώνουν σε κοινότητες με έντονα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού (κοινότητες με μειονότητες καθώς και παιδιά χωρίς κατάλληλο και υποστηρικτικό οικογενειακό πλαίσιο).

Η παρέμβαση στα παιδιά των κοινοτήτων γίνεται από τα Κέντρα Ημέρας της Κλίμακας και στοχεύουν στην ενίσχυση της προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης μέσα από συμβουλευτική ενισχυτική διδασκαλία, ενίσχυση των πολιτιστικών ενδιαφερόντων (ομάδες μουσικής, θεατρικού και αθλητικές, εκπαιδευτικές επισκέψεις κ.α.) επαγγελματικό προσανατολισμό κ.α.

Στις οικογένειες παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη από πολυκλαδική θεραπευτική ομάδα και ψυχολογική υποστήριξη στα παιδιά, ιδιαίτερα όσα εμφανίζουν προβλήματα συμπεριφοράς, διαταραχές διαγωγής ή άλλες ψυχικές διαταραχές.

Για τους ανήλικους που ανήκουν σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, γίνεται παρέμβαση προφύλαξης από συνήθεις παραπτωματικές συμπεριφορές, όπως ειδικό πρόγραμμα προετοιμασίας για την απόκτηση άδειας κυκλοφορίας, υποστήριξη για την εξασφάλιση νόμιμης επαγγελματικής άδειας κ.α.

β) Ψυχοκοινωνική στήριξη ανηλίκων παραβατών

Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει παρεμβάσεις για ανήλικους που λόγω της παραπτωματικής τους συμπεριφοράς έχουν εμπλακεί με το νόμο ή είναι κρατούμενοι σε σωφρονιστικά καταστήματα. Χρήστες του προγράμματος είναι οικογένειες με παιδιά που έχουν διαπράξει αδικήματα και αναζητούν βοήθεια, ανήλικοι δράστες που στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος, οι οποίοι παραπέμπονται από αρμόδιους φορείς και κοινωνικές υπηρεσίες για ψυχολογική ή ψυχιατρική υποστήριξη και ανήλικοι κρατούμενοι του Ειδικού Καταστήματος Κράτησης Νέων στην Αυλώνα, οι οποίοι προετοιμάζονται για την αποφυλάκισή τους και έχουν ανάγκη στήριξης για την κοινωνική επανένταξή τους.

Η τελευταία αυτή παρέμβαση γίνεται με την άδεια του Υπουργείου Δικαιοσύνης και τη συνεργασία της Διεύθυνσης του Ειδικού Καταστήματος

Κράτησης Νέων στην Αυλώνα. Οι ανήλικοι επιλέγονται από την κοινωνική υπηρεσία του καταστήματος. Πρόκειται να αποφυλακιστούν σε λίγους μήνες και συνήθως αντιμετωπίζουν έντονα ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Η παρέμβαση υλοποιείται κατά ένα μέρος εντός του καταστήματος και αφορά την εκτίμηση των αναγκών τους, την προετοιμασία τους για την αποφυλάκιση, την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, την επανασύνδεσή τους με την οικογένεια κτλ.

Το άλλο μέρος της παρέμβασης υλοποιείται μετά την αποφυλάκιση των ανηλίκων και αφορά την στήριξη αυτών και των οικογενειών τους για την ομαλή προσαρμογή του στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, την διαμόρφωση προγράμματος ζωής που να ενισχύει τα θετικά στοιχεία της προσωπικότητάς τους και να αποτρέπει από την υποτροπή του σε παραβατική συμπεριφορά καθώς και την εργασιακή του επανένταξη.

Για τους παραπάνω λόγους δημιουργήθηκε το Γραφείο Υποδοχής Ανηλίκων Παραβατών της Κλίμακας. Στόχος του Γραφείου είναι η ψυχοκοινωνική στήριξη και επανένταξη των ανηλίκων που έχουν αποφυλακιστεί υπό όρους από το Ειδικό Κατάστημα Νέων Αυλώνας αλλά και των ανηλίκων παραβατών που έχουν παραπεμφθεί με δικαστική απόφαση από το Δικαστήριο Ανηλίκων για την παρακολούθηση κοινωνικού - ψυχολογικού προγράμματος (αντί ποινής στέρησης στο πλαίσιο του νέου νόμου 3189/2003). .

Η διεπιστημονική ομάδα της Κλίμακας αποτελείται από επαγγελματίες ψυχικής υγείας και εγκληματολόγο. Η ομάδα αυτή: 1. αποδέχεται και εκτιμά τα περιστατικά που προσέρχονται, 2. εκπονεί σχέδιο εξατομικευμένης παρέμβασης και 3. παρακολουθεί τους νέους που υποστηρίζει και τις οικογένειές τους.

Τέλος, η Κλίμακα για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης υλοποιεί εκδηλώσεις σε κοινότητες με θέματα όπως τη σωστή ανατροφή και την υποστήριξη των παιδιών και σχετικές παρεμβάσεις στα Μ.Μ.Ε.

Ανάκτηση από: (<http://www.klimaka.org.gr/newsite/index.htm>)

«ΑΡΣΙΣ» (ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ)

Η «Αρσις» είναι ελληνική αστική εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Δημιουργήθηκε το 1992 με σκοπό την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης νέων που βιώνουν τις συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης. Η Αρσις διοικείται από τριμελές συμβούλιο, όπου στελέχη και συνεργάτες συμμετέχουν σε όργανα συνδεδεμένα με προγράμματα/ υπηρεσίες. Οι πόροι της προέρχονται από δημόσιες χρηματοδοτήσεις (Ε.Ε. και εγχώριες) και «ιδιωτικές» εισφορές (συνδρομές, δωρεές, χορηγίες) ενώ επιδιώκεται και η αυτοχρηματοδότηση των εκπαιδευτικών εργαστηρίων. Επίσης, έχει τακτικά μέλη-συνδρομητές που λαμβάνουν ενημέρωση και συμμετέχουν σε εκδηλώσεις.

Μέχρι σήμερα η «Αρσις» έχει διεξάγει έρευνες αναγκών, έχει συνεργασθεί με κοινωνικές υπηρεσίες, φορείς απονομής ποινικής δικαιοσύνης και νεανικές οργανώσεις, έχει οργανώσει προγράμματα κατάρτισης, υπηρεσίες υποστήριξης-συμβουλευτικής και δραστηριότητες για νέους, έχει συγκροτήσει δίκτυο εθελοντών υποστήριξης νέων και έχει συμμετάσχει σε εκδηλώσεις, συνέδρια, σεμινάρια και δίκτυα οργανώσεων στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη. Οι κυριότερες δραστηριότητές της έχουν αναπτυχθεί στην Αθήνα αλλά και μερικές στη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Πάτρα, την Καβάλα και την Ξάνθη.

Το ενδιαφέρον της στρέφεται σε νέους που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην διαδικασία κοινωνικής ένταξης, εκδηλώνοντας τες με τη μορφή σύγκρουσης με το νόμο ή με την μορφή αδυναμίας για κοινωνική συμμετοχή. Η Αρσις απευθύνεται σε νέους και νέες ηλικίας άνω των 15 ετών, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη ζωή τους και επιθυμούν κάποιου είδους υποστήριξη ή θέλουν απλά να πάρουν μέρος στις δραστηριότητες της οργάνωσης συναντώντας άλλους συνομηλίκους.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι που έρχονται σε επαφή με την Αρσις μπορεί να είναι σχετικές με ειδικά προβλήματα ή με τις συνθήκες στις οποίες ζουν, όπως στέρηση, φτώχεια, έλλειψη υποστήριξης και ασφάλειας από την οικογένεια, μοναξιά, πρόωρη αποχώρηση από το σχολείο, έλλειψη στέγης, παραμέληση ή εκμετάλλευση, σύγκρουση με άλλα μέλη της οικογένειας, ανεργία, εγκλεισμό, αποφυλάκιση, διαμονή σε ιδρύματα, μετανάστευση,

προκαταλήψεις κτλ.

Όποιος νέος επιθυμεί να συμμετάσχει στις ομαδικές δραστηριότητες της Άρσις ή να ζητήσει κάποιου είδους υποστήριξη απευθύνεται στα Κέντρα Υποστήριξης Νέων. Τα ΚΥΝ αποτελούν τα επιχειρησιακά Κέντρα της Άρσις, όπου σκοπός είναι η προσέγγιση των αναγκών και των αιτημάτων των νέων μέσα από ένα μοντέλο σφαιρικής παρέμβασης. Τα ΚΥΝ μέσω των υπηρεσιών τους διαμορφώνουν ένα υποστηρικτικό σύστημα για την προσπάθεια δημιουργικής κινητοποίησης των νέων, ώστε να οργανώσουν καλύτερα τη ζωή τους και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τυχόν δυσκολίες και προβλήματα.

Η υποστήριξη της «Άρσις» συνίσταται:

- στην ψυχοκοινωνική συμβουλευτική και υποστήριξη για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση ζητημάτων της καθημερινότητας.
- σε ευκαιρίες και προγράμματα εκπαίδευσης που αφορούν την βελτίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους.
- σε ενέργειες προετοιμασίας για ένταξη στην αγορά εργασίας, βελτίωσης προσωπικών και επαγγελματικών τους δεξιοτήτων και την αναζήτηση προσωρινής ή μονιμότερης απασχόλησης.
- σε ευκαιρίες πολιτιστικής δράσης, δημιουργικής έκφρασης, επικοινωνίας και κοινωνικής συμμετοχής.

Οι υπηρεσίες προφέρονται δωρεάν στους νέους με την προϋπόθεση της εκούσιας συμμετοχής τους.

«Κοινωνικές Επιχειρήσεις ΑΡΣΙΣ»

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι ένα θεσμός που έχει εφαρμοστεί σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, αλλά δεν έχει προβλεφθεί από το νομικό πλαίσιο της Ελλάδας. Η Άρσις επιχειρεί να λειτουργήσει εργαστήρια και παραγωγικές μονάδες με σκοπό να συνδυάσουν την επιχειρηματική δραστηριότητα με την εκπαίδευση και την κοινωνική υποστήριξη των νέων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής ένταξης.

Οι μονάδες που έχει δημιουργήσει («ΠΛΩΡΗ» στην Αθήνα και «ΣΥΜΠΡΑΞΗ» στην Θεσσαλονίκη) δίνουν ευκαιρίες εργασίας, εκπαίδευσης και υποστήριξης σε νέους που δεν είναι έτοιμοι να σταθούν στην αγορά εργασίας. Για την υποστήριξη της λειτουργίας των μονάδων η Άρσις συνεργάζεται με επιχειρήσεις και ιδιώτες.

Δράσεις της ΑΡΣΙΣ στις φυλακές

Για την Άρσις ο εγκλεισμός σε Σωφρονιστικά Καταστήματα δεν είναι η κατάλληλη μέθοδος μεταχείρισης των παραβατών του νόμου και οι φυλακές δεν μπορούν να γίνουν εύκολα χώροι αναμόρφωσης, εκπαίδευσης και υποστήριξης για την επιτυχημένη επιστροφή στην κοινωνία.

Η Άρσις παρεμβαίνει στους χώρους κράτησης νέων από το 1994, με την βοήθεια επαγγελματιών και εθελοντών με στόχο την δημιουργία γεφυρών επικοινωνίας για:

1. Την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου
2. Την ενίσχυση της αυτογνωσίας και αυτοεκτίμησης των κρατουμένων
3. Την εξάσκηση δεξιοτήτων για την απόκτηση προσόντων
4. Την ενεργό στήριξη της κοινωνικής τους επανένταξης

Μέσα που χρησιμοποιεί για την επίτευξη των σκοπών αυτών αποτελούν:

1. Τα εργαστήρια δημιουργικής έκφρασης
2. Προγράμματα επαγγελματικού προγραμματισμού και εκπαίδευσης
3. Επισκέψεις εθελοντικών ομάδων για επικοινωνία και ψυχαγωγία
4. Εκδόσεις για τα δικαιώματα
5. τομική προετοιμασία και στήριξη για την αποφυλάκιση.

(Ανάκτηση από: www.arsis.gr)

«ΠΡΑΞΕΙΣ-ΕΝΤΑΞΗΣ»

Η ΠΡΑΞΕΙΣ-ΕΝΤΑΞΗΣ (όπως τη γνωρίζουμε σήμερα) ξεκίνησε τη δραστηριότητά της από τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα Ελλάδας, με τη δημιουργία του Πρώτου Πολυιατρείου στην Αθήνα, με σκοπό την παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας σε πρόσφυγες και μετανάστες, το έτος 1996.

Χαράσσοντας σημαντική πορεία και προσφέροντας πολύπλευρη υποστήριξη στον ευρύτερο χώρο της κοινωνικής πρόνοιας, το 2004 η PRAKSIS αποκτά επίσημη μορφή ως Μ.Κ.Ο. Συνεχίζει το βαρυσήμαντο έργο, εμπλουτίζοντας τις δράσεις της με διάφορα προγράμματα, στοχευμένα σε πολλές ευπαθείς κοινωνικά ομάδες (όπως μετανάστες, εξαρτημένα άτομα, αποφυλακισμένους, τσιγγάνους, κλπ).

Η PRAKSIS πλέον λειτουργεί οκτώ (8) προγράμματα πυρήνες:

- 2 Πολυιατρεία Αθήνας-Θεσσαλονίκης
- 2 Κέντρα Νομικής Αρωγής Αθήνας-Θεσσαλονίκης
- 2 Προγράμματα Δημόσιας Υγείας Αθήνας-Θεσσαλονίκης
- 1 Κέντρο Υποδοχής Αποφυλακισμένων στην Αθήνα και
- 1 Πρόγραμμα Παιδιά της Διπλής Πόρτας στη Θεσσαλονίκη

Ταυτόχρονα υλοποιούνται ήδη 18 συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα από τα ελληνικά Υπουργεία και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παρακάτω αναφέρονται τα προγράμματα και οι υπηρεσίες της PRAKSIS που είναι σχετικά με την ανήλικη παραβατικότητα.

Κέντρο Υποδοχής Αποφυλακισμένων Αθήνας

Το Κέντρο Υποδοχής Αποφυλακισμένων αφορά στην επανένταξη αποφυλακισμένων ανδρών και γυναικών. Παρέχονται κυρίως κατευθύνσεις και πληροφόρηση σε αποφυλακισμένους, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας ή εθνικής καταγωγής για τα δικαιώματα και τις υπηρεσίες που μπορούν να απευθυνθούν ανάλογα με τα αιτήματά τους.

Επίσης, οι ωφελούμενοι του προγράμματος μπορούν να κάνουν χρήση των ιατρικών υπηρεσιών της PRAKSIS. Ταυτόχρονα επιχειρείται και η επανασύνδεση των αποφυλακισμένων με το οικογενειακό τους περιβάλλον προκειμένου να στηριχθούν όχι μόνο ψυχολογικά αλλά και κοινωνικοοικονομικά. Στο Κέντρο δίνονται και τηλεφωνικά πληροφορίες στους κρατούμενους που απευθύνονται στους κοινωνικούς επιστήμονες. Τέλος, πραγματοποιούνται επαφές με όλα τα σωφρονιστικά καταστήματα και ειδικά καταστήματα κράτησης νέων της χώρας για να ενημερωθεί το προσωπικό και οι κρατούμενοι για τη λειτουργία και τους σκοπούς του Κέντρου Αποφυλακισμένων, προκειμένου οι ενδιαφερόμενοι που το επιθυμούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα

Κέντρα Νομικής Αρωγής Αθήνας και Θεσσαλονίκης

Η λειτουργία του κέντρου ξεκίνησε το 1998, με σκοπό την πληροφόρηση και καθοδήγηση των μεταναστών και αιτούντων άσυλο σχετικά με τις διαδικασίες νομιμοποίησής τους, ως “Κέντρο Πληροφόρησης-Υποστήριξης Μεταναστών”, στην Αθήνα.

Τα τελευταία χρόνια, η PRAKSIS, διαπιστώνοντας την ανάγκη για παροχή υπηρεσιών και σε άλλους πληθυσμούς έχει επεκτείνει τις προσφερόμενες υπηρεσίες της και σε πληθυσμούς πέραν των μεταναστών και των προσφύγων. Τώρα πλέον, οι πληθυσμοί που απευθύνονται στα μετονομαζόμενα πλέον Κέντρα Νομικής Αρωγής, προέρχονται από κάθε κοινωνικά ή οικονομικά αποκλεισμένη ομάδα, όπως για παράδειγμα αποφυλακισμένοι, ανασφάλιστοι, αθίγγανοι κλπ. Οι ωφελούμενοι μπορούν δωρεάν να:

1. Λάβουν πληροφόρηση, ενημέρωση και συμβουλές για νομικά ζητήματα, διαδικασίες και δικαιώματα
2. Έχουν διασύνδεση με αρμόδιους και ειδικούς φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς)
3. Έχουν συνεχή και σταθερή υποστήριξη και παρακολούθηση των αιτημάτων τους από εξειδικευμένα στελέχη προκειμένου να ξεπεράσουν τον «Δαίδαλο» της γραφειοκρατίας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (Σ.Υ.Υ.) «ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΝΤΑΞΗΣ»

Σε μετανάστες, πρόσφυγες, φυλακισμένους, αποφυλακισμένους και ειδικές κατηγορίες γυναικών που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό.

Με την υποστήριξη του Γ' κοινοτικού πλαισίου στήριξης και του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, υλοποιήθηκε από το Σωματείο "PRAKSIS" πρόγραμμα με το όνομα «πρόγραμμα παροχής Συνοδευτικών –Υποστηρικτικών Υπηρεσιών».

Μετά την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου προγράμματος και με στόχο την συνέχιση αλλά και επέκταση των υλοποιημένων δράσεων υποστήριξης, που αναπτύχθηκαν μέσα απ' αυτό, η PRAKSIS υπέβαλε και εγκρίθηκε να υλοποιήσει νέο πρόγραμμα παροχής Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Σ.Υ.Υ.) σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.

Βασικοί στόχοι του προγράμματος:

Η υλοποίηση των προτεινόμενων ενεργειών του προγράμματος, στοχεύει αφενός στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για την καλύτερη διαχείριση των ατόμων που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, αλλά και στην διαμόρφωση συνθηκών που θα οδηγήσουν στην εργασιακή και κοινωνική ενσωμάτωσή τους.

Αφετέρου, βασικός στόχος του προγράμματος είναι και η ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας και η καταπολέμηση των συνθηκών που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Οφέλη του προγράμματος

Επισημαίνεται ότι όλοι όσοι ενταχθούν και ολοκληρώσουν αυτό το πρόγραμμα Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, θα είναι δικαιούχοι του ειδικού Προγράμματος Επιδότησης της Απασχόλησης ΝΘΕ & ΝΕΕ Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων, γεγονός που δίνει το δικαίωμα του ξεκινήματος νέας επιχείρησης με δικαίωμα επιδότησης (Ανάκτηση από: <http://www.praksis.gr/default.asp?pid=56&la=1>)

«ΚΕΘΕΑ» (Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων)

Το ΚΕΘΕΑ (Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων) είναι αυτοδιοικούμενο νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και λειτουργεί από το 1983, με την ίδρυση της ΙΘΑΚΗΣ, της πρώτης ελληνικής θεραπευτικής κοινότητας

Στόχος του ΚΕΘΕΑ είναι η δωρεάν παροχή υπηρεσιών, ώστε να δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης σε όλους τους χρήστες ουσιών και τις οικογένειές τους, με σκοπό να καταφέρουν να απεξαρτηθούν και να επανενταχθούν στην κοινωνία. Οι βασικές Αρχές Λειτουργίας του ΚΕΘΕΑ είναι:

- Παροχή υπηρεσιών χωρίς διακρίσεις,
- Οικιοθελής προσέλευση
- Ενεργητική συμμετοχή

Ανάμεσα στα πολυάριθμα θεραπευτικά προγράμματα του ΚΕΘΕΑ που υπάρχουν σε όλη την Ελλάδα, αυτά που περισσότερο εμπίπτουν στη μελέτη αυτή είναι το πρόγραμμα ΚΕΘΕΑ-«ΠΙΛΟΤΟΣ» στο Βόλο καθώς και το ΚΕΘΕΑ - «ΣΤΡΟΦΗ» στην Αττική.

ΚΕΘΕΑ – «ΣΤΡΟΦΗ»

Πρόκειται για ανοικτό θεραπευτικό πρόγραμμα εφήβων στην Αττική. Το ΚΕΘΕΑ ΣΤΡΟΦΗ διαθέτει Συμβουλευτικό Σταθμό στα Δικαστήρια Ανηλίκων Αθηνών για εφήβους και νεαρούς ενήλικες που έχουν πρόβλημα χρήσης ουσιών και προσάγονται για αδικήματα του Ποινικού Κώδικα ή κυκλοφοριακές παραβάσεις. Η αντιμετώπιση των θεμάτων που σχετίζονται με τη χρήση ουσιών και την παραβατικότητα γίνεται με τη συνεργασία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθήνας. Ανάλογες υπηρεσίες παρέχονται και στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα. Με την Κινητή του Μονάδα το ΚΕΘΕΑ ΣΤΡΟΦΗ πραγματοποιεί βραχύχρονες παρεμβάσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης.

Η Θεραπευτική Κοινότητα, 40 θέσεων, παρέχει εντατική εξωτερική φροντίδα σε εφήβους που αντιμετωπίζουν πρόβλημα κατάχρησης ή εξάρτησης και, συνήθως, έχουν εγκαταλείψει το σχολείο και έχουν παραβατική

συμπεριφορά. Η ομαλή κοινωνική επανένταξη των ανεξαρτημένων νέων είναι στόχος του Κέντρου Κοινωνικής Δραστηριοποίησης, όπου υπάρχει και Ξενώνας για όσους είναι από την επαρχία ή δεν έχουν οικογενειακή στήριξη.

Ακόμη, το Μεταβατικό Σχολείο του ΚΕΘΕΑ ΣΤΡΟΦΗ παρέχει ολοκληρωμένη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα μέλη του και στα μέλη άλλων προγραμμάτων. Το Στούντιο Ηχογράφησης του προγράμματος διατίθεται σε μουσικά συγκροτήματα εφήβων, ενώ στις εγκαταστάσεις του προετοιμάζεται η λειτουργία διαδικτυακού ραδιοφωνικού σταθμού, ο οποίος θα αποτελέσει σημείο επικοινωνίας με τους νέους και ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης σε θέματα εξαρτήσεων.

ΚΕΘΕΑ – «ΠΙΛΟΤΟΣ»

Θεραπευτικό πρόγραμμα ημερήσιας φροντίδας εφήβων και νεαρών ενηλίκων στη Θεσσαλία Το Συμβουλευτικό Κέντρο παρέχει υπηρεσίες προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των χρηστών, προετοιμάζοντας για ένταξη στις Θεραπευτικές Κοινότητες ΕΞΟΔΟΣ (ενηλίκων στη Λάρισα) και ΠΙΛΟΤΟΣ (εφήβων και νεαρών ενηλίκων στο Βόλο). Η Θεραπευτική Κοινότητα είναι εξωτερικής παρακολούθησης και περιλαμβάνει καθημερινές ατομικές και ομαδικές θεραπευτικές διαδικασίες, ομάδες εργασίας και επιμορφωτικές-ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Ο νέος τρόπος ζωής μακριά από τις ουσίες σταθεροποιείται στο Κέντρο Κοινωνικής Επανεένταξης, όπου σταδιακά μειώνεται και η συμμετοχή των νέων στο πρόγραμμα.

Η συμμετοχή της οικογένειας στη θεραπευτική διαδικασία επιδιώκεται μέσω του Κέντρου Οικογενειακής Υποστήριξης, με ατομικές, ομαδικές και οικογενειακές συναντήσεις και συνεδρίες. Συμβουλευτική υποστήριξη παρέχεται σε χρήστες στις φυλακές Κασσαβέτειας, Λάρισας, Τρικάλων και στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Βόλου. Λειτουργεί επίσης πιλοτικό πρόγραμμα ήπιας παρέμβασης για νέους στα αρχικά στάδια της χρήσης και τις οικογένειές τους.

(Ανάκτηση από: www.kethea-strofi.gr & www.kethea-pilotos.gr)

Σύλλογος Συμπαραστάσεως Κρατουμένων «Ο ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ»

Ο συγκεκριμένος σύλλογος είναι Εκκλησιαστικό Φιλανθρωπικό Σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται είναι οι παρακάτω:

- Εβδομαδιαίες επισκέψεις στα δύο Σωφρονιστικά Καταστήματα του Νομού Μαγνησίας: Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Βόλου και Αγροτικό Κατάστημα Ανηλίκων Κασσαβέτειας, καθώς και στα δύο Ιδρύματα του Υπουργείου Δικαιοσύνης: Στέγη Φιλοξενίας Ανηλίκων και Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων.
- Υποδοχή των αποφυλακισμένων, των αδειούχων κρατούμενων στο Κέντρο Υποδοχής του Συλλόγου.
- Οικονομική και Υλική βοήθεια, κατά μήνα, των φιλόπτωχων ταμείων των φυλακών και των απόρων κρατουμένων.
- Υλική, πνευματική, ψυχολογική, ηθική και οικονομική στήριξη των οικογενειών των κρατουμένων και των αποφυλακισθέντων.
- Εκδηλώσεις εντός και εκτός των φυλακών.
- Αγώνας κατά του ρατσισμού και η μετάδοση του μηνύματος: «ΚΑΙ Ο ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΔΕΡΦΟΣ ΜΑΣ».

Κέντρο Ψυχικής Υγείας – ΠΑΙΔΟΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Στο εν λόγω τμήμα του Κέντρου Ψυχικής Υγείας (Νομού Μαγνησίας) ασκείται προληπτικό, διαγνωστικό και θεραπευτικό έργο σε ανήλικους κατοίκους. Πραγματοποιούνται ατομικές και ομαδικές συναντήσεις εντός και εκτός του Κέντρου.

Αναφέρεται ότι Κέντρα Ψυχικής Υγείας λειτουργούν σε πολλές περιοχές της χώρας μας και πραγματοποιώντας ποικίλες δραστηριότητες, στηρίζουν τους κατοίκους. Οι δραστηριότητες ίσως διαφοροποιούνται στα κατά τόπους ΚΨΥ, ανάλογα πάντα με τις ανάγκες των κατοίκων και τα μέσα που τα κέντρα διαθέτουν, αλλά κατά βάση ο σκοπός λειτουργίας τους και οι βασικές ενέργειες που υλοποιούνται συγκλίνουν αρκετά μεταξύ τους.

- Οι δραστηριότητες, λοιπόν, που λαμβάνουν χώρα στο Παιδοψυχιατρικό Τμήμα του κέντρου (στο νομό Μαγνησίας) συνοψίζονται στις εξής: παιδοψυχιατρικές συνεντεύξεις, ψυχοκοινωνικές συνεντεύξεις γονέων, ψυχολογικά test, ατομικές ψυχοθεραπείες παιδιών, οικογενειακή ψυχοθεραπεία, Εργοθεραπεία, Λογοθεραπεία, επισκέψεις στο σπίτι και τα σχολεία, ατομικά ψυχοπαιδαγωγικά προγράμματα, συνεργασία με το ΙΑΑ Αρρένων Βόλου, παρεμβάσεις σε σχολεία του Νομού σε τρία επίπεδα (καθηγητές, μαθητές, γονείς), συνεργασία με Ιδρύματα και Υπηρεσίες Πρόνοιας της περιοχής, ομιλίες στην κοινότητα για ενημέρωση πάνω σε θέματα ψυχικής υγείας παιδιών και Οι στόχοι δράσης του Κέντρου είναι έγκαιρη ανίχνευση ψυχοπαθολογίας
- Η συμβουλευτική βοήθεια σε θέματα διαπαιδαγώγησης παιδιών και εφήβων
- Η ανίχνευση και αντιμετώπιση μαθησιακών δυσκολιών και άλλων αναπτυξιακών προβλημάτων (όπως λόγου, νοητικής καθυστέρησης λειτουργικότητας, κλπ.)

Ο.Α.Ε.Δ.- ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Πρόκειται για μια υπηρεσία του Ο.Α.Ε.Δ., που είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) . Η υπηρεσία ασχολείται με την παραπομπή για κατάρτιση- εκπαίδευση σε συνεργαζόμενους φορείς και την τοποθέτηση σε εργασίες, ατόμων και ομάδων κοινωνικού αποκλεισμού.

Μία ομάδα –στόχος λοιπόν των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ είναι οι αποφυλακισμένοι και οι ανήλικοι παραβάτες, οι οποίοι χρήζουν ιδιαίτερης ανάγκης, για υποστήριξη και ένταξη/επανένταξη στην αγορά εργασίας και στην διατήρηση τους σε θέσεις απασχόλησης για την αποτελεσματική διάσπαση του φαύλου κύκλου «Φτώχεια - Ανεργία -Κοινωνική Διαφοροποίηση-Κοινωνικός Αποκλεισμός».

Στην υπηρεσία μπορούν να εγγραφούν άτομα που ανήκουν στις παραπάνω ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού εάν ισχύουν τα παρακάτω: 1) να έχουν αποφυλακισθεί από 1/ 1/ 1999 και μετά, με ποινές εκτός της χρήσης και εμπορίας ναρκωτικών και 2) να έχουν δικαστική κλπ. επιμέλεια δικαστηρίου ανηλίκων. Οι ενεργοί εγγεγραμμένοι της υπηρεσίας μπορούν:

- Να παραπεμφθούν σε εκπαιδευτικές ή άλλες μονάδες του Ο.Α.Ε.Δ. ή συνεργαζόμενους φορείς για Σ.Υ.Υ. ή κατάρτιση προκειμένου να εκπαιδευτούν.
- Να τοποθετηθούν σε εργασία στον ιδιωτικό τομέα με πρόγραμμα επιχορήγησης εργοδοτών που από το 2005 είναι 25 την ημέρα για τους άνδρες και 26,5 για τις γυναίκες
- Επιχορηγεί εργοδότες για την απασχόληση άνεργων ατόμων και άλλων ευπαθών κοινωνικών ομάδων όπως αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, παλιννοστούντες, οροθετικούς, κατοίκους απομακρυσμένων νησιωτικών περιοχών, και λοιπές κατηγορίες κοινωνικού αποκλεισμού, όταν υπάρχει πρόγραμμα.
- Φροντίζει με το εξειδικευμένο προσωπικό που διαθέτει για την ένταξη των ατόμων στην εργασία.

Προγράμματα Ο.Α.Ε.Δ (Ν Θ Ε και Ν Ε Ε)

Σύμφωνα με το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού υλοποιήθηκε κατά το έτος

2005 πρόγραμμα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Συγκεκριμένα το πρόγραμμα αφορά σε αποφυλακισμένα άτομα, νεαρά παραβατικά άτομα ή άτομα που τους έχουν επιβληθεί αναμορφωτικά μέτρα ή ποινικός σωφρονισμός. Επίσης, σε απεξαρτημένα και άτομα με ειδικές ανάγκες. Ο αριθμός των νέων θέσεων εργασίας ήταν δύο χιλιάδες ενενήντα έξι (2.096) και ο αριθμός των νέων ελεύθερων επαγγελματιών ήταν δύο χιλιάδες επτακόσιες ενενήντα έξι (2.786).

Το πρόγραμμα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας (Ν.Θ.Ε.) περιλάμβανε:

) Πλήρη απασχόληση τετραετούς διάρκειας

Διάρκεια επιχορήγησης: 36 μήνες συν 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση.

Ποσό επιχορήγησης: 25,00 Ευρώ για κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου και για τους 36 μήνες.

Προσαύξηση: 1,50 ευρώ εάν το άτομο είναι γυναίκα

B) Μερική απασχόληση τετραετούς διάρκειας

Διάρκεια επιχορήγησης: 36 μήνες συν 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση.

Ποσό επιχορήγησης: 15,00 Ευρώ για κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου και για τους 36 μήνες.

Γ) Ορισμένου χρόνου σύμβαση πλήρους απασχόλησης

Για την απασχόληση ατόμων μόνο σε Ξενοδοχειακές -Τουριστικές και άλλες Εποχιακές Επιχειρήσεις εφόσον αυτές τους παρέχουν απασχόληση από τέσσερις (4) μήνες το κατώτερο έως εννέα (9) μήνες το ανώτερο.

Ποσό επιχορήγησης: 25,00 Ευρώ για κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου.

Προσαύξηση: 1,50 ευρώ ένα το άτομο είναι γυναίκα.

Το πρόγραμμα είναι διετούς διάρκειας και δίνεται ως βασικό ποσό επιχορήγησης από 16.000 έως 18.000 Ευρώ.

1 2(Αναφέρεται ότι ο ΝΕΕ μπορεί να κάνει χρήση μόνο μιας από τις παραπάνω προσαυξήσεις. (Ανάκτηση από: www.oaed.gr)

«Μπαμπαγιώτειος Στέγη»

Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Ανηλίκων και Εφήβων Η "Μπαμπαγιώτειος Στέγη" ή αλλιώς "Στέγη της Σύρου" ιδρύθηκε το 1996 μετά

από δεκαετή αγώνα και προσπάθεια της Επιμελήτριας Ανηλίκων Σύρου, Μαρίας Κυδωνιέως- Φωστέρη.

Στην προσπάθειά της να εφαρμόσει αναμορφωτικά μέτρα στους ανήλικους παραβάτες, έβλεπε ότι δεν είχε εμφανή αποτελέσματα και έπρεπε να βρεθεί ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης των περιθωριακών ανηλίκων, αφού η φυλάκιση δεν ήταν σε καμία περίπτωση πρόσφορη ως εναλλακτική λύση. Έβλεπε ξεκάθαρα ότι οι ανήλικοι ήθελαν αγάπη, ζεστασιά, στήριξη, τροφή, ρούχα κλπ. Και όχι τιμωρία και φυλακή. Διαπίστωνε ότι ήταν "καλά παιδιά", που οι συνθήκες της ζωής τα έκαναν να επιδείξουν αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά.

Για το σκοπό αυτό συνεργάστηκε με δημοτικές συμβούλους του Δήμου Ερμούπολης, οι οποίες στήριζαν την ιδέα αυτή. Βρέθηκαν κάποια χρήματα και έτσι ξεκίνησε η λειτουργία της, με την επωνυμία "Μπαμπαγιώτειος Στέγη", η οποία συστάθηκε ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία με σκοπό την κοινωνική υποστήριξη ανηλίκων κι εφήβων της Σύρου.

Σκοπ της Στέγης είναι:

1. Να βοηθήσει τα κοινωνικά αποκλεισμένα παιδιά (πχ παιδιά δρόμου, παιδιά με οικογενειακά και ψυχολογικά προβλήματα, παιδιά - θύματα ρατσισμού και περιθωριοποίησης).
2. Να συντελέσει στην ένταξη των κοινωνικά αποκλεισμένων παιδιών στην κοινωνία.
3. Να βρει κατάλληλους τρόπους στήριξης και προστασίας των παιδιών αυτών.
4. Να καλλιεργήσει στα παιδιά ηθικές αρχές κι αισθήματα αλληλεγγύης προς τον συνάνθρωπο.
5. Να στηρίζει τα παιδιά με παραβατική δράση στην επανένταξή τους, ώστε να μην οδηγούνται ξανά στο περιθώριο.

Η "Στέγη της Σύρου" λειτουργεί ως κέντρο ημέρας, χωρίς χρηματοδότηση ή υποστήριξη από αρμόδιο φορέα, αλλά με την εθελοντική προσφορά

ευαισθητοποιημένων ανθρώπων. Υποστηρικτές του κέντρου είναι ο Δ.Σ. του Μπαμπαγιώτειου Ορφανοτροφείου, Μητροπολίτης Σύρου, Δωρόθεος, ο Καζίνο Σύρου Α.Ε., Το Ναυπηγείο «Νεώριον Σύρου», Μητροπολίτης Θήρας, Παντελεήμων και αρκετοί ευαισθητοποιημένοι πολίτες.

Στη Στέγη απασχολούνται έμμισθοι συνεργάτες όπως ψυχολόγος, εκπαιδευτικός και υπεύθυνοι δημιουργικής απασχόλησης, αλλά και άλλοι ευαισθητοποιημένοι πολίτες, οι οποίοι προσφέρουν κοινωφελή εργασία.

Προγράμματα που πραγματοποιούνται στη Στέγη είναι:

@ Ημερήσια σίτιση Ψυχολογική υποστήριξης παιδιών και οικογενειών τους

@ Προγράμματα χειροτεχνίας - οικολογικές δραστηριότητες

@ Ψυχαγωγικά προγράμματα - εκπαιδευτικές εκδρομές

@ Συμμετοχή σε πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις

@ Μέριμνα για την επαγγελματική αποκατάσταση των εφήβων @ Τα παραμελημένα παιδιά, τα κακοποιημένα παιδιά, τα παιδιά με αντικοινωνική συμπεριφορά έχουν κι αυτά, όπως κάθε παιδί άλλωστε, δικαίωμα στην αγάπη κι ανάγκη από συμπαράσταση. Αυτό είναι υπόθεση όλων μας κι όχι μιας ομάδας ανθρώπων. Τα παιδιά και οι νέοι θέλουν στήριξη στις ρίζες τους. Μια κινέζικη παροιμία λέει "Όταν τα παιδιά είναι μικρά δώστε τους ρίζες, όταν μεγαλώσουν, φτερά". Βοηθήστε και στηρίξτε χωρίς προκατάληψη τα περιθωριακά παιδιά για να αποκτήσουν τα δικά τους φτερά! Είναι παιδιά πολύ ευαίσθητα, ξέρουν να αγαπούν εκείνους που τους αγαπούν. Στα παιδιά αυτά πρέπει να προσφέρουμε πρώτα αυτό που τους λείπει κι ύστερα την τιμωρία, αν αυτή είναι απαραίτητη και αναπόφευκτη. Στηρίζοντας τα παιδιά, βοηθάμε την κοινωνία να έχει υγιείς κι ισορροπημένους πολίτες και στις φυλακές λιγότερους κρατούμενους. (Μαρία Κυδωνιέως-Φωστέρη)

Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι η Στέγη τιμήθηκε από την Ε.Ε. ως ολοκληρωμένο μοντέλο υποστήριξης ανηλίκων παραβατών και νέων που ανήκουν σε πληθυσμιακές ομάδες που απειλούνται ή βιώνουν κοινωνικό

αποκλεισ (νάκτηση από: <http://earthquake.pblogs.gr/2008/02/stegh-storghs-anhlikwn-sth-syro-antidoto-sth-parabatikothta.html>)

Σύλλογος Φίλων-Εθελοντών της Ε.Π.Α.Θ.

Ο Σύλλογος Φίλων-Εθελοντών της Ε.Π.Α.Θ. ιδρύθηκε το 1998 για να στηρίξει το έργο της Εταιρίας Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης. Σκοποί του Συλλόγου είναι η παροχή κάθε δυνατής βοήθειας υλικής και ηθικής και η ανάδειξη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικά απομονωμένοι και αποκλεισμένοι ανήλικοι, ανήλικοι σε κίνδυνο και ανήλικοι παραβάτες. Πιο συγκεκριμένα:

- Η ανάπτυξη του εθελοντισμού με την παροχή κάθε δυνατής βοήθειας υλικής και ηθικής, προκειμένου να ενισχυθούν και υλοποιηθούν οι σκοποί και τα έργα της Εταιρίας Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.).
 - Η ανάδειξη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικά απομονωμένοι και αποκλεισμένοι ανήλικοι, ανήλικοι σε κίνδυνο και ανήλικοι παραβάτες.
 - Η ενεργοποίηση των μελών του Συλλόγου για την κάλυψη των αναγκών των κοινωνικά απομονωμένων και αποκλεισμένων ανηλίκων που τελούν υπό την προστασία της Ε.Π.Α.Θ. σε εκπαίδευση, στέγη, σίτιση, ψυχολογική υποστήριξη, κοινωνική και εργασιακή ένταξη.
 - Η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών.
 - Η ανάπτυξη επαφών με άλλες οργανώσεις που επιδιώκουν αντίστοιχους στόχους.
 - Η υλοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων και μελετών για τη στήριξη των κοινωνικά αποκλεισμένων νέων.
 - Η ανάπτυξη κάθε άλλης δράσης για τη στήριξη των νέων αυτών.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΦΙΛΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΤΗΣ Ε.Π.Α.Θ

Πολλές έρευνες έχουν τεκμηριώσει τη σημασία που έχουν οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου για τους νέους. Συγκεκριμένα αναφέρεται, ότι τους δίνεται η ευκαιρία να δομήσουν την ταυτότητά τους, να κατακτήσουν την αυτονομία τους, να μετρήσουν τη δύναμή τους και να ανακαλύψουν οικογενειακούς, κοινωνικούς και διαπροσωπικούς ρόλους. Οι δραστηριότητες δημιουργικής απασχόλησης συνεισφέρουν στην σωματική και ψυχική υγεία, και στην προσαρμογή στην κοινωνία, ενώ βοηθούν τους νέους να αντιστέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές.

Προγράμματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου έχουν εφαρμοστεί παγκοσμίως, τόσο στην πρόληψη της παραβατικότητας, όσο και στην μείωση της υποτροπής, εισάγοντας τους νέους σε πιο θετικές μορφές δραστηριοτήτων κατά τον ελεύθερο χρόνο. Στόχοι των εργαστηρίων, λοιπόν, σύμφωνα με τα παραπάνω:

- Η δημιουργική απασχόληση με στόχο την κάλυψη του ελεύθερου χρόνου.
- Η κοινωνικοποίηση των νέων και η ενσωμάτωση αξιών και κανόνων συμπεριφοράς τόσο με τους ενήλικους εκπαιδευτές όσο και με τους συνομήλικους.
- Η προσωπική καλλιτεχνική έκφραση μέσα από την κατασκευή αντικειμένων αλλά και η ένταξη σε μια παραγωγική διαδικασία μέσα σε συνθήκες που προσομοιάζουν με αυτές της εργασίας.

Τόσο στις φυλακές όσο και στην κοινότητα πολύ βοηθητικός είναι επίσης ο ίδιος ο τρόπος λειτουργίας των εργαστηρίων. Το γεγονός ότι βρίσκονται σε ένα πλαίσιο που τους παρέχει αποδοχή, σεβασμό και τις αξίες της επικοινωνίας και συνεργασίας είναι μια εμπειρία ίσως το ίδιο σημαντική για τους νέους με το αντικείμενο των εργαστηρίων. Δημιουργικά εργαστήρια που πραγματοποιούνται στις δικαστικές φυλακές διαβατών Θεσσαλονίκης:

- Δημιουργικό Εργαστήριο Χειροτεχνίας-Ζωγραφικής-Κατασκευών
- Εργαστήρι Πληροφορικής

Εργαστήρι Εικαστικής Ψυχοθεραπείας Εργαστήρι Θεατρικής Έκφρασης.

Πρωτοποριακό πρόγραμμα -δωρεάν διπλώματα οδήγησης για ανήλικους παραβάτες του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα, το οποίο ξεκίνησε από τα μέσα Ιανουαρίου 2009, σύμφωνα με το οποίο, περίπου δέκα άποροι ανήλικοι μπορούν ανά δύο μήνες να δίνουν δωρεάν τις εξετάσεις για δίπλωμα μοτοσικλέτας μέχρι 50 κυβικά εκατοστά.

Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία, ο αριθμός των ανηλίκων που οδηγούν μοτοσικλέτες χωρίς δίπλωμα ξεπερνά μόνο στη Θεσσαλονίκη τις 2.500. Η παραβατικότητα των ανηλίκων ξεκινά από παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα δίνει την ευκαιρία σε άπορους ανήλικους να δίνουν εξετάσεις για δίπλωμα οδήγησης, ώστε να μαθαίνουν να οδηγούν σύμφωνα με το νόμο. Ο σύλλογος αναλαμβάνει όλα τα έξοδα για τις εξετάσεις, ενώ παράλληλα, στο πλευρό των παιδιών βρίσκεται ψυχίατρος και παιδοψυχολόγος. Τα μαθήματα πραγματοποιούνται από τροχονόμο. Στο πρόγραμμα συμμετέχει ο σύλλογος, η Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων του υπουργείου Δικαιοσύνης, η εισαγγελία Ανηλίκων Θεσσαλονίκης και η Τροχαία. Είναι και μια καλή ευκαιρία ώστε να γίνει μια μεγάλη μελέτη για τους ανήλικους που αντιμετωπίζουν ποικίλα κοινωνικά προβλήματα, όπως η απομόνωση και ο αποκλεισμός.

Στο σημείο αυτό να τονίσουμε ότι μια από τις σημαντικότερες δράσεις του συλλόγου είναι η ενίσχυση των απόρων ανηλίκων που εκτίουν ποινή στις δικαστικές φυλακές Διαβατών της Θεσσαλονίκης. Κάθε μήνα, ο σύλλογος βάζει σε τραπεζικό λογαριασμό του κάθε ανηλίκου 50 ευρώ, ενώ όταν αποφυλακίζεται 200 ευρώ. Εκτός από τη χρηματική βοήθεια, ο σύλλογος βρίσκεται στο πλευρό των παιδιών στις φυλακές με κάθε τρόπο, προσφέροντας τους νομική υποστήριξη και υποστηρίζοντας τους με οποιοδήποτε δυνατό τρόπο. Ο σύλλογος μεταξύ άλλων παρέχει στους ανήλικους εκπαιδευτική υποστήριξη, υγειονομική και νομική συμπαράσταση, δημιουργία ευκαιριών επαγγελματικής απασχόλησης και οικονομική υποστήριξη των παιδιών και των οικογενειών τους.

Το παράδειγμα του Συλλόγου Φίλων και Εθελοντών της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων της Θεσσαλονίκης αποτελεί πρότυπο προς μίμηση για όλους μας. Είναι ενθαρρυντικό και αισιόδοξο το γεγονός ύπαρξης

ευαισθητοποιημένων πολιτών, οι οποίοι με θέληση, αίσθημα κοινωνικής αλληλεγγύης και συνεχούς προσφοράς έχουν καταφέρει τόσα πολλά για τους νεαρούς παραβάτες της Θεσσαλονίκης. Σε μια εποχή μάλιστα που ο ανταγωνισμός, η ατομικότητα, η αδιαφορία και η αποξένωση μεταξύ των ανθρώπων κυριαρχούν. Τέτοια παραδείγματα όμως είναι ελάχιστα, αν όχι σπάνια. Για το λόγο αυτό και για τη σημαντικότητα του φαινομένου της ανήλικης παραβατικότητας, πρέπει όλοι να πάρουμε το μερίδιο ευθύνης που μας αναλογεί. Από την πολιτεία και την ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου, μέχρι τον ίδιο μας τον εαυτό, γιατί όλοι ως μέλη αυτής της κοινωνίας έχουμε μερίδιο ευθύνης και θα πρέπει να σκεφτόμαστε και να πράττουμε ανάλογα. (Ανάκτηση από: http://sfe.cyberlink.gr/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1)

Εταιρεία Κοινωνικής Στήριξης Ανηλίκων Ρόδου

Παρέχει κοινωνική, υλική και ηθική υποστήριξη στους νέους της Ρόδου, που για οποιονδήποτε λόγο δεν τους παρέχεται από την οικογένειά τους. Υλική και ηθική στήριξη παρέχεται και στις οικογένειες των νέων.

Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρεία « ΕΠΙ ΤΡΟΧΩΝ»

Η αστική, μη κερδοσκοπική, εταιρεία (Αναπτυξιακή Σύμπραξη) με τίτλο "Επί Τροχών" συστάθηκε για την εκτέλεση του Έργου με τίτλο «ΕΠΙ ΤΡΟΧΩΝ: ΕΠΙΟΜΕΝΗ ΣΤΑΣΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ» στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας για την καταπολέμηση των διακρίσεων και ανισοτήτων σε σχέση με την αγορά εργασίας («EQUAL») στην Ελλάδα. Σκοπός του Έργου είναι:

- 1) η ενδυνάμωση και επαγγελματική ένταξη των νέων που διαρρέουν από την εκπαίδευση με την ενεργητική εμπλοκή κοινωνικών φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) και
- 2) η δικτύωσή τους με δημόσιους φορείς Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Επαγγελματικής Κατάρτισης και με επιχειρήσεις.

Συνεργάζεται, επίσης, με άλλες δύο Αναπτυξιακές Συμπράξεις - μια από την Ιταλία και μια από τη Σλοβακία.

http://www.anthropos.gr/show_mko.asp?Id=1802)

Κοινωνική Ανάπτυξη Νέων Καλαμάτας (Κ.Α.ΝΕ)

Η Κ.Α.ΝΕ. είναι ένας μη κερδοσκοπικός, μη κυβερνητικός οργανισμός νεολαίας ο οποίος διοργανώνει προγράμματα νεολαίας κι ανάπτυξης και βρίσκεται στην Καλαμάτα.

Οι δραστηριότητες του οργανισμού είναι τοπικές, εθνικές και διεθνείς και τα προγράμματα απευθύνονται σε νέους κυρίως μεταξύ 16 και 30 ετών. Φυσικά λόγω του κύριου σκοπού της ύπαρξης, ο οργανισμός εστιάζει περισσότερο στην τοπική νεολαία, προσπαθώντας να υποστηρίξει την προσωπική τους ανάπτυξη. Έσω των προγραμμάτων προωθείται αφενός η μη τυπική μάθηση ως εργαλείο για να επιτευχθεί η έννοια του ενεργού πολίτη και αφετέρου η βιώσιμη και διαρκής ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Πιο συγκεκριμένα, ο Κ.Α.ΝΕ λαμβάνει μέρος, πραγματοποιεί, διοργανώνει και προωθεί δραστηριότητες σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο όπως, επιμορφωτικά σεμινάρια, δραστηριότητες δικτύωσης, ανταλλαγές νέων, πρωτοβουλίες νέων, κοινωνικά προγράμματα, περιβαλλοντικά προγράμματα, πολιτιστικά, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.α.

Υπάρχουν συνεργασίες του Κ.Α.ΝΕ σε όλη την Ευρώπη, , Ανατολική Ευρώπη και Μέση Ανατολή. Το δίκτυο επεκτείνεται και συμπεριλαμβάνει νέους οργανισμούς οι οποίοι δουλεύουν σε διαφορετικά αντικείμενα, σε τοπικό ή διεθνές επίπεδο. Οι συνεργασίες βασίζονται σε κοινά προγράμματα, στην ανταλλαγή καλών πρακτικών, στην ανταλλαγή εμπειριών και στην φιλική διάθεση. Σύμφωνα με τα μέλη του Κ.Α.ΝΕ, θεωρούνται πολύ σημαντικά η προσωπική σχέση και το πνεύμα συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών για να επιτευχθεί ο κοινός σκοπός.

http://www.ngokane.org/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=27)

Κεντρική Ένωση Δημοτικών και Νομαρχιακών Συμβουλίων Νεολαίας Ελλάδος

Η Κεντρική Ένωση Δημοτικών Νομαρχιακών Συμβουλίων Νεολαίας της Ελλάδας βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη και είναι ένα νεολαιίστικο πανελλαδικό δίκτυο. Συντονίζει όλα τα Δημοτικά και Νομαρχιακά Συμβούλια Νεολαίας. Έχει 200 μέλη και προωθεί την θεματική "συμμετοχή των νέων στην τοπική αυτοδιοίκηση".

Η Κεντρική Ένωση Δημοτικών Νομαρχιακών Συμβουλίων Νεολαίας Ελλάδας συνεργάζεται με την Κ.Ε.Δ.Κ.Ε. και την Ε.Ν.Α.Ε. και παρακολουθεί τις θεματικές της Επιτροπής των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον τομέα της συμμετοχής των νέων.

Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας

Το έτος 1999 με το ν. 2713, δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους Δήμους και Διαμερίσματα της χώρας να ιδρύσουν Τοπικό Συμβούλιο Πρόληψης Εγκληματικότητας.

Για να ενθαρρυνθούν οι Δήμοι στην ίδρυση και λειτουργία των Τοπικών Συμβουλίων συστάθηκε αρχικά, στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, μια Ομάδα Διοίκησης Έργου υπό τον καθηγητή κ. Γιάννη Πανούση (Απρίλιος του 2002). Αργότερα, το Σεπτέμβριο του 2004, πέρασε σε μία 15μελή ομάδα υπό τον καθηγητή κ. Νέστορα Κουράκη και το Νοέμβριο του 2005 μετεξελίχθηκε σε ένα 11μελές Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας, με αποστολή να προωθήσει τη σύσταση Τοπικών Συμβουλίων σε βασικούς Δήμους της χώρας και να συντονίζει τη δράση τους.

Οι βασικές δραστηριότητες που ασκούν τα Τοπικά Συμβούλια περιγράφονται αρχικά στην απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης. Η αστική επιδίωξη των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης Εγκληματικότητας είναι η ενίσχυση των θεσμών της γειτονιάς για την ενδυνάμωση της συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής. Τα Συμβούλια καλούνται, μέσα από τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν, να αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά αίτια που προκαλούν την μικρομεσαία κυρίως παραβατικότητα, και όχι να ασκούν αστυνόμευση. Συνεργάζονται, ωστόσο, στο πλαίσιο της αποστολής τους για κοινωνική πρόληψη, με την Αστυνομία, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Πρόληψη της Εγκληματικότητας, καθώς και με άλλους αντίστοιχους φορείς.

Παρά όμως όλες τις προσπάθειες που έγιναν τα τελευταία χρόνια, κοινή διαπίστωση αποτέλεσε το γεγονός ότι όσα Τοπικά Συμβούλια έχουν συσταθεί στους Ο.Τ.Α. βρίσκονται σε υπολειτουργία και για αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητο μια ολοκληρωμένη παρεμβατική πολιτική.

Σήμερα, με την επιστημονική στήριξη και το συντονισμό του Κεντρικού Συμβουλίου Πρόληψης παραβατικότητας και την παρότρυνση της ΚΕΔΚΕ (Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος) έχουν συσταθεί και λειτουργούν με ουσιαστικό τρόπο τοπικά Συμβούλια σε αρκετούς Δήμους της χώρας, με πρώτους το Δήμο Αθηναίων και Πειραιά. Κάποιοι μάλιστα από αυτούς εφαρμόζουν πρωτοπόρες ιδέες και δράσεις στον τομέα της πρόληψης με πολύ καλά αποτελέσματα όπως της Ηλιούπολης, Κορυδαλλού, της Αγίας Βαρβάρας,

Ζακύνθου κ.λπ. (Γιώργος Χονδροματίδης, Τμήμα Νομικής Αθηνών Εργαστήριο Ποινικών και Εκληματολογικών Ερευνών, εγχειρίδιο)

Ωστόσο, σε ομιλίες που έγιναν και γίνονται κατά καιρούς αναπτύσσεται ιδιαίτερα η ανάγκη επέκτασης της λειτουργίας των τοπικών Συμβουλίων και στην υπόλοιπη χώρα, με παράλληλη ευαισθητοποίηση των εκεί τοπικών κοινωνιών, ώστε να γίνει ενεργότερη η συμμετοχή των πολιτών στην πρόληψη του εγκλήματος και να εμπεδωθεί έτσι με ουσιαστικότερο τρόπο το αίσθημα ασφαλείας, που προφανώς αποτελεί προϋπόθεση για μια καλύτερη ποιότητα ζωής. (Νέστωρ Κουράκης, Τμήμα Νομικής Αθηνών Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, εγχειρίδιο)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.

ΝΟΜΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ, ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

6.1 Η ισχύουσα κατάσταση και οι νέες τάσεις σχετικά με το σωφρονιστικό σύστημα ανηλίκων παραβατών.

Στον **Ευρωπαϊκό χώρο** επιδιώκεται τις τελευταίες δεκαετίες η ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός του ποινικού δικαίου ανηλίκων. Η αναμόρφωση αυτή προσανατολίζεται στην πρόληψη των εγκλημάτων με τη διευθέτηση και επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων δίνοντας σε μεγάλο βαθμό έμφαση στην παράκαμψη της ποινικής διαδικασίας, στην ανάπτυξη της ιδέας της υπευθυνότητας, στην εμπέδωση της συνείδησης δικαίου των νεαρών κοινωνιών με δίκαιες και ανθρωπιστικές εξωϊδρυματικές κυρώσεις και με την κοινωνική επανένταξη του νεαρού δράστη του εγκλήματος μέσω ενός πλέγματος μέτρων διαπαιδαγώγησης και αρωγής, περιορίζοντας στο ελάχιστο τη συχνότητα επιβολής αλλά και τη διάρκεια των στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων. Ακόμη και κράτη που διέθεταν ένα ενοποιημένο δίκαιο ανηλίκων, έθεσαν το ποινικό δίκαιο ανηλίκων σε νέες νομικές βάσεις.

Κύριος άξονας των νέων τάσεων στο θέμα των ανήλικων παραβατών είναι, σύμφωνα με τη διδασκαλία της «**ριζικής μη παρέμβασης**» (radical no invention), για μεν τις ελαφρότερες ή μέσης σημασίας περιπτώσεις παραβάσεων η εφαρμογή προγραμμάτων αρωγής που τονώνουν το αίσθημα ευθύνης χωρίς να προϋποθέτουν εγκλεισμό σε ίδρυμα (π.χ. παροχή υπηρεσιών σε κοινωφελή ιδρύματα), για τις δε σοβαρότερες περιπτώσεις αδικημάτων, αυτές δηλ. που φανερώνουν ταυτόχρονα μια γενικότερη αδυναμία του ανηλίκου να ζει στην κοινωνία χωρίς να δημιουργεί προβλήματα στους άλλους, ο περιορισμός της ελεύθερης διαβίωσής του (π.χ. με την τοποθέτησή του σε σωφρονιστικό κατάστημα ή ίδρυμα), αλλά για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και με τήρηση των σχετικών συνταγματικών και διεθνών εγγυήσεων για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Χαρακτηρισμό της απήχησης αυτών των νέων τάσεων είναι το γεγονός ότι στη Μεγάλη Βρετανία, δυνάμει της Criminal Justice Act 1982, αντικαταστάθηκε η αόριστης διάρκειας και «εντατικής αγωγής» κύρωση του "borstal training" με την ορισμένου χρόνου ποινή "youth custody", καθώς και το

γεγονός ότι στις περισσότερες χώρες (εν μέρει και στην Ελλάδα) έχουν ήδη αρχίσει να εφαρμόζονται σε μεγάλη έκταση διάφορες εξωιδρυματικές κυρώσεις, όπως η επίβλεψη, η ποινή σε χρήμα, η αναστολή εκτέλεσεως της ποινής με ή χωρίς επίβλεψη από επιμελητή ανηλίκων και η κοινωφελής εργασία. Σε βαρύτερης μορφής αδικήματα χρησιμοποιείται επίσης η λεγόμενη «ενδιάμεση μεταχείριση» (intermediate treatment), κατά την οποία οι ανήλικοι παραβάτες 15-17 ετών αναλαμβάνουν να περάσουν τις ημέρες τους σε ειδικά κέντρα (day centers), ακολουθώντας εκεί ένα πρόγραμμα ψυχολογικής υποστήριξης, κοινωνικής αγωγής, (π.χ. με αγωγή για κοινωνικά ζητήματα όπως η πορνεία και ο αλκοολισμός), επαγγελματικής εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας (π.χ. με αθλητισμό).

Είναι αμφίβολο όμως, αν τα άτομα αποτρέπονται από την τέλεση πράξεων όταν αυτές απειλούνται με ποινικές κυρώσεις. Για το λόγο αυτό στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υιοθετούνται με επιτυχία στρατηγικές, που εμπεριέχουν μεταξύ άλλων **προληπτικά μέτρα** για την καταπολέμηση μορφών εγκληματικότητας με αυξητική τάση. Τα μέτρα αυτά γίνονται ανεκτά είτε άμεσα, με διάφορα σύμφωνα που προωθούν τη συνεργασία μεταξύ των κρατών (όπως η συνθήκη Schengen), είτε έμμεσα, με την πεποίθηση ότι οι εσωτερικές διαδικασίες αντεγκληματικής πολιτικής των κρατών πρέπει να στοχεύουν κυρίως στην πρόληψη (ιδιαίτερα στην οργανωμένη εγκληματικότητα). Εκτός αυτού ο διεθνής χαρακτήρας της οργανωμένης εγκληματικότητας δυσχεραίνει τη δραστηριότητα των διωκτικών αρχών σε εθνικό επίπεδο (Χαΐδου, 1990)

Οι τρόποι αυτοί παρεμβατικής εκτροπής εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της αποϊδρυματοποίησης, της αντικατάστασης δηλαδή των παραδοσιακών τρόπων μεταχείρισης που περιλαμβάνουν εγκλεισμό, **με εναλλακτικά μέτρα, εξωιδρυματικά**, τα οποία εφαρμόζονται με επιτυχία σε πολλά κράτη. Στις σύγχρονες ευρωπαϊκές νομοθεσίες επικρατούν τάσεις για κατ' εξαίρεση μόνο στέρηση της ελευθερίας σε ανήλικους και, σε περίπτωση επιβολής κύρωσης στερητικής της ελευθερίας, για κατά το δυνατόν μικρότερη διάρκεια αυτής. Οι στερητικές της ελευθερίας ποινές υποκαθίστανται από εναλλακτικά μέτρα αντίδρασης, όπως η ημιελεύθερη διαβίωση, η αναστολή της ποινής υπό δοκιμασία, η ελεγχόμενη ελευθερία και η εντατική επιτήρηση ακόμα και μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας, η επίβλεψη του ανήλικου δράστη από κάποια κοινωνική υπηρεσία, η αποζημίωση του θύματος και η αποκατάσταση

της βλάβης μέσω της εργασίας του ανηλίκου, η παροχή κοινωφελούς εργασίας (όπως δενδροφύτευση, συνοδεία αναπήρων, ηλικιωμένων κ.λ.π.), η συμμετοχή του ανηλίκου σε εκπαιδευτικό (όπως για παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας) ή θεραπευτικό πρόγραμμα (όπως σε περίπτωση εξάρτησης), η προσωρινή τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια και άλλα.

Επίσης η «απεγκληματοποίηση», η «αποδικαστηριοποίηση» και η «αποιδρυματοποίηση» θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι αποτελούν το αξονικό τρίπτυχο στο οποίο στηρίζονται οι νέες τάσεις που παρατηρούνται στην περιοχή του ποινικού δικαίου γενικά και ειδικότερα, του δικαίου ανηλίκων. Οι τάσεις αυτές δημιουργήθηκαν κάτω από τις επιδράσεις της «νέας» ή κριτικής εγκληματολογίας του κινήματος για τα δικαιώματα του παιδιού, των ερευνητικών αποτελεσμάτων μελετητών και ορισμένων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συγκυριών, όπως η αύξηση της εγκληματικότητας, ο υπερπληθυσμός των φυλακών κ.λ.π.

Κυριαρχεί η αντίληψη της ειδικής πρόληψης και η διαπαιδαγώγηση η οποία έχει σαφή προτεραιότητα σε σχέση με την ποινή.

Υπάρχουν επίσης **τάσεις** επαναφοράς των "status offenses" - (αδίκημα που αφορά μόνο ανήλικο ακριβώς λόγω της ηλικιακής του κατάστασης (status), όπως για παράδειγμα η αγορά και κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών, η αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο, η φυγή, η «ανάρμοστη αδικαιολόγητη συμπεριφορά», κ.λ.π.) - και εφαρμογής πρακτικών ελέγχου, όπως η απαγόρευση εξόδου, ο περιορισμός για ορισμένες ώρες, αλλά και η παραπομπή των υπευθύνων για την επιμέλεια του ανηλίκου. Τέτοιου είδους τάσεις είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα του πανικού που φαίνεται να επικρατεί σε σχέση με τη συμπεριφορά των ανηλίκων και τους κινδύνους που υποβόσκουν.

Η πρόληψη, ως σκοπός ενός κανόνα δικαίου μπορεί να εννοηθεί μόνο ως πρόβλεψη, η οποία στοχεύει στη μελλοντική συμπεριφορά του δράστη ή άλλων εν δυνάμει δραστών σε μια ορισμένη κοινωνία.

Στον ευρωπαϊκό χώρο διακρίνουμε κράτη που ρυθμίζουν τα σχετικά θέματα των ανηλίκων με επιμέρους νομοθετήματα και κωδικοποιήσεις, άλλα που διαθέτουν αυτοτελή νομοθεσία και κάποια που εντάσσουν τις σχετικές ρυθμίσεις κυρίως στο ποινικό δίκαιο.

Στην πρώτη, λοιπόν, κατηγορία ανήκουν η Ελλάδα, η Γαλλία, όπου υπάρχουν ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, καθώς και ορισμένα κράτη της Βόρειας

Ευρώπης. Στη Μεγάλη Βρετανία (Αγγλία και Ουαλία) έχουμε επιμέρους νόμους που αλληλοσυμπληρώνονται. Το ποινικό δίκαιο ενηλίκων προσαρμόζεται κατά την εφαρμογή του ανάλογα με την ηλικία των ανήλικων δραστών (Herz, 2002). Αυτοτελή νομοθετήματα διαθέτουν η Πολωνία και η Γερμανία (νόμος για τα δικαστήρια ανηλίκων).

Συγκεκριμένα στη Γερμανία θεσπίστηκε η οδηγία της επιμέλειας, η οδηγία της συμμετοχής σε κύκλο μαθημάτων κοινωνικής αγωγής, και η οδηγία για συνδιαλλαγή μεταξύ δράστη και θύματος. Στη θέσπιση των νέων αυτών θεσμών οδήγησε το γεγονός αφενός ότι οι ιδρυματικές κυρώσεις του ποινικού δικαίου ανηλίκων (εφηβική κράτηση και εφηβική ποινή), καθώς και η προσωρινή κράτηση επιφέρουν επιβλαβείς παρενέργειες στην προσωπική ανάπτυξη του ανηλίκου και αφετέρου ότι τα εξωιδρυματικά μέτρα είναι σε θέση να αναπληρώσουν σε μεγάλη έκταση τις παραδοσιακές κυρώσεις (πληρωμή χρηματικού ποσού, εφηβική κράτηση, εφηβική ποινή), χωρίς από την εφαρμογή των νεοπαγών αυτών μέτρων κύρωσης να επιδεινώνεται ο κίνδυνος της υποτροπής.

Η οδηγία της τοποθέτησης του ανηλίκου υπό την επιμέλεια και επιτήρηση ενός συγκεκριμένου ατόμου (οδηγία επιμέλειας) καθιστά δυνατή μία περιορισμένη από άποψη χρόνου ατομική επιμέλεια, η οποία μπορεί να συνίσταται και στην άμεση, χειροπιαστή βοήθεια σε προβλήματα οικογενειακής, σχολικής και επαγγελματικής φύσης, καθώς και σε δυσκολίες εξεύρεσης κατοικίας. Η οδηγία συμμετοχής σε κύκλο μαθημάτων κοινωνικής αγωγής (π.χ. ομαδική ιστιοπλοΐα ή ορειβασία) σκοπεύει σε μία προσανατολισμένη στο πρόβλημα ή στην πράξη διεργασία των δυσκολιών που οδήγησαν τον ανήλικο στο έγκλημα στο πλαίσιο μίας ομαδικής δραστηριότητας και προσπαθεί να του καταστήσει ορατές δυνατότητες λύσης ενός προβλήματος χωρίς να έλθει σε σύγκρουση με τους ποινικούς νόμους, και να του παράσχει βοήθεια.

Σχετικά με τα μέτρα αγωγής στη Γερμανία σύμφωνα με την παρ. 9 JGG: α) η παροχή οδηγιών και β) η υποχρέωση για αξίωση αρωγής διαπαιδαγώγησης και η ιδρυματική αγωγή («παραμονή σε ίδρυμα αγωγής καθόλη την ημέρα και τη νύχτα σε μία διαφορετική μορφή διαβίωσης υπό επιμέλεια»). Οι οδηγίες είναι επιταγές και απαγορεύσεις, με στόχο να ρυθμίσουν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου και να ενισχύσουν και να εξασφαλίσουν τη διαπαιδαγώγησή του. Ο δικαστής μπορεί να επιβάλλει στον ανήλικο να τηρεί οδηγίες που σχετίζονται με

τον τόπο διαμονής, να ζει με μία οικογένεια ή σε ίδρυμα, να αποδεχθεί μία θέση εκπαίδευσης ή εργασίας, να παράσχει κοινωφελή εργασία, να υποβληθεί υπό την επιμέλεια και επιτήρηση ενός συγκεκριμένου προσώπου (βοηθού επιμέλειας), να συμμετάσχει σε κύκλο μαθημάτων κοινωνικής αγωγής, να προσπαθήσει να επιτύχει συνδιαλλαγή με τον παθόντα να παραλείπει τη συναναστροφή με συγκεκριμένα πρόσωπα ή την επίσκεψη εστιατορίων ή κέντρων διασκέδασης, να συμμετάσχει σε μαθήματα κυκλοφοριακής αγωγής, να υποβληθεί σε θεραπευτική αγωγή ή απεξάρτησης από έναν ειδήμονα. Σε περίπτωση υπαίτιας μη τήρησης ή παραβίασης μιας οδηγίας, απειλείται η λεγόμενη κράτηση ανυπακοής (Πιτσελά, 2001).

Στην Αυστρία, η εφαρμογή του ποινικού δικαίου ανηλίκων σκοπεύει πρωτεύοντος να αποτρέψει το δράστη από την τέλεση νέων εγκλημάτων στο μέλλον. Το απόλυτο προβάδισμα της ειδικής πρόληψης κατοχυρώνεται ρητά στην παρ. 5 αρ.1 aJGG . Η γενική πρόληψη λαμβάνεται υπόψη σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μάλιστα σε περίπτωση: αποχής του εισαγγελέα από τη δίωξη, εξωδικαστηριακής διευθέτησης της πράξης, προσωρινής παύσης της διαδικασίας από το δικαστήριο, απαγγελία της ενοχής χωρίς επιβολή ποινής, απαγγελία της ενοχής με επιφύλαξη ποινής. Η έννοια της διαπαιδαγώγησης καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό από την ειδική πρόληψη. Το aJGG περιέχει μία ρύθμιση - πλαίσιο για τα μέτρα του οικογενειακού δικαίου και του δικαίου πρόνοιας ανηλίκων που δεν αποτελούν ποινικές κυρώσεις ακόμη και όταν επιβάλλονται από τον ποινικό δικαστή (παρ.2 και 3).

Το Αυστριακό ποινικό δίκαιο ανηλίκων έχει θεσπίσει ένα ευρύ φάσμα εξωιδρυματικών μέτρων, τα οποία είναι στη διάθεση των δικαστικών λειτουργιών, παρέχοντας έτσι ευελιξία ώστε να αποφεύγεται η ποινική διαδικασία, η έγερση της κατηγορίας, η καταδίκη και η ιδρυματική μεταχείριση στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση. Το κοινωνικό - παιδαγωγικό μοντέλο περιλαμβάνει εντός άλλων: την επεξεργασία της πράξης και ανάληψη της ευθύνης για την πράξη και τις συνέπειες της, την εκμάθηση στρατηγικών αποφυγής των συγκρούσεων, την ενεργητική παροχή επανόρθωσης της ζημίας.

Η εργασία των κοινωνικών λειτουργιών στο πλαίσιο της εξωδικαστηριακής διευθέτησης της πράξης είναι πολύ απαραίτητη και

χρονοβόρα. Υπολογίζεται ότι το πολύ 10 υποθέσεις το μήνα μπορεί να διευθετήσει κάθε κοινωνικός λειτουργός. Γι' αυτό σε ορισμένες περιοχές της Αυστρίας, ο κοινωνικός λειτουργός της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων ασχολείται σήμερα πλέον αποκλειστικά με την εξωδικαστηριακή διευθέτηση της πράξης.

Το δίδαγμα που απορρέει από την Αυστριακή εμπειρία δεν είναι απλώς ότι η εξωδικαστηριακή διευθέτηση αποτελεί μία διαδικασία πρόληψης του δράστη από την εγκληματική σταδιοδρομία. Σημαίνει επιπλέον «χρησιμοποίηση, ενθάρρυνση και ενίσχυση της ικανότητας των ανθρώπων να διαχειρίζονται τις υλικές και συναισθηματικές βλάβες και δυσχέρειες που έχουν δημιουργηθεί από δόλιες και μη πράξεις ανθρώπων ή ομάδων ενάντια στην ακεραιότητα και τα συμφέροντα των συνανθρώπων τους» (Πιτσελά ,2001).

Στη Δανία δεν υπάρχει αυτοτελές ποινικό δίκαιο ανηλίκων ούτε εξειδικευμένο δικονομικό ή δικαιοακό σύστημα και οι λιγοστές ρυθμίσεις εντάσσονται στον ποινικό κώδικα, ενώ παράλληλα με την ατομική πρόληψη εισάγεται και το στοιχείο της προστασίας της κοινωνίας.

Εξαιρέση αποτελεί το **Βέλγιο**, όπου γίνεται αναφορά μόνο για δίκαιο, και μάλιστα προνομιακό δίκαιο ανηλίκων (Kilchling, 2002). Εκεί η ποινή έχει το χαρακτήρα της επικουρικότητας. Ο ανήλικος παραπέμπεται κυρίως στη δικαιοδοσία των οργάνων πρόνοιας και αρωγής.

Και στη Ολλανδία οι σχετικές ρυθμίσεις κατανέμονται στον Ποινικό Κώδικα και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Τη χώρα αυτή ακολουθούσε πάντα καλή φήμη για τη μεταχείριση των κρατουμένων. Αυτό αποτελεί μια σημαντική εκδοχή και ίσως το επίκεντρο της διαδεδομένης πεποίθησης ότι το ολλανδικό ποινικό σύστημα είναι σχετικά ήπιο, ακόμη και αν είναι δύσκολο να γενικευθούν οι θετικές εκτιμήσεις, σχετικά με την ηπιότητα του ποινικού νόμου σε διεθνές επίπεδο, στο βαθμό που υπάρχει ένα σύνολο σύνθετων παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη, ενώ ταυτόχρονα δεν διατίθενται απόλυτα κριτήρια για το τον προσδιορισμό του βαθμού της ηπιότητας και της ανοχής, μπορεί κανείς να συμφωνήσει με τον Hulsman, ο οποίος υποστηρίζει ότι υπάρχει αναμφίβολα μια σχετική ηπιότητα στο ολλανδικό ποινικό σύστημα κρινόμενη από δύο σημεία: α) οι ποινές φυλάκισης είναι σχετικά σύντομες και β) τα σωφρονιστικά καταστήματα είναι σχετικά μικρά.

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μπορούν να επιβληθούν

στον ανήλικο έως 14 ετών μόνο παιδαγωγικά - αναμορφωτικά μέτρα, όταν απουσιάζει η κατάλληλη αγωγή. Στους ανήλικους 14-18 ετών μπορεί να επιβληθεί, εκτός από τα προαναφερθέντα μέτρα, και ποινή ανηλίκων. Εφαρμόζεται τόσο ο Νόμος για την Αρωγή Παιδιών και Εφήβων όσο και ο Νόμος για τα Δικαστήρια Ανηλίκων. Προβλέπεται επίσης νομοθετικά η συμφιλίωση δράστη και θύματος. Μετά την αύξηση των εγκλημάτων από άτομα νεότερα των 14 ετών και ιδιαίτερα για εκείνα που έχουν πάνω από 50 εγκλήματα στο ενεργητικό τους, προτάθηκε ο εγκλεισμός σε κατάλληλα καταστήματα και η μείωση του ορίου ποινικής υπευθυνότητας στα 12 χρόνια.

Ως αυτοτελή κύρωση προβλέπεται στο γερμανικό δίκαιο ανηλίκων και η εφηβική κράτηση, η οποία διακρίνεται σε κράτηση ελεύθερου χρόνου, σε βραχεία κράτηση και σε διαρκή κράτηση. Ανάλογα με το είδος της κράτησης διαρκεί από δύο ημέρες έως τέσσερις εβδομάδες, έτσι ώστε να περιορίζονται στο ελάχιστο οι αρνητικές συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας. Ο θεσμός αυτός δεν υφίσταται στο ελληνικό δίκαιο. (Χαΐδου, 1989).

Στα παιδιά απαγγέλλονται κυρίως η επίπληξη και η υπεύθυνη επιμέλεια γονέων ή επιμελητών ανηλίκων. Πολύ ολίγες υποθέσεις καταλήγουν σε ιδρυματικά μέτρα, δηλαδή τον εγκλεισμό σε κατάστημα αγωγής. Και στους εφήβους απαγγέλλονται κυρίως εξωιδρυματικά μέτρα. Όσον αφορά τα αναμορφωτικά μέτρα, από άποψη συχνότητας επιβολής, έρχονται πρώτα η επίπληξη και μετά η υπεύθυνη επιμέλεια γονέων και επιμελητών. Ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται σπάνια. (Χαΐδου, 1990).

Ανάλογα με την ηλικία εισάγονται οι ανήλικοι σε διάφορες κατηγορίες καταστημάτων ως εξής: τα παιδιά από 7 έως 12 ετών εισάγονται στα πλαίσια των αναμορφωτικών μέτρων σε ένα κατάλληλο κατάστημα αγωγής. Έφηβοι 13 έως 17 ετών εγκλείονται είτε σε κατάστημα αγωγής, αν έχει επιβληθεί η τοποθέτηση στα πλαίσια των αναμορφωτικών μέτρων ή σε σωφρονιστικό κατάστημα, αν επιβλήθηκε ποινικός σωφρονισμός. Αιτιολογία για την απαγγελία του ποινικού σωφρονισμού δεν αποτελεί μόνο η βαρύτητα της πράξης, αλλά και η επικινδυνότητα του δράστη. Ο δικαστής ανηλίκων κρίνει, αν ο ανήλικος είναι σε θέση να διαπράξει στο μέλλον αξιόποινες πράξεις. Άτομα μετεφηβικής ηλικίας 18-20 ετών εγκλείονται σε σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων αν τους έχει επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός ή σε κανονικές φυλακές ενηλίκων, αν έχουν καταδικαστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του γενικού κώδικα δικαίου ως

ενήλικα άτομα.

Οι μετέφηβοι, τέλος, οι οποίοι ποινικά δεν εντάσσονται στην κατηγορία των ανηλίκων, αντιμετωπίζονται, εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις, ως ενήλικοι. Οι περισσότεροι μετέφηβοι και ένα μέρος των εφήβων καταδικάζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του ποινικού κώδικα ενηλίκων.

Στο Γερμανικό δίκαιο εφηβικές ποινές ενός ή δύο ετών αναστέλλονται κατά κανόνα υπό δοκιμασία (Πιτσελά, 1999).

Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μειώνονται οι βλαβερές συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας, να υπάρχουν εγγυήσεις για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και να ενισχύεται η ανάπτυξη του συναισθήματος ευθύνης. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η άσκηση των δικαιωμάτων τους έρχονται βεβαίως σε αντίθεση με τα μέτρα φύλαξης και εξασφάλισης της ομαλής λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης που προβλέπονται καθώς και με τους περιορισμούς που μπορούν να επιβληθούν όταν απειλείται η εύρυθμη λειτουργία και η ασφάλεια του καταστήματος. Τα μέτρα αυτά και οι περιορισμοί δεν είναι εκ των προτέρων καθορισμένα και ενδέχεται να υπάρξουν αυθαιρεσίες τόσο ως προς το περιεχόμενο τους, όσο και ως προς τον τρόπο υλοποίησής τους.

Οι έγκλειστοι υποχρεούνται να ακολουθούν εντολές των υπαλλήλων του καταστήματος, στην περίπτωση όμως που η εντολή είναι παράνομη, μπορούν να αναφερθούν εγγράφως στο συμβούλιο φυλακής. Παραμένει το ζήτημα, αν και πώς ο κρατούμενος μπορεί να κρίνει τη νομιμότητα των εντολών. Προβλέπονται επίσης ρυθμίσεις για επιβολή πειθαρχικών ποινών που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, και ύβρεις ή συστηματική διατύπωση παραπόνων, παραπτώματα το περιεχόμενο των οποίων μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαιρεσιών ως προς την επίκλησή τους. Η απομόνωση για τους πειθαρχικούς εγκλείστους εξακολουθεί να υφίσταται, και σε ειδικές περιστάσεις επιβάλλεται ακόμη και στους εφήβους, από μία έως δέκα ημέρες, όπως και σε όλες τις κατηγορίες κρατουμένων. Ως πειθαρχική ποινή προβλέπεται για εφήβους και μετεφήβους και η μεταγωγή σε άλλο κατάστημα κράτησης, και μάλιστα κατάστημα ενηλίκων.

Στη **Μεγάλη Βρετανία** παρά την κατάργηση εδώ και 20 χρόνια των αόριστων ποινών και παρά τις προσπάθειες για μείωση των χρονικών ορίων της στέρησης της ελευθερίας, έρχεται στο προσκήνιο η υπευθυνότητα του ανηλίκου

για τις συνέπειες της πράξης του, αντί της πρόνοιας. Στόχοι του ποινικού δικαίου ανηλίκων είναι η τιμωρία και ο εκφοβισμός, στα πλαίσια τόσο της γενικής όσο και της ειδικής πρόληψης. Ακόμα και ο ισόβιος εγκλεισμός μπορεί να απαγγελθεί σε ανήλικο δράστη, καθεστώς το οποίο αποτελεί εξαίρεση στον ευρωπαϊκό χώρο.

Το δίκαιο της Σουηδίας διαπνέεται από αντιλήψεις αγωγής και επανακοινωνικοποίησης. Οι κοινωνικές υπηρεσίες επιλαμβάνονται κυρίως των ανηλίκων δραστών, τους οποίους κρατούν όσο το δυνατό μακριά από το ποινικό σύστημα και τη φυλακή. Με το βάρος στην ατομική πρόληψη, όπως και τα άλλα κράτη της Βόρειας Ευρώπης, το σουηδικό σύστημα πλησιάζει και τα υπόλοιπα μοντέλα που επικρατούν στην κεντρική Ευρώπη. Παρατηρείται ένας συμβιβασμός ανάμεσα στη νεοκλασική αντίληψη (η οποία προσανατολίζεται στην πράξη) και στην επιδίωξη για επανακοινωνικοποίηση του δράστη. Η κοινωνική μεταχείριση και συνακόλουθα ο νόμος για τις κοινωνικές υπηρεσίες κατέχει σημαντική θέση στο δικαιοσύνη σύστημα αντίδρασης στην εγκληματικότητα των ανηλίκων, σε κάθε περίπτωση ένα ουσιαστικά πιο σημαντικό ρόλο σε σχέση με τις περισσότερες χώρες της υφ'ηλίου. Νεαρά άτομα, ηλικίας 15 έως 20 ετών, μπορεί να παραπεμφθούν από τον εισαγγελέα στην επιμέλεια των λεγόμενων Επιτροπών Κοινωνικής Ευημερίας, ενώ εναλλακτικά μπορεί να δικάζονται από το κοινό ποινικό δικαστήριο ενηλίκων, όπου εξασφαλίζονται οι εγγυήσεις της αληθινής και δίκαιης δίκης και είναι διαθέσιμες περισσότερο τιμωρητικές διευθετήσεις. Η περιορισμένη εφαρμογή στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων σε νεαρούς δράστες έχει στη Σουηδία μακρά παράδοση. Η αρμοδιότητα της αστυνομίας και της εισαγγελίας να επιλύουν μικρότερης σημασίας συγκρούσεις με τον ποινικό νόμο και να απέχουν από την κίνηση της ποινικής δίωξης έχει διευρυνθεί σε όλες τις Σκανδιναβικές χώρες.

Στη Φινλανδία πρωταρχικός στόχος είναι η επανένταξη του ανηλίκου και δευτερεύων η τιμωρία του. Λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις φάσεις της διαδικασίας η προσωπικότητα του ανηλίκου και οι συνθήκες διαβίωσής του πριν και μετά την τέλεση της πράξης. Και η «ποινή ανηλίκων» που θεσμοθετήθηκε πρόσφατα, στοχεύει κατά ένα σημαντικό μέρος στην ένταξη του δράστη.

Και στην Αυστρία επικρατεί ο στόχος της ειδικής πρόληψης.

Στην εγκληματοπροληπτική πολιτική των Σκανδιναβικών χωρών κυριαρχεί η τάση να υποβάλλονται οι νεαροί παραβάτες σε *εξωιδρυματικά μέτρα*

διαπαιδαγώγησης, πρόνοιας και μέριμνας. Η στρατηγική αυτή αντιστοιχεί με την κατάργηση της ειδικής - σχετικά αόριστης διάρκειας - ποινής φυλάκισης για ανηλίκους και συνακόλουθα των ειδικών σωφρονιστικών καταστημάτων κράτησης.

Συγκρίνοντας τις σωφρονιστικές νομοθεσίες των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την εφαρμογή τους στην πράξη προς την αντίστοιχη νομοθεσία και πράξη στην Ελλάδα, επισημαίνουμε τα εξής:

Η θεμελιώδης αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, καθιερωμένη ρητά στις νομοθεσίες όλων των κρατών-μελών της Ε.Ε., αποτελεί το γνώμονα μα βάση τον οποίο γίνονται όλες οι υπόλοιπες επιμέρους ρυθμίσεις. Η αρχή αυτή καθιερώνεται ρητά και στον Ελληνικό Σωφρονιστικό Κώδικα (α. 2), αλλού όμως ορίζεται (α. 93), ανάμεσα στα μέτρα τάξης, κατευνασμού και προστασίας που διατάσσει ο διευθυντής του καταστήματος, η «χρήση χειροπαίδων» και η «χρήση βραχείας ράβδου». Οφείλουμε να τονίσουμε ότι η ρύθμιση αυτή όχι μόνο δε σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αλλά έρχεται και σε αντίθεση προς τον Ευρωπαϊκό Κανόνα 39 που απαγορεύει τη χρήση χειροπαίδων σαν κύρωση (την επιτρέπει μόνο σαν μέτρο προφύλαξης ενάντια σε απόδραση) και προς τον Ευρωπαϊκό Κανόνα που απαγορεύει τις σωματικές ποινές (εδώ, ξυλοδαρμό).

Η θεμελιώδης αρχή του σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων των κρατουμένων καθιερώνεται επίσης ρητά σε όλα τα κράτη-μέλη. Σε ελάχιστα όμως λαμβάνεται πραγματική μέριμνα ώστε η αρχή αυτή να υλοποιηθεί και στην πράξη. Π.χ μόνο σε Δανία και Πορτογαλία προβλέπεται ρητά η έκτιση της ποινής στο πλησιέστερο προς τον τόπο κατοικίας της οικογένειας ή των κοινωνικών σχέσεων του κρατούμενου κατάστημα (εφαρμόζεται ευρέως στην πρώτη και ενίοτε στη δεύτερη) (Rentzemann,1992).

Στην Ελλάδα η αρχή του σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων υποτίθεται ότι καθιερώνεται με το α. 5, το οποίο όμως είναι πιο αόριστα διατυπωμένο («οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται λόγω της στέρησης της ελευθερίας τους στην άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος. Όταν αδυνατούν να ασκήσουν ένα δικαίωμα αυτοπροσώπως, μπορούν να το ασκήσουν με αντιπρόσωπο»). Αφήνει μεν να εννοηθεί ότι αυτό που επιβάλλεται

είναι μόνο «η στέρηση της ελευθερίας» και ορίζει γενικά ότι «...δεν εμποδίζονται... στην άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος», χωρίς τον προσδιορισμό «ατομικών» και χωρίς καμιά πρόβλεψη για το πώς θα ασκήσουν «τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζει ο νόμος» και τα οποία δεν μπορούν να ασκηθούν παρά μόνο αυτοπροσώπως, όπως είναι τα πολιτικά δικαιώματα, τα συζυγικά και οικογενειακά δικαιώματα, το δικαίωμα στο σεξ, το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση, στο συνδικαλισμό κ.λ.π. Κατ' αυτό όμως τον τρόπο, αντίθετα προς τα οριζόμενα στο άρθρο 2, ότι «η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει... να γίνεται με τρόπο ώστε να αμβλύνονται οι δυσμενείς συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας...», οι δυσμενείς συνέπειες επιτείνονται.

Ακόμη, στα περισσότερα κράτη-μέλη προβλέπεται ικανός αριθμός εβδομαδιαίων επισκέψεων (στην Ελλάδα ο αριθμός αυτός εξαρτάται από τον εσωτερικό κανονισμό, οπωσδήποτε όμως επιτρέπονται μια φορά την εβδομάδα) και διευρυμένος κύκλος επισκεπτών χωρίς προϋποθέσεις (στην Ελλάδα ελεύθερα επιτρέπονται μόνο συγγενείς μέχρι 4ου βαθμού. Άλλα πρόσωπα, π.χ. φίλοι, μνηστή/ήρας, κατόπιν άδειας του διευθυντή), ώστε να καταστεί δυνατή η διατήρηση των σχέσεων, τόσο των οικογενειακών όσο και των συναισθηματικών και φιλικών (το μέτρο εφαρμόζεται κυρίως και με πλήρη επιτυχία στη Δανία αλλά και στη Γαλλία, το Λουξεμβούργο και την Πορτογαλία). Στη Γαλλία όμως προβλέπεται η στέρηση των επισκέψεων σαν πειθαρχική ποινή.

Το δικαίωμα της αλληλογραφίας (επιστολές, τηλεγραφήματα) των κρατουμένων καθιερώνεται ρητά σε όλα τα κράτη-μέλη με ορισμένους περιορισμούς μόνο όσον αφορά το απόρρητο, όταν υπάρχουν *βάσιμοι* λόγοι υποψίας και δεν απευθύνονται στο δικηγόρο τους ή σε δικαστικές αρχές. Στην Ελλάδα για πρώτη φορά η αλληλογραφία δεν υπόκειται σε περιορισμούς ως προς τον αριθμό των κατά μήνα λαμβανόμενων και αποστελλόμενων επιστολών, ως προς τον αριθμό των σελίδων της επιστολής, τα περιεχόμενα θέματα και τα πρόσωπα των παραληπτών, υπάγεται δε εφεξής στις εγγυήσεις του Συντάγματος (άρθρο 51, παρ. 2 Σωφρονιστικού Κώδικα) και μόνο όταν το επιβάλλουν λόγοι ασφάλειας ή αποφυγής διάπραξης σοβαρών εγκλημάτων μπορεί να ελεγχθεί το περιεχόμενό της μετά από άδεια του δικαστή εκτέλεσης των ποινών. Προβλέπεται όμως η στέρηση της αλληλογραφίας (και της τηλεφωνικής επικοινωνίας) σαν πειθαρχική ποινή (άρθρο 88, παρ. Ιβ'), ρύθμιση που ισχύει και

στη Γαλλία.

Σε μια προσπάθεια να υλοποιηθούν πραγματικά οι επιταγές των ευρωπαϊκών σωφρονιστικών κανόνων, ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατό ο κοινωνικός αποκλεισμός των κρατουμένων, νομίζουμε ότι επιβάλλεται:

-Η οργάνωση ευκαιριών εκπαίδευσης και απασχόλησης (σχολείο - κατάρτιση, εργασία, ελεύθερος χρόνος).

-Η οργάνωση των διαφόρων δομών (τεχνικών, συμπαράστασης κ.λ.π.) μέσα στα καταστήματα και έξω από αυτά.

-Η διεύρυνση των πρωτοβουλιών πνευματικής καλλιέργειας των κρατουμένων με άμεση προτεραιότητα στους νεαρούς κρατουμένους.

-Η ευαισθητοποίηση του κόσμου της εργασίας (εργοδότες, συνδικάτα, βιοτέχνες κ.λ.π.) στην αντίληψη ότι η εργασία συνδέεται στενά με την προετοιμασία των κρατουμένων για την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία, γιατί και τους παρέχει ένα μέσο βιοπορισμού, αλλά και αποτελεί ένα στοιχείο κοινωνικής συνοχής με τη δυνατότητα που παρέχει αφενός της συνεργασίας με άλλα πρόσωπα στην πραγματοποίηση μιας ομαδικής εργασίας, αφετέρου της δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων εκτός οικογένειας και άμεσου περιβάλλοντος.

-Η καλύτερη ρύθμιση των Θεσπιζόμενων εναλλακτικών λύσεων στην εκτέλεση των ποινών, ο πολλαπλασιασμός τους, π.χ. με την προσθήκη μέτρων υπέρ των οικονομικά ασθενέστερων, όπως είναι οι ημέρες-πρόστιμο, και η συχνότερη προσφυγή σ' αυτές με στόχο να εγκαταλειφθεί κάθε σχήμα που θα είχε κατασταλτικό χαρακτήρα, ειδικά σήμερα που παρατηρείται μια μεταστροφή της κοινής γνώμης αλλά και της νομοθεσίας ορισμένων χωρών (π.χ. Γαλλία) ολοένα και περισσότερο προς τιμωρητικές λύσεις.

-Ευρύτερη αποποινικοποίηση και συχνότερη προσφυγή σε σχήματα κατά παρέκκλιση διαδικασίας.

Αναφορικά με την εκπαιδευτική αγωγή των κρατουμένων, σε όλες ανεξαιρέτως τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπονται μαθήματα αλφαριθμητισμού και επαγγελματικής κατάρτισης με παροχή αναγνωρισμένων τίτλων σπουδών.

Σε ορισμένες χώρες, όπως στη Δανία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, προβλέπεται και η διδασκαλία μαθηματικών και ξένων γλωσσών, τα μαθήματα όμως αυτά σε πολλά καταστήματα (με εξαίρεση τη Δανία) οργανώνονται από μέλη ιδιωτικών φορέων, που πολλές φορές προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους. Μικρός πάντως αριθμός κρατουμένων παρακολουθεί τα μαθήματα αλφαριθμητισμού, παρότι το σχολικό τους επίπεδο είναι πολύ χαμηλό, όπως επίσης σε πολλά καταστήματα μικρός αριθμός κρατουμένων παρακολουθεί και τα μαθήματα μιας στοιχειώδους επαγγελματικής κατάρτισης, αφενός γιατί η παρακολούθηση δεν είναι υποχρεωτική, αφετέρου γιατί πολλοί κρατούμενοι με οικονομικά προβλήματα προτιμούν τη χαμηλή αμοιβή της εργασίας από την παρακολούθηση μαθημάτων, από τα οποία δεν προσδοκούν ούτε άμεσο όφελος ούτε τη δυνατότητα να τους αποβούν χρήσιμα προς εξεύρεση εργασίας μετά την απόλυσή τους. Οι ρυθμίσεις βέβαια αυτές πολύ απέχουν από την πολιτική που ορίζει το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Η μόνη πάντως χώρα που είναι απόλυτα συνεπής προς αυτή την πολιτική κι έχει άριστα οργανώσει την εκπαίδευση και ιδιαίτερα την επαγγελματική είναι η **Δανία** (Rentzmann, 1992).

Επίσης, σε όλες τις χώρες παρέχονται διάφορες διευκολύνσεις (π.χ. υποτροφίες, δωρεάν βιβλία κ.λ.π.) σε όσους κρατουμένους είναι διατεθειμένοι να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια (που στην Ιταλία είναι υποχρεωτική) ή τριτοβάθμια εκπαίδευση ή να σπουδάσουν δι' αλληλογραφίας, μέτρο με μεγάλη επιτυχία και μεγάλη συμμετοχή από κρατουμένους υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου (στην Ισπανία το 70% περίπου των εγκλείστων επωφελούνται από αυτές τις διευκολύνσεις).

Σχετικά με την ψυχαγωγία, τη φυσική αγωγή τον αθλητισμό, τις μορφωτικές και δημιουργικές δραστηριότητες. Σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπεται η φυσική αγωγή σαν συμπληρωματικό μέσο της εκπαίδευσης, πλην όμως πολύ λίγα έχουν γίνει στον τομέα αυτό (στην Ισπανία μάλιστα προβλέπεται μόνο για τους νεαρής ηλικίας κρατουμένους). Πάντως, τηρουμένων των αναλογιών, οι περισσότερες προσπάθειες που καταβλήθηκαν κατά τα τελευταία χρόνια ήταν στον τομέα του αθλητισμού με τη σκοπιμότητα του ανοίγματος του κόσμου των εγκλείστων προς την ελεύθερη

κοινωνία. Έτσι, έγιναν προσπάθειες να εξοπλιστούν τα διάφορα καταστήματα με την απαραίτητη υποδομή. Παρά όμως την υποδομή, στα περισσότερα καταστήματα η έλλειψη του κατάλληλου προσωπικού συντέλεσε ώστε οι αθλητικές δραστηριότητες να περιοριστούν, στο «ποδόσφαιρο», με εξαίρεση βέβαια ορισμένα, τα οποία, επειδή διέθεταν επαγγελματίες γυμναστές, έδωσαν την ευκαιρία για μια πραγματική ανάπτυξη ορισμένων αθλημάτων. Τα σπορ που κυρίως αναπτύχθηκαν είναι το πινγκ πονγκ, το ποδόσφαιρο αλλά και το βόλεϊ. Σε πολλές περιπτώσεις οργανώθηκαν αγώνες με τοπικές ομάδες και σε πολλούς κρατούμενους επιτράπη να ασχοληθούν με την κολύμβηση (μετάβαση σε μαρίνα εκτός φυλακής) ή να παρακολουθήσουν, π.χ., το πρωτάθλημα ποδοσφαίρου. Πρόκειται όμως, όπως λέχθηκε, για κατ' εξαίρεση περιπτώσεις. Ας σημειωθεί, πάντως, ότι συνήθως τα σπορ συγχέονται στην πράξη με την ψυχαγωγία και την εποικοδομητική χρήση του ελεύθερου χρόνου.

Το μεγαλύτερο ποσοστό της **ψυχαγωγίας** των κρατούμενων καλύπτουν το ραδιόφωνο και η τηλεόραση. Αρκετός από τον ελεύθερο χρόνο τους καταναλώνεται στην ανάγνωση βιβλίων, παρά το γεγονός ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι βιβλιοθήκες των καταστημάτων δε διαθέτουν πλούτο και ποικιλία βιβλίων (Dugniaux, Mary, 1991). Επίσης σε όλα τα καταστήματα διατίθενται προς ανάγνωση εφημερίδες και περιοδικά.

Όσον αφορά τις μορφωτικές και δημιουργικές δραστηριότητες, εκτός από αυτές που οργανώνουν οι ίδιοι οι κρατούμενοι σε συνεργασία με τη διοίκηση του καταστήματος, σε πολλά καταστήματα οργανώνονται από τοπικούς δημοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς μαθήματα ζωγραφικής, μουσικής και δημιουργούνται θίασοι από κρατούμενους για την παρουσίαση θεατρικών έργων. Στα περισσότερα καταστήματα παρουσιάζονται θεατρικά έργα ή κονσέρτα, χωρίς όμως την αναμενόμενη επιτυχία. Συγκριτικά, τη μεγαλύτερη επιτυχία έχουν ορισμένες κινηματογραφικές προβολές.

6.2 Διαφορές μεταξύ των χωρών της ΕΕ σχετικά με τον καθορισμό της ανηλικότητας στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης

Οι περισσότεροι από εμάς, τους πολίτες της ΕΕ, χρειάζονται διαφορετική ηλικία για να μπορέσουν να αγοράσουν ή να καταναλώσουν αλκοόλ, να

καπνίσουν, να έχουν σεξουαλική επαφή, να παντρευτούν, να οδηγήσουν ή να ψηφίσουν. Αλλά η κύρια διαφωνία μεταξύ των χωρών μελών αφορά στον καθορισμό της ανηλικότητας στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Ενώ οι περισσότερες χώρες συμφωνούν ότι το ανώτατο όριο είναι περίπου στην ηλικία των 18 ετών, το κατώτατο όριο διαφοροποιείται από την ηλικία των 7 μέχρι 16. Μέχρι το 2006, η ηλικία ποινικής ευθύνης στην Ιρλανδία ήταν 7, έπειτα αυξήθηκε στο 12^ο έτος, όπως είχε τεθεί στην Ελλάδα και τη Σκωτία. Στην Αγγλία και τη Γαλλία είναι 10. Ενώ στην Κύπρο και την Ολλανδία είναι 12. Στην Αυστρία, τη Βουλγαρία, την Εσθονία, τη Γερμανία, την Ουγγαρία, την Ιταλία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία και την Ισπανία είναι 14. Έπειτα στη Δανία, τη Φιλανδία, τη Σλοβακία και τη Σουηδία είναι 15 και 16 είναι στο Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, την Πολωνία και την Πορτογαλία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ποινική ευθύνη που μειώθηκε στη **Δημοκρατία της Τσεχίας** το 2005 από 15 σε 14.

Οι ψυχολόγοι, πάντως, υποστηρίζουν ότι η επιβολή αυστηρότερων ποινών σε νεαρούς εγκληματίες δεν θα λύσει πολλά, εκτός εάν κοινωνικές ρίζες του προβλήματος αυτού αντιμετωπιστούν.

Οι σύγχρονες βασικές τάσεις αντιμετώπισης ανηλικών δραστών μπορούν να συνοψισθούν σε Επτά Γενικές Αρχές:

1. Η αξιολόγηση της πράξης έχει προτεραιότητα από τη αξιολόγηση της προσωπικότητας του δράστη. Διεθνώς παρουσιάζεται η τάση απομάκρυνσης, απαγκίστρωσης από το ποινικό δίκαιο του δράστη, και προσέγγισης προς το ποινικό δίκαιο της πράξης. Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλικούς πρέπει να επικεντρώνει την προσοχή του πρωτεύοντος στην εγκληματική πράξη και δευτερευόντως στην προσωπικότητα του ανηλικού.

2. Η διαπαιδαγώγηση έχει προτεραιότητα από την ποινή. Η εφαρμογή υποστηρικτικών μέτρων σε ανηλικούς αποτελεί ουσιώδη κατευθυντήρια αρχή της εγκληματοπροληπτικής πολιτικής και πρέπει να πραγματοποιηθεί πρωτίστως κατά την ποινική τους αντιμετώπιση. Ισχύει η

θεμελιώδης αρχή "όσο είναι δυνατόν περισσότερη βοήθεια και όσο είναι αναγκαίο λιγότερο ποινή" (Kaiser, 1996). Η ποινή-τιμωρία αποτελεί την *ultima ratio* του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Τα πορίσματα των εγκληματολογικών ερευνών τα οποία απέδειξαν τον «πανταχού παρόντα», καθώς και τον επεισοδιακό χαρακτήρα της (ελαφράς και μικρομεσαίας) παραβατικότητας των ανηλίκων και γενικότερα των νεαρών ατόμων οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι δεν συντρέχει μία γενική σκοπιμότητα αγωγής τους. Γι' αυτό στο πεδίο του επεισοδιακού χαρακτήρα της παραβατικότητας των ανηλίκων ισχύει «καμία αντίδραση είναι η καλύτερη αντίδραση» σύμφωνα με τη θεμελιώδη αρχή: "Όχι μόνο τόσο μικρή ποινή, αλλά και τόσο λίγη διαπαιδαγώγηση όσο είναι αναγκαία" (Schluchter, 1994).

3. Οι εξωιδρυματικές ή οι χωρίς στέρηση της ελευθερίας κυρώσεις της πολιτείας (υποκατάστατα ή εναλλακτικά μέτρα), έχουν προτεραιότητα από τις ιδρυματικές ή τις στρεητικές της ελευθερίας κυρώσεις. Δεν έχει επαληθευτεί εμπειρικά ότι η πιθανότητα υποτροπής μέσω εξωιδρυματικών κυρώσεων είναι μεγαλύτερη από ότι μέσω των ιδρυματικών. Τα ερευνητικά αποτελέσματα δεν υποστηρίζουν ούτε την εικασία της υπεροχής των ιδρυματικών κυρώσεων σε σχέση με τις εξωιδρυματικές ούτε εκείνη της υπεροχής των αυστηρότερων κυρώσεων σε σχέση με τις πιο επιεικείς.

Η αρχή του ανθρωπισμού, ως μία βασική αρχή της αντεγκληματικής πολιτικής στο φιλελεύθερο και κοινωνικό κράτος δικαίου, επιβάλλει να προκαλεί η κρατική αντίδραση όσο το δυνατό λιγότερη ταλαιπωρία και οδύνη, ενώ οικονομικοί λόγοι αναγκάζουν να επιφέρει αυτή όσο το δυνατό λιγότερο κοινωνικό κόστος όσο είναι αναγκαίο για την επιτυχία της ατομικής πρόληψης. Σοβαροί οικονομικοί λόγοι συνηγορούν για μειωμένη εφαρμογή της ποινής κατά της ελευθερίας ενόψει των εξαιρετικά υψηλών και συνεχώς αυξανόμενων δαπανών της ιδρυματικής έκτισης των ποινών. Οι ιδρυματικές κυρώσεις είναι κατά γενική ομολογία ιδιαίτερα δαπανηρές και ακόμη περισσότερο δεν μπορούν να επεκταθούν με μία αιφνίδια κίνηση ή κατά βούληση.

4. Οι άτυπες κυρώσεις έχουν προτεραιότητα από τις τυπικές. Η διάταξη εξωιδρυματικών αναμορφωτικών μέτρων από την αστυνομία με την έγκριση του εισαγγελέα ή τον εισαγγελέα ανηλίκων πριν από την κίνηση της ποινικής δίωξης ή μετά την κίνηση της ποινικής δίωξης από το κρατικό συμβούλιο ή και από το δικαστήριο ανηλίκων πριν από την έκδοση δικαστικής απόφασης στο

ακροατήριο δεν υστερούν, τουναντίον υπερτερούν από αντεγκληματική άποψη σε σύγκριση με τις κυρώσεις που επιβάλλονται μετά την ακροαματική διαδικασία από το δικαστήριο ανηλίκων όσον αφορά την πρόληψη της υποτροπής.

5. Αναγκαία είναι η μέριμνα της πολιτείας για απόλυτο σεβασμό στα από το σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις αναγνωρισμένα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις κατά την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων. Επιβάλλεται η ενίσχυση της νομικής θέσης του ανηλίκου στο σύστημα δικαιοσύνης έτσι ώστε να προσομοιάζει με εκείνη των ενηλίκων.

- Στόχος πρέπει να είναι η αφύπνιση και ενδυνάμωση της συναίσθησης του ανηλίκου για την πράξη του. Την τελευταία δεκαετία κέρδισε έδαφος στην αντεγκληματική πολιτική κυρίως των δυτικοευρωπαϊκών κοινωνιών το θεωρητικό ενδιαφέρον και η πρακτική συμπαράσταση στα προβλήματα των θυμάτων εγκλήματος: Άψογη μεταχείρισή τους από τις δημόσιες αρχές και υπηρεσίες, εμπεριστατωμένη πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους, προσήκουσα υποστήριξη και βοήθεια, καθώς και πλήρη ενημέρωση για τις δυνατότητες επιτυχίας των αξιώσεών τους για επανόρθωση και αποκατάσταση της ζημίας. Με αυτό το επίτευγμα συμβαδίζει και η αξίωση για ανάπτυξη μίας υπεύθυνης και με κοινωνική συνείδηση προσωπικότητας των νεαρών δραστών, στο στάδιο εκείνο της ζωής που καταβάλλονται προσπάθειες αυτοπροσδιορισμού τους. Η συνειδητοποίηση και ανάληψη της ευθύνης για την πράξη, καθώς και η οργανωμένη και πολυεπίπεδη στήριξή τους ως ατόμων με κοινωνική συνείδηση ενεργεί αποτρεπτικά όσον αφορά την τέλεση εγκληματικών πράξεων. Το γεγονός ότι ο δράστης συνειδητοποιεί και αναλαμβάνει αυτοβούλως τη ευθύνη για την πράξη του αφενός συμβάλλει στον αποτελεσματικό έλεγχο της εγκληματικότητας και αφετέρου τυγχάνει ευρείας αποδοχής από το κοινωνικό σύνολο.

- Η αρχή της διαπαιδαγώγησης πρέπει να αποτελεί την αποκλειστική κατευθυντήρια αρχή για τον καθορισμό του στόχου και τη διαμόρφωση των βασικών αρχών του περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα κατά τον χρόνο της έκτισης. Αναγκαία δεν είναι μόνο η νομοθετική κατοχύρωση της παιδαγωγικής αποστολής του ποινικού σωφρονισμού ανηλίκων, αλλά κυρίως των δικαιωμάτων των φυλακισμένων και η διαμόρφωσή τους ως αγωγίμων

αξιώσεων.

Αποκέντρωση των ειδικών καταστημάτων κράτησης ανηλίκων, μικρές μονάδες από άποψη δυναμικότητας και ίδρυση καταστημάτων ημιελεύθερης διαβίωσης είναι κατεξοχήν πρόσφορα μέτρα για τις ανάγκες των νεαρών κρατουμένων. Η γειννίαση των εγκαταστάσεων κράτησης, στο μέτρο του δυνατού, με την ιδιαίτερη πατρίδα των κρατουμένων για τη διατήρηση και καλλιέργεια της επαφής και επικοινωνίας με την οικογένειά τους, αλλά και η ίδρυση και λειτουργία αυτών των εγκαταστάσεων κοντά σε μεγαλύτερες πόλεις λόγω της προσφοράς θέσεων εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας αποτελούν πρωταρχικής σημασίας επιλογές για την ικανοποίηση των ζωτικών αναγκών των νεαρών ανθρώπων.

6.3 Εφαρμοσμένα μοντέλα πρόληψης προπαραβατικού ανηλίκου σε χώρες του εξωτερικού

Τα περισσότερα προγράμματα αντιεγκληματικής πολιτικής που έχουν σαν σκοπό την αντιμετώπιση του προπαραβατικού ανήλικου περιλαμβάνουν δυο στάδια: α) προσπάθειες για την τροποποίηση των όρων του ευρύτερου περιβάλλοντος με την μορφή εφαρμογής μέτρων' κοινωνικής πολιτικής, και β) η αντιμετώπιση του εντοπισμένου προπαραβατικού ανήλικου, με μέτρα που θα προστατεύσουν και θα τροποποιήσουν την αντικοινωνική του συμπεριφορά, με απώτερο σκοπό να αποτραπεί η μετεξέλιξη του σε παραβάτη (Γεωργούλας, 2000).

Τα μοντέλα πρόληψης που παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες στοχεύουν, α) στην σωστή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων, β) στην αλλαγή του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνει ο νέος από την έναρξη της προσχολικής του ηλικίας, γ) καθώς και στην ανάπτυξη των κοινωνικών και πολιτισμικών του δεξιοτήτων, των ακαδημαϊκών του γνώσεων, και της επαγγελματικής του κατάρτισης.

Ο σημαντικότερος ρόλος των συγκεκριμένων προγραμμάτων είναι η αξιοποίηση και η συνεργασία ανάμεσα στους νέους, την κοινωνία και τους φορείς της.

6.3.1 Η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου

Μεταρρυθμιστές στα μέσα του 19^{ου} αιώνα ισχυρίστηκαν ότι ψυχαγωγία είναι ένα μέσο καταπολέμησης της παραβατικότητας (Cross, 1990/Larson, 1994 /Witt & Crompton,1997). Η πεποίθηση πολλών ειδικών του παρόντος και του παρελθόντος είναι ότι οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο των νέων, με την σωστή καθοδήγηση των γονέων προάγουν την πρωτοβουλία, χτίζουν χαρακτήρες, και αποθαρρύνουν της παραβατικότητας (Larson, 1994 p.46).

Ο τρόπος με τον οποίο η ψυχαγωγία των νέων στον ελεύθερο χρόνο λειτουργεί σαν προληπτικό μέσο της παραβατικής συμπεριφοράς σχετίζεται με την δημιουργία υγιών δεσμών με την κοινωνία. Ο Hirschi (1969) αναφέρει μερικούς τρόπους ανάπτυξης υγιών κοινωνικών δεσμών μέσω της προσήλωσης, της υποχρέωσης, της συμμετοχής, και της δέσμευσης.

Σε μια από τις πρώτες μελέτες που πραγματοποιήθηκε από τους Agnew & Petersen (1989) υποστηρίχθηκε ότι η συμμετοχή σε οργανωμένες δραστηριότητες ψυχαγωγίας στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών ,οι οποίες περιλαμβάνουν και γονείς ,μπορεί να προκαλέσουν αντίχρεωση και αντιμετώπιση μαθησιακών δυσκολιών και άλλων αναπτυξιακών προβλημάτων (όπως λόγου, νοητικής καθυστέρησης, λειτουργικότητας, κλπ.) την ανάπτυξη της προσήλωσης και της υποχρέωσης απέναντι σε συμβατικούς οργανισμούς όπως το σχολείο. Η μελέτη απέδειξε ότι η παραβατικότητα συνδέεται θετικά με τον ελεύθερο χρόνο που τα παιδιά περνούν με τους φίλους τους χωρίς την επίβλεψη των γονέων.

Οι έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι συγκεκριμένοι τύποι διασκέδασης δεν συνδέονται με την παραβατικότητα ενώ άλλοι μπορεί να την ενθαρρύνουν. Απαιτώντας από τους νέους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που δεν τους είναι αρεστές μπορεί να τους κάνει περισσότερο κακό. Αντίθετα η προσήλωση ή η συμμετοχή σε οργανωμένες παθητικές δραστηριότητες χωρίς ανταγωνιστικά αισθήματα μπορεί να βοηθήσει στην εσωτερικήυση των συμβατικών κανόνων της κοινωνίας.

Η προσωπική δέσμευση περιλαμβάνει χρόνο, ενέργεια και προσπάθειες για την αναζήτηση συμβατικών μορφών δράσης (Siegel & Sienna, 1997, σελ. 189). Δραστηριότητες αναψυχής θεωρούνται ότι βοηθούν στην καλύτερη υιοθέτηση της ικανότητας της δέσμευσης σε συμβατικές οργανώσεις (Angew& Petersen, 1989) . Για παράδειγμα η αύξηση του κύρους και του κοινωνικού επιπέδου,

επιτυγχάνεται στο γυμνάσιο, από την συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες οι οποίες δεσμεύουν το άτομο σε θετικές συμπεριφορές και στόχους με αποτέλεσμα να αποτρέπεται η παραβατικότητα (Landers & Landers, 1978).

Με την διερεύνηση της επίδρασης στην συμπεριφορά των νέων ,από την συμμετοχή τους σε εξωσχολικές δραστηριότητες οι Landers & Landers (1978) συγκέντρωσαν δεδομένα από 521 μαθητές γυμνασίου. Οι μαθητές ομαδοποιήθηκαν στις εξής κατηγορίες δραστηριοτήτων: αθλητικά, υπηρεσία - ηγεσία, και στις δυο ή σε καμία. Στην συνέχεια δημιουργήθηκε μια λίστα με τα ονόματα των ατόμων που συμμετείχαν η οποία δόθηκε στο δικαστήριο ώστε να προσδιοριστεί ο αριθμός των παραπτωμάτων ή κακουργημάτων για κάθε μαθητή, κάθε κατηγορίας .

Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν μια σημαντική σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα και την συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Τα άτομα που δεν συμμετείχαν σε καμία ομάδα εμφάνισαν περισσότερες πιθανότητες εμπλοκής σε παραβατικές συμπεριφορές σε αντίθεση με τα παιδιά που συμμετείχαν σε μια ή και στις δυο ομάδες. Ωστόσο δεν αποδείχθηκε ότι οι αθλητικές δραστηριότητες προσφέρουν μεγαλύτερες δυνατότητες για κοινωνικοποίηση από οποιαδήποτε άλλη εξωσχολική δραστηριότητα.

Στην περίπτωση που οι νέοι συμμετέχουν σε συμβατικές δραστηριότητες, σημαίνει ότι θα είναι αρκετά απασχολημένοι με αποτέλεσμα να έχουν λιγότερες πιθανότητες να αναπτύξουν παραβατικές συμπεριφορές (Siegel & Senna, 1997). Ο Hirschi (1969) υποστηρίζει ότι η συμμετοχή σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες τόσο στο σχολείο όσο και στην οικογένεια, απομονώνει τους νέους από τις παραβατικές δραστηριότητες. Η συμμετοχή απαιτεί περισσότερο από μια απλή απασχόληση, και σημαντικό ρόλο έχει το κατά πόσο το άτομο είναι απορροφημένο και αναμειγμένο με τις δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκεται.

Οι Jones & Offord (1989) αξιολόγησαν τις επιδράσεις από την συμμετοχή παιδιών χαμηλού οικονομικού επιπέδου στον Καναδά ηλικίας από 5ως 15 ετών σε ένα πρόγραμμα μετά το σχολείο διάρκειας 32 μηνών. Σκοπός του προγράμματος ήταν η κοινωνική συμμετοχή των εφήβων και των ενηλίκων στον χορό, στην μουσική, στον προσκοπισμό, και σε άλλες μη αθλητικές δραστηριότητες. Τα αποτελέσματα του προγράμματος ήταν μείωση των συλλήψεων κατά ποσοστό 75% στην πειραματική διαδικασία και αύξηση κατά

67% για την διαδικασία ελέγχου. Δυστυχώς 16 μήνες μετά την λήξη του προγράμματος οι θετικές αλλαγές, μειώθηκαν σημαντικά.

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αμερική στόχευε στην αξιολόγηση του προγράμματος Boys' and Girls' Clubs (BGC). Στην αξιολόγηση συμμετείχαν τρεις ομάδες εκ των οποίων η μια είχε ήδη λάβει βοήθεια από το πρόγραμμα (BGC), η δεύτερη συμμετείχε στην πιο εξελιγμένη μορφή του (BGC), η οποία περιλάμβανε Εκπαίδευση Αυτοδιαχείρισης και Αντοχής (Self-Management and Resistance Training- SMART), με σκοπό την πρόληψη χρήσης ουσιών τόσο στα παιδιά όσο και στους γονείς. Η τρίτη ομάδα δεν συμμετείχε σε κανένα από τα δυο προγράμματα θεωρώντας τη ομάδα ελέγχου.

Τα αποτελέσματα κατέδειξαν μια μείωση 8% με 9% στους βανδαλισμούς και στην χρήση ουσιών για την δεύτερη ομάδα, μια ανάλογη αύξηση για την ομάδα ελέγχου καθώς η πρώτη ομάδα παρέμεινε σταθερή σε όσα είχε επιτύχει (Lawrence W. Sherman, 1996).

Τέλος μια μελέτη το 1950, η οποία διήρκεσε 9 χρόνια (Brown and Dodson, 1959) έγινε για την αξιολόγηση του προγράμματος Boys' Club, το οποίο περιλάμβανε καλοκαιρινή κατασκήνωση και παραδοσιακή ενασχόληση με κατασκευές. Η μελέτη κατέδειξε σημαντικά ποσοστά αποτροπής της παραβατικότητας στην περιοχή, συγκρινόμενη με άλλες παρόμοιες περιοχές όπου το πρόγραμμα δεν εφαρμοζόταν. Ωστόσο η διάρκεια του δεν μας αφήνει σημαντικά στοιχεία για την σωστή αξιολόγηση του.

Παρ' όλα αυτά οι συγγραφείς κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ενθάρρυνση των παιδιών από μικρά στην συμμετοχή σε προ-κοινωνικές δραστηριότητες μετά το σχολείο εμφανίζεται να συμβάλλει σημαντικά στην μείωση της παραβατικής δράσης στην κοινότητα.

Ωστόσο όσο ευεργετική μπορεί να παρουσιάζεται, τόσο καταστρεπτική μπορεί να καταλήξει αν δεν συντρέχουν κάποιες στοιχειώδεις προϋποθέσεις. Προκειμένου, λοιπόν, η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου να αποτελέσει ανασχετικό παράγοντα της εγκληματικής δραστηριότητας, πρέπει να συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Αναφέρονται ενδεικτικά μερικές:

1) Να συσχετίζεται άμεσα και έντονα η οργάνωση του ελεύθερου χρόνου με θετικά, μη εγκληματικά πρότυπα. Σε διάφορες χώρες λ.χ. οργανώσεις και ιδρύματα, ιδιωτικά και κρατικά, δημιούργησαν κατά καιρούς κέντρα

ψυχαγωγίας. Η αιτιολογία ίδρυσης τους ήταν ότι οι ελεγχόμενοι τόποι ψυχαγωγίας δεν μεταβάλλουν ίσως τις εγκληματικές ροπές των ανηλίκων, συντελούν, όμως στο να κρατήσουν τα παιδιά μακριά από τους δρόμους και την απραξία. Η σχετική βιβλιογραφία ωστόσο αμφισβητεί την εγκληματοπροληπτική επίδραση αυτού του θεσμού.

2) Να παρέχεται η δυνατότητα εκτόνωσης ή διοχέτευσης με κοινωνικά παραδεκτούς τρόπους στα αποθέματα ενέργειας και επιθετικότητας.

3) Να ικανοποιούνται ορισμένες ψυχογενείς ανάγκες ,όπως η ανάγκη να ανήκεις ή να αισθάνεσαι ασφαλής ή να σε εκτιμούν κ.τ.λ.

4) Να έχουν υπόψη τους όσοι αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό τέτοιων προγραμμάτων το ιδιαίτερο σύστημα αξιών και ενδιαφερόντων των ομάδων, των οποίο τον ελεύθερο χρόνο πρόκειται να οργανώσουν (Κ. Σπιννέλη, 1987).

Πίνακας 1 :Οργάνωση Ελεύθερου Χρόνου

ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΗ ΠΗΓΗ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
Jones and OfFord (Howell 1995:95)	Καναδική κοινότητα, ηλικία από 5ως 15ετών, εντατική ψυχαγωγία για 3 έτη	Μείωση των συλλήψεων κατά ποσοστό 75% στην πειραματική διαδικασία και αύξηση κατά 67% για την διαδικασία ελέγχου.
Schinke, Orlandi and Cole 1992	1 ομάδα στο Boys' and Girls' Clubs (BGC) 1 ομάδα στο SMART Movies (BGC)	Μείωση βανδαλισμών 25% και αποτροπή στην χρήση ουσιών
Brown and Dodson 1959	Boys' Club, σε μία περιοχή συγκρινόμενη με δυο παρόμιες περιοχές για 9 έτη	Η παραβατικότητα αποτράπηκε μετά από 2 χρόνια

(Πηγή: preventing crime: what works, what doesn't, whats promising
A report to the United States congress, 1996)

6.3.2 Το νεανικό πρόγραμμα DALSTON

Το πρόγραμμα Dalston στο Λονδίνο είναι ένα πρόγραμμα της Αμερικής το οποίο ήρθε στην Αγγλία το 1990 από τον οργανισμό "Youth at Risk" (YAR). Το πρόγραμμα αφορά ανήλικους ηλικίας 15 ως 18 ετών, που βρίσκονται σε σοβαρό κίνδυνο ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς, καθώς και παιδιά τα οποία εμφανίζουν εγκληματικές καριέρες (Grawford, 1998).

Στόχος του προγράμματος είναι να διευκολύνει τα παιδιά να κατανοήσουν την κατεύθυνση την οποία έχει πάρει η ζωή τους και να τα βοηθήσει να στραφούν και να δεσμευτούν σε θετικούς στόχους. Οι στόχοι αυτοί σχετίζονται τόσο με την εκπαίδευση, την εξάσκηση, την εργασία όσο και την προσωπική ανάπτυξη. Η μεθοδολογία του προγράμματος περιλαμβάνει:

- Την στρατολόγηση εθελοντών και των νέων που βρίσκονται σε κίνδυνο
- Ένα εντατικό εβδομαδιαίο πρόγραμμα οικιστικών μαθημάτων διεξαγόμενα μακριά από την περιοχή κατοικίας των παιδιών, συνήθως σε απομονωμένη περιοχή στην εξοχή
 - Μια πολυσύνθετη εκπαίδευση με σκοπό ανάπτυξη ικανοτήτων
 - Ατομικό ταίριασμα με ένα εθελοντή - καθοδηγητή με σκοπό την μακροχρόνια υποστήριξη.

Το πρόγραμμα Dalston ιδρύθηκε το 1994, συμπληρώνοντας την προσέγγιση του YAR με την πρόσθετη παροχή μιας εκπαιδευτικής σύνθεσης δοκιμαστικού πανεπιστήμιου οχτώ εβδομάδων. Η ιδέα του Dalston βασίζεται στο γεγονός ότι οι νέοι με τα εντατικά οικιστικά μαθήματα ενθαρρύνονται ατομικά και συλλογικά να εξετάσουν τις ζωές τους. Η αίθουσα διαλέξεων λειτουργεί συμπληρωματικά με τις εξωτερικές δραστηριότητες με σκοπό την δημιουργία αμοιβαίας αυτοπεποίθησης, συνεργασίας και εμπιστοσύνης. Οι νέοι ενθαρρύνονται να δεσμευτούν σε στόχους με σκοπό την βελτίωση της ζωής τους. Τέλος ο εθελοντής - καθοδηγητής βοηθάει το άτομο να ελέγχει την πρόοδο του και να συζητούν τις δυσκολίες.

Οι αρχικοί δείκτες της αξιολόγησης του προγράμματος έδειξαν ότι μετά από ένα χρόνο εφαρμογής του οι συλλήψεις μειώθηκαν κατά 61% καθώς και ότι

περισσότερα από τα μισά νεαρά άτομα απέκτησαν ολοκληρωμένη εκπαίδευση, και εργασία (Burgin, 1997), ωστόσο αρκετά ικανοποιητικό θεωρήθηκε και το κόστος του.

6.3.3 Το πρόγραμμα BIG BROTHERS/BIG SISTERS (BB/BS)

Το Big Brothers/Big Sisters (BB/BS) είναι ομοσπονδία περισσότερων από 500 αντιπροσωπειών που εξυπηρετούν παιδιά και εφήβους. Η βασική έννοια του προγράμματος του BB/BS δεν είναι να βελτιωθούν τα συγκεκριμένα προβλήματα, αλλά να παρασχεθεί υποστήριξη σε όλες τις πτυχές της ζωής των νέων μέσω μιας επαγγελματικά υποστηριγμένης - ένα προς ένα - σχέσης με έναν ενήλικο. Το πρόγραμμα επικεντρώνεται στα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1993).

Το πιο περίπλοκο συστατικό του είναι ότι ο εθελοντικός σύμβουλος δεσμεύει ουσιαστικά τον χρόνο συνάντησης με τον νέο για περίπου 4 ώρες, δύο έως τέσσερις φορές μηνιαίως, για τουλάχιστον 1 έτος. Κατά τη διάρκεια του χρόνου τους ο σύμβουλος και το άτομο συμμετέχουν σε αναπτυξιακές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν περπάτημα, επίσκεψη μιας βιβλιοθήκης, πλύσιμο του αυτοκινήτου, παιχνίδι σύλληψης, παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων ή κάποιου αγώνα, κινηματογράφου, μιας σχολικής δραστηριότητας, ή ενός αθλητικού γεγονότος ή απλώς συζητούν διάφορες σκέψεις.

Σύμφωνα με τον Grossman και τον Garry (1997), «τέτοιες δραστηριότητες ενισχύουν τις δεξιότητες επικοινωνίας, αναπτύσσουν τις δεξιότητες σχέσης, και τη θετική λήψη αποφάσεων υποστήριξης».

Αν και οι μεμονωμένες αντιπροσωπείες μπορούν να προσαρμόσουν τα προγράμματά τους για να ανταποκριθούν στις συγκεκριμένες ανάγκες, η ακεραιότητα του προγράμματος προστατεύεται μέσω μιας εθνικής υποδομής που επιτηρεί τη στρατολόγηση, τη διαλογή, το ταίριασμα, και την επίβλεψη των εθελοντών -συμβούλων. Η ανίχνευση και το ταίριασμα είναι μια διαδικασία που παρέχει μια ευκαιρία να επιλεχτούν οι ενήλικοι που είναι πλέον πιθανοί να είναι επιτυχείς σύμβουλοι και να τους ταιριάξουν με τους εφήβους που μοιράζονται ένα κοινό σύστημα πεποιθήσεων. Η επίβλεψη και η υποστήριξη προσωπικού είναι κρίσιμες για την εξασφάλιση ότι ο σύμβουλος και ο συμβουλευόμενος συναντιούνται τακτικά για να χτίσουν τις θετικές σχέσεις.

Το Public/Private Ventures πραγματοποίησε μια εκτενή δεκαοκτώ μηνών αξιολόγηση του προγράμματος του BB/BS (Tierny, Grossman, και Resch, 1995). Στην μελέτη χρησιμοποιήθηκε ένα κλασσικό πειραματικό σχέδιο για να αξιολογήσει το πρόγραμμα. Οκτώ τοπικές περιοχές του BB/ BS επιλέχθηκαν για τη μελέτη, συμπεριλαμβανομένου του Columbus, Ohio, Houston, Texas, Minneapolis, Minn, Philadelphia, Pa, Phoenix, Ariz, Rochester, N.Y, San Antonio, Texas and Wichita Kan.

Οι περιοχές επιλέχθηκαν χρησιμοποιώντας δύο κριτήρια: 1) ένα μεγάλο αριθμό περιπτώσεων παρέμβασης (για να εξασφαλίσει έναν επαρκή αριθμό νεολαίων για το δείγμα) και 2) γεωγραφική πολυμορφία. Οι έφηβοι στη μελέτη ορίστηκαν τυχαία είτε για να είναι αμέσως επιλέξιμοι για έναν σύμβουλο είτε για να μπουν σε έναν κατάλογο αναμονής. Ήταν μεταξύ των ηλικιών 10 και 16, ελαφρώς περισσότερα από το 60 % ήταν αγόρια, και περισσότερα από το 50% ήταν μειονότητες. Επιπλέον, πολλοί προέρχονταν από χαμηλού εισοδήματος μονογονεϊκές οικογένειες με μια ιστορία οικογενειακής βίας, κατάχρησης ουσιών, ή και των δύο.

Οι ερευνητές εξέτασαν επτά ευρείες περιοχές: 1) αντικοινωνικές δραστηριότητες, 2) ακαδημαϊκή απόδοση, 3) τοποθετήσεις και συμπεριφορές, 4) σχέσεις με την οικογένεια, 5) σχέσεις με τους φίλους, 6) μόνος - έννοια, και 7) κοινωνικός και πολιτιστικός εμπλουτισμός. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι, έναντι της ομάδας ελέγχου, οι νέοι της πειραματικής ομάδας είχαν:

46% λιγότερες πιθανότητες να αρχίσουν τη χρήση ουσιών, από τα παιδιά που βρίσκονταν σε κατάσταση ελέγχου 27 % λιγότερο πιθανά να αρχίσουν τη χρήση αλκοόλ

-Σχεδόν 1/3 λιγότερο πιθανό να έχουν κάποιο ατύχημα

-Μείωση σκασιαρχείου στις μισές σχολικές ημέρες

-Αισθητά ικανότεροι στις σχολικές εργασίες και αύξηση του μέσου όρου των βαθμών.

Καλύτερες σχέσεις με τους γονείς και τους δασκάλους τους.

Το Public-Private Ventures κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η έρευνα παρουσιάζει τη σαφή ένδειξη ότι τα καθοδηγητικά προγράμματα μπορούν να δημιουργήσουν και να υποστηρίξουν σχέσεις φροντίδας μεταξύ του συμβούλου και του συμβουλευόμενου με συνέπεια θετικά οφέλη. Είναι προγράμματα τα οποία παρέχουν την μεγαλύτερη «δόση» αλληλεπίδρασης γονέα - παιδιού από

κάθε άλλο κοινοτικό πρόγραμμα πρόληψης (Lawrence W. Sherman, 1996).

Συγκριτικά με τους επόπτες των προγραμμάτων αναψυχής και με όσους εργάζονται στους δρόμους τα καθοδηγητικά προγράμματα δημιουργούν ισχυρότερους δεσμούς με τους νέους που βρίσκονται σε κίνδυνο. Θεωρητικά μπορούν να κερδίσουν την δύναμη της νομιμότητας (Tyler, 1990) μέσω του σεβασμού και της υποστήριξης που ο καθοδηγητής δημιουργεί, με τον έφηβο, έτσι ώστε η αποδοχή και η προσοχή του καθοδηγητή να γίνεται για τον νέο η σημαντικότερη πηγή (Lawrence W. Sherman, 1996). Η πηγή αυτή δίνει στον ανήλικο ένα πάσσαλο συμμόρφωσης, κάτι το οποίο θα χαθεί με την εμπλοκή του ξανά με τον νόμο (Toby, 1957).

6.3.4 Αθλητικό πρόγραμμα Ένωσης Αστυνομίας

Το αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας (Police Athletic League) είναι ένα αθλητικό κοινοτικό πρόγραμμα πρόληψης εγκλήματος βασισμένο στην προϋπόθεση ότι τα παιδιά και οι έφηβοι θέλουν ένα ασφαλές περιβάλλον τις ώρες μετά τα σχολεία, όπου μπορούν να συμμετέχουν στις ευχάριστες και παραγωγικές δραστηριότητες σε μια ενθαρρυντική ρύθμιση. Το πρόγραμμα ενσωματώνει στρατηγικές για να μειώσει τους παράγοντες κινδύνου και να ενισχύσει τους προστατευτικούς παράγοντες καθώς επίσης και να προωθήσει τις θετικές και παραγωγικές συμπεριφορές (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 1998).

Υπάρχουν τέσσερα συστατικά στο αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας: ανάπτυξη χαρακτήρα, βοήθεια εργασίας και ακαδημαϊκός εμπλουτισμός, τέχνες και πολιτιστικές δραστηριότητες, και σωματικές δραστηριότητες. Η μερίδα ανάπτυξης χαρακτήρα του προγράμματος παρέχεται με τη χρησιμοποίηση των ενηλίκων σε ρόλο υποδειγματικού προτύπου ώστε τα παιδιά να βοηθηθούν στις τεχνικές επίλυσης ψυχικών συγκρούσεων, μεσολάβησης, και όμοιας παροχής συμβουλών.

Η ακαδημαϊκή μερίδα του προγράμματος εκπληρώνεται με την αφιέρωση των δυο πρώτων ωρών κάθε σχολικής ημέρας σε ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα που περιλαμβάνει τη βοήθεια εργασίας, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων μελέτης, την αξιοποίηση των βιβλιοθηκών, τις δεξιότητες υπολογιστών, και τις δραστηριότητες εμπλουτισμού εκμάθησης όπως οι λέσχες, η έκδοση περιοδικών

και τα παιχνίδια που διδάσκουν μαθηματικά και στρατηγική. Τέλος, οι πολιτιστικές και σωματικές δραστηριότητες όπως η μουσική, ο χορός, το δράμα, οι τέχνες, και ο αθλητισμός χρησιμοποιούνται για τα παιδιά. Αυτά τα προγράμματα είναι ιδιαίτερα δομημένα, ώστε τα παιδιά να εμείνουν στα υψηλά πρότυπα της συμπεριφοράς.

Το αθλητικό πρόγραμμα ένωσης αστυνομίας της πόλης της Βαλτιμόρης αξιολογήθηκε το 1998 από το τμήμα προγραμματισμού και έρευνας αστυνομίας της Βαλτιμόρης. Η μελέτη συγκρίνεται με το έτος πριν από την εφαρμογή του προγράμματος (1993) σχετικά με το πιο τρέχον έτος κατά την διάρκεια της μελέτης (1997). Η αξιολόγηση κατέδειξε ότι ανάμεσα σε αυτά τα δυο έτη :

@ Η νεανική δίωξη μειώθηκε κατά 43,9%

@ Οι συνολικές νεανικές συλλήψεις που εμφανίζονταν συνήθως την ημέρα μειώθηκαν στην περιοχή στόχων κατά 16,1% ενώ σε συνολικό αστικό επίπεδο αυξήθηκε κατά 1,6%.

@ Κατά τη διάρκεια των αθλητικών ωρών του προγράμματος (2 -10 μ.μ.) οι νεανικές συλλήψεις μειώθηκαν από 9.8% ενώ σε αστικό σύνολο αυξήθηκαν κατά 4.4%.

Το σημαντικότερο σημείο όσων προαναφέρθηκαν είναι το γεγονός ότι η ανήλικη παραβατικότητα μπορεί να προληφθεί και με μεγάλη επιτυχία ιδίως αν διαγνωστεί σε αρχικό στάδιο. Η διατύπωση όλων των παραπάνω θεωριών καθώς και των προγραμμάτων παρέμβασης μας δίνουν την δυνατότητα να αντιληφθούμε ότι οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές που αναπτύσσουν οι νέοι είναι ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο. Για το λόγο αυτό η πρόληψη δεν θα πρέπει να στοχεύει μόνο στα ατομικά χαρακτηριστικά ή στα κοινωνικά, αλλά για να αποδειχθεί αποτελεσματική πρέπει να είναι μια σύνθεση τόσο των κοινωνικών όσο και των ατομικών παραγόντων.

Μπορεί να μην είμαστε σε θέση να αποδείξουμε ότι η παραβατικότητα κληρονομείται γενετικά ή ότι ένα άτομο σύμφωνα με το σωματότυπο του μπορεί να γίνει εγκληματίας αλλά με σιγουριά μπορούμε να πούμε ότι οι συμπεριφορές είναι αποτέλεσμα μιας κληρονομιάς η οποία προέρχεται είτε μέσω των συνηθειών του περιβάλλοντος που μεγαλώσαμε είτε μέσω ενός εξαναγκασμού της κοινωνίας. Οι συμπεριφορές μεταδίδονται και δυστυχώς πολλές φορές ασυνείδητα παγιώνονται και χωρίς να το καταλάβουμε έχουν γίνει τρόπος ζωής .

Το δύσκολο μέρος αντιμετώπισης είναι ότι ο κάθε άνθρωπος έχει τον δικό του τρόπο να αντιλαμβάνεται το καλό και το κακό, ανάλογα με τις εμπειρίες του. Επομένως πρακτικά πιο εύκολη θα ήταν η αλλαγή ενός νεαρού ατόμου το οποίο τώρα οικοδομεί την προσωπικότητα του, διαποτίζοντάς το με υγιή, κοινώς αποδεχτά πρότυπα, τα οποία οδηγούν στην συλλογική συνείδηση και στην πίστη απέναντι στους ανθρώπους.

Παρακάτω αναφέρονται εφαρμοσμένα προγράμματα από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες τα οποία αποτελούν σημαντική εθνική παράδοση και εμπειρία στο χώρο της ανήλικης παραβατικότητας.

- το παράδειγμα των ισπανικών περιφερειών Asturias και Rioja και ειδικότερα το πρόγραμμα του Mediador Escolar προορισμένου για την σχολική κοινότητα, των κοινοτικά χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων της κοινοτικής υπηρεσίας Servicio de Atención a la Familia (SAF), με στόχο την εκπαίδευση και κατάρτιση των αρμόδιων επαγγελματιών, το πρόγραμμα καθοδήγησης κατάρτισης και απασχόλησης του σωφρονιστικού καταστήματος Sogradio·

- οι πρακτικές ανάλυσης των ατόμων και περιοχών υψηλού κινδύνου, βάσει ενός ηλεκτρονικού συστήματος καταγραφής στην περιοχή της Βαυαρίας (λίστα PROPER), με κάποιο όμως προβληματισμό ως προς τον ρόλο της αστυνομίας και την τυχόν παραβίαση των δικαιωμάτων των ανηλίκων·

- η διοργάνωση "ημέρας ασφάλειας στο σχολείο" στην Λετονία, με την επίσκεψη στο σχολείο αστυνομικών και την ενημέρωση των μαθητών·

- η διοργάνωση κοινών εκδρομών μαθητών με ανήλικους παραβάτες για να έρχονται σε επαφή και να αισθάνονται πιο κοντά σε ένα φιλικό και οργανωμένο κοινωνικό περιβάλλον·

- η ανάπτυξη προγραμμάτων αναψυχής και απομάκρυνσης των νέων από αντικοινωνικές ή παραβατικές συμπεριφορές από ειδικές επιτροπές με έδρα σε δήμους ή κοινότητες της Ιρλανδίας (Garda Youth Diversion Projects)·

- ο θεσμός του Children's Reporter και των εθελοντικών συμφωνιών μεταξύ οικογενειών, ανηλίκων και τοπικών αρχών γνωστών ως Acceptable Behaviour Contracts (ABCs) στην Σκωτία·

- το Μνημόνιο Συνεννόησης (Memorandum of Understanding) ανάμεσα στο Υπουργείο Υγείας της Ελλάδος και τους ΜΚΟ σχετικά με τον ρόλο και τον διαχωρισμό αρμοδιοτήτων μεταξύ των επίσημων αρχών και των ΜΚΟ.

Στο σημείο αυτό αναφέρονται επίσης κάποια χαρακτηριστικά προγράμματα, τα οποία λειτουργούν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και αποτελούν ορθά παραδείγματα για την αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας και την ομαλή κοινωνική επανένταξη δραστών αλλά και θυμάτων.

* Το ειδικό Πρόγραμμα «Πρόληψη και Καταπολέμηση της εγκληματικότητας 2007-2013», με βασικούς στόχους την πρόληψη της εγκληματικότητας και την προστασία των θυμάτων

* Το ειδικό Πρόγραμμα «Ποινική Δικαιοσύνη 2007-2013», για την προαγωγή της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικά θέματα με βάση την αμοιβαία αναγνώριση και εμπιστοσύνη καθώς και την βελτίωση των επαφών και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων εθνικών αρχών

* Το Πρόγραμμα «Νεολαία εν Δράσει 2007-2013», βασική προτεραιότητα του οποίου είναι η στήριξη νέων με λιγότερες ευκαιρίες ή με λιγότερο ευνοϊκό υπόβαθρο

* Τις δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και του Προγράμματος «Equal» σχετικά με την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση των διακρίσεων καθώς και την διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας για λιγότερο ευνοημένα άτομα

* Το Πρόγραμμα Πρωτοβουλίας «Urbact» με τη στήριξη της ΕΕ, το οποίο στοχεύει στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των ευρωπαϊκών πόλεων προς την κατεύθυνση ενός βιωσιμότερου περιβάλλοντος για τους κατοίκους και το οποίο περιλαμβάνει δράσεις δημιουργίας ασφαλέστερου αστικού περιβάλλοντος για τους νέους, καθώς επίσης και δράσεις κοινωνικής

ένταξης λιγότερο ευνοημένων νέων και μεγαλύτερης κοινωνικής δραστηριοποίησης και συμμετοχής τους

* Διακρατικά προγράμματα πρωτοβουλίας, όπως το “Let bind safe net for children and youth at risk” , τα οποία επικεντρώνονται στην ανάληψη δράσεων υπέρ παιδιών και νέων σε κίνδυνο ή σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού και στα οποία μπορούν και οφείλουν να συμμετέχουν εταίροι από όσο το δυνατόν περισσότερα κράτη μέλη.

6.4 Διακρατικό πρόγραμμα πρωτοβουλίας «YOUTH AT RISK »

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε σε ένα διακρατικό πρόγραμμα πρωτοβουλίας το « LET BIND SAFE NET FOR CHILDREN AND YOUTH AT RISK ».

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα πρωτοβουλίας το οποίο εφαρμόζεται σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο και επικεντρώνεται στην ανάληψη δράσεων υπέρ παιδιών και νέων που βρίσκονται σε κίνδυνο ή σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού. Υπάρχει διακρατική επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των διακρατικών συνεργατών, οι οποίοι μπορεί να είναι κρατικές υπηρεσίες, ιδιωτικές υπηρεσίες, μη κυβερνητικοί οργανισμοί, κλπ. σε περιπτώσεις που χρειάζεται και έτσι πραγματοποιείται ενημέρωση και διάδοση των καλών πρακτικών και αποτελεσμάτων με σκοπό την ανάπτυξη περισσότερων και αποτελεσματικότερων προγραμμάτων.

Ο οργανισμός YOUTH AT RISK (YAR) που σημαίνει Νέοι Σε Κίνδυνο ιδρύθηκε το 1992 στη Βρετανία. Ιδρυτές ήταν οι Ben Rose και Tony Morgan, οι οποίοι αποφάσισαν να αναλάβουν κάποια θετική δράση, επειδή ήταν απογοητευμένοι από την πραγματικότητα της συνεχούς εμπλοκής των ίδιων ανήλικων παραβατών με την ποινική δικαιοσύνη, όντας αμετάβλητοι και προοριζόμενοι για μια ζωή καταστρεπτική τόσο για τους ίδιους όσο και για τους άλλους. Έτσι δημιούργησαν τον YAR για να σχεδιάζει και να παρέχει καινοτόμα προγράμματα κοινωνικής παρέμβασης που αποσκοπούν στη ριζική αλλαγή του τρόπου με τον οποίο οι νέοι βλέπουν τη ζωή τους και δρουν σε αυτή.

Ο YAR εξέδωσε το 1^ο του πρόγραμμα το 1992 στο Λονδίνο. Από τότε, η ζήτηση για τις υπηρεσίες έχει οδηγήσει στην ανάθεση σχεδιασμού και παράδοση προγραμμάτων σε ολόκληρη την Βρετανία, για την αντιμετώπιση μιας ποικιλίας

θεμάτων που αφορούν τη νεολαία.

Τα θέματα είναι ποικίλα, για παράδειγμα η βελτίωση της ακαδημαϊκής επίδοσης, αύξηση προσδοκιών των νέων ανθρώπων στην εκπαίδευση, την απασχόληση ή την κατάρτιση, τον τερματισμό αντικοινωνικής συμπεριφοράς και πρόληψη για εγκληματική συμπεριφορά και υποτροπή των νέων, αντιμετώπιση κατάχρησης ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ, έως την κουλτούρα των συμμοριών και τα βίαια εγκλήματα....

Σχετικά με το έργο του YAR αναφορικά με τους ανήλικους παραβάτες και εγκλείστους, στόχος του οργανισμού είναι να αυξήσουν την προσωπική ευθύνη των νέων τροφίμων έτσι ώστε να μειώσουν την πιθανότητα υποτροπής τους.

Οι έμπειροι επαγγελματίες και επιστήμονες του οργανισμού πιστεύουν πως οι νέοι πρέπει να μπορέσουν να συνειδητοποιήσουν πως είναι υπεύθυνοι τόσο για τα λάθη που έχουν γίνει όσο και για τις μελλοντικές τους δράσεις, ενώ ταυτόχρονα αυξάνουν την ικανότητα των νέων να κάνουν πιο αρμόδιες επιλογές.

Όλοι οι τομείς έργου του προγράμματος καθοδηγούνται από 4 κύριες αρχές:

1. την ευθύνη (responsibility)
2. τη δυνατότητα (possibility)
3. την αυτοέκφραση (self-expression) και
4. την κοινότητα (community).

Παραβατικότητα ανηλίκων σε έξι νέα κράτη-μέλη της ΕΕ

“Έγκλημα, επικίνδυνες συμπεριφορές και θυματοποίηση στις Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες: της Κύπρου, της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Εσθονίας, της Λιθουανίας, της Πολωνίας και της Σλοβενίας.”

Η παρούσα έκθεση παρουσιάζει τα αποτελέσματα από μια συγκριτική μελέτη που διεξήχθη σε έξι νέα κράτη μέλη της ΕΕ που εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004. Πέντε πρώην ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες: η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Σλοβενία και η Κύπρος, μια χώρα της Νότιας Ευρώπης και της πρώην βρετανικής αποικίας στην ανατολική Μεσόγειο. Συχνά, λίγα είναι γνωστά για την επικράτηση της

παραβατικότητας των νέων σε αυτές τις χώρες, πόσο μάλλον σε μια διακρατική σύγκριση. Σε αυτή τη μελέτη θα εξεταστεί η μεταβλητότητα των μοντέλων της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων και η σχετική κατάταξη των διαφόρων τύπων της νεανικής παραβατικότητας. Πρέπει επίσης να ελεγχθεί κατά πόσο μια σειρά από εγκληματολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες για την επικράτηση και την εμφάνιση της παραβατικότητας των νέων ισχύουν σε αυτές τις έξι χώρες.

Αυτή η έκθεση βασίζεται σε στοιχεία που συγκεντρώθηκαν σε έξι πρωτεύουσες από μαθητές ηλικίας 13 έως 15. Το πρόγραμμα "ΔΑΦΝΗ" έχει συμβάλει στην έρευνα για τα έξι νέα κράτη μέλη.

Τα κύρια συμπεράσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη είναι:

- Τα πιο συχνά αναφερόμενα αδικήματα για τα έξι νέα κράτη μέλη της Ευρώπης είναι μη σοβαρά αδικήματα, όπως οι διαμάχες μεταξύ συμμοριών, οι κλοπές καταστημάτων, οι βανδαλισμοί και η οπλοφορία
- Συνολικά το υψηλότερο ποσοστό παραβατικότητας βρίσκεται στην Πράγα
- Στην Πράγα και τη Λευκωσία διαπράττονται, συχνότερα, βίαια εγκλήματα
- Από τα πιο συχνά και λιγότερο σοβαρά, είναι τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, το λεγόμενο «shoplifting»(κλοπές καταστημάτων).Είναι το λιγότερο που διαπράχθηκε από τους φοιτητές στο Ταλίν και στο Βίλνιους. Σε ενδιαφέρον επίπεδο βρίσκονται οι βανδαλισμοί και το «shoplifting» στη Λιουμπλιάνα ενώ ακολουθεί η Πράγα
- Και στις έξι πρωτεύουσες η παραβατικότητα των νέων κινείται στο ίδιο μοτίβο. Υπάρχει μεγάλη ανησυχία στο κοινό, στις περισσότερες από τις έξι συμμετέχουσες χώρες σχετικά με την κατανάλωση αλκοόλ και τη χρήση ναρκωτικών ανάμεσα στους νέους εφήβους Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας δείχνουν ότι η ανησυχία που προκαλεί αυτό το πρόβλημα είναι δικαιολογημένη.
- Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν κάποια σχέση μεταξύ της θυματοποίησης και της παραβατικής συμπεριφοράς του θύματος, αν και πολύ

αδύναμη. Μια στενότερη σχέση βρέθηκε μεταξύ θυματοποίησης και ενός φοιτητή που είχε βιώσει τον θάνατο ή σοβαρή ασθένεια ενός μέλους της οικογένειάς του.

· Η έρευνα δεν εντόπισε σχέση μεταξύ κλειστής γειτονιάς και παραβατικής ή επικίνδυνης συμπεριφοράς, με την εξαίρεση την Βαρσοβία, όπου οι ισχυρότεροι δεσμοί σε μια γειτονιά είναι συνδεδεμένοι με υψηλότερη συμμετοχή στην επικίνδυνη συμπεριφορά

· Γενικά, η παραβατική ή η επικίνδυνη συμπεριφορά, σε κάποιο βαθμό, σχετίζεται με την κοινωνικοποίηση και τον τρόπο ζωής, ιδιαίτερα όταν μεσολαβούν μεγάλες συμμορίες ή παρέες φίλων που ήδη εκδηλώνουν μία αποκλίνουσα ή παραβατική συμπεριφορά.

Η έκθεση παρουσιάζει αρκετές συστάσεις πολιτικής:

1) Πολιτικές που στοχεύουν σε ενίσχυση της οικογένειας και της κοινότητας αφού αυτές μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο

2) Η προσπάθεια που ασκείται ώστε να χρησιμοποιηθούν κάποιοι πόροι από διάφορους φορείς για την κοινωνικοποίηση των νέων, όπως τα σχολεία, οι σύλλογοι νεολαίας κτλ ώστε να καλλιεργήσουν στους νέους την λογική, να τους ωθήσουν σε κοινωνικές δραστηριότητες, ώστε να μπορέσουν να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των νέων ανθρώπων να ανήκουν σε σχέση, να νιώθουν ότι είναι χρήσιμοι και κοινωνικά αποδεκτοί.

3) Λόγω της σπουδαιότητας της οικογένειας και των αρνητικών επιπτώσεων των ενδο-οικογενειακών συγκρούσεων, τα προγράμματα πρόληψης παραβατικότητας, που εστιάζονται στην οικογένεια και στον γονεϊκό ρόλο θα πρέπει να υλοποιηθούν σε περιοχές με μεγάλη παραβατικότητα στα σχολεία τα οποία θα προβλέπουν την εποικοδομητική συμμετοχή των γονέων, μαθητών και των δασκάλων

4) Η τοπική κοινωνία θα μπορούσε να ενθαρρύνει την παροχή μετά-σχολικών δραστηριοτήτων (π.χ. αθλητισμός), , έτσι οι μαθητές θα απασχολούνται με διάφορες ψυχαγωγικές δραστηριότητες ενισχύοντας έτσι την κοινωνικοποίησή τους.

(μεταφρασμένο κείμενο, πηγή: <http://www.eukn.org>)

6.5 Έγγραφα της ΕΕ σχετικά με την παραβατικότητα ανηλίκων

Ενώ το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει λάβει πολλές πρωτοβουλίες σχετικά με την παραβατικότητα ανηλίκων, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ βρίσκονται πίσω και μέχρι σήμερα κυρίως απευθύνονται σε σχέση με την εν γένει πρόληψη του εγκλήματος.

Η πρόληψη του εγκλήματος έχει ρίζες στο άρθρο VI της **Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση** σχετικά με διατάξεις για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις και στο άρθρο XI της **Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας** για την κοινωνική πολιτική, παιδεία, επαγγελματική κατάρτιση και τη νεολαία.

Παρόλο που τα θεσμικά όργανα της ΕΕ αναγνωρίζουν την εγκληματικότητα ανηλίκων σαν να είναι ένα κοινό πρόβλημα για όλες τις χώρες μέλη, δεν έχουν επιτευχθεί πολλά στο να συμπεριληφθεί αυτό το σημαντικό πρόβλημα μεταξύ των κυριότερων προτεραιοτήτων της. Σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο, το 2001 μόνο, το 45% των ευρωπαίων πολιτών θεωρεί ότι η πολιτική για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων θα πρέπει να αποτελεί κοινή αρμοδιότητα των εθνικών αρχών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.

Ένα από τα βασικά έγγραφα που αφορούν την παραβατικότητα ανηλίκων είναι η **Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής** σχετικά με την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων από το Μάρτιο του 2006, με τίτλο "Τρόποι αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας και ο ρόλος της δικαιοσύνης των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση". Ένα άλλο σημαντικό έγγραφο είναι η **απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Φεβρουαρίου 2007** για τη θέσπιση νόμων, για την περίοδο 2007 έως 2013, ως μέρος του Γενικού προγράμματος "Ασφάλεια και διασφάλιση των

ελευθεριών”, και του ειδικού προγράμματος «Πρόληψη και καταπολέμηση της εγκληματικότητας». Ο προϋπολογισμός για το πρόγραμμα αυτό είχε οριστεί στα 600 εκ. ευρώ. Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος, το Συμβούλιο έχει υιοθετήσει ένα “Ετήσιο Πρόγραμμα Εργασίας”, με στόχο να "επιτευχθεί μία ενισχυμένη προσέγγιση έναντι των νεαρών παραβατών". Είναι σημαντικό να αναφέρουμε τη δημιουργία του **Ευρωπαϊκού Δικτύου Πρόληψης του Εγκλήματος** που συστάθηκε το 2001 να υποβάλει έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας, που αποτελείται από εθνικούς εκπροσώπους από όλα τα κράτη μέλη. Το τελευταίο επίσημο έγγραφο για την παραβατικότητα ανηλίκων είναι το **Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 21ης Ιουνίου 2007**, σχετικά με την παραβατικότητα ανηλίκων: ο ρόλος της γυναίκας, της οικογένειας και της κοινωνίας.

Μόνο ο χρόνος θα δείξει αν η προσέγγιση που υιοθετείται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ σε συνεργασία με τα κράτη μέλη ήταν η σωστή.

(μεταφρασμένο κείμενο, ανάκτηση από: <http://youthweek.eu/juvenile-delinquency.htm>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.

«ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΗ»

7.1 Ο στιγματισμός του ανήλικου παραβάτη

7.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Το σκεπτικό για τη στιγματιστική λειτουργία του θεσμού μέσα από την ορολογία επιβεβαιώνεται διαχρονικά από βιβλιογραφικές αναφορές, νομοθετικές επιλογές και πολιτικές πράξεις.

Γενικά φαίνεται ότι κυριαρχεί μια γενικότερη αντίληψη στιγματισμού η οποία διαφαίνεται μέσα από διάφορες εκφράσεις απολυτότητας σε κείμενα παλαιότερων εποχών.

Ωστόσο, χαρακτηριστικά έχουμε και αναφορά στον στιγματισμό του ανήλικου από τις συνέπειες που ακολουθούν μετά την «κοινωνολόγηση και την γενίκευση της φήμης του ως κλέφτη, αλήτη, ανήθικου κτλ» και το πώς το γεγονός του στιγματισμού συντελεί στην καθοριστική εξώθηση του ανήλικου στο παραστράτημα.

Το κράτος, σε μια προσπάθεια αποφυγής στιγματισμού των ανηλίκων που εγκλείονται σε ιδρύματα και επίτευξης της επαγγελματικής αποκατάστασης και της κοινωνικής τους ένταξης, έχει εκδώσει εγκυκλίους με σκοπό την διευκόλυνση των στόχων αυτών από τις Αρχές.

Σε εγκύκλιο της 23/09/1958 αναφέρεται η παράλειψη της αναγραφής στα Πιστοποιητικά ή τις βεβαιώσεις που εκδίδονται από την Αστυνομία, σχετικά με το θέμα των αναμορφωτικών μέτρων σε ανήλικους που σημείωσαν ροπή σε αντικοινωνικές εκδηλώσεις.

Ωστόσο, τονίζεται η προϋπόθεση της πλήρους αναμόρφωσης και της κοινωνικής αναπροσαρμογής των ανηλίκων. Και βέβαια παρουσιάζει ενδιαφέρον η αναφορά στους όρους αναμόρφωσης και αναπροσαρμογής, εφόσον η αναμόρφωση της προσωπικότητας του ανήλικου και η κοινωνική του αναπροσαρμογή λειτουργούν ως προϋπόθεση της επαγγελματικής και κοινωνικής τους επανένταξης. Βρισκόμαστε, βέβαια, υπό το πνεύμα της προνοιακής (θεραπευτικής αντίληψης), όπου κυριαρχεί η ιδέα της ηθικής βελτίωσης του κρατούμενου και η διάπλαση – αναμόρφωση μιας πειθαρχημένης στα κοινωνικά πρότυπα προσωπικότητας.

Σύμφωνα με το ν.δ. 71/1973 οι τίτλοι που χορηγούνται από τα αναμορφωτικά Καταστήματα δεν πρέπει να φέρουν καμία ένδειξη ως «Αναμορφωτικά Σχολεία». Επίσης, σε μια εγκύκλιο του 1989 δίδεται η εντολή «...στα πλαίσια στιγματοποίησης των τροφίμων των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων και της προστασίας της προσωπικότητάς των ίδιων αλλά και του οικογενειακού τους περιβάλλοντος», να μη δημοσιεύονται φωτογραφίες, στοιχεία της προσωπικής ζωής των ανηλίκων και τα ονοματεπώνυμά τους.

Στόχος της συνολικής αναμορφωτικής διαδικασίας είναι η (επ)εκπαίδευση και η κοινωνική (επ)ένταξη του ανήλικου παραβάτη. Ωστόσο, σε αυτή τη διαδικασία εμπλέκονται μηχανισμοί περιθωριοποίησης και στιγματισμού. Και αυτό έχει τις ρίζες του στη φιλοσοφία του ίδιου ως σωφρονιστικού συστήματος. Η στέρηση της ελευθερίας ενός ατόμου και η φυλάκισή του σε ένα κλειστό και ιδρυματικό περιβάλλον, στην πραγματική λειτουργία του συστήματος, ανεξάρτητα από την πρόθεση του νομοθέτη, είναι μέσο κοινωνικής απόρριψης και περιθωριοποίησης.

Επομένως, ο ιδρυματισμός, η επερχόμενη στιγματοποίηση και η σταδιακή περιθωριοποίηση οδηγούν μεν στην επανένταξη του ανήλικου παραβάτη, μέσα όμως από μια αναδόμηση της εικόνας του Εγώ. Με άλλα λόγια, αρχίζει να δομείται η αρνητική εικόνα του Εγώ, με τον υποβιβασμό και την απομόνωση που φέρει το ιδρυματικό περιβάλλον, το οποίο στερεί την επαφή με το κοινωνικό σύνολο και «γδύνει» τον ανήλικο από τους όποιους κοινωνικούς ρόλους είχε μέχρι εκείνη την ώρα. Ο ανήλικος αποκτά καινούργια ταυτότητα μέσω της ιδρυματικής του θέσης, η οποία όμως συνεπάγεται και την εγκαθίδρυση στίγματος από την πλευρά του κοινωνικού συνόλου.

Η συγκεκριμένη θεωρία εμφανίστηκε λίγο μετά τα μέσα του αιώνα μας στις ΗΠΑ και αργότερα στην Ευρώπη, μέσα σε ένα γενικότερο ρεύμα κοινωνικής ευαισθητοποίησης για το άτομο των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων. Κύριος εκπρόσωπός της είναι ο Becker, ιδιαίτερα από το 1963.

7.1.2 Η θεωρία της ετικέτας

Η κίνηση της δημιουργίας ξεχωριστών δικαστηρίων ανηλίκων στηρίχθηκε στη θέση ότι ο ανήλικος παραβάτης των ποινικών νόμων δεν είναι μικρογραφία του ενήλικου εγκληματία κι επομένως κάθε εξομοίωση ή εξίσωση για αυτόν – άρα και ο χαρακτηρισμός του ως εγκληματία – αποβαίνει σε βάρος του ανήλικου. Με το θέμα του χαρακτηρισμού ή στιγματισμού ή της επικολήσεως της ετικέτας (Labeling), με το οποίο θα μπορούσαμε να στηρίζουμε την άποψή μας έχει ασχοληθεί μια πλειάδα Αμερικανών κοινωνιολόγων. Από αυτούς θα αναφέρουμε ενδεικτικά τους Tannenbaum, Lemert, Erikson and Becker. Ο τελευταίος μάλιστα θα μπορούσε να διεκδικήσει την πατρότητα της λεγόμενης «θεωρίας της ετικέτας», μιας θεωρίας που αναπτύχθηκε μέσα στα πλαίσια του τμήματος εκείνου της κοινωνιολογίας που αποκαλείται «αποκλίνουσα συμπεριφορά».

Εισηγητής βασικών αντιλήψεων γύρω από την αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ο Merton. Αυτός επεσήμανε την ανάγκη να διερευνηθούν τα διάφορα είδη αποκλίνουσας συμπεριφοράς (όπως η εγκληματική, η ψυχική ασθένεια, η καλλιτεχνική δημιουργία, η εξτρεμιστική πολιτική δραστηριότητα, ο αλκοολισμός, η διανοητική καθυστέρηση, η κωφалаλία κλπ.). Ο Merton προτείνει ακόμη να διερευνηθούν οι αντιδράσεις ως προς την αποκλίνουσα συμπεριφορά των ομάδων που συμμορφώνονται με τις κοινωνικές επιταγές. Εξάλλου, ο Cohen είχε αποδείξει τη σκοπιμότητα της μελέτης των αντιδράσεων αυτών και μάλιστα του τρόπου με τον οποίο οι αντιδράσεις ορισμένων ομάδων τείνουν να δημιουργήσουν ή να απαλείψουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Πάντως τα θεμέλια της «θεωρίας» της ετικέτας έθεσε μάλλον ο Lennet ο οποίος ανέλυσε τις σχέσεις αποκλίνουσας συμπεριφοράς και αντιδράσεων της κοινωνίας. σε αυτόν φαίνεται πως στηρίχθηκε ο Becker για να καταλήξει στη χαρακτηριστική διαπίστωση – ορισμό: «αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι εκείνη η συμπεριφορά επάνω στην οποία επικολάται η ετικέτα «αποκλίνουσα». Η απόκλιση δηλαδή είναι δημιούργημα διαφόρων κοινωνικών ομάδων οι οποίες πρώτα χαρακτηρίζουν ορισμένα άτομα ως αποκκλίνοντα και ύστερα τα απομονώνουν από τους νομοταγείς πολίτες.

Σημαντική θέση επομένως στην ανάλυση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς κατέχει, όπως θα έλεγε ο Erikson, όχι μόνο ο ίδιος ο αποκκλίνων αλλά και το κοινό ή το ακροατήριο.

Τέλος ο Kitsuse, για να αναφερθούμε στις κεντρικές κυρίως ιδέες ορισμένων υποστηρικτών της «θεωρίας» αυτής θεώρησε την αποκλίνουσα συμπεριφορά ως μια διαδικασία βάσει της οποίας τα μέλη μιας κοινωνίας ερμηνεύουν μια συμπεριφορά ως αποκλίνουσα, προσδιορίζουν τα άτομα που συμπεριφέροντε έτσι ως αποκλίνουσα και τέλος επιβάλλουν την προσήκουσα, κατά την γνώμη τους, μεταχείριση.

Επιδιωκόμενος στόχος της θεωρίας της ετικέτας είναι η διερεύνηση των κοινωνικών και των ψυχολογικών κριτηρίων, που ευθύνονται για την ψυχολογική και τη συναισθηματική διαδικασία της εσωτερίκευσης του στίγματος με όλες τις αρνητικές συνέπειες που αυτό επιφέρει στην κοινωνική προοπτική του ατόμου. Το αίσθημα κοινωνικότητας αποτελεί ενυπάρχουσα κοινωνικο-ψυχολογική υπόσταση στο άτομο. Βάσει αυτού προσδιορίζεται η προσωπική ολοκλήρωση του ατόμου, η επιτυχία και η αποτυχία του στη ζωή, η αυτοεικόνα του και η αξιοπρεπής προβολή αυτής στην κοινωνία καθώς και το αξιολογικό του σύστημα.

Έτσι, η θεωρία της ετικέτας προσδιορίζει τον κίνδυνο που υπάρχει σε επίπεδο στιγματιστικής πρακτικής στη σχέση του ατόμου και ιδιαίτερα του ανηλίκου με την ποινική δικαιοσύνη.

7.1.3 Παράγοντες που διαμορφώνουν το στίγμα

Είναι πλέον αναμφισβήτητο ότι στις μέρες μας πολλοί ανήλικοι φτάνουν στα όρια του νόμου και περνούν την πόρτα του δικαστηρίου ανηλίκων. Από αυτή τη στιγμή και μετά ο κοινωνικός περίγυρος, η οικογένεια αλλά και ο ευρύτερος χώρος εκδηλώνονται απέναντι στον ανήλικο ενεργοποιώντας ένα ολόκληρο οπλοστάσιο.

Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στον κοινωνικό έλεγχο που συνήθως είναι ιδιαίτερα αυστηρός. Ήδη έχουμε στιγματισμό, δηλαδή ενδεχόμενη αποβολή από το σχολείο ή και αποκλεισμό, ίσως, από την αγορά εργασίας. Αυτός ο στιγματισμός, η απομάκρυνση από το σχολείο, η δυσμέμεια της οικογένειας, η δυσκολία στην αγορά εργασίας αρχίζουν να δημιουργούν στον νέο σημαντικές δυσκολίες επιστροφής στην προηγούμενη ζωή του. Παρακάτω αναφέρονται οι σημαντικότεροι παράγοντες που "βοηθούν" στην δημιουργία του στιγματισμού.

Οικογένεια

Στο σημείο αυτό υπάρχουν πολλές διαφορετικές και αντίθετες απόψεις.

Μια άποψη υποστηρίζει ότι το οικογενειακό περιβάλλον δεν στιγματίζει ποτέ κάποιο μέλος του αλλά βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα να συγχωρήσει οποιαδήποτε πράξη, όσο αξιόποινη και να είναι. Συνεχίζει να αντιμετωπίζει τους νεαρούς παραβάτες όπως πριν, χωρίς να τους εκπέμπει μηνύματα απόρριψης.

Μια δεύτερη άποψη υποστηρίζει ότι αν η οικογένεια είναι χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, ο στιγματισμός βιώνεται από τον ανήλικο, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο έντονα, με την διαφορά ότι δεν υπάρχει επίγνωση ούτε της έννοιας, ούτε της ύπαρξης ούτε των συνεπειών του.

Αντίθετα, στην περίπτωση που η οικογένεια είναι υψηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, ο ανήλικος αντιμετωπίζεται περισσότερο θετικά και το στίγμα – αν υπάρχει – είναι λιγότερο έντονο και γίνονται προσπάθειες εκμηδένισής του.

Σχολείο

Φαίνεται δυστυχώς ότι και το σχολείο δεν απέχει από τη στιγματιστική λειτουργία όλων των υπολοίπων κοινωνικών υπηρεσιών – φορέων που ασχολούνται με την νεανική ηλικία.

Τα προβλήματα δεν φαίνεται να είναι πολλά όσο η πράξη μένει μακριά από το φως της δημοσιότητας. Από τη στιγμή όμως που γνωστοποιείται, ο στιγματισμός αρχίζει να εκδηλώνεται μέσω της συμπεριφοράς των καθηγητών, των συμμαθητών που τον απομονώνουν απορρίπτοντας τον από κάθε είδους ομαδική εκδήλωση, και της έντονης αγωνίας των γονιών των υπόλοιπων παιδιών μήπως παρασυρθούν από την συνύπαρξή τους στον ίδιο χώρο με έναν παραβάτη. Τέλος, πολύ συχνά διαπιστώνεται το φαινόμενο της αποβολής από το σχολείο με την πρόφαση ότι το παιδί χρειάζεται αλλαγή περιβάλλοντος. Σε αυτήν την περίπτωση εκδηλώνεται ένα ακόμα στίγμα της ελληνικής κοινωνίας, αυτό του χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, γιατί οι αποβολές που σημειώνονται αφορούν συνήθως παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες τέτοιου επιπέδου και σπάνια σε παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες «υψηλής τάξης».

Εργασία

Ο παραβατικός νέος στον τομέα της εργασίας βιώνει έντονα την απόρριψη, αφού είναι η μοναδική περίπτωση που ο ανήλικος αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει το «κίτρινο χαρτί» του, να κάνει χρήση της «ετικέτας» εναντίον του εαυτού του και να διαπιστώσει το σοβαρό αντίκτυπο στην κοινωνική του ζωή. Με την επίδειξη του χαρτιού βγαίνει στην επιφάνεια η καχυποψία, η δυσαρέσκεια, η απορριπτική στάση του εργοδότη. Αυτόματα όλες οι πόρτες για την ομαλή επανένταξή κλείνουν.

Ακόμα η ίδια η πολιτεία φροντίζει για την διαίωνιση του στίγματος, παρά τα αντίθετα λεγόμενα της. Τα προγράμματα του ΟΑΕΔ που εφαρμόζονται για τους αποφυλακισμένους ανήλικους είναι και αυτά στιγματιστικά, αφού περιλαμβάνει στα προγράμματα μόνο εργοδότες που διατηρούν ιδιωτικές επιχειρήσεις αποκλείοντας έτσι τις θέσεις στο δημόσιο τομέα. Επιπλέον, με την χορήγηση στους εργοδότες αυτών ενός ποσοστού 80% από το μισθό του ανήλικου, αυτόματα τον κατηγοριοποιεί και τον προσδίδει την ετικέτα του διαφορετικού, του αδύναμου, που χρειάζεται την κρατική μέριμνα.

Μέσα μαζικής ενημέρωσης

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παίζουν αναμφισβήτητα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και διάδοση του ελληνικού στερεότυπου, καθώς και στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Το μεγαλύτερο ποσοστό της κοινωνικής μάζας διαμορφώνει την άποψή της για την έκταση της εγκληματικότητας και την προσωπικότητα του εγκληματία μέσω της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και κυρίως του τύπου.

Ο νόμος απαγορεύει την δημοσιοποίηση στοιχείων που αφορούν την προσωπική – ιδιωτική ζωή των ανηλίκων δραστών όπως όνομα, πατρώνυμο, φωτογραφία, οικογενειακό ιστορικό. Ωστόσο καθημερινά – κυρίως μέσα από την τηλεόραση – ο νόμος καταστρατηγείται και τέτοια στοιχεία βλέπουν το φως της δημοσιότητας (παράδειγμα η υπόθεση του μικρού Άλεξ). Επίσης το γλωσσικό ύφος που χρησιμοποιούν οι ειδησιογράφοι είναι συναισθηματικά φορτισμένο και λέξεις όπως «μικροί δολοφόνοι», «τρελοί», «τέρατα» τα οποία γραφόντουσαν χωρίς περίσκεψη, δραματοποιούν την πραγματικότητα και αυξάνουν την εχθρότητα.

Σύμφωνα με τον κ. Ναράτζη (1985, σελ. 80-81) : σε πολλές χώρες τα

αρνητικά γεγονότα θεωρούνταν μερικά στοιχεία της καθημερινότητας και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις θετικές ενέργειες που εξημερώνουν το μορφωτικό επίπεδο του αναγνωστικού κοινού. Στην Ευρώπη εγκληματικές ενέργειες που δεν αφορούν δημόσια πρόσωπα καταλαμβάνουν ελάχιστο χώρο στην καθημερινή ειδησεογραφία και συνήθως δημοσιεύεται στις εσωτερικές σελίδες των εφημερίδων. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η πλειοψηφία του Αγγλικού τύπου. Αντίθετα στην Ελλάδα εγκληματικές ενέργειες αποτελούν πρωτοσέλιδα και συχνά καταλαμβάνουν το χώρο ολόκληρης σελίδας ενώ θετικές ενέργειες περιορίζονται σε μικρές παραγράφους. Με αυτά τα δεδομένα ο τρόπος προβολής των εγκλημάτων έχει άμεση σχέση με τους ρυθμούς παραγωγής της εφημερίδας και κυρίως στις πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες των εκδοτών. Γι' αυτό καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης είτε προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης ενός κριτικού πνεύματος, είτε στη διατήρηση των πλέον κατεστημένων αξιών και καταπιεσμένων πλευρών του αναγνωστικού κοινού (Ναράτζης, 1985).

Αστυνομία

Όπως ήδη έχει αναφερθεί η Αστυνομία είναι ο φορέας που έρχεται πρώτος σε επαφή με τον ανήλικο μετά την πράξη του και φέρει σημαντική ευθύνη, τόσο για την δημιουργία όσο και για την διαιώνιση της «ετικέτας». Ο «φάκελος» δημιουργείται και συνεχίζει να υπάρχει για πάντα στο αρχείο της αστυνομίας παρά το γεγονός ότι οι ποινές διαγράφονται από τα μητρώα μετά την συμπλήρωση του 17^{ου} έτους της ηλικίας του ανήλικου. Ακόμα και μετά την αθωωτική απόφαση του δικαστηρίου για κάποιον ανήλικο, στην επόμενη εγκληματική πράξη που θα λάβει χώρα χωρίς ο ένοχος να συλληφθεί επ' αυτοφώρο ο ίδιος ο ανήλικος θα οδηγηθεί στην Ασφάλεια για ανάκριση. Επίσης πολλοί ανήλικοι τρόφιμοι, το προβάλλουν σαν ένα αίτιο υποτροπής τους δηλαδή η επανειλημμένη προσπάθεια της αστυνομίας να τους ενοχοποιήσει.

Φυλακή

Σύμφωνα με την άποψη του Η. Δασκαλάκη (1985) «ο στιγματισμός έχει διαβαθμίσεις ανάλογα με το μέτρο μεταχείρισης στο οποίο θα υποβληθεί ο

καταδικασμένος. Ο βαθμός αλλοίωσης της κοινωνικής ταυτότητας διαφέρει – και αντίστοιχα διαφέρει – και ο βαθμός αποστροφής που απορρέει. Μεταξύ ενός που θα καταδικαστεί σε μια ποινή που θα έχει εκτελέσει σε ελεύθερο περιβάλλον (μετατροπή ποινής σε χρηματική, αναστολή εκτέλεσης της ποινής) και ενός άλλους που θα την εκτίσει μέσα στη φυλακή. Ο εγκλεισμός στη φυλακή αποτελεί το αποκορύφωμα του στιγματισμού και το έσχατο σημείο της κοινωνικής απόρριψης. Τα δεδομένα αποδεικνύουν δυστυχώς ότι το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα, όπως είναι διαμορφωμένο ειδικά όταν πρόκειται για ανήλικο παραβάτη, οδηγεί περισσότερο στην υποτροπή παρά στην αναμόρφωση.

7.1.4 Συνέπειες του στιγματισμού

Είναι γεγονός ότι η κοινωνική πραγματικότητα δημιουργείται από τον ίδιο τον άνθρωπο. Δίνοντας σε κάποιον ένα ρόλο, όλοι διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους απέναντι του ανάλογα με αυτόν, με αποτέλεσμα ο νέος τελικά ρόλος να υιοθετείται και να ακολουθείται πιστά από το άτομο. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση στιγματισμού ατόμων που έχει παραβεί τους νόμους.

Το στίγμα με όλες τις συνακόλουθες συνέπειές του, εκμηδενίζει τις πιθανότητες προσαρμογής του στιγματιζόμενου στο κοινωνικό περιβάλλον. Το άτομο διαπιστώνει σταδιακά, ότι ακόμα και οι πιο βασικές του ανάγκες για επιβίωση (ανάγκη για εργασία, κοινωνικές σχέσεις, οικογενειακή ζωή) δεν μπορούν πλέον να ικανοποιηθούν παρά μόνο σε περιβάλλοντα που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα. Ο ανήλικος παραβάτης συνειδητοποιεί και βιώνει ταυτόχρονα την έντονη κοινωνική απόρριψη. Και ενώ πίστευε πως με την έκτιση της ποινής του είχε πληρώσει για την πράξη του και η επανένταξή του θα είναι ομαλή, βλέπει πως δεν είναι εύκολη η απαλλαγή του από το στίγμα, και ακούσια υιοθετεί και εκπληρώνει το ρόλο που του απέδωσε η κοινωνία, με κύρια συνέπεια την υποτροπή του σε νέα εγκληματική πράξη. Και σε αυτήν την περίπτωση η κοινωνική αντίδραση είναι πολύ πιο αυστηρή. Το άτομο χαρακτηρίζεται ως ανίκανο για βελτίωση, η επανένταξη είναι πλέον απίθανη και το στίγμα γίνεται μόνιμη κατάσταση.

Συμπερασματικά λοιπόν διαπιστώνεται ότι αυτοί που καταφέρνουν να εγκαθιδρύσουν ομαλές επαγγελματικές βάσεις, υποτροπιάζουν πολύ λιγότερο από τους ανέργους. Επίσης διακρίνουμε ότι αυτοί που κατορθώνουν να έχουν ομαλές κοινωνικές σχέσεις είναι κατά κανόνα μη υπότροποι, όπως ότι και στις οικογενειακές σχέσεις, όπου στους υπότροπους εμφανίζεται μεγάλη δυσαρμονία μεταξύ μη διαζευγμένων, ή εμφανίζεται μεγαλύτερος αριθμός διαζυγίων από ότι στους μη υπότροπους (Δασκαλάκης Η., 1985).

Ακολουθεί παρουσίαση επαναληπτικής έρευνας (follow-up) του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών (Πανεπιστημίου Αθηνών)

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1993 από φοιτητές του Πανεπιστημίου Αθηνών και επιστημονικό υπεύθυνο τον Ν. Κουράκη καθώς και την Φ. Μηλιώνη, για την κατάσταση στις τότε Φυλακές Ανηλίκων της χώρας, διαπιστώθηκε ότι περίπου το 1/3 από τους Έλληνες κρατούμενους είχαν ήδη και παλαιότερα εγκλεισθεί σε ίδρυμα αγωγής ή σε σωφρονιστικό κατάστημα, ενώ περίπου οι μισοί από τους εγκλεισθέντες είχαν διατελέσει τρόφιμοι τόσο στο ίδρυμα όσο και στο σωφρονιστικό κατάστημα. Ο αριθμός είναι πράγματι ιδιαίτερα ανησυχητικός, διότι δείχνει ότι οι νεαροί παραβάτες αρχίζουν να μπαίνουν στα ιδρύματα και στις φυλακές από αρκετά νωρίς, χωρίς να υπάρχει κάποια οργανωμένη υπηρεσία που να παίρνει ουσιαστικά μέτρα για να αποτρέψει την εκ μέρους τους τέλεση νέων εγκλημάτων, μετά την αποφυλάκισή τους.

Επίσης και κατά νεώτερη (επαναληπτική) έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών (Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, 1999-2000), οι τέσσερις στους πέντε (ποσοστό 80,2%) πρώην κρατούμενοι ανήλικοι (αλλά ανάλογα συμβαίνουν και με τους ενήλικες) οδηγήθηκαν και πάλι στη φυλακή ή τους επιβλήθηκε κάποια ποινή κατά τα επόμενα 6-7 έτη μετά την έξοδό τους από το Κατάστημα Κράτησης.

Σημαντικό είναι ακόμη να αναφερθεί ότι οι νεαροί έγκλειστοι της πρώτης έρευνας (1993) ρωτήθηκαν αν έχουν να κάνουν τίποτε όταν απολυθούν από το σωφρονιστικό κατάστημα. Οι περισσότεροι τόνισαν την επιθυμία τους για επαγγελματική – οικονομική αποκατάσταση (58,5%) και λίγοι ακόμα, κατά σειρά ιεράρχησης, για δημιουργία οικογενειακού περιβάλλοντος και

εκπλήρωση στρατιωτικών υποχρεώσεων. Όταν όμως ρωτήθηκαν εάν θεωρούν πιθανό ότι θα αντιμετωπίσουν μετά την απόλυσή τους δυσκολίες, αυτοί στην συντριπτική τους πλειονότητα (87,5%) απάντησαν καταφατικά, δίνοντας έμφαση στις δυσκολίες που πίστευαν ότι θα βρουν μπροστά τους από την κοινωνική απομόνωση, την οικονομική ανέχεια και τα αδιέξοδα στην εξεύρεση επαγγελματικής απασχόλησης. Παρεμφερείς απαντήσεις δόθηκαν και κατά την επαναληπτική έρευνα του 1999-2000.

Στο εξωτερικό, η μέριμνα για τους αποφυλακιζόμενους έχει αποκτήσει από ετών κεφαλαιώδη σημασία, ιδίως μέσω των κατά τόπους Κέντρων για Αποφυλακισμένους. Σημαντικό είναι να τονίσουμε ότι στη Γερμανία υπάρχουν πάνω από 3.000 τέτοια Κέντρα Αποφυλακιζομένων, συνήθως ιδιωτικού δικαίου, τα οποία σε συνεργασία με Δήμους ή Κοινότητες, θρησκευτικούς οργανισμούς αλλά και υπηρεσίες του εκεί Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών παρέχουν συνεχή βοήθεια σε ενδεείς αποφυλακιζόμενους και μάλιστα ήδη πριν από την αποφυλάκισή τους, προετοιμάζοντας δηλ. την έξοδό τους από τη φυλακή. Επίσης αξ σημειωθεί ότι τόσο στη Γερμανία, όσο επίσης στην Αγγλία και αλλού, κυκλοφορούν ειδικά φυλλάδια με τις πλήρεις διευθύνσεις και τα τηλέφωνα των Κέντρων τα οποία μπορούν να σταθούν αρωγά στους αποφυλακιζόμενους.

Στη χώρα μας δεν υπάρχει δυστυχώς ούτε ένα κρατικό κτίριο το οποίο να έχει ως κύριο προορισμό τη στέγαση και τη διατροφή των αποφυλακιζόμενων. Ένα τέτοιο οίκημα που υπήρχε στο Ν. Φάληρο, εγκαταλείφθηκε μετά του σεισμούς του 1981 και έκτοτε παραμένει αναξιοποίητο. Ορισμένοι άλλοι κοινωνικοί ξενώνες που συντηρούνται από το Υπουργείο Υγείας, μόνο κατ' εξαίρεση αποτελούν κατάλυμα για αποφυλακιζόμενους. Ωστόσο, δεν μπορεί εδώ να αποσιωπηθεί το γεγονός ότι οι αποφυλακιζόμενοι, έχοντας συνηθίσει στην αδράνεια και τους καυγάδες της φυλακής και κουβαλώντας συχνά μαζί τους, επιπλέον, το πρόβλημα της χρήσης ή εξάρτησης από ναρκωτικά, αποτελούν πράγματι δύσκολους θαμώνες.

Είναι, πάντως, γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια το Ελληνικό Κράτος προσπάθησε να οργανώσει έναν επιτελικό, συντονιστικό φορέα, που θα είχε ως κύριο έργο την παροχή ουσιαστικής βοήθειας σε κρατούμενους και αποφυλακιζόμενους. Η βασική νομοθετική ρύθμιση υπάρχει στο Σωφρονιστικό

Κώδικα (ν. 2776/1999), με την οποία προβλέφθηκε η ίδρυση του φορέα (ν.π.ι.δ. μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα) με την επωνυμία «Επάνοδος» και υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ευρύτερος σκοπός αυτού του φορέα είναι *"η επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση, η οικονομική συμπαράσταση και η σταδιακή κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων"*. Ωστόσο, για τη σύσταση του φορέα προαπαιτούμενο υπήρξε η έκδοση προεδρικού διατάγματος, το οποίο δημοσιεύθηκε μόλις μετά 4 έτη, την 5^η Νοεμβρίου 2003. Όμως και τότε η «Επάνοδος», δεν μπόρεσε να λειτουργήσει, αφού απαιτήθηκε επιπλέον μία Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης για τη συγκρότηση του Διοικητικού της Συμβουλίου, Απόφαση που εκδόθηκε μετά από 4 ακόμη έτη, την 1.3.2007, ενώ μια αναδιάρθρωση του Διοικητικού της Συμβουλίου πραγματοποιήθηκε την 29.10.2007.

Ήδη μπορεί να λεχθεί ότι η «Επάνοδος», στο μικρό έως τώρα διάστημα της λειτουργίας της, έθεσε τις βάσεις για την ουσιαστική λειτουργία της και άρχισε επιτέλους να λειτουργεί.

Συγκεκριμένα:

- Έχει μισθώσει χώρους Γραφείων στο κέντρο των Αθηνών. Στα Γραφεία αυτά, δύο Κοινωνικές Λειτουργοί έχουν αρχίσει να δέχονται αποφυλακισμένους και να τους παρέχουν ψυχοκοινωνική στήριξη, μέριμνα στα προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν και υπηρεσίες συμβουλευτικής. Στο ίδιο πλαίσιο, επιδιώκεται (μέσω διαμεσολάβησης ή παραπομπής σε αρμόδιους φορείς) η εξασφάλιση εργασίας και στέγης για τους αποφυλακισμένους, η κατά προτεραιότητα ένταξη των παιδιών τους σε παιδικούς σταθμούς ή σχολεία, η χορήγηση επιδοτήσεων για αυτοαπασχόληση και άλλα παρόμοια.

- Έχει κατοχυρώσει ιστοσελίδα με την ονομασία www.epanodos.org.gr, ώστε να υπάρχει άμεση επικοινωνία με τους ενδιαφερόμενους και το ευρύτερο κοινό. Στην ιστοσελίδα αυτή αναρτώνται τα διαθέσιμα κοινοτικά και άλλα προγράμματα που αφορούν την εξασφάλιση ή/ και επιχορήγηση εργασίας για αποφυλακισμένους και συναφείς κατηγορίες, ενώ προβλέπεται να διαμορφωθεί μία τράπεζα πληροφοριών και βάσης δεδομένων για προσφερόμενες θέσεις εργασίας, τις οποίες οι αποφυλακισμένοι να μπορούν να διεκδικήσουν επί ίσοις όροις με τους άλλους εργαζόμενους. Άλλωστε οι θέσεις

όπου απασχολούνται συνήθως οι αποφυλακιζόμενοι, λόγω του χαμηλού επιπέδου μόρφωσης και κατάρτισής τους, είναι συνήθως θέσεις ανειδικευτών, που δεν δημιουργούν πρόβλημα ανταγωνισμού στους άλλους εργαζόμενους. Επίσης, στην ίδια ιστοσελίδα έχει αναρτηθεί ο ήδη έτοιμος "Οδηγός Χρήσιμων Πληροφοριών", με διευθύνσεις, τηλέφωνα και άλλες πληροφορίες που βοηθούν τους αποφυλακιζόμενους στα πρώτα τους βήματα εκτός φυλακής. Ο ίδιος Οδηγός πρόκειται σύντομα να εκτυπωθεί στο Τυπογραφείο της Δικαστικής Φυλακής Κορυδαλλού, ώστε να διανέμεται στους αποφυλακιζόμενους.

- Έχει ήδη εκπονήσει και παραδώσει στη Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης και στον Υπουργό Δικαιοσύνης τους δύο βασικούς Κανονισμούς που αποτελούν το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της "ΕΠΑΝΟΔΟΥ", δηλ. τον Κανονισμό Εσωτερικής Λειτουργίας και τον Κανονισμό Προμηθειών.

Αναφορικά με τη λειτουργία και την οργάνωση της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ» θέτονται τόσο μεσοπρόθεσμοι όσο και μακροπρόθεσμοι στόχοι. Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να τονίσουμε ότι σε κάθε περίπτωση η προσπάθεια αυτή της συνέχισης ύπαρξης και λειτουργίας της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ», όπως τόνισε ο Ν. Κουράκης (2008) "δεν πρέπει επ' ουδενί λόγω να εγκαταλειφθεί, αφού με αυτήν επιχειρείται η ουσιαστικότερη δυνατή συμπαράσταση στους πλέον χρίζοντες βοήθειας συμπολίτες μας, σ' αυτούς που δεν έχουν πραγματικά «πού την κεφαλήν κλίνειν» και που εμφανίζουν, όντως, τη μεγαλύτερη πιθανότητα να υποπέσουν εκ νέου στο έγκλημα." (Νέστωρ Κουράκης, 2008)

Είναι, λοιπόν, βέβαιο, ότι για λόγους ανθρωπιστικούς αλλά και εγκληματοπροληπτικούς, η Πολιτεία και η Κοινωνία, γενικότερα, μέσω ισχυρών χορηγών, θα βρουν τον τρόπο να στηρίξουν την προσπάθεια της «Επανόδου», πολύ περισσότερο μάλιστα αφού η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζόμενων αποτελεί, κατά την κρατούσα άποψη, δικαίωμά τους και αντίστοιχη υποχρέωση της Πολιτείας κυρίως με βάση τις διατάξεις του Συντάγματος που αφορούν τον σεβασμό της ανθρώπινης αξίας, το κοινωνικό κράτος και την ανάγκη για προστασία ευπαθών κοινωνικών ομάδων (ά.2§1, 4§1 και 25§1 εδ. α' Σ.).

Πάντως, θα πρέπει εδώ να τονισθεί ότι η κοινωνική επανένταξη των αποφυλακιζόμενων είναι μία υπόθεση που αφορά όλους μας, μέσα στο πλαίσιο της ιδέας για "συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική" (πρβλ.

Σύσταση R(83)7 του Συμβουλίου της Ευρώπης).

(Κ.Δ. Σπινέλλη (2006). Το πρόβλημα της παραβατικότητας στην Ελλάδα σήμερα και εφικτοί τρόποι αντιμετώπισής του, Ημερίδα , Αθήνα)

7.2 Επαγγελματική ένταξη

7.2.1 Η σημασία της εργασίας

Η εργασία θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς και κοινωνικοποιητικούς παράγοντες. Είναι επίσης γνωστό πως η μακρόχρονη ανεργία και ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας οδηγούν στην υποβάθμιση των οικονομικών και κοινωνικών όρων διαβίωσης και στην ατομική εξαθλίωση του ατόμου, στην κοινωνική περιθωριοποίηση και συνιστούν βασικούς παράγοντες εγκληματικής εκτροπής.

Οι νέοι, που αποτελούν τους πλέον ευαίσθητους δέκτες των κοινωνικών προβλημάτων και παραμένουν εκτός παραγωγικής διαδικασίας κινδυνεύουν περισσότερο από κάθε άλλο να υιοθετήσουν τρόπους διαβίωσης που συνδέονται με παραβατικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερα, τα νεαρά άτομα που ήδη έχουν έρθει σε σύγκρουση με το νόμο και δεν έχουν ενταχθεί σε ορισμένο κοινωνικο-επαγγελματικό πλαίσιο, έχουν σοβαρές πιθανότητες υποτροπής.

Η έλλειψη επαγγελματικής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης καθώς και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ανέκαθεν εμφανίζονταν ως τα κοινά χαρακτηριστικά των ατόμων που απασχολούν την ποινική δικαιοσύνη, γεγονός που συνδέεται αυτονόητα με το θέμα της ανεργίας και της εκπαιδευτικής – επαγγελματικής υποστήριξης.

Σύμφωνα με δημοσίευση παλαιότερων ερευνών, (Εφημερίδα ΒΗΤΑ) παρατηρήθηκε πως στις Ευρωπαϊκές χώρες το 1992-93, οι 7 στους 10 δράστες κλοπών, διαρρήξεων και σεξουαλικών εγκλημάτων ήταν άτομα ηλικίας 17-28 ετών και μόνο 1 στους 14 είχε κάποια μόνιμη δουλειά 6 μήνες πριν την σύλληψη, ενώ 8 στους 10 δράστες ένοπλων παρανομιών ήταν άνεργοι δίχως μόνιμη απασχόληση.

Σύμφωνα με στοιχεία της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Ιδρύματος Αγωγής Κασσαβέτειας το έτος 2000 κρατούνται 72 νέοι 15-21 ετών. Από αυτούς οι 35

είναι αναλφάβητοι, οι 24 απόφοιτοι δημοτικού, οι 10 έχουν φοιτήσει στο Γυμνάσιο και 3 στο Λύκειο.

Συνήθως, οι ανήλικοι παραβάτες, προέρχονται από τις ασθενέστερες κοινωνικά – οικονομικά ομάδες που μειονεκτούν στην μόρφωση, την οικογενειακή σταθερότητα και συνοχή, το εισόδημα και την γενικότερη ποιότητα συνθηκών διαβίωσης.

Για τον λόγο αυτό εκτίθενται ευκολότερα στο στόχαστρο των διωκτικών αρχών και της Δικαιοσύνης, ενώ σε ένα μεγαλύτερο αριθμό άλλων ανάλογων πράξεων που προέρχονται από κοινωνικά ισχυρότερες ομάδες, είτε δεν εντοπίζονται με την ίδια ευκολία οι παραβάτες, είτε οδηγούνται σπανιότερα στον εγκλεισμό (Αλεξιάδης, 1990).

Η αδυναμία υποστήριξης από την οικογένεια, που εμφανίζεται ελλιπής ή προβληματική και κοινωνικο-οικονομικά ασθενής, σε συνδυασμό με την πρόωρη αποχώρηση από την εκπαίδευση, οδηγεί τον ανήλικο (αν και ανέτοιμο) στην πρόωρη αναζήτηση εργασίας και συχνά στην ανεργία, την περιθωριοποίηση και σε μια γενικότερη δυσμενή κοινωνικο-οικονομική κατάσταση χωρίς στόχους και ιδιαίτερες προοπτικές.

Οι νέοι αυτοί καλούνται χωρίς προϋποθέσεις και όρους να ενταχθούν σε ένα καθόλου ευνοϊκό εργασιακό πλαίσιο το οποίο ανταποκρίνεται ελάχιστα στις ανάγκες της συγκεκριμένης ηλικίας.

Η γενικότερη έλλειψη στόχων και προοπτικής καθώς και η αδυναμία συμμετοχής στους ισχύοντες όρους επαγγελματικής ένταξης οδηγούν συχνά τους ανήλικους στην κοινωνική περιθωριοποίηση και ίσως στην παραβατική συμπεριφορά (Κουράκης Ν., 2001 Αλεξιάδης 1990).

Στόχος της επαγγελματικής ένταξης σε τέτοιες περιπτώσεις είναι η ψυχοκοινωνική και εκπαιδευτική ενίσχυση των ανηλίκων. Η κατάλληλη προετοιμασία και η σταδιακή, σύμφωνα με τις πραγματικές δυνατότητες και τις ανάγκες των ανηλίκων, ένταξη στην αγορά εργασίας αποτελεί σε ορισμένες περιπτώσεις ένα ιδιαίτερα σημαντικό στάδιο.

Το ζητούμενο της επαγγελματικής ένταξης των ανηλίκων έχει ουσία και κοινωνικοποιητικό περιεχόμενο που εφαρμόζεται στο δυναμικό του συγκεκριμένου προσώπου (Κουράκης 2001).

Σκοπός, τώρα, της Ιδρυματικής ή εξωιδρυματικής μεταχείρισης του ανήλικου παραβάτη πρέπει να είναι η κοινωνική και η επαγγελματική του

επανάταξη και όχι η τιμωρία και η καταστολή.

Οι τρόποι επίτευξης αυτού του στόχου πρέπει συνεχώς να συζητούνται, να αμφισβητούνται και να εξελίσσονται. Απαιτείται να ακολουθούν την εξέλιξη της κοινωνίας. Εξάλλου, είναι κοινά παραδεκτό, ότι ένταξη χωρίς επαγγελματική αποκατάσταση δεν υπάρχει.

Αν και δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για τη διαπίστωση της σχέσης μεταξύ των ανηλίκων που παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά και της ανεργίας, παρόλα αυτά πολλοί από αυτούς που εισέρχονται στα Αναμορφωτικά ή Σωφρονιστικά Καταστήματα δεν βρίσκονται σε κατάσταση ενεργούς, μόνιμης ή πλήρους απασχόλησης, αλλά σε κατάσταση ανεργίας. Αυτό το γεγονός επιβεβαιώνει την περιθωριακή επαφή αυτών των νέων με την απασχόληση. (Κουράκης Ν, 2001)

Οι παρεμβάσεις των αρμόδιων οργάνων που ασχολούνται με το ζήτημα της απασχόλησης των παραβατικών ανηλίκων (Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων, Επιμελητές Ανηλίκων, Κοινωνική Υπηρεσία Αναμορφωτικών και Σωφρονιστικών Καταστημάτων, Ο.Α.Ε.Δ.) θα λέγαμε ότι χαρακτηρίζονται από αναποτελεσματικότητα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 Κανονιστικού διατάγματος της 3/31.7.1943 περί οργανώσεως και λειτουργίας Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων, άρθρο 12 α.ν. 2724/1940 περί οργανώσεως και λειτουργίας αναμορφωτικών καταστημάτων ανηλίκων, οι Επιμελητές Ανηλίκων και οι Κοινωνικοί Λειτουργοί των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων είναι υπεύθυνοι να φροντίσουν την εύρεση και τοποθέτηση σε εργασία αυτών που βγαίνουν από τα Ιδρύματα Αγωγής ή τα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων με δοκιμαστική άδεια ή υπό όρου απόλυση.

Ωστόσο, οι δυνατότητες που δίνονται στους αρμόδιους για την ουσιαστική άσκηση των καθηκόντων τους είναι ανύπαρκτες και τις περισσότερες φορές οι προσπάθειες τους, για εξεύρεση εργασίας σε αυτούς τους νέους, είναι αναποτελεσματικές.

Από την άλλη πλευρά, κάποιες προσπάθειες του Ο.Α.Ε.Δ. να οργανώσει προγράμματα επιχορήγησης εργοδοτών για τη δημιουργία επιχορηγούμενων θέσεων εργασίας για αποφυλακιζόμενα άτομα, στα οποία μπορούσαν να υπαχθούν και ανήλικοι που βρίσκονται σε δοκιμαστική άδεια ή με υπό όρους

απόλυση απέτυχαν.

Οι λόγοι της αποτυχίας των προγραμμάτων αυτών είναι:

1. Ο πολύ μικρός αριθμός εργοδοτών που αποφασίζουν τελικά να απασχολήσουν άτομα με αναμορφωτικό ή σωφρονιστικό παρελθόν.
2. Η έλλειψη ενδιαφέροντος από πλευράς των περισσότερων ανηλίκων.
3. Η έλλειψη οργάνωσης και συντονισμού στην εφαρμογή των προγραμμάτων.

Οι επιφυλάξεις των ιδιωτών εργοδοτών είναι δικαιολογημένες, αν σκεφτούμε ότι το ίδιο κράτος το οποίο «φροντίζει» για την επανένταξη των ανήλικων παραβατών και οργανώνει γι' αυτό το λόγο αυτά τα προγράμματα, συγχρόνως αποκλείει την υπαγωγή σε αυτά των Κρατικών Φορέων ως εργοδοτών (αρθρ. 2 της 30714/1988 Απόφ. Υπ. Εργασίας).

Γεννάται, λοιπόν, το ερώτημα πώς θα μπορέσουν αυτοί οι ανήλικοι να επανενταχθούν στην κοινωνία, από τη στιγμή που δεν έχουν ούτε τη βασική επαγγελματική εκπαίδευση (μιας και ο θεσμός αυτός δεν λειτουργεί στα Κλειστά Ιδρύματα Αγωγής), αλλά ούτε και φροντίζει για την επαγγελματική τους αποκατάσταση η Πολιτεία; Αφού, ένταξη χωρίς επαγγελματική αποκατάσταση δεν γίνεται.

Κάποτε η πολιτεία πρέπει να στηρίζει αυτούς τους νέους ουσιαστικά, δεν αρκεί να «διατυμπανίζει» απλά ότι θα γίνουν προσπάθειες.

7.2.2 Θεσμοί επαγγελματικής ένταξης στην Ελλάδα

Υπάρχουν 3 κατηγορίες τέτοιων θεσμών.

Στην πρώτη κατηγορία είναι το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα με την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, που αποτελεί προϋπόθεση για την Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στην νομοθεσία που αφορά την Ειδική αγωγή, περιλαμβάνονται και οι ανήλικοι παραβάτες (που έχουν εγκλειστεί σε Σωφρονιστικό Κατάστημα) σύμφωνα με το Δίκαιο Ανηλίκων. Όμως δεν έχει εφαρμοστεί κάποια εξειδικευμένη εκπαιδευτική διαδικασία για αυτές τις ομάδες.

Επίσης οι προηγούμενες εμπειρίες από το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελούν ισχυρό ανασταλτικό παράγοντα για την επιστροφή των παιδιών σε αυτό. Επίσης στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν ανάγκη οι ίδιοι και η οικογένειά τους από κάποιο συμπληρωματικό εισόδημα, το οποίο δεν μπορεί να εξασφαλιστεί με την επιστροφή τους στην εκπαίδευση.

Στην δεύτερη κατηγορία είναι οι ρυθμίσεις που αφορούν την ποινική μεταχείριση των ανηλικών παραβατών και αφορούν την λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλικών στοιχειώδους και επαγγελματικής εκπαίδευσης με την οργάνωση ειδικών επαγγελματικών σχολών βιομηχανικών, βιοτεχνικών ή αγροτικών ή άλλων επαγγελμάτων.

Σύμφωνα με την ισχύουσα Νομοθεσία τα προγράμματα εκπαίδευσης και οι εργασίες που εκτελούνται στους χώρους αυτούς έχουν σκοπό την προετοιμασία για την επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων.

Οι βασικοί φορείς που υλοποιούν μέχρι σήμερα τα προγράμματα κατάρτισης είναι οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης και ο ΟΑΕΔ.

Από τα μέχρι σήμερα δεδομένα προκύπτει ότι οι σχετικές ενέργειες είναι ανεπαρκείς, σε σχέση με τις ανάγκες, αποσπασματικές, χωρίς προγραμματισμό και πρόβλεψη επαγγελματικής απασχόλησης μετά την αποφυλάκιση και χωρίς καμία τυπική κατοχύρωση.

Είναι εμφανής η έλλειψη οργανωμένων προγραμμάτων και ολοκληρωμένης υποστηρικτικής μεθοδολογίας, επαρκούς προσωπικού, υποδομών και εξειδικευμένων δομών για την προσέγγιση του προβλήματος στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνικής μεταχείρισης (Κουράκης 2001).

Στην Τρίτη κατηγορία βρίσκονται τα προγράμματα εξωϊδρυματικής μεταχείρισης όπως τα προγράμματα του ΟΑΕΔ όπου προβλέπεται επιδότηση των εργοδοτών για νέους που τους έχει επιβληθεί κάποιο αναμορφωτικό ή σωφρονιστικό μέτρο. Όμως η πλειοψηφία των εργοδοτών παρουσιάζονται απρόθυμοι να αξιοποιήσουν την επιδότηση και ορισμένοι που ευαισθητοποιήθηκαν και συμμετείχαν στα προγράμματα, διαπίστωσαν την αστάθεια και την αδυναμία των ανηλικών να ανταποκριθούν στις εργασιακές τους υποχρεώσεις.

7.2.3 Προγράμματα επανένταξης

Τα προγράμματα για την επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακισμένων ανηλίκων και νέων που υπάρχουν στην Ελλάδα είναι λίγα και από ότι μας δείχνει η εμπειρία αναποτελεσματικά. Εκπαιδευτικά προγράμματα επανένταξης δεν υπάρχουν ή ακόμα κι αν υπάρχει κάποιο παράδειγμα θα αποτελεί την εξαίρεση. Στην Ελλάδα, λοιπόν, τα περισσότερα προγράμματα που λειτουργούν προέρχονται από τον ΟΑΕΔ. Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρονται αναλυτικά τα εν λόγω προγράμματα. Ακόμη, πραγματοποιούνται κατά διαστήματα διάφορα προγράμματα από τα ΚΕΚ PRACTICA, πιλοτικά προγράμματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με την ΕΠΑΘ καθώς και υποστηρικτικά προγράμματα από την μη κυβερνητική οργάνωση « ΑΡΣΙΣ» .

Προγράμματα από τα ΚΕΚ PRACTICA Τα προγράμματα που υλοποιούνται στο Κ.Ε.Κ. Practica Δυτικής Ελλάδας, απευθύνονται σε ευπαθείς ομάδες στόχου όπως Μετανάστες, Παλιννοστούντες και Πρόσφυγες, Φυλακισμένοι, Αποφυλακισμένοι, Ανήλικοι Παραβάτες.

Οι Φυλακισμένοι, Αποφυλακισμένοι, Ανήλικοι Παραβάτες αποτελούν μικρή πληθυσμιακή ομάδα, αντιμετωπίζουν όμως πολλαπλό αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Κατά τη διάρκεια της κράτησής τους οι φυλακισμένοι χάνουν την επαφή με το επάγγελμά τους, ενώ οι αποφυλακισμένοι έχουν χάσει την επαφή με τον κοινωνικό τους περιβάλλον.

Το Κ.Ε.Κ. Practica Δυτικής Ελλάδας μέσα από τα προγράμματα ευπαθών κοινωνικών ομάδων στοχεύει στη δημιουργία προϋποθέσεων ένταξης ή επανένταξης των ευαίσθητων αυτών ομάδων στην αγορά εργασίας, στον αποστιγματισμό τους καθώς και στην ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Τα προγράμματα συγχρηματοδοτούνται από Εθνικούς και Κοινοτικούς πόρους και αναφέρονται στα παρακάτω θεματικά πεδία :

Επαγγέλματα Οικονομίας & Διοίκησης Επαγγέλματα Πληροφορικής Αγροτικά
Επαγγέλματα Επαγγέλματα Τεχνικά & Μεταφορών

Με τα εφόδια που δίνονται από τις συγκεκριμένες ενέργειες κατάρτισης στα άτομα της ομάδας στόχου, μπορούν να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας μετά την ολοκλήρωσή τους καθώς : Α) έχουν τις θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις σε αντικείμενα που παρουσιάζουν ιδιαίτερη ζήτηση και Β) μπορούν να επιδοτηθούν μέσω των ειδικών προγραμμάτων του Ο.Α.Ε.Δ. για Νέες Θέσεις Εργασίας (Ν.Θ.Ε.) - Νέοι Ελεύθεροι Επαγγελματίες (Ν.Ε.Ε.)

Τα προγράμματα περιλαμβάνουν 4 δράσεις: 1. Προκατάρτιση, 2. Κατάρτιση, 3. Προώθηση στην Απασχόληση και 4. Συνοδευτικές και Υποστηρικτικές Υπηρεσίες

Ακόμη, οι Συνοδευτικές και Υποστηρικτικές Υπηρεσίες που παρέχονται από τα κατά τόπους Κέντρα Συνοδευτικών και Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΚΕ.Σ.Υ.Υ.), περιλαμβάνουν κοινωνική στήριξη σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο, συμβουλευτική για ομαλή ένταξη στην κοινωνία, κοινωνικο-παιδαγωγική φροντίδα.

Μετά το τέλος των προγραμμάτων το ΚΕΚ Practica Δυτικής Ελλάδας συνεχίζει να προσφέρει τις υπηρεσίες του με την παρακολούθηση της κοινωνικής και εργασιακής εξέλιξης των καταρτισθέντων.

Η παρακολούθηση των καταρτισθέντων μετά το τέλος των προγραμμάτων είναι μια δραστηριότητα που αποτελεί για τα στελέχη προώθησης του ΚΕΚ

Practica Δυτικής Ελλάδας, πρόκληση και κοινωνική αποστολή υψίστης σημασίας. Η επιτυχής ένταξη όσο το δυνατόν περισσότερων εκ των καταρτισθέντων των ειδικών αυτών ομάδων στην κοινωνία μας θα είναι η δικαίωση των αποφάσεων και των ενεργειών όλων των συμμετεχόντων φορέων, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, του Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, των Περιφερειών, του ΚΕΚ Practica Δυτικής Ελλάδας και των φορέων παροχής ΣΥΥ.

Κέντρα Υποστήριξης Νέων ΑΡΣΙΣ α «Κέντρα Υποστήριξης Νέων» αποτελούν τα επιχειρησιακά κέντρα της ΑΡΣΙΣ για την προσφορά υποστηρικτικών υπηρεσιών και ευκαιριών συμμετοχής σε νέους και νέες. Η Άρσις (όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο) είναι μη κυβερνητική οργάνωση εξειδικευμένη στην κοινωνική υποστήριξη νέων και στην προάσπιση νεανικών δικαιωμάτων. Ιδρύθηκε το 1992 με σκοπό την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης για νέους με προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού λόγω δυσμενών οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών.

Η ΑΡΣΙΣ υποστηρίζει τους νέους προσπαθώντας παράλληλα να απαντήσει στις διαφορετικές και σύνθετες ανάγκες τους:

* Με ψυχο-κοινωνική συμβουλευτική και υποστήριξη για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα ζητήματα της καθημερινής τους ζωής, * Με ευκαιρίες και προγράμματα εκπαίδευσης που αφορούν τη βελτίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους,

* Με ενέργειες προετοιμασίας για ένταξη στην αγορά εργασίας, βελτίωση των προσωπικών και επαγγελματικών τους δεξιοτήτων και την αναζήτηση προσωρινής ή μονιμότερης απασχόλησης,

* υκαιρίες πολιτιστικής δράσης, δημιουργικής έκφρασης, επικοινωνίας και κοινωνικής συμμετοχής.*

Προγράμματα Α.Π.Θ ΚΑΙ ΕΠΑ.Θ

Σημαντικό έργο στον τομέα της επαγγελματικής ένταξης φαίνεται να έχει επιτελέσει κατά καιρούς με διάφορα σχετικά πιλοτικά προγράμματα το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (τομείς Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών – Κλινικής και Κοινωνικής Ψυχολογίας) σε συνεργασία με την Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων της Θεσσαλονίκης.

Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης αποφυλακισμένων λειτουργούν κατά περιόδους από το 1988 στο ΑΠΘ και προσφέρουν αμειβόμενη εκπαίδευση που πραγματοποιείται σε υπηρεσίες του ΑΠΘ, των ΟΤΑ και ιδιωτικών επιχειρήσεων και εργαστηρίων.

Το 1991 άρχισε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η λειτουργία εξάμηνου προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης ανηλίκων σε κλάδους Γραφικών Τεχνών, με κύριο στόχο την παρέμβαση στην ανεργία, την διευκόλυνση της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης και την πρόληψη της υποτροπής.

Στην πρώτη εξάμηνη φάση του προγράμματος διαπιστώθηκε ότι :

- Το αρχικό κίνητρο των εκπαιδευόμενων ήταν η αμοιβή και όχι η εκπαίδευση. Οι ανήλικοι παρουσίασαν ιδιαίτερες δυσκολίες προσαρμογής σε πλήρες ωράριο, στην απαιτούμενη συνέπεια και παραγωγικότητα
- Οργανωτικές αδυναμίες του χώρου και του εκπαιδευτικού συστήματος επιδρούν αρνητικά στην βελτίωση της δικής τους στάσης και συμμετοχής
- Στο τέλος του 1992 λειτούργησαν και δύο νέα εργαστήρια της ΕΠΑΘ, ενώ παράλληλα οργανώθηκαν και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, ατομική συμβουλευτική και συμβουλευτική της οικογένειας.

Από μια πρώτη αξιολόγηση των στοιχείων σχηματίζουμε την εξής εικόνα :

-Συνολικά πέρασαν 35 νέοι 15-18 ετών

-Από αυτούς οι 10 δεν ολοκλήρωσαν την εκπαίδευση.

-Οι 7 είχαν υποτροπή κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης και τους επιβλήθηκαν νέα αναμορφωτικά μέτρα.

-Μετά το πρόγραμμα, σε 9 περιπτώσεις βρέθηκε δουλειά, στην οποία όμως παρέμειναν για σύντομο χρονικό διάστημα.

-Όλοι σχεδόν βρέθηκαν περιστασιακά σε διάφορες δουλειές μέχρι να καταταγούν στο στρατό.

-Επτά από όσους έμειναν άνεργοι επανεπεντάχτηκαν σε νέα προγράμματα και ένας δούλεψε περιστασιακά.

Αν και οι μικροί αριθμοί δεν επιτρέπουν εκλογικεύσεις μπορούμε ωστόσο να διαπιστώσουμε την αδυναμία ένταξης σε μονιμότερη απασχόληση.

Το σημαντικότερο ωστόσο συμπέρασμα από την πιλοτική λειτουργία των προγραμμάτων αυτών και των παρατηρήσεων που προέκυψαν από την συμμετοχή των νέων, είναι η ανάγκη δημιουργίας ενός πλαισίου εκπαιδευτικής και κοινωνικής αναφοράς ευέλικτου στη διαφορετικότητα και τις δυνατότητες του κάθε νέου, με πολύ μεγαλύτερη διάρκεια και με εναλλακτικές δυνατότητες συμμετοχής των παιδιών σε αυτό, πάντα όμως βασισμένο στην αμειβόμενη επαγγελματική κατάρτιση (Γαβαλάς Ν., 1995).

Η εξασφάλιση εργασίας και η επαγγελματική αποκατάσταση θεωρείται ουσιαστική και θεμελιώδης:

1 Τόσο για το ίδιο το άτομο, διότι: του παρέχει ένα εισόδημα, ενισχύει την αυτοεικόνα του, το εισάγει σε μια άλλη θεώρηση ζωής διασπώντας έτσι τον κύκλο ανεργία -φτώχεια - απομόνωση και συμβάλλοντας στην κοινωνική και οικονομική αυτονομία του.

2 Όσο για την κοινωνία, διότι: καλλιεργείται και διαμορφώνεται μια κοινωνική συνείδηση - αντίληψη απαλλαγμένη από αρνητικά στερεότυπα και διακρίσεις, μειώνοντας τον κοινωνικό στιγματισμό. Αξιοποιείται αυτό το ανθρώπινο δυναμικό, με την ενεργό συμμετοχή του στην παραγωγική διαδικασία, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Ενισχύεται η κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη.

Τα προγράμματα αυτά στοχεύουν στην αναστρεψιμότητα των προβλημάτων ένταξης στην αγορά εργασίας των ατόμων αυτών, διασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες συμμετοχής ανάλογα με τις ικανότητες και δεξιότητες του κάθε ατόμου.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η εργασία για τα νεαρά παραβατικά άτομα λειτουργεί προληπτικά και αποτρέπει το νεαρό άτομο από το να επιλέξει την παραβατικότητα ως «εύκολη» λύση στο πρόβλημα της επιβίωσης και την

περιθωριοποίηση ως μοναδικό «μαθημένο» τρόπο ζωής, οδηγώντας το στη διάπραξη σοβαρότερων αδικημάτων κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής του. Επιπλέον, η κοινωνικο - οικονομική αυτονόμηση των ατόμων των ευπαθών κοινωνικά ομάδων, ανακουφίζει τις οικογένειες τους από τις συναισθηματικές, κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες που επιφέρει ο στιγματισμός και ο αποκλεισμός τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

8.1 Ο Θεσμός της κοινωνικής εργασίας

Η κοινωνική εργασία ανήκει στις κοινωνικές επιστήμες ενώ το θεωρητικό της υπόβαθρο βρίσκεται σε ανθρωποκεντρικές επιστήμες όπως η ψυχολογία, η ιατρική, η κοινωνιολογία, η κοινωνική πολιτική και το δίκαιο. «Η κοινωνική εργασία ξεπήδησε από την ανάγκη αντιμετώπισης των προβλημάτων επιβίωσης που αντιμετώπιζαν άτομα και ομάδες εξαιτίας περιστασιακών ή μόνιμων γεγονότων στις συνθήκες ζωής τους (π.χ. πόλεμοι, εκβιομηχάνιση, αστικοποίηση, φυσικές καταστροφές)».

Σκοπός της κοινωνικής εργασίας είναι να προσεγγίσει το άτομο μέσα στο φυσικό ή κοινωνικό του περιβάλλον και να παρέμβει έτσι ώστε να επιλύσει ή να δράσει προληπτικά στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το άτομο. Η αιτία εκδήλωσης ψυχοκοινωνικών προβλημάτων μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι η σχέση μεταξύ του ατόμου και του περιβάλλοντος. Η ιδέα ότι οποιοδήποτε άτομο μπορεί σε κάποια φάση της ζωής του να έρθει αντιμέτωπο με κάποιο πρόβλημα - είτε προσωπικό, είτε συναισθηματικό, είτε κοινωνικό - και να αναζητήσει βοήθεια, είναι ο κύριος λόγος ύπαρξης της κοινωνικής εργασίας.

Βασικοί στόχοι της κοινωνικής εργασίας είναι αφενός η **πρόληψη**, δηλαδή η «αποτροπή μιας κοινωνικής δυσλειτουργίας» και αφετέρου η **αντιμετώπιση**, δηλαδή η επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει μια κοινότητα, μια οικογένεια, μια ομάδα ή ένα άτομο.

Συμπληρωματικά, η κοινωνική εργασία αποσκοπεί στην κοινωνική αλλαγή, στην αποκατάσταση των κοινωνικών προβλημάτων, στον σχεδιασμό κοινωνικής πολιτικής και στη διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Για τους παραπάνω λόγους η κοινωνική εργασία έχει αναπτύξει μεθόδους παρέμβασης οι οποίες εφαρμόζονται σε τρεις διαφορετικές κλίμακες:

- Στη μικροκλίμακα όπου το πρόβλημα αντιμετωπίζεται κυρίως ατομικά (ΚΕΑ: Κοινωνική Εργασία με Άτομα)
- Στη μεσοκλίμακα όπου το πρόβλημα αντιμετωπίζεται ομαδικά (ΚΕΟ: Κοινωνική Εργασία με Ομάδες)
- Στη μακροκλίμακα όπου η παρέμβαση γίνεται σε μεγάλα συστήματα όπως κοινότητες, οργανώσεις, οργανισμούς (ΚΕΚ: Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα) (Θ. Καλλινικάκη, 1998)

8.2 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού

1. Ανάλογα με την φύση της υπηρεσίας που απασχολείται ο κοινωνικός λειτουργός είναι αναγκαίο να αναπτύξει έναν ή περισσότερους ρόλους για να μπορέσει να ανταπεξέλθει σε οποιαδήποτε ανάγκη του εξυπηρετούμενου. Μέσα από τους ρόλους που θα αναπτύξει ο κοινωνικός λειτουργός διαφαίνονται οι ιδιαιτερότητές τους, τα προσόντα του και οι επαγγελματικές του δεξιότητες. Κατά την άσκηση του επαγγέλματος οι ρόλοι μπορεί να εμφανίζονται ταυτόχρονα ή να «αλληλοδιαπλέκονται». Οι ρόλοι που μπορεί να αναπτύξει ένας κοινωνικός λειτουργός συνοπτικά είναι οι εξής: Συνήγορος

2. Εκπρόσωπος
3. Διαιτητής
4. Αξιολογητής
5. Εμπυχωτής
6. Σύμβουλος
7. Παιδαγωγός
8. Διευθυντής
9. Αρχαιοθέτης
10. Σχεδιαστής κοινότητας
11. Κοινωνικός σχεδιαστής
12. Κλινικός – θεραπευτής

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στον τομέα της παραβατικότητας.

Οι κοινωνικές υπηρεσίες που αφορούν τον τομέα της παραβατικότητας

δέχονται άτομα κάθε ηλικίας που έχουν διαπράξει κάποια αξιόποινη πράξη ή έχουν εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά. Επίσης, δέχονται ανηλίκους που ζουν κάτω από αντίξοες συνθήκες είτε οικονομικές, είτε κοινωνικές, είτε συναισθηματικές προκειμένου να αποτρέψουν την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Η κοινωνική εργασία στον τομέα της παραβατικότητας ασκείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς οι οποίοι απασχολούνται τις εισαγγελίες και στα δικαστήρια ανηλίκων, τις υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα οικoινωνικοί λειτουργεί μπορούν να απασχοληθούν:

- Στα σωφρονιστικά καταστήματα
- Σε ξενώνες παραβατικών εφήβων
- Σε προγράμματα κοινωνικής επανένταξης
- Στα δικαστήρια και στις φυλακές ανηλίκων
- Σε ξενώνες αποφυλακισμένων

Ο κοινωνικός λειτουργός που ασχολείται με τον τομέα της παραβατικότητας αποτελεί μέλος του επιστημονικού συμβουλίου της φυλακής ή του σωφρονιστικού καταστήματος. Έχει τη δυνατότητα δηλαδή να συμμετάσχει ενεργά στα συμβούλια που πραγματοποιούνται για την λήψη αποφάσεων σχετικά με την μεταχείριση και τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων. Η κοινωνική εργασία σε αυτό τον τομέα έχει κύριο μέλημα να διατηρήσει τους δεσμούς και τις σχέσεις μεταξύ των κρατουμένων και των οικογενειών τους κατά την διάρκεια της έκτισης της ποινής τους αλλά και να συνδέσει την ίδια την οικογένεια - εφόσον κριθεί αναγκαίο - με αρμόδιες υπηρεσίες.

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού μέσα σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα είναι να συνεργαστεί ατομικά με τον κάθε κρατούμενο. Ακόμη, αρμοδιότητά του είναι να μπορέσει να αναπτύξει προγράμματα κοινωνικής εργασίας με στόχο την κοινωνική προσαρμογή του κρατουμένου στο κλειστό περιβάλλον του καταστήματος αλλά και η εξασφάλιση των κατάλληλων συνθηκών της καθημερινής διαβίωσης.

Εξαιρετικά σημαντικός είναι ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο πεδίο της ανήλικης παραβατικότητας. Η κοινωνική εργασία εμπλέκεται άμεσα στην στήριξη των ανήλικων παραβατών αλλά και των οικογενειών τους καθ' όλη τη διάρκεια της συναλλαγής τους με τις Υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, ο κοινωνικός λειτουργός αναλαμβάνει δράση:

- Αμέσως μετά την σύλληψη ή την απαγγελία κατηγορίας
- Στο στάδιο της προφυλάκισης πριν τη δίκη
- Κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής
- Στη φάση της προετοιμασίας της αποφυλάκισης
- Μετά την αποφυλάκιση

Στο επίπεδο καταστολής του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού κατοχυρώνεται και θεσμικά, όπου η παρουσία και η εργασία του σε σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων κρίνεται αναγκαία. Πιο συγκεκριμένα, ο κοινωνικός λειτουργός καλείται:

να έρθει σε άμεση επαφή με τον ανήλικο κρατούμενο και να εφαρμόσει τις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας, όπως κοινωνική εργασία με άτομα. Η παρουσία άλλου ατόμου κατά την διάρκεια των συναντήσεων και των συνεδριών μεταξύ του ανήλικου παραβάτη και του κοινωνικού λειτουργού κρίνεται αναγκαία, παρά μόνο όταν υπάρχουν λόγοι ασφαλείας,

να έχει την γνώσει του ατομικού φακέλου κάθε ανήλικου κρατουμένου και να πραγματοποιεί κοινωνικές έρευνες για την συγκέντρωση στοιχείων της ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασης του, να διατηρεί στατιστικά στοιχεία με τις ενέργειες και τα αποτελέσματα της κοινωνικής εργασίας, μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες και δελτία εξέλιξης κάθε ανήλικου παραβάτη, καθώς και εκθέσεις κοινωνικής έρευνας,

να ενημερώνει τόσο τον διευθυντή, όσο και το επιστημονικό συμβούλιο του καταστήματος για την προσωπικότητα και τα προβλήματα κάθε ανήλικου κρατουμένου και να υποβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείριση του,

να εντάσσει προβλεπόμενες εκθέσεις για κάθε κρατούμενο, όπου το περιεχόμενο τους είναι εμπιστευτικό και είναι υπεύθυνος για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των ανηλίκων κρατουμένων,

να προετοιμάζει τον ανήλικο που πρόκειται να αποφυλακιστεί, όπως και το άμεσο περιβάλλον του, προκειμένου η ένταξη του στο κοινωνικό σύνολο να γίνει με τον δυνατότερο ομαλό τρόπο, ενώ να παρακολουθεί όσες περιπτώσεις αποφυλακισθέντων κρίνονται απαραίτητες, ότι χρειάζονται και

μετέπειτα βοήθεια,

να εφαρμόζει τις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας.

Ακόμη, ο κοινωνικός λειτουργός συμμετέχει σε εταιρείες προστασίας αποφυλακισμένων, οι οποίες είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, λειτουργούν στις έδρες των πρωτοδικείων και τελούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Οι βασικοί στόχοι των εταιρειών αυτών είναι η παροχή υλικής βοήθειας, ιατρική περίθαλψη στους αποφυλακισμένους, οικονομική ενίσχυση στους άπορους, βοήθεια και πληροφόρηση σε θέματα εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης. Επιπρόσθετα, ο κοινωνικός λειτουργός συνεργάζεται και με άλλες ειδικότητες επιστημόνων (ψυχιάτρους, ψυχολόγους, εγκληματολόγους, νοσηλευτές), προκειμένου να υπάρχει μία ορθότερη λειτουργία του καταστήματος που να επικεντρώνεται στον άνθρωπο (Π. Σταθόπουλος, 2003).

8.3 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στον τομέα της εκπαίδευσης και η σημασία της πρόληψης

Τα σχολεία θεωρούνται ο σημαντικότερος φορέας καθολικής πρόληψης άπονη που την ενστερνίζονται όλα τα κράτη για αυτό και έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στην πρόληψη στα σχολεία και στην διαρθρωμένη υλοποίηση της προσέγγισης αυτής.

Στην Ελλάδα σιγά-σιγά μετατοπίζονται οι παραδοσιακές πολιτικές πρόληψης που βασίζονται στην πληροφόρηση αλλά και οι ατομικές συμβουλευτικές προσεγγίσεις και ξεκινά να υλοποιείται μια πραγματική στρατηγική για την δημόσια υγεία η κάλυψη της οποίας μπορεί να πραγματοποιηθεί κυρίως μέσα από προγράμματα πρόληψης.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν τη δυνατότητα να παρεμβαίνουν στα σχολεία και να εφαρμόζουν και τις τρεις μεθόδους κοινωνικής εργασίας (με άτομα, με ομάδες, με κοινότητα) ενώ αποδέκτες των παρεμβάσεών τους μπορεί να είναι οι μαθητές, οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί, οι οικογένειες και η ευρύτερη σχολική κοινότητα. Πιο συγκεκριμένα, νας κοινωνικός λειτουργός μπορεί να εργαστεί με τους μαθητές, τις οικογένειές τους και τους εκπαιδευτικούς για την

επίλυση ψυχολογικών, κοινωνικών ή οικονομικών προβλημάτων που ίσως δυσχεραίνουν την προσαρμογή στο σχολείο και προκαλούν μαθησιακές δυσκολίες. Ακόμη, ο κοινωνικός λειτουργός είναι σε θέση να οργανώσει προγράμματα που θα διευκολύνουν τους μαθητές που αντιμετωπίζουν προβλήματα στη μάθηση ή στη συμπεριφορά λόγω είτε φυσικών αδυναμιών, είτε ψυχολογικών είτε κοινωνικών προβλημάτων.

Επιπλέον, η ανάπτυξη προγραμμάτων επαγγελματικού προσανατολισμού και κοινωνικών συμβουλευτικών υπηρεσιών αποτελούν δυνατότητες του κοινωνικού λειτουργού στις βαθμίδες της ανώτερης και της ανώτατης εκπαίδευσης

Τα αντικείμενα απασχόλησης στον τομέα της εκπαίδευσης ποικίλουν και ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να εργαστεί σε ένα ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων. Κάποια από τα βασικά αντικείμενα της σχολικής κοινωνικής εργασίας μπορεί να είναι τα εξής:

- *.. Καλλιέργεια συνεργατικής ατμόσφαιρας μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών
- *.. Ικανοποιητική ένταξη και προσαρμογή των μαθητών στο σχολικό πλαίσιο
- *.. Στήριξη των μαθητών που αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες
- *.. Ενσωμάτωση και υποστήριξη των ατόμων με αναπηρίες
- *.. Υποστήριξη των μαθητών που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο για την επανάκτηση της μαθητικής ιδιότητας
- *.. Ανάπτυξη προγραμμάτων πρόληψης, κοινωνικής και πολιτιστικής ευαισθητοποίησης με την ενεργό συμμετοχή και δράση της μαθητικής κοινότητας
- *.. Η κοινωνική εργασία με οικογένειες

*.. Η έρευνα των κοινωνικών παραγόντων που εμποδίζουν την μάθηση και αναζήτηση αποτελεσματικών τρόπων παρέμβασης

*.. Η παραπομπή των μαθητών που αντιμετωπίζουν κοινωνικά προβλήματα στις ανάλογες κοινωνικές υπηρεσίες

Ένας κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται στον εκπαιδευτικό τομέα είναι σε θέση να παρατηρήσει και να αξιολογήσει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οι μαθητές και ίσως κρίνεται αναγκαία η παρέμβασή του. Τέτοια χαρακτηριστικά μπορεί να είναι η ελλιπής φοίτηση, το είδος και η ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων με συμμαθητές και εκπαιδευτικούς, η έλλειψη ενδιαφέροντος για τα μαθήματα, η αδυναμία συγκέντρωσης της προσοχής, η χαμηλή απόδοση, η ξαφνική πτώση της απόδοσης, η εμφάνιση και η συμπεριφορά του μαθητή.

8.4 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού, στην πρόληψη και αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Η στελέχωση των υπηρεσιών που συσχετίζονται με την παραβατικότητα με κοινωνικούς λειτουργούς αποτελεί σημαντική παράμετρο για την ολιστική αντιμετώπιση του κοινωνικού φαινομένου της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Η παρουσία της ειδικότητας των κοινωνικών λειτουργών σαφώς και είναι απαραίτητη, εφόσον διαθέτει τις δεξιότητες να χειριστεί τα προσωπικά, οικογενειακά και κοινωνικά προβλήματα των ανήλικων παραβατών. Επίσης, το φαινόμενο της παραβατικότητας μπορεί να δημιουργήσει επιπλέον προβλήματα και ανάγκες στο ευρύ κοινωνικό σύνολο που ο κοινωνικός λειτουργός έχει την δυνατότητα να καλύψει. Συχνά όμως, οι οικονομικοί πόροι για την στελέχωση των σωφρονιστικών καταστημάτων από το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό παρουσιάζονται ελλειπείς. Ο παραπάνω λόγος αποτελεί σημαντικό παράγοντα της δύσκολης εφαρμογής της πρόληψης του φαινομένου της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Όσο αφορά το πεδίο της πρόληψης, ο κοινωνικός λειτουργός είναι σε θέση να:

- ευαισθητοποιήσει και βοηθήσει τους νέους, έτσι ώστε να διαπιστώσουν ποιες είναι οι πραγματικές τους ανάγκες και να κινηθούν προς την πραγμάτωση τους
- εφαρμόσει διάφορα προγράμματα που έχουν στόχο την διαπαιδαγώγηση την πολύπλευρη αγωγή, την ψυχαγωγία και την επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων που ενδέχεται να παρανομήσουν.
- λειτουργεί εξατομικευμένα με διάφορες μεθόδους και μορφές συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας, όταν χρειάζονται.
- συνεργάζεται με άλλους φορείς του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η κατάλληλη κοινωνική ευαισθησία, η ενημέρωση και η αλληλεγγύη

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού, λοιπόν, είναι καθοριστικός, και στον τομέα της πρόληψης, αλλά και στον τομέα της καταστολής της παραβατικότητας των ανηλίκων. Εάν υπάρχει σωστή οργάνωση των υπηρεσιών και συνεργασία των κατάλληλων επιστημόνων και φορέων μπορούν να δράσουν αποτελεσματικά στην μείωση της νεανικής παραβατικότητας και να εξασφαλίσουν την αρμονική συμβίωση των μελών της κοινωνίας (Π. Σταθόπουλος, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

9.1 Συμπεράσματα Μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την ολοκλήρωση της μελέτης αυτής, συμπεραίνουμε ότι το πρόβλημα της παραβατικότητας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή, διευρύνεται. Ολοένα και αυξάνονται οι πιθανότητες που μπορεί να οδηγήσουν στην εμφάνιση αντικοινωνικής ή παραβατικής συμπεριφοράς από τους ανηλίκους και κυρίως τους εφήβους της χώρας μας

Από την άλλη πλευρά, η έκταση της δήλης και της ένδικης εγκληματικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα η οποία αφορά, νέους που διατρέχουν από το 8^ο έτος της ηλικίας τους μέχρι το 18^ο έτος συμπληρωμένο, όπως αντικατοπτρίζεται στις αστυνομικές και δικαστικές εγκληματολογικές στατιστικές δεν είναι ιδιαίτερα ανησυχητική.

Αποδείχθηκε, λοιπόν, ότι οι πιθανότητες να εμπλακεί ένας νέος σε παραπτώματα, αυξάνει όσο οι παράγοντες κινδύνου αυξάνουν. Στην πραγματικότητα όλοι οι παράγοντες –είτε είναι ατομικοί και προέρχονται από το ίδιο τα άτομο, είτε είναι κοινωνικοί και προέρχονται από το περιβάλλον του- συμπλέκονται και αλληλοεπηρεάζονται και για το λόγο αυτό η διάκριση και ο αυστηρός καθορισμός των αιτιών της παραβατικής συμπεριφοράς καθίσταται αδύνατος.

Είναι γεγονός ότι με το νόμο 3189/2003 για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων, επήλθαν σημαντικές αλλαγές στο σύστημα της ποινικής αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων στη χώρα μας. Το Δίκαιο Ανηλίκων εναρμονίστηκε με τις σχετικές επιστημονικές εξελίξεις, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992) και άλλα συμβατικά και εξωσυμβατικά κείμενα ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών (για παράδειγμα «Πρότυπος Νόμος των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο των Ανηλίκων», 1997).

Παρόλα αυτά απαιτούνται νέες τροποποιήσεις και βελτιώσεις των διατάξεων του Ν. 3189/2003, καθώς και δημιουργία των κατάλληλων υποδομών και υπηρεσιών, έτσι ώστε οι διατάξεις οι οποίες αναφέρονται για παράδειγμα στα αναμορφωτικά μέτρα , να μπορούν να λειτουργήσουν και στην πράξη και όχι

απλά να αναφέρονται στο "γράμμα του νόμου". Επίσης, σύμφωνα με την κ. Ξένη Δημητρίου, Αντιεισαγγελέα Εφετών Αθηνών, είναι ανάγκη "να απογαλακτιστεί τελικά το ουσιαστικό και δικονομικό Δίκαιο Ανηλίκων Παραβατών και Θυμάτων από το ποινικό δίκαιο που αφορά τους ενήλικες και να στηριχθεί σε δικές του αρχές, με έννομο προστατευόμενο αγαθό την ανηλικότητα και την νεότητα και με ευέλικτα σχήματα μεταχείρισης που θα προσαρμόζονται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των ανηλίκων και των καιρών".

Αναφορικά με την ποινική καταστολή και τη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος θεωρούμε ότι χρειάζονται ουσιαστικές αλλαγές οι οποίες θα αποσκοπούν:

- Στην πολύπλευρη ενδυνάμωση του ανηλίκου παραβάτη (ή του ανηλίκου που βρίσκεται σε κίνδυνο εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς)
- Στην τόνωση των θετικών του στοιχείων
- Στην ύπαρξη ευκαιριών για την επαγγελματική του ένταξη, την ένταξη σε προγράμματα εκπαίδευσης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης
- Στην ομαλή επανακοινωνικοποίησή του, την αποφυγή του κοινωνικού στίγματος στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό και την προσπάθεια για όσο το δυνατόν ομαλότερη επανένταξη στον κοινωνικό ιστό
- Στην αποφυγή του κινδύνου υποτροπής.

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να αναφερθούμε και στο μείζον ζήτημα της υποτροπής των αποφυλακιζόμενων ανηλίκων από τα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων, όπως αυτό προκύπτει κυρίως βάση ερευνητικών στοιχείων επαναληπτικής έρευνας σε πρώην νεαρούς κρατούμενους. Άλλωστε η υποτροπή αποτελεί τον κύριο δείκτη για την αποτελεσματικότητα κάθε είδους μεταχείρισης παραβατών.

Ο αποφυλακιζόμενος δοκιμάζεται καθώς καλείται να ενταχθεί στην

κοινωνία δημιουργικά μετά την αποφυλάκιση του, χωρίς όμως να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος, τόσο ο ίδιος όσο και η ευρύτερη κοινωνία. Δοκιμάζεται κουβαλώντας το κοινωνικό στίγμα και αντιμετωπίζοντας τον κοινωνικό και εργασιακό αποκλεισμό, προσπαθώντας να ξεχάσει τον "εφιάλη" της φυλακής και να κάνει μια καινούρια αρχή, φοβούμενος την προκατάληψη, την ανεργία, τις οικονομικές δυσκολίες, την πιθανή εξάρτησή του από ναρκωτικές ουσίες, τα ενδεχόμενα ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει (κυρίως ψυχική καταρράκωση και νωθρότητα) και σε αρκετές περιπτώσεις μη έχοντας το κατάλληλο υποστηρικτικό περιβάλλον δίπλα του – οικογένεια, συγγενείς, φίλοι – ώστε να τον βοηθήσει να ανταπεξέλθει και να επανενταχθεί ομαλά στη νέα πραγματικότητα που καλείται να αντιμετωπίσει. Το κράτος από την άλλη πλευρά, δεν είναι σε θέση να προσφέρει, μέσω ενός οργανωμένου συστήματος επανένταξης, την απαραίτητη υποστήριξη και καθοδήγηση στο νέο αποφυλακιζόμενο.

Έτσι, αν αναλογιστεί κανείς και τις σοβαρές συνέπειες του εγκλεισμού στον ψυχισμό του ανηλίκου, το αίσθημα ματαίωσης που βιώνει, τη δημιουργία παγιωμένων μορφών στάσεων και συμπεριφορών και την υιοθέτηση αντικοινωνικών αρχών, οι οποίες μάλιστα έχουν ενδυναμωθεί κατά τον εγκλεισμό του ανηλίκου, μπορεί εύκολα να συνειδητοποιήσει τον κίνδυνο υποτροπής, με τον οποίο έρχεται αντιμέτωπος ο νεαρός αποφυλακιζόμενος.

9.2 Προτάσεις

Στα πλαίσια της ενότητας αυτής αναφερόμαστε σε μία σειρά από μέτρα που ίσως μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στο μείζον πρόβλημα της παραβατικότητας των ανηλίκων στον ελλαδικό χώρο.

Από τα προτεινόμενα μέτρα κάποια είναι πιο συγκεκριμένα και αποβλέπουν στη βελτίωση της υφιστάμενης νομοθεσίας περί ανηλίκων και κάποια άλλα αποτελούν προτάσεις και αναφέρονται περισσότερο στον τομέα της πρόληψης σχετικά με το φαινόμενο της ανήλικης παραβατικότητας.

Πιο συγκεκριμένα και αναφορικά με τη βελτίωση της ποινικής αντιμετώπισης

των ανήλικων παραβατών, κρίνουμε αναγκαία:

> Την αναμόρφωση του δικαίου ανηλίκων με κατευθυντήριες γραμμές την **αποποινικοποίηση** (την κατάργηση της ποινής για μεγάλη πλειοψηφία των εγκλημάτων και αντικατάστασή της με μέτρα διαπαιδαγώγησης και επανένταξης), την **απεγκληματοποίηση** (τον αποχαρακτηρισμό δηλαδή πράξεων όπως οι προπαραβατικές συμπεριφορές, π.χ. παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας) και την **αποϊδρυματοποίηση** (δηλαδή την αποτροπή της ποινής εγκλεισμού σε σωφρονιστικά ή αναμορφωτικά ιδρύματα). Γενικότερα, την αντικατάσταση των στερητικών της ελευθερίας ποινών με εξωϊδρυματικά μέτρα.

> Την κατάρτιση ενός Ειδικού Κώδικα στον οποίο θα συμπεριλαμβάνονται όλοι οι σχετικοί νόμοι και οι ποινικές διατάξεις που αφορούν το Δίκαιο Ανηλίκων Παραβατών, ο οποίος θα είναι διαχωρισμένος από το ποινικό δίκαιο που αφορά τους ενήλικες και θα στηρίζεται στις δικές του αρχές, προστατεύοντας τους ανήλικους και τους νέους. Ο νέος αυτός Ειδικός Κώδικας θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένος στις σύγχρονες ανάγκες και προβλήματα των νέων και θα προσπαθεί να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της ανήλικης παραβατικότητας με την ανάλογη ευαισθησία που απαιτείται.

> Την καθιέρωση του λεγόμενου Οικογενειακού Δικαστηρίου, που θα ασχολείται αποκλειστικά με τη σφαιρική αντιμετώπιση όλων των υποθέσεων των ανηλίκων.

> Την ανασύνταξη, αναβάθμιση, αναδιοργάνωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και κάλυψη των κενών οργανικών θέσεων. Πιο συγκεκριμένα, για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των ΥΕΑ, κρίνουμε αναγκαία: την ξεκάθαρη νομοθετική οριοθέτηση των ποικίλων αρμοδιοτήτων των επιμελητών ανηλίκων, την αρτιότερη και ίσως πιο εξειδικευμένη εκπαίδευση των επιμελητών ανηλίκων όπως για παράδειγμα σε θέματα σχετικά με εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες ή αλκοόλ, τη δημιουργία Πρωτοκόλλου Συνεργασίας μεταξύ των ΥΕΑ και των μη κυβερνητικών Οργανώσεων (οι οποίες προσπαθούν να στηρίξουν το έργο των επιμελητών και να "καλύψουν" την έλλειψη κατάλληλων δομών και υπηρεσιών.)

> Την καθιέρωση του θεσμού της Αστυνομίας Ανηλίκων, στην οποία θα ενεργείται συνεχής επιμόρφωση των αστυνομικών του σώματος, έτσι ώστε να

είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι και να μπορούν να διαχειριστούν την ευαίσθητη αυτή ηλικία διαφορετικά από τους ενήλικες εγκληματίες. Την αναγκαιότητα του μέτρου αυτού μπορεί κανείς να συνειδητοποιήσει εάν σκεφτεί ότι ο αστυνομικός είναι εκείνος που έρχεται πρώτος σε επαφή με τον ανήλικο παραβάτη.

> Τη συχνή επιμόρφωση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των επαγγελματιών που ασχολούνται με το φαινόμενο της ανήλικης παραβατικότητας, όπως για παράδειγμα τους νομικούς, τους Επιμελητές Ανηλίκων, τους Εισαγγελείς, τους αστυνομικούς, του προσωπικού των Καταστημάτων Κράτησης και των Ιδρυμάτων Αγωγής κλπ.

> Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την διοργάνωση και πραγματοποίηση διάφορων ημερίδων, σεμιναρίων και εκπαιδευτικής μορφής προγραμμάτων και τη συνεργασία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Παιδείας, Κοινωνικής Αλληλεγγύης, την Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος, το Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας, το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών και άλλων φορέων.

> Την ψήφιση του νομοσχεδίου που αναφέρεται στις Μονάδες Μέριμνας Νέων καθώς και την ίδρυσή τους. Πληροφοριακά αναφέρουμε ότι ενώ προβλέπονται σε Σχέδιο Νόμου που δόθηκε στη δημοσιότητα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ήδη από το 2003, ουδέποτε εγκρίθηκε από τη Βουλή. Ακόμη, κρίνεται απαραίτητη η λειτουργία περισσότερων ξενώνων φιλοξενίας για εφήβους με παραβατική συμπεριφορά.

> Την εφαρμογή στην πράξη των ήδη προβλεπόμενων από το νόμο 3189/2003 αναμορφωτικών μέτρων που λειτουργούν εναλλακτικά στον εγκλεισμό και ο οποίος θα πρέπει να επιβάλλεται ως έσχατη λύση. Για παράδειγμα τα μέτρα επιμέλειας, η κοινωφελής εργασία, η επανορθωτική δικαιοσύνη, η ένταξη σε προγράμματα εκπαίδευσης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

> Απαραίτητη, όμως, προϋπόθεση για την εφαρμογή των αναμορφωτικών μέτρων αποτελεί η δημιουργία των κατάλληλων δομών και υπηρεσιών καθώς και η στελέχωσή τους με ικανό αριθμό επαγγελματιών οι οποίοι θα πραγματοποιούν την υλοποίηση όλων των παραπάνω. Ακόμη, αναγκαία κρίνεται και η οργάνωση

διάφορων προγραμμάτων τα οποία είτε στοχεύουν στην πρόληψη είτε στην αντιμετώπιση του φαινομένου της ανήλικης παραβατικότητας, σίγουρα θα επηρεάσουν θετικά την ισχύουσα κατάσταση.

Πιο συγκεκριμένα:

*.. Δημιουργία Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων και Εφήβων για την ενημέρωση των ανηλίκων πάνω σε σημαντικά θέματα που τους απασχολούν. Μπορούν να πραγματοποιούνται συναντήσεις εφήβων και δημιουργίες ομάδων με ειδικούς επαγγελματίες (εξειδικευμένους ψυχολόγους, παιδοψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς), με σκοπό την υποστήριξη και καθοδήγηση των ανηλίκων σε πιθανά προβλήματα που αντιμετωπίζουν όπως περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, κακοποίησης, χρήσης ναρκωτικών ουσιών, προβλήματα στις σχέσεις με τα σημαντικά πρόσωπα στη ζωή τους, κλπ.

*.. Εκπόνηση προγράμματος διαμεσολάβησης μεταξύ ανήλικου παραβάτη και θύματος με τη βοήθεια εθελοντών φοιτητών Νομικής. Φυσικά θα υπάρξει συνεργασία των φοιτητών Νομικής με τους αρμόδιους επιμελητές ανηλίκων, οι οποίοι και θα έχουν τον κύριο ρόλο της διαδικασίας. Με το πρόγραμμα αυτό θα είναι δυνατό και το αντίστοιχο αναμορφωτικό μέτρο που αναφέρεται στη "συνδιαλλαγή μεταξύ δράστη και θύματος για έκφραση συγνώμης-εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης" (Αναμορφωτικά μέτρα, Άρθρο 122 Π.Κ.).

*.. Λειτουργία κρατικών, κοινοτικών υπηρεσιών και μη κυβερνητικών οργανώσεων και εκπόνηση προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης ανηλίκων παραβατών καθώς και των οικογενειών τους, σε συνεργασία πάντα με τον κατάλληλα δικτυωμένο επιμελητή και Εισαγγελέα ανηλίκων.

*.. Λειτουργία Σχολών Γονέων και ανάπτυξη συμβουλευτικών προγραμμάτων από ειδικευμένους επαγγελματίες. Σκοπός θα είναι η προσπάθεια κατανόησης των διάφορων μορφών σκέψεων και συμπεριφορών και η συμβουλευτική υποστήριξη και καθοδήγηση των γονέων σε όλα εκείνα τα θέματα που τους απασχολούν καθώς και στις πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν με τα

ανήλικα παιδιά τους, έτσι ώστε να προλαμβάνονται προπαραβατικές/παραβατικές συμπεριφορές των ανηλίκων και να αποφεύγονται επικίνδυνες καταστάσεις.

*.. Πραγματοποίηση κατάλληλων ομιλιών και συζητήσεων σχετικών με θέματα πρόληψης αλλά και γενικότερα σχετικά με τα προβλήματα των εφήβων καθώς και τις δυσκολίες που αυτοί αντιμετωπίζουν στη σύγχρονη κοινωνία. Μπορούν να πραγματοποιούνται από ειδικούς επαγγελματίες (επιμελητές ανηλίκων, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, αστυνομικούς κ.α.) στα σχολεία, μέσα στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων. Με τη συνεργασία των Αρμόδιων Υπουργείων Δικαιοσύνης, Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Παιδείας υπάρχει δυνατότητα καταρτίσεως προγράμματος τέτοιας ειδικής επιμόρφωσης τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών.

*.. Την οργάνωση και λειτουργία ειδικών γραφείων ευρέσεως εργασίας στους κατά τόπους Ο.Α.Ε.Δ. Η εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας περί ανηλίκων και η οργάνωση και λειτουργία των προαναφερόμενων γραφείων εργασίας, θα διευκόλυνε στα μέγιστα το έργο της κοινωνικής αποκατάστασης πολλών περιπτώσεων ανηλίκων, που απασχολούν την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Σχετική είναι η θέσπιση κινήτρων και διευκολύνσεων προς τους εργοδότες (όπως ειδικές επιδοτήσεις, απαλλαγή, για ένα διάστημα από υποχρέωση εισφορών στο Ι.Κ.Α. κτλ) για τη διευκόλυνση προσλήψεως ανηλίκων σε εργασία ιδίως εκείνων που απασχολούν τις ΥΕΑ.

*.. Τον προληπτικό έλεγχο των τηλεοπτικών προγραμμάτων. Όλοι γνωρίζουμε πόσο επικίνδυνη επίδραση ασκούν σε πολλούς ανηλικούς τα σύγχρονα ΜΜΕ και ιδιαίτερα η τηλεόραση καθώς και τα τόσο διαδεδομένα ηλεκτρονικά παιχνίδια και παιχνίδια μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ιδιαίτερα η τηλεόραση που μέσα από τα καθημερινά σήριαλ, τις ταινίες, τις εκπομπές και τα reality τηλεπαιχνίδια, προβάλλει διαφορετικά πρότυπα και "αξίες ζωής"-προωθώντας τον ερωτισμό, τη βία, το χωρίς περιορισμούς και ηθικούς φραγμούς σεξ, το τζόγο, την επικράτηση του ισχυρότερου και την καταπάτηση των αξιών του ανθρώπου και της ζωής του- τα οποία έρχονται σε αντίθεση από αυτά που το σχολείο και η οικογένεια προσπαθούν να προωθήσουν (δηλαδή το ότι η ζωή κερδίζεται με τίμια προσπάθεια, εργασία και κόπο. Όλη αυτή η

κατάσταση δημιουργεί μια σύγχυση στους εφήβους με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να οργανώσουν και να επεξεργαστούν σωστά όλες αυτές τις πληροφορίες και έτσι σιγά –σιγά παραιτούνται και γίνονται παθητικοί δέκτες, επιλέγοντας όμως τον τρόπο ζωής των προτύπων που προβάλλονται. Δυστυχώς, έρευνες έχουν δείξει ότι 61% όλων των προγραμμάτων στην τηλεόραση περιέχουν κάποια μορφή βίας. Επιπλέον, η βία που προωθείται μέσα από την τόσο διαδεδομένη χρήση των πολυάριθμων ηλεκτρονικών παιχνιδιών είναι ακόμη πιο ανησυχητική γιατί τα παιδιά δεν είναι απλά θεατές βίαιων σκηνών, αλλά έχουν και ενεργή συμμετοχή.

*.. Την ίδρυση Ψυχαγωγικών Κέντρων για Νέους από Δήμους και Κοινότητες, με τη βοήθεια του κράτους και τοπικών φορέων. Σκοπός της λειτουργίας τους θα είναι η ευκαιρία ψυχαγωγίας και άθλησης των εφήβων και νέων σε ένα υγιές περιβάλλον και χώρους σύγχρονους, όμορφα διαμορφωμένους και κατάλληλα εξοπλισμένους. Με τον τρόπο αυτό θα δίνεται η ευκαιρία στους νέους να γεμίζουν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους σε ένα περιβάλλον που θα θεωρούν δικό τους - και στην ουσία θα είναι, και να νιώθουν ότι "ανήκουν" σε μία ομάδα.

*.. Την τοποθέτηση κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία. Η καθιέρωση της Κοινωνικής Εργασίας στην εκπαίδευση δεν έχει γίνει πραγματικότητα στη χώρα μας, παρά τη νομοθετική ρύθμιση από το 1978 για χρησιμοποίηση κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία. Η εκπαίδευση όμως εκσυγχρονίζεται καθώς τα κοινωνικά προβλήματα αυξάνονται και η χρησιμοποίηση ειδικών είναι αναμφισβήτητη μια διαπιστωμένη ανάγκη. Στην πρωτοβάθμια και γενικά στην εκπαίδευση, Κοινωνική Εργασία δεν σημαίνει μόνο «βοήθεια» στους μαθητές με προβλήματα όπως πολλοί μπορεί να νομίζουν. Σημαίνει πάνω απ' όλα πρόληψη: εργασία με όλους τους μαθητές και τους γονείς, ξεκινώντας έγκαιρα όταν ακόμα το παιδί φοιτά στο Δημοτικό σχολείο. Η περιοχή δράσης του Σχολικού Κοινωνικού Λειτουργού είναι εκτεταμένη. Θα πρέπει να εργασθεί με εκπαιδευτικούς με γονείς, μαθητές και τους φορείς της κοινότητας. Ο προληπτικός χαρακτήρας του Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολείο θα πρέπει να θεωρείται δεδομένος. Διότι ο πληθυσμός του σχολείου αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας: όλα τα παιδιά, άσχετα από κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, περνάνε από εκεί. Έτσι, είναι ευκολότερη η διαπίστωση των

παρεκκλίσεων από το φυσιολογικό, με γνώμονα τα επίπεδα του συγκεκριμένου περιβάλλοντος. Με το Ν.Δ. 195/74 και το Π.Δ. 891/78 ορίζεται το αντικείμενο εργασίας των Κοινωνικών Λειτουργών στην εκπαίδευση.

Άλλα μέτρα τα οποία θεωρούμε αποτελεσματικά για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων είναι τα εξής:

Η τακτική επιμόρφωση και ανταλλαγή γνώσεων και απόψεων όλων όσων ασχολούνται με ανηλίκους (Δικαστών - Εισαγγελέων, Επιμελητών Ανηλίκων, Κοινωνικών Λειτουργών κλπ) με διοργάνωση ετησίων σεμιναρίων.

Β) Πρέπει να δοθεί μεγάλη βαρύτητα στο θέμα της προστασίας αναβάθμισης και ενίσχυσης του θεσμού της παραδοσιακής ελληνικής οικογένειας. Όταν τα βασικά αυτό κύτταρο της κοινωνίας είναι υγιές και λειτουργεί ομαλά, τότε περιορίζεται σημαντικά ο κίνδυνος παρεκτροπής των ανηλίκων.

Γ) Η ανάπτυξη προγραμμάτων που να τείνουν στο να αυξήσουν τις δυνατότητες των νέων να επιδράσουν άμεσα ή έμμεσα στο περιβάλλον τους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ανάληψη ευθυνών και δικαιωμάτων των νέων στο πλαίσιο της οικογένειας, με τη συμμετοχή τους στη διοίκηση και γενικά στη λειτουργία των σχολείων και με την ενθάρρυνση και ενίσχυσή τους στο να συμμετέχουν σε κοινωνικές ομάδες που έχουν ως σκοπό την κοινωνική δράση και παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο, μέσω της εθελοντικής εργασίας.

Έτσι, θα συνειδητοποιήσουν οι νέοι, ότι συμμετέχουν στο κοινωνικό σύνολο και με τον τρόπο αυτό θα αποκτήσουν την ανάλογη αυτοεπιβεβαίωση, η οποία είναι αναγκαία για τη διατήρηση της ψυχικής τους ισορροπίας.

Δ) Η δημιουργία σε όλες τις πόλεις και κωμοπόλεις της χώρας σχολείων ειδικής αγωγής για νέους που παρουσιάζουν στοιχεία αντικοινωνικής ή/και προπαραβατικής συμπεριφοράς, που θα τους δώσουν τα εφόδια για κάποια επαγγελματική κατάρτιση βάσει των δυνατοτήτων τους, για την ομαλή κοινωνική τους ένταξη. Φυσικά, θα πρέπει να δοθεί προσοχή σε όλα τα επίπεδα οργάνωσης και λειτουργίας του θεσμού έτσι ώστε να μη προκληθεί διαχωρισμός και περιθωριοποίηση των νέων αυτών απλά και μόνο επειδή επιλέγουν και φοιτούν στα εν λόγω σχολεία.

Επίσης η Πολιτεία, αλλά και οι διάφορες κοινωνικές οργανώσεις θα πρέπει να φροντίσουν για την εξεύρεση εργασίας στους νέους αυτούς με την παροχή κινήτρων στις διάφορες επιχειρήσεις και υπηρεσίες που θα δεχθούν την πρόληψη και απασχόλησή τους.

Ε) Αναμόρφωση των σπουδών της Κοινωνικής Εργασίας με τη δημιουργία τμημάτων εξειδίκευσης των τελειόφοιτων Κοινωνικών Λειτουργών σε ιδιαίτερους επιστημονικούς κλάδους όπως της εγκληματικότητας των νέων, με σκοπό την επιστημονική μελέτη και έρευνα όλων εκείνων των θεμάτων που σχετίζονται με τη νεότητα. Οι απόφοιτοι των Τμημάτων αυτών θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την στελέχωση τόσο των Ειδικών Δικαστηρίων για ανήλικους, όσο και των διαφόρων Υπηρεσιών που θα έχουν ως αντικείμενο την προστασία της νεότητας.

Κλείνοντας, κατά την άποψή μας, το μεγαλύτερο βάρος στον αγώνα της πρόληψης της παραβατικότητας των ανήλικων πέφτει στους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και όλους όσους ασχολούνται με τους νέους, κυρίως λόγω επαγγέλματος.

Όλοι μας όμως θα πρέπει να δώσουμε το παράδειγμα του σωστού, άρτιου, ολοκληρωμένου και αγωνιζόμενου για τις πνευματικές, ηθικές και ανθρωπιστικές αξίες ανθρώπου. Άλλωστε πως περιμένουμε από τους ανήλικους (οι οποίοι είναι μοιραία κοινωνικά ανώριμοι και παρασυρμένοι από την ορμητικότητα της νεότητας) να συμπεριφέροντε με σύνεση και σύμφωνα με τα κοινωνικά πρότυπα και τις ηθικές αξίες, εάν εμείς οι ίδιοι πρώτα δεν αποτελούμε το αντίστοιχο καλό παράδειγμα και πρότυπο όλων αυτών. Πρέπει, λοιπόν, να πλησιάσουμε και δείχνοντας κατανόηση και αγάπη, να ασχοληθούμε τίμια και ειλικρινά με τους ανήλικους παραβάτες, τους πάσχοντες από μοναξιά, απογοήτευση και εσωτερική κενότητα νέους.

Βασική πηγή ιδεών και προτάσεων, όπως αυτές αναπτύχθηκαν παραπάνω, στάθηκε ένα εγχειρίδιο του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, όπου συνοψίζονται αρκετά άρθρα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης Σ «Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας» εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1996
- Αλεξιάδης Σ. «Εγκληματικότητα ή παραβατικότητα των Ανηλίκων;» Ποινικό χρονικό, ΙΣΤ΄, 1986
- Ανδριανάκης Μ, «Το έγκλημα «απροσάρμοστη διαγωγή» Αθήνα 1979
- Αστρινάκης Δ., «Χέβι Μέταλ, ροκαμπήλι, φανατικοί οπαδοί» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1995
- Γαρδίκας Κ., «Αι ανήλικοι εγκληματίαι» Ποινικό χρονικό Α, 1951
- Γεωργούλας Σ «Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα» εκδ. Ελληνικά γράμματα 2000
- Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, «Εγχειρίδιο εγκληματολογίας» Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984
- Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, «Παραδόσεις εγκληματολογίας» Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1974
- Δημητρίου Ι, «Η σημειωτική δομή των τελετουργικών, η δυναμική των σημείων». Ελληνική Σημειωτική Εταιρία, Αθήνα, 1986
- Ιωαννίδη Β «Τα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων στην Ελλάδα» Παρνασσός, 1999 τόμος ΜΑ΄
- Καλογερόπουλος Δ., «Επιλογές Επιστημολογικές, θεωρητικές και μεθοδολογικές στην εγκληματολογία» Σημειώσεις ΠΑΣΠΕ, 1988-89
- Κοσμόπουλος Α, «Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας» Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1990
- Κουράκης Ν. «Εγκληματολογικοί ορίζοντες Α΄ θεωρία και πρακτικά της Ποινικής Καταστολής» εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991

- Κουράκης Ν. «Ποινική καταστολή» (μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος) εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997
- Κτριάζη Δ, Σακελλαροπούλου Π, «Ο Έφηβος είναι ο άλλος: Κλινικές Ελληνικές Εικόνες» Συνέδριο «Έφηβος και Οικογένεια» Αθήνα 1985, εκδ. Εστία
- Κωστοπούλου – Τσαλίκोगλου Φ. «Η κρίση ταυτότητας στην εφηβεία – Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Μάιος – Δεκέμβριος 1980
- Λαμπροπούλου Ε., «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος» εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994
- Μαδιανός Μ «Κοινοτική ψυχιατρική» εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 200
- Μάνου Κ. «Η ψυχολογία του εφήβου με εισαγωγή στην ψυχολογία του παιδιού», Εξελικτική ψυχολογία, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα, 1986
- Μανωλόπουλος Σ. «Η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του εφήβου» Από το βιβλίο «Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής: ανάπτυξη, προσεγγίσεις στην ταξινόμηση και διάγνωση. Ψυχοκοινωνικά Θέματα» Επιμέλεια Τσιάντης, Μανωλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη 1987
- Μπακατσούλας Μ «Η διάπλασις της προσωπικότητας του ανηλίκου. Χαρακτηριστικά, τινές περιπτώσεις «Μνήμη» Τομέας Ποινικών Επιστημών τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδ. Σάκκουλα
- Νασιάκου Μ «Κοινωνικός καθορισμός της εφηβείας» Συνέδριο «Ο έφηβος και η οικογένεια» Εστία, Αθήνα, 1985
- Νεράτζης Π., «Εγκληματικότητα και τύπος» Σεμινάριο «Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνική, τους θεσμούς, τους νόμους» Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος, 1986
- Πανοπούλου – Μαράτου, «Γνωστικές λειτουργίες στην Εφηβεία», Συνέδριο «Έφηβοι και οικογένεια» Αθήνα, 1985, εκδ. Εστία
- Πανοπούλου – Μαράτου, «Η εξέλιξη των γνωστικών λειτουργιών στο παιδί και στον έφηβο» Από τα «Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής» Επιμέλεια Τσιάννης Ι, Μανωλόπουλος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1987

- Πανούσης Γ «Προβλήματα στην ψυχική ισορροπία των παιδιών και εγκληματογένεση» Κοινωνική Εργασία 1988
- Πανούσης Γ «Νεανική Παραβατικότητα» Σεμινάριο, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 1986
- Παπαδάτος Γ, «Η επανεκπαίδευση και η ένταξη των ανηλίκων στο κοινωνικό σύνολο» Συμπόσιο πρόληψης και αντιμετώπισης της Εγκληματικότητας ανηλίκων, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 1990
- Παπαθεοδώρου Θ, «Τα ΤΟΣΠΕ» ένα όργανο συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, 6/1999, Ποινική Δικαιοσύνη
- Παπανικολάου Γ, Ρέτζιο Φ «Ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία ενός εφήβου. Ο έφηβος και το αλεπουδάκι» Συνέδριο «Έφηβος και οικογένεια» εκδ. ΕΣΤΙΑ, Αθήνα, 1985
- Παρασκευόπουλος Ι. «Εξελικτική Ψυχολογία» Τόμος Α΄, Β΄, Αθήνα 1985
- Παρασκευόπουλος Ι. «Εξελικτική Ψυχολογία» Τόμος Α΄, Β΄, Αθήνα 1985
- Πιπινέλη – Ποταμιάνου Α, «Τα αίτια της αντικοινωνικής συμπεριφοράς» Αθήνα 1998
- Σαμουρίδου Κ. «Σύγχρονη Θεώρηση του ρόλου της ΕΠΑ» εκδ. Άλφα, Αθήνα 1995
- Σπινέλλη Κ. «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες» Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της «θεωρίας της ετικέτας» «Ποινικά χρονικά», ΚΣΤ΄, 1976
- Σπινέλλη κ΄ Τρωϊάννου «Ελληνικό δίκαιο Ανηλίκων δραστών και θυμάτων. Ένας κλάδος υπό διαμόρφωση» εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992
- Τερζοπούλου Μ., «Ο ν. 3199/2003» Π.Δ. 1181, 2003
- Τζερμπί Φ., «Η λειτουργία των Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων στην Ελλάδα» Αθήνα, 1990
- Τσαούσης Δ., «Η εγκληματικότητα των ανηλίκων εις την περιφέρεια της πρωτεύουσας» εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1974

- τσιάντης Ι., «Η ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένειας» εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1991
- Τσιλιμιγκάκη Β., «Πρακτικά Συνεδρίου Δικαστικών λειτουργών», Αθήνα, 1994
- Τρωϊάννου Α., «Εγκληματολογία» Σχολή Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας» Απρίλιος, 1988
- Τρωϊάννου Α., «Σκέψεις και προβληματισμοί για την μη θυματοποίηση των νέων «Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας» 1990-1992

Ξένη βιβλιογραφία

- McManus M Alessi, N.E, W.L and Brickman, A, 1984 “Psychiatric disturbance in serious delinquents. Journal of the American Academy of Child Psychiatry”, 1984
- Hirchi T, “The family in crime” (J Q Wilson and Petersilias Eds), KS Press, San Francisco 1995
- Quinton D, “Family life oh the inner city”, Myth and Reality in Marland M, Education for the inner City, London, Heinemann
- Foley B.A., Carlton, C.O and Howell, The relationship of attention deficit hyperactivity disorder and conduct disorder to juvenile delinquent cy Legal implication. Bullet in of the American Academy of Psychiatry and Law, 1996
- Cohen Louis, Manion Lawrence “Μεθοδολογία της εκπαιδευτικής έρευνας” Μετάφραση Χρυσούλα κ΄ Φιλοπούλου Μάνια, εκδ. Μεταίχμιο, 1994
- Clazal Jean, «Η παιδική εγκληματικότητα» Μετάφραση Πολέμιος Αρχιμήδης, εκδ. Ζαχαροπούλου, Αθήνα 1967
- Clueck S, “Predicting Delinavency and Crime”, Harvard University 1959
- Eco, U, «Κήνσορες και θεράποντες», β΄ έκδοση, εκδ. Γνλωση, 1987
- Epright T.D, Kashami, J. H Robinson, B.D and Reid, Co morbidity of
- Conduct disorder and personality disorders in incarcerated juvenile populations, American Journal of Psychiatry, 1993

ΔΙΚΤΥΑΚΗ

Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

<http://ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=>

<http://astynomia.gr>

Αλεξάνδρα Ορφανίδου, (2008) Η κοινωνιολογική προσέγγιση

[http://eglima.wordpress.com/2008/09/23/alexandra_2/...](http://eglima.wordpress.com/2008/09/23/alexandra_2/)

Σκότης Σ. "Η φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας και η συνδρομή της αστυνομίας στην πρόληψη της"

http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t30/t30_02.htm

<http://www.uncommonresults.com>

http://www.encephaloshttp://www.tideon.org/index.php?option=com_content&view=category&id=188%3A2009-09-28-21-44-41&layout=blog&Itemid=274

<http://www.klimaka.org.gr/newsite/index.htm>

www.arsis.gr

<http://www.praksis.gr/default.asp?pid=56&la=1>

http://www.ngokane.org/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=27

www.kethea-strofi.gr & www.kethea-pilotos.gr

www.oaed.gr

<http://earthquake.pblogs.gr/2008/02/stegh-storghs-anhlikwn-sth-syro-antidoto-sth-parabatikohta.html>

http://www.anthropos.gr/show_mko.asp?Id=1802

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

**Πίνακας 1: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΣΩΦΡΟΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ**

	Δομημένη και προγραμματισμένη πρόληψη στο επίπεδο του συνολικού πλ/σμού.	Νομοθετικές ρυθμίσεις και Δικαστική παρέμβαση	Ιδρυτική μεταχείριση
Κλασικό πρότυπο	Ανύπαρκτη.	Ποινικοί νόμοι και δικαστική τυπολατρία	Τυπικός εγκλεισμός σε σωφρονιστικά κατ/τα ή παρόμοια ιδρύματα
Βελτιωμένο πρότυπο	Υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση. Ιατρικοί σχολικοί-κοινωνικοί έλεγχοι.	Η εφαρμογή νόμων προστασίας της νεότητας και ποινικών νόμων αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών.	Εφαρμογή δοκιμαστικών προτύπων προγραμμάτων
Νέο Βελτιωμένο πρότυπο	Υποχρεωτική εκπαίδευση, συστηματική και προγραμματισμένη οργάνωση του ελεύθερου χρόνου.	Η εφαρμογή νόμων προστασίας της νεότητας και ποινικών νόμων ανατίθεται σε εξωδικαστικές κοινωνικές υπηρεσίες που δεν διαθέτουν όλες τις	Βαθμιαία εισαγωγή διαφοροποιημένων τρόπων τοποθέτησης προοριζομένων για τις διάφορες ομάδες ηλικιών μέχρι τα 18.

		εξουσίες των δικαστών.	
Το πιο αναπτυγμένο πρότυπο	Η ίδια.	Δικαστήρια κοινωνικά-διοικητικά που διαθέτουν όλες τις εξουσίες του δικαστού.	Πολύ διαφοροποιημένοι τρόποι τοποθέτησης και επιμέλειας σε ελεύθερο περιβάλλον.
Τελειοποιημένο πρότυπο βασισμένο στην έννοια της παρέκκλισης.	Πολύ ανεπτυγμένη.	Νόμοι κοινωνικού χαρακτήρα και διαδικασίες διοικητικές ή εξωδικαστικές.	Διαφοροποιήσεις των τρόπων τοποθέτησης και επιμέλειας σε ελεύθερο περιβάλλον.

**Πίνακας 2: ΟΙ ΣΥΧΝΟΤΕΡΑ ΓΙΝΟΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΤΕΣ ΣΤΗΝ
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ 7-17 ΕΤΩΝ (1999-2004)**

Αξιόποινες πράξεις	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ανθρωποκτονία	6	3	-	-	-	3
Σωματική βλάβη	34	27	28	36	17	37
Κλοπές διακεκριμένες	83	118	71	56	59	90
Κλοπές	771	544	680	748	547	873
Συναυτουργία σε κλοπές	59	73	57	52	83	12
Ληστεία	50	9	23	27	23	35
Ναρκωτικά	283	193	112	119	113	115
Ν.1975/1991 περί αλλοδαπών	136	180	102	104	129	437
ΒΔ 29/71 περί παιγνίων	108	123	89	75	3	4
Ν.2696/99(ΚΟΚ)	19,786	25,083	25,122	24,860	22,806	22,202
Επατεία	233	-	258	152	55	30

(Στον πίνακα με εξαίρεση της ανθρωποκτονίας, περιλαμβάνονται μόνο τα εγκλήματα τα οποία κατά το έτος 1999 παρουσίαζαν 30 ή περισσότερους δράστες.)

Πηγή: Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

Πίνακας 3: ΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΩΣ ΔΡΑΣΤΕΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ 7-17 ΕΤΩΝ (1999-2003)

ΕΤΟ Σ	7- 12	13-17	ΕΛΛΗΝΕ Σ 7-17	ΑΛΛΟΔΑΠ ΟΙ 7-17	ΑΡΕΝΕ Σ 7-17	ΘΗΛΕΙ Σ 7-17	ΣΥΝΟΛ Ο
1999	46 3	21,78 4	20,811	1,435	20,470	1,777	22,247
2000	48 9	23,57 2	22,461	1,600	21,557	2,504	24,061
2001	54 5	25,62 9	24,459	1,716	23,945	2,229	26,174
2002	45 5	25,93 6	24,373	2,016	24,183	2,208	26,391
2003	21 2	21,62 7	19,810	1,019	20,281	1,558	21,839

Πηγή: Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

**Πίνακας 4: ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΘΕΝΤΕΣ ΓΙΑ ΠΛΗΜΜΕΛΗΜΑ Η΄
ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑ, ΚΑΤΑ ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΒΛΗΘΕΙΣΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ Η΄ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ:
2003-2007**

Επιβληθείσες ποινές και αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ανηλίκων	2003	2004	2005	2006	2007
Σύνολο καταδικασθέντων	73,161	74,188	56,923	50,157	44,931
Χρηματική ποινή	6,515	6,111	4,400	1,836	1,992
Φυλάκιση	63,107	63,953	48,459	44,342	40,159
Μέχρι 3 μηνών	43,808	44,717	31,712	25,255	23,251
3-6 μηνών	9,935	9,753	8,012	9,226	8,467
6-12 μηνών	5,739	5,590	4,905	5,713	4,792
1 έτους και πλέον	3,625	3,893	3,830	4,148	3,649
Κάθειρξη	348	449	488	610	692
Πρόσκαιρη	336	425	462	578	660
Ισόβια	12	24	26	32	32
Περιορισμός εντός καταστημάτων	68	195	106	164	115
Ψυχιατρικών	16	16	10	14	3
Σωφρονιστικών	52	179	96	150	112
Αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ανηλίκων	3,119	3,466	3,466	3,205	1,970
Δε δηλώθηκε η ποινή	4	14	4	-	3

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική της Δικαιοσύνης.

Πίνακας 5: ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

(1999-2009)

ΕΤΟΣ	1999	2000	2001	2002	2003
<i>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΡΑΤ/ΝΩΝ</i>	595	611	570	477	449

ΕΤΟΣ	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΡΑΤ/ΝΩΝ</i>	543	445	420	376	446	520

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Φωτογραφικό υλικό

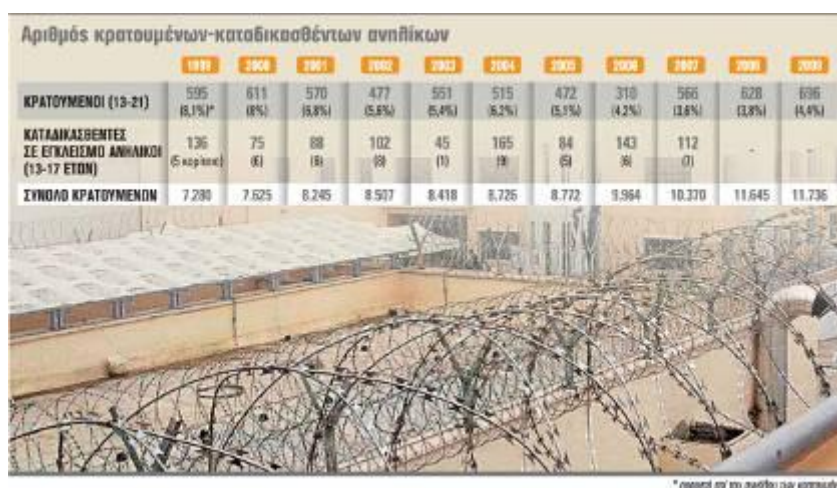

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

«Πιτσιρίκια στη στενή για ασήμαντη αφορμή»

Του Χρήστου Ζέρβα

Πριν από λίγο καιρό, όταν ο Συνήγορος του Παιδιού Γ. Μόσχος επισκέφθηκε τις φυλακές νέων του Αυλώνα, έμεινε εμβρόντητος από όσα αντίκρισε. Αυτό όμως που τον συγκλόνισε ήταν ένας 14χρονος αλλοδαπός κρατούμενος που βρέθηκε ξαφνικά μπροστά του.

Με αμήχανες κινήσεις και ανήσυχο βλέμμα, ο μικρός κίνησε το ενδιαφέρον του. Όπως έμαθε, ο ανήλικος «εγκληματίας» είχε φυλακισθεί ως «επικίνδυνος κακοποιός» για πώληση παράνομων cd και κακουργηματική διακίνηση μεταναστών!

Η περίπτωση του 14χρονου φυλακισμένου είναι ένα χαρακτηριστικό, αρνητικό παράδειγμα για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων στη χώρα μας. Παιδιά 13, 14 και 15 ετών φυλακίζονται για ασήμαντη αφορμή, επειδή δεν υπάρχουν εναλλακτικά κέντρα φιλοξενίας και αναμόρφωσης!

Πριν από δύο χρόνια, ένας άλλος 15χρονος Πολωνός που είχε φυλακισθεί για ναρκωτικά, μεταφέρθηκε στο ψυχιατρείο των φυλακών Κορυδαλλού, όπου βρέθηκε απαγχονισμένος! Η Ελλάδα δεν διαθέτει ούτε ένα θεραπευτικό κέντρο για ανήλικους παραβάτες-χρήστες ναρκωτικών, με αποτέλεσμα όλοι να στέλνονται αναγκαστικά είτε σε αναμορφωτικά ιδρύματα είτε στη φυλακή!

Στις φυλακές Αυλώνα κρατούνται αυτή τη στιγμή για λόγους δήθεν σωφρονισμού περίπου 50 ανήλικα αγόρια. Συνολικά, στις φυλακές νέων του Αυλώνα και στα κέντρα κράτησης νέων σε Βόλο και Κασσαβέτεια κρατούνται περίπου 700 νεαρά άτομα (έως 21 ετών).

Κάθε χρόνο εγκλείονται σε σωφρονιστικά καταστήματα, κατά μέσον όρο 100 ανήλικοι, κάτω των 18 ετών! Το ποσοστό των εγκλειστών νέων ανέρχεται σήμερα στο 4,4% του συνόλου των κρατουμένων (από 8% που ήταν πριν από δέκα χρόνια), αλλά παραμένει υψηλότερο από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στη Γαλλία το αντίστοιχο ποσοστό είναι 1,1%, στην Αλβανία 1%, στην Ιταλία 0,7%, ενώ η Ισπανία είναι η μόνη χώρα που δεν φυλακίζει ανηλίκους!

Χαμηλό όριο

Αντίθετα στην Ελλάδα τα όρια ηλικίας για την απόδοση ποινικών ευθυνών σε ανηλίκους παραμένουν από τα χαμηλότερα στην Ευρώπη (τα 13 χρόνια, έναντι 14 και 15 που ισχύει στις περισσότερες χώρες).

Την ίδια στιγμή, η έλλειψη χρημάτων και πολιτικής βούλησης οδηγεί σε αχρησία όλους τους καινοτόμους αναμορφωτικούς θεσμούς που έχουν εισαχθεί στη νομοθεσία (κοινωνικής εργασίας, διαμεσολάβηση, αναμορφωτικά μέτρα).

Τη θλιβερή αυτή εικόνα αναγνωρίζει και το υπουργείο Δικαιοσύνης. Σε πρόσφατη συνάντησή του με τους αρμόδιους φορείς, ο υπουργός δικαιοσύνης Κ. Καστανίδης έθεσε σε προτεραιότητα την αναμόρφωση του πλαισίου προστασίας των ανήλικων παραβατών. Οι θέσεις της κυβέρνησης βρίσκονται πολύ κοντά, όπως ειπώθηκε, στις προτάσεις του Συνηγόρου του Παιδιού και άλλων ειδικών.

Συγκεκριμένα, μελετούνται σοβαρές αλλαγές όπως:

*Αύξηση του ορίου ποινικής ευθύνης από τα 13 που είναι σήμερα στα 14 ή 15 χρόνια.

*Η φυλάκιση των ανηλίκων να αποτελεί πραγματικά έσχατη λύση. Ο εγκλεισμός να επιβάλλεται μόνο για σοβαρά κακουργήματα βίας που τελούνται κατά συνήθεια και επάγγελμα και όχι γενικά για όλα τα αδικήματα.

*Να περιορισθεί στα 10 χρόνια από τα 20, που είναι σήμερα, το ανώτατο όριο φυλάκισης για ανηλίκους.

*Επέκταση της κοινωνικής εργασίας και της επιμέλειας από ανάδοχες οικογένειες.

*Δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης της ποινής και ειδικών διαδικασιών χορήγησης αδειών.

*Επανεργοποίηση του θεσμού της διαμεσολάβησης ανηλίκου-θύματος, ώστε να αποφεύγεται η άσκηση ποινικής δίωξης.

*Διαφωτισμός ανηλίκων από νέους (8-21 ετών) κρατούμενους.

(πηγή: www.enet.gr)

«Είχε προειδοποιήσει σε chatroom ο δράστης του μακελειού στο Γυμνάσιο
Άλμπερτβιλ »

Ο δράστης του μακελειού στο Γυμνάσιο Αλμπερτβιλ της πόλης Βίνεντεν είχε προειδοποιήσει σε chatroom για την επίθεσή του. Θρήνος και οργή στη Γερμανία, μία ημέρα μετά την επίθεση. Οι σημαίες κυματίζουν μεσίστιες, επιμνημόσυνες δεήσεις για τα θύματα της επίθεσης, ενώ οι Αρχές προσπαθούν να εξακριβώσουν τι οδήγησε τον 17χρονο δράστη -και αυτόχειρα- στην αποτρόπαια πράξη του. Ο δράστης και αυτόχειρας Τιμ Κρέμτσερ είχε προειδοποιήσει, μία ημέρα νωρίτερα, σε chatroom για την επίθεση που επρόκειτο να πραγματοποιήσει. Σύμφωνα με τον υπουργό Εσωτερικών του ομόσπονδου κρατιδίου Βάδης-Βυτεμβέργης, Χέριμπερτ Ρεχ, ο δράστης δήλωσε σε διαδικτυακό «δωμάτιο συζήτησης» ότι «είχε βαρεθεί τη ζωή του» και ότι σκόπευε να επιτεθεί στο Γυμνάσιο Αλμπερτβιλ.

«Θα ακούσετε από μένα αύριο, θυμηθείτε το όνομα ενός μέρους που ονομάζεται Βίνεντεν» φέρεται να έγραψε ο δράστης. «Τα βαρέθηκα όλα, αρκετά έζησα αυτή τη ζωή που δεν έχει νόημα, συνέχεια τα ίδια και τα ίδια. Όλοι με κοροϊδεύουν και κανένας δεν αναγνωρίζει τις δυνατότητές μου», έγραψε ο Τιμ, όπως δήλωσε σε συνέντευξη Τύπου ο Χ. Ρεχ. «Έχω όπλα εδώ, αύριο το πρωί θα πάω στο παλιό μου σχολείο», κατέληγε το μήνυμα του 17χρονου που όπως έλεγε ήθελε να «τηγανίσει» τους πρώην συμμαθητές του. Στην ίδια συνέντευξη ο Ρεχ δήλωσε ότι ο Τιμ είχε υποβληθεί σε ψυχοθεραπεία διότι είχε διαγνωσθεί πως έπασχε από κατάθλιψη. Ένας άνδρας από τη Βαυαρία ενημέρωσε την αστυνομία για το μήνυμα, μετά τις επιθέσεις, λέγοντας ότι ο γιος του που είχε εισέλθει στο chatroom δεν είχε λάβει σοβαρά την προειδοποίηση του 17χρονου.

«Θρήνος στη Γερμανία» «Είναι μία ημέρα θλίψης για όλη τη Γερμανία» δήλωσε η καγκελάρια Άγκελα Μέρκελ, ενώ οι γερμανικές εφημερίδες χαρακτηρίζουν «μυστηριώδη» τα κίνητρα του δράστη, ο οποίος είχε φοιτήσει στο ίδιο σχολείο χωρίς να έχει προ καλέσει με τη συμπεριφορά του. Οι ανακριτές εστιάζουν την προσοχή τους στο γεγονός ότι τα περισσότερα θύματα ήταν γυναίκες -επτά μαθήτριες και τρεις καθηγήτριες. Παράλληλα, η Αστυνομία εξέτασε τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του δράστη και διαπίστωσε ότι περνούσε

πολλές ώρες παίζοντας βίαια ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ο υπουργός Εσωτερικών του κρατιδίου της Βάδης-Βυτεμβέργης τόνισε πάντως ότι είναι πολύ νωρίς για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Πρόσθεσε όμως ότι ο δράστης και αυτόχειρας δεν σκότωνε αδιακρίτως, αλλά μάλλον επέλεγε τα θύματά του, πυροβολώντας στο κεφάλι.

Ο δράστης και αυτόχειρας Τιμ Κρέμτσερ εισέβαλε στις 9:30 το πρωί της Τετάρτης στο σχολείο και μέσα σε λίγα λεπτά δολοφόνησε 12 άτομα (οκτώ μαθήτριες, έναν μαθητή και τρεις δασκάλες) και τραυμάτισε αρκετά άλλα. Αυτόπτες μάρτυρες ανέφεραν ότι μπήκε ήρεμα στις αίθουσες διδασκαλίας και άρχισε να πυροβολεί αμίλητος. Φεύγοντας από το σχολείο πυροβόλησε και σκότωσε έναν διερχόμενο άνδρα, ενώ στη συνέχεια κατέλαβε ένα διερχόμενο όχημα, κρατώντας όμηρο τον οδηγό του. Σταμάτησε περίπου 40 χλμ μακριά από το σχολείο και μπήκε σε μία έκθεση αυτοκινήτων, όπως σκότωσε άλλους δύο άνδρες. Στο σημείο αυτό περικυκλώθηκε από την Αστυνομία. Ακολούθησε σφοδρή ανταλλαγή πυρών, με αποτέλεσμα ο 17χρονος να τραυματιστεί στο πόδι. Ο δράστης, αφού έπεσε στο έδαφος, έστρεψε το όπλο εναντίον του και αυτοκτόνησε.

Όπως έγινε γνωστό, ο πατέρας του δράστη και αυτόχειρα ήταν σκοπευτής σε όμιλο και είχε άδεια οπλοφορίας για 18 πυροβόλα όπλα. Από τις έρευνες της αστυνομίας διαπιστώθηκε ότι ο νεαρός είχε πάρει ένα από τα όπλα του πατέρα του και 50 φυσίγγια. Γερμανοί ειδικοί δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο ο 17χρονος να είχε δει νωρίτερα στην τηλεόραση τις εικόνες από ένα άλλο μακελειό, στην Αλαμπάμα των Ηνωμένων Πολιτειών, όπου ένας 27χρονος είχε σκοτώσει 11 άτομα, και να θέλησε να τον μιμηθεί. Η Ένωση Γερμανών Αστυνομικών απηύθυνε έκκληση για ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας στα σχολεία, ώστε να μην μπορεί να εισέλθει οποιοδήποτε άτομο την ώρα των μαθημάτων.

Πηγή:

(<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=994575&lngDtrID=245>)